

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 15, oktober 2007
shtevilka 81–82

Izdajatelj revije

Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>

Naslovnica

Katarina Ulchar: *Dvorezje*, 2004

Izbor likovnih del

Damir Globochnik

Tisk

VED d.o.o., Ljubljana

Uredništvo

Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Uredniški odbor

Rajko Shushtarshich – odg. urednik,
Ivo Antich – lektor in korektor,
Lev Detela (Dunaj) – neprevedene knjige,
Damir Globochnik – likovna priloga,
Franko Bushich (Split), Matjazh Jarc
Jolka Milich, Bogdan Novak,
Just Rugel (Moskva), Iztok Vrhovec

Narochila, prodaja

Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska
knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana

Izposoja na dom

Slovenska knjižnica, Einspielerjeva 1,
p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Antikvarni izvodi

Antikvariat Cunjak, Gallusovo nabrežje 21,
1000 Ljubljana

Izdajo omogočajo

sodelavci v reviji

ISSN 1318–1912

Vsebina

<i>Franci Zagorichnik</i>	Namrech (haiku)	4
<i>Luka Hrovat</i>	Spevi	5
<i>Matej Krajnc</i>	Spacheni dedichi	7
<i>Sonja Votolen</i>	Da bi povila nemir	9
<i>Iztok Vrhovec</i>	Nekoch in danes	11
<i>Matjazh Jarc</i>	Sonchev cikel	14
<i>Milenko Strashkek</i>	Tihotapljenja	21
<i>Musa Ramadani</i>	Judovi grehi	27
<i>Giuseppe Grattacaso</i>	Sedim pred tvojim morjem	29
<i>Franko Bushich</i>	Moshki tepec	36
<i>Jolka Milich</i>	Misli za lahko noch	38
<i>Branko Gradishnik</i>	Pravljica ali pratika	40
<i>Iztok Vrhovec</i>	Deklica s shkrlatnimi ochmi, I	50
<i>Bogdan Novak</i>	Mozh, ki so ga pozhrle mravlje	64
<i>Lev Detela</i>	Tri zvezde, XVII	68
<i>Damir Globochnik</i>	Katarina Ulchar	87
<i>Katarina Ulchar</i>	Likovna dela /reprodukcije slik/	88
<i>Damir Globochnik</i>	Humoristichni list <i>Satura</i>	97
<i>Ivo Antich</i>	Mojster stiliziranega stripa /Bizovichar/	100
<i>Milan Bizovichar</i>	Popotovanje na Tongatabu /iz stripa/	101
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan/strip – karikatura/	102
<i>Andrej Lenarchich</i>	Slabo pochutje (prikoritenih)	103
<i>Ivo Antich</i>	Odrasli fantki ali kdo je chlovek	104
<i>Aleksandar Cotrich</i>	Srboaforizmi	105
<i>Ivo Antich</i>	Epigramizmi: Anti(ch)kronika	106
<i>Ivo Antich</i>	Popare	110
<i>Ivo Antich</i>	Mnozhichnomedijske belezhke	114

Chlovekov razvoj

<i>Milan V. Smolej</i>	Poslanica Slovanom /Staroslovanska azbuka – kozmično sporočilo Zemljanom/	126
------------------------	---	-----

Za zgodovinski spomin

<i>Andrej Lenarchich</i>	Pisal sem eminenti v Rim /K izjavi kardinala Franca Rodeta ob smrti nadškofa Shushtarja/	134
<i>Lucijan Vuga</i>	Divje babe, IV /Svetolucijska kultura/	136
<i>Lev Detela</i>	Tri eksistencialna srečanja s Prezhihovim Vorancem	144

Iz zgodovinskega spomina

<i>Lucijan Vuga</i>	Veneti v Troji, II	152
<i>Branko J. Hribovshek</i>	O imenu Slovani, II	160

Neprevedene knjige

<i>Lev Detela</i>	Literarni vodnik po Dunaju	186
-------------------	----------------------------	-----

Chitalnica

<i>Jolka Milich</i>	Tri knjige v treh letih /Messner/	189
<i>Lev Detela</i>	Celovshko literarno tekmovanje na pragu četrtega desetletja	193

Vprashalnica

<i>Jolka Milich</i>	O prevajanju in poeziji, VII	195
---------------------	------------------------------	-----

Dokumenti, prichevanja

Dokument 1 <i>Rajko Shushtarshich</i>	Odprto pismo <i>Janezu Janshi</i> - prvemu ministru RS /OP XII – Zadeva: Neodvisni mediji/ /Kaj se dogaja? – peto nadaljevanje/	204
--	---	-----

Franci Zagorichnik

NAMRECH (HAIKU)

L'éducation sentimentale

Pri jazu
prijja
prijaznost!

Murasaki Shikibu: Konec Genji monogatari:

: to je konec zgodbe o princu Genjiju
: nadaljevanje se začne z besedami
: princ Genji je bil mrtev

Egist v gozdu, 18. maj 1974

Pridi sem,
poglej!
Cela poezija vrshichkov!

Traktat o mrchesu

Veshche
so veshche
obveshchene!

Traktat o mrchesu, 2

Veshche
so veshche
v svoji veshchini!

ZAGORICHNIKOV »HAIKU« - značilna oblika pesmi v opusu izjemnega literarno-likovnega ustvarjalca, na katerega se SRP ob 10-letnici smrti spominja tudi kot na svojega nekdanjega urednika. Primeri so vzeti iz zbirke *Naime-namrech* (1978), ki je markanten pregled Zagorichnikovega odločnega vstopa v konkretistični vizualizem in hkratne temeljite redukcije običajnih pesemskih tekstov v primeri z obsežnejšimi besednimi kompozicijami, prevladujočimi v prejšnjih zbirkah. Zagorichnikov haiku je »ameriški«, zunaj togih pravil tega lirskega zhanra, zavezan le ekspresiji chiste (v glavnem trivrstične) besedne invencije, s tem pa je po svoje v »konstelaciji« (Mallarméjev vizualnopoetični termin) tudi s haikujem Pedra Xista (1901-1987), enega od utemeljiteljev brazilske konkretne poezije (sočasne latinoameriškega magičnemu realizmu).

Izbor in opomba Ivo Antich

SPEVI

1

Po predrtosti spomina, v ravnine, ki ishchejo
poti: tam stopa zhelja – izgubljena v preseku
chasa; hodi – na smrt obsojena ljubiteljica
diha in siljenih podob, v jutranji milini

telesa, ki ishche zatochishcha v kopalnicah, podstreshjih,
po ugaslih svetlobnih okeh, kjer kapljice
solz – za hip – napolnijo maternico

kot razprto brazdo, ki usahne, pochi, otrdi
kot zhelo, ki se razlomi, pochije, pochi, razdeli;
v zlomljeni trenutek, v gubasto telo: tam beseda
otrpne in mrtvi udi potonejo pod krinkami nochi

2

Zlomljene maske hrupa zavrachajo svet,
odtegnjeno krichijo, lomastijo: unichujejo mimikrijo,
ki je rast teles: Protezni bog pa pada v jame
obupa – zvezan, neuglashen, brez sluha, brez vida

s trupli na prelomljenem krizhu, z oglenelimi
vratovi. Razpoke jutra so prikovane s pasovi, z
verigami in ne-utechejo stran od tishine temachnega
boga: neizrečenega molka, ki srka

presushena telesa. Ni gibanja, ni klecheplazenja, ni
ugibanja – Tema je prekrila obraze; z bezhanjem
po pepelnatih strehah osushenega krika

3

Bodalo v mesecu cepi chrnino jutra,
visoki stolpi se klanjajo in jochejo na travnike
zore; v prekletstvu sushijo vsakdanjosti: miline
pogledov, kraste nochi, razpochene mehurje teles,

ki prebivajo na vratih pekla. Telo ob telesu, brez
diha, brez palic za vstajanje in hojo, brez vrechk nad
glavo – brez las, brez zob ... Jutranjost so zharki
razcepljenih atomov, njihov dan in noč so eksplozije

prihodnosti, kjer nasha telesa smrdijo, gnijejo, trohnijo
v vsej svoji sublimni energiji luchi – v kletkah, v
temnicah potopljenih zharkov umrlih oči

4

Odtrgane sanje tekajo po gozdovih zhalosti,
odbijajo se kot majhni oreshki sredi chrnine –
desno pochi veja, levo se razkadi oblichje megle in
listje pade na utrujeno prst; barve lezhijo

v jeziku pozabe kot mornarji na razbeljenem soncu,
opecheni v brezglasnosti svetlobe, razklani na
besnechem morju besed ... Izginjajo kot prihajajoči
trenutki naslade: v preseku chasa, v cikličnosti

vcherajsnjih dni, brez vode – kot ribe, ki hlastajo
za dvojnim ojem zhivljenja. V neprestanosti,
v nenehnosti pa pulzirajo ribishke mrežhe chasa

SPACHENI DEDICHI

Na brvi chez Kachji potok
blizu dedove Kachje stene
ni nobene ograje vech –
niti tiste prve, lesene.

Povsod lezhijo samo nametani
kovanci s podobo cesarja
in zemlja jih vedno lachnim
popotnikom nesebichno podarja.

In Kachji potok usiha,
odkar je ded preminil.
Vsa soteska je tiha
in znak, ki je kazal k dvorcu, je zgnil.

Le veter she vedno piha
in zrak je she vedno siv.

Spacheni ded nadgleduje
shirani dvorec s slike.
Z njim spacheni prapradedje,
nevredni nekdanje omike,

chakajo spachene dediche,
ki morajo, morajo priti.
Vsi kazhipoti so zdavnaj zgnili –
ne morejo se izgubiti.

Deda najbolj boli lesteneč,
ki je res dragocen.
A zdaj se razbit vdano guga
in chaka, da pride jesen.

Vanjo bo veter pristokal
veliko izgubljenih imen.

Preden kam vstopim, vedno potrkam,
che ne, odpadejo podboji z vrat.
Oche mi je nekoch rekel: nikoli ne primi za kljuko,
che nochesh umreti mlad!

Soba, v katero stopim, je majhna.
V njej je prevelik kamin.
Stopim tja, da bi zakuril.
Zavpijem od bolechin.

In ura nad kaminom ima moj obraz,
tak, kakršnega nisem vajen.
Gledam, kako teče chas.

Polica nad kaminom se maje.
In tisto, kar naj bi bil jaz,
spet srka sumljive chaje ...

Grejo, grejo po dolgih tirih
spacheni dedichi, spacheni dedichi.
Na vsak kilometer en zgnit kazhipot
in krik iz svetlejših dni.

In utrujene podobe njihovih mam
ob vznozhjih grichkov nedalech stran.
Grejo, grejo, spacheni dedichi,
za grichki se dela dan.

Chaka jih dedova oporoča,
chaka jih njegova smrt
in chas, v chrne klavirske tipke zazrt,

ki zhe dolgo po shivih poka,
ko hoče spachene mole odbrat,
a pozablja, da ne zna igrat ...

DA BI POVILA NEMIR

...

Noge prezhvekujejo v škornjih
Odvečna mokrota ob stopalih
Cmoklja Hitim po nalitih tleh v osrchje naliva
Sem presuha
Od podplatov do slednjega lasu
moram biti oblita Ali vsaj navlazhena

...

Na podrast na hrbet si legel
Nate sem legla ki imash
Prsi kot podrast
Opraskal si me s prsmi
polnimi podkozhnih goltavih
pozhirkov

...

Kot nebo in dno prepada sva
Ena točka kjer se kozhi dotipljeta
Vse točke ko se kozhi zrosita
na vrhu nisva zgoraj
Z nama se spodaj vse zachne in nadaljuje

...

Ti si zhe pozabil kaj je travnik
In kako se pod oblaki zvrtil
Ne znash nashobiti ustnic za
Regratov razpih in videti razgrivane
Vetrove grive Ne vesh vech
Kako je ko te veter za lase
Povleche in pozabil si zhe kako
Se prst iztegne za pikapolonico
Le kdaj si se tako podesetlel
(Cheprav pravish da si samo odrastel)

...

Pusti eno luch prizhgano
Potlej pridi vame

Samo z eno luhjo naj te gledam
Samo veselje naj se vidi
Naj ga nobena luh ne preslepi

...

Na ravno chrto obzorja
Ki nad gladino diha
Raztegnem svoje strto telo
Chakam da me veter pretrese
Ali da padem na kristalchke zadnjih cheri

...

Naj ne prshim pod osivelo vrbo
so mi rekli Da naj ne vlechem
Njenih las na svoje lase in
Naj se ne zibljem na njenih pesmih
Ki jih trosi ko zavija samotni pes
Raje da naj so rekli ljubje s kozho obliznem
Da bom kodrasta vrba
Zlagana Z njenimi kodri

...

Kakshne barve je veter
Mi reci
In kje je konec mojih vej
In kam je shel ogenj
Ko je dogorel
Pa zakaj se ne morem dotakniti
Tvojih misli
Mi reci

...

Grem po prstih s prsti na prsi in prste
Grem po stopalih na ploskve podobne
Poljanam in pticam in pihu
Grem s prshichem na brazde v brezna in jame
Grem da greva

...

Obrezhje reke leno zeha
Omrezhi me velika zhalost
Soparina vzvisheno zre vame
Ko pridem ki pridem do vode da bi povila nemir

NEKOCH IN DANES

HLOD

Zrasel si
v najvishji in
najtrshi
vashki hlod –

Za nagrado
te izklesali bomo
v
imeniten plot –

—

Opotekash se na
levo,
opotekash se na
desno,
v vse smeri,
dokler iz tebe ne
izkapne
poslednja kaplja
te tvoje
hlodarske chudi –

Pijan si od
pokonchja,
obzhrt od
glihanja z zvermi –

—

Zavalili so te v
prashno,
zapushcheno jamo –
Zdaj gloda
poslednji krajec
tvojih
chink
kartecha chrvov in
stenic –

Od tvojih izhropelih
plotov
pa ostala ni
 niti ena sama
 drobna
trshchica
sledi –

SLISHISH?

Slishish misel,
kako pozvanja?
Slishish misel,
 kako te razganja?
Slishish godrnjanja
prevaranih nevest?

Slishish noch,
kako se postavlja?
Slishish jechanje
 pozeblih
teles?

Slishish krohot
 odrevenelih cipres,
ki traja in
 traja?
Kot nemi shepet jokajochih
cest,
ki se vijejo
brez konca in
kraja –

Slishish klokot
mashchevanj,
kako hlepe po nasladi
 zloveshche krvi?

Dih, ki mineva –

a traja
in

traja –

HIPNOTIZIRANI SOLDAT

Nich vech razlag,
nich vech potuhe zate,
hipnotizirani soldat –

Nich vech miru,
nich vech opoja sladikave omame
za tvoje izdajalsko
chetovanje –

Sekira kleshe
krche tvojih plev –

Ostal bo le she
gnojni kup pozabe
tvojih pritlikavih zamer –

Ostal bo le she jok
zlorabe,
ko bosh
za vedno
obglavel –

NEKOCH IN DANES

Podobe otrobov in golih tal,
seno na podstreshju,
stara drvarnica,
snezhene kepe,
veliko snega,
skoraj do vrha garazhe;

cheshnje poleti,
najvishje veje
za mladega shkorca,

leseno letalo v pesku,
oblizh na razgreti glavi,
prevech postrizheni lasje –

Potem pa –
norost brezglavcev,
le she kokoshnjak.

Matjazh Jarc

SONCHEV CIKEL

Brez

Neshteto tankih, zhe nevidnih niti,
na njih planeti, zvezde, sonca
in v njih – esenca vsemogochne biti –
ljubezen, brez zacetka in brez konca.

Modri sij

Iz notranjosti zhari
modri Zemljin sij
pod tanchicami
rahlo zgubane kozhe.

Skozi vulkanske oči
vre soj Ognjene rozhe
v srce nochi.

Ne vem: ga sije Sonce
globoko v Zemlji,
ali ga prizhigash Ti?

Pahljacha upanja

Zastor dezhja,
prozorne kaplje
pojejo z vzdihni neba.
Kako pochasi drsi chas pod oblaki,
kot da bi mesechina pozabila oditi
in bi se strdila v sivobelo lecho,
nekje vmes med Soncem in Zemljo,
kjer bo vztrajala do nochi!

Toda tam zadaj,
za svetlobno kopreno,
odmevajo zlate eksplozije,

kakor slutnja novega gospodarja,
ki se vracha v to zatemnjeno sfero.
Prishel bo v sijaju in blichchu,
posul nas bo z zlatom,
nad nami bo razprl
pahljacho upanja
in nove vere.

Za zvezdo

Ko razzharish, ustvarish dan,
s svetlobo sinjo razprostresh
chez noch sijochi pajcholan.

Zvecher razgrne ga Nekdo,
ki je nad Svetom gospodar
in ti Njegovo si oko.

Ko utonesh v chrni Raj Nebes
in tvoja Luch me ne slepi,
odpre neshteto se oches.

Za vsakim skriva se obraz,
Zvezde so njihove oči
in tam, na dnu, se skrivam Jaz,
za Zvezdo, ki she ne zhari.

En sam oblak

En sam oblachek
je zakril gromozanski,
sevajochi krog.

Soncu

Presvetlo sonce!
Daj mi moč, da bom vedel,
kdo sem in od kod prihajam!
Ne dovoli, da mi zapirajo oči
razni vedežhi in chastilci zaklanozlatih telet!
Ne dovoli mi, da si sam postavljam
nedojemljive in izmishljene odgovore!

Razsvetli mojo misel, da bo zasijala svobodna!
Ne sij vech na ta dvomljivi red,
ki odeva mene, chloveka, v plashch nevednosti,
me hrani z nedomishljenimi razlagami,
me navdaja z nevrednimi ragoni
in me sili v zavrzhna dejanja!
Ne sij mi vech na pot, po kateri se vozim v pogubo!
Raztopi ledenike norosti,
ki so vklenili vase moj gon po samounichenju!
Sezghi glasnike zlih bozhanstev in skrivenchenih konstruktov,
ki poshiljajo mene, krvnika, nad nemochno ljudi, zhivali in rastline!
Stori, da bo razneslo vse razstrelivo,
ki sem si ga pripravil in ga skrivam pred sabo
po skrbno zastrazhenih skladishchih!
Stori, da se bo vzhgalo vse hudichevo olje,
ki ga chastim kot sveto vodo!
Daj mi moch, da se bom spomnil svoje nevednosti
in pradavno pozabljenih, poteptanih vrednot ...
Presvetlo sonce!
Stori to, ali pa mi daj vsaj znamenje,
da ne moresh.

Ko zasajash ljubezen

z mrtvila senc
izlushchish odseve
kozarci zazvenijo
slepecho luch beline
in shipe zadrhtijo
prebodene z zharki
prashni drobci zapleshejo
s tem sladkim zrakom
she gore se priblizhajo
sijoche pod ledeniki
in ceste se bleshchijo
kot bi imele gladino
drevesa so vzbunjena
vsi smo razgaljeni
vsi te obchudujemo
ko zasajash ljubezen
v zhivljenje

Ognjeni psi

na zharke privezani
ognjeni psi
sikajo kot kache
vzhigajo sovrashtvo
med ljudstvi
zaslepljena krdela
se zatekajo k nasilju
uboge morilce
muchi usmiljenje
prosvetljenih odreshiteljev
oboroženi slepci
blodijo v chrni mesechini
lasje jim gorijo
in besede
v zamrznjenih ustih
simboli neskončnosti
krizhajo poti
blokirajo upe
in dushijo veselja
pod kamenjem chasa
nori poeti
letijo proti soncu
kot nočni metulji
v plamen
odreshitve

Prevzvisheni vampir

ti, ki pijesh mojo kri
stari zlodej, sončni duh
ti bosh zbrisal te sledi
ti bosh razsolil moj kruh
nerazsodni razsodnik
ki razvnemash mojo strast
ti postavil bosh mejnik
in ujel me v zadnjo past

od krvi rdechel bo zhar
vroch, prevroch ti bo kapljal
iz oči, moj gospodar
name, ker se nisem bal

name, ker sem zazharel
v soju chudezhne lucht
name, ker sem doumel
moch ljubezni, moch strasti

o, prevzvisheni vampir
te ljubezni se napij
vzemi jo, vzemi ta mir,
mir srca, in se nauzhij
vseh teh sladkih bolechin
ki si z zharki jih razvnel
in bo v njih tvoj bedni sin
tebi v slavo izgorel

V prahu

Kruto resnico pod svodom neba
Sonce neslishno nam zashepeta:
»Ikarov beli chastite pepel,
ne pozabite, kaj je dozhivel!

V srcu chloveka moj plamen gori,
v mislih privid prevelike mochi!
Kdo, dan za dnem, vam prinashal je Chas?
Chlovek nikoli! Vedno le jaz!

O, nebogljeno, ranljivo srce,
Sonce edino lahko ti pove,
kdaj bo rastlino, chloveka, zhival,
plamen ljubezni vesoljne pozhgal.«

Slishimo, Sonce, zven tvojih besed,
vemo, prevzvishen je kozmichni red,
Ikarov bomo slavili spomin,
v strahu chastili Vladarja vishin.

Zhuzhelka

Chlovek Zhuzhelka –
skozi sonchno lupo
ga scvre nebishka sila.

Misel

Misel odseva
kot sonce na gladini
srebrne vode,
kadar jo napolnjuje
lepota dushe.

Ladja

soncheva ladja
razrezhe gladino nochi
natanchno na vzhodu
chrnina izpuhti v sinjino
chez nebo vzplamti pozhar dneva
pod njim, iz nabreklih prsi
vzbunjene Zemlje,
teche rdecha reka in
po njej drsi
moj choln
v tishino

Nad daljno obalo

Na chisti vodi
zazveni odblesk sonca,
kot zapoje harfa,
ko na svetlobne strune
zaigra veter.

Sklonim se k tebi,
kot se je tiha vrba
sklonila k reki
in zdaj samo she bozha
njeno gladino.

Na streho globin
padajo zlati zharki,
razlivajo se,
razpenjajo nad tabo
modrozhareche nebo.

Vzpenjash se k meni,
odnashash me tja dalech,
kjer se ocean
ljubeche razprostira
chez nedosegljivi breg.

Dalech nad daljno,
oddaljeno obalo
odlozhish telo
in skupaj poletiva
v belo svetlobo.

Poglej

Poglej veselje, shirno in nedosegljivo,
kako je strashno, vzvisheno, a ljubeznivo,
kako te vabi v nedotaknjene globine,
od nekdanjate mrtvo, toda zase zhivo!
Poglej neskonchnost nemo, ki te zaobjema
in te na koncu razgradi v vesoljno tkivo,
v to snov nebeshko, ki sestavlja vse, kar biva,
razzharja sonce, ki brez konca nezmotljivo
prizhiga dan za dnem in ga nato ugasha
in opozarja dusho, krhko in ranljivo,
da naj z ljubeznijo uzhije vsak trenutek,
ker je zhivljenje dragoceno, a minljivo.

Le she ljubezen

Moje zhivljenje
se z vsakim novim dnem
znova zachenja,
ker ga vsaka nova noch
ponovno koncha.

Nekega jutra
sonca ne bo na nebo.
Le she ljubezen
si bo pomela ochi
in se zazrla vase.

TIHOTAPLJENJA

SHEL BI PO KOLENIH

Shel bi po kolenih
za besedo
tistikrat,
po kolenih
za moj credo.
Grajski hrib se je svetlikal
v mrzli temi,
najbrzh zadnjokrat.

Shel bi,
poprosil vdano,
pozabljajoch togoto
rano si ozdravil.
Odrinil bi Golgoto ...
ni bilo mi dano!

Zagrchal bi:
vrnite mi besedo,
ne muchite ljudi,
veselo moch mi dajte,
da v cerkev lastno pojdem,
vstran od mrzle bajte!

Temne, hladne oči.
Nad gradom mrch.
Krch prestrezhe hudobijo
zmuznjenih ljudi.
Hlad se vleche vame,
ko se zavem kosti.

Potovalci,
navidezni vasovalci,
na chudnih so poteh.
Tozhi zvon,
poje bron v dalj.
Izgubljam besede
po noceh.

Iz mrcha nad gradom
 neznamen veje nich,
 nočni ptich se splashi.
 She zadnjih se ozrem:
 vem, po lapuhu vonj,
 bližnji kamnolom,
 moj dom!

KAMJEK

*»Kar se je zdelo majhno, je veliko,
 kar ločeno bilo je, se združuje,
 kar je v resnici krivo, zdi se ravno.
 Tako drvi ta voz, da she za hipec
 nobena stvar ne daleč ni ne blizu.«*

(Kalicasa: Shakuntala, I. dejanje,
 MKLJ 1966 / Kondor /, str. 9)

Te besede so prikrita pobožnost stare knjige.
 Božjo večnost so jo, razcapano, skoraj nečitljivo,
 hranili v she starejšem kaselcu prastare gorce,
 Shtokovskega hrama:
 »Trte kot bakle so gorele.
 To moram izruvat iz sebe.
 Naj vedo oni. Golichave naj vedo.
 Naj ne pozabijo. Naj se jim zatakne v grlu.
 Naj vedo njih vnuki.
 Naj jim kri zvodeni, krvna skupina se izniči.
 Naj se jim odreče chast, preteklost, sedanjost in pozabijo naj prihodnost.
 Ne smem bivati v tem.
 Ne smem, sicer bo shlo vse na boben.
 Ne smem si privoshchiti she kakshnega greha.
 Nich vech ne smem igrati na orgle tistih pesmi.
 Franclchek, ki je gonil meh, je zhe umrl.
 Oni pa so lagali pred oltarjem.
 Sonchne lehe z belimi in plavimi vijolicami so vihrale v ognju.
 Privid: klamajo po shtrlechihih kamnih, noge zavite v onuche.
 V kamjeku cvili otroche.
 V Shtangrebah ropotajo sodi. Iz hish se kadi.
 Gajski, odpochij se, pozabi, zaspi ...
 Chas je, chetudi na boben razpet.
 Cvrkne vran in odleti. «

KATINKA

Grudaste grche, chrti, pobesneli besi
odvečni gostje na mojih so poteh,
v obeh smereh: strah pozhene kri.
Zdaj nisem sam, Katinka je z menoj,
a v treh dolinah iz prisoj polega se ognjeni soj.
Katinka stopiclja, drobi korake pred menoj.
Brez strahu, pretepajo z vetrom se lasje,
ustnice frkljivo obetajo opoj v obliki chrke o,
rdechezharecha izginja krogla za goro,
oglatokopasto gospo,
se Katinka nagne k meni,
od spodaj pogleda me v obraz.
Je she kje lepshi cvet?
Ne vem.
Tako hitim, da pozabljam,
kam sploh grem.
Veje in trave suhe brusijo mi kozho.

PISKROVEZ

Rozhana in Cvetan.
S svilnatimi meglicami
obdarjeno jasno jutro.
Vigilije vznemirjajo dechad.
Na plohchadi pred cerkvijo chaka name brat.
Pasijonke ob krizhu burijo spomine,
zaspan sem, od besed ozhgan,
vracham se v ples sonca, trav in brez.
Vezivo, neverjetno mochno tkivo
oblje v jutru vso plohchad.
Spodsekan, skrivenchen, ubog je mladi piskrovez
cuknil Rozhano za rokav,
dim voham, zanosljaj,
se odkril, prag prestopil, zamislil se v oltar:
pogorelec sem, Gospod, chakam na tvoj dar,
doslej, Gospod, mi trohice nihche ni dal.
Ne zameri, jaz sem Krez,
dokler Cvetano bosh mi varoval!

PO ZNANIH STEZAH

Mrtva so okna, ves prhek zatrep in omet zhe odpada.
 Zamolke so hishe, preglasni so vrani, odvech zhe vsaka navada.
 Ozrem se k podstreshju, zheljan lastovk shchebeta, cesta je prazna.
 Potuhnjen je mir in pritlehna vrochina vznemirja starina.

Ozka globel, okno brez stekla, oddaljen občutek gnusa –
 tam, v tujem vrtu, hudobno vzgajash plevel, srhljivost drgnjenja brusa,
 ki kot steklast papir daje občutek, da si zhe zdavnaj preshel deveti krog
 Starina je strah: smrti ne boste ogoljufali, chaka vas – neskonchna praznina.

Najprej stisnjene strehe: starinu kri buta za teme.
 Najprej samota: pregrizla je debele zidove, prezhrta krhke je stene.
 Starin vrti se v krogu, gnus malichi mu lice, usta grbanchi
 in joche v pest, z rokavom otira si solze, psicha zhalobno bozha na garah.

Opustoshene dushe bezhe iz opustoshenih hish na opustoshene gmajne.
 To je prekletstvo, pohota posebne vrste, ni vechje tajne
 od tega, zahlipa in kolne starin: kostanji cvetijo in lipe omamno dishe.
 Zvedava prezhavost vcheraj skotenih zhivali ljubi svet na ozarah.

SLOG, KI GA OKOPAVAM

Edvarda Muncha krik,
 obsojen na dotik,
 na breg prislonjen slog,
 ki ga okopavam,
 ves betezhen, s potom v okeh,
 njegovo sliko nosim na dlaneh.

Edvarda Muncha pretresljivi krik
 porogljivo prhnem predse,
 trdozhivih dvomov poln,
 pobesnelih misli razdejanih,
 svetov odvratnih, podrochij sivih,
 ishchem Norvezhanov glas v rebreh.

Edvarda Muncha krik
 nochi mi strastno pije,
 poshastno obtozhujoche se vame obreguje
 neskonchno zhalosten, podolgovat obraz,
 sprenevedanja preklinja
 po nenapisanih straneh.

Edvarda Muncha krik,
obtozhbe razdražljive glas, tegobe vik,
sled tankovskih manir,
eksekucija besed prijaznih,
voljnih, potrpežljivo nezahnih,
vztraja in brska po vsakršnih smeteh.

DAN, KO SE JE UTRGAL PLAZ

*»Resničnost je bleda in dvomljiva,
norost pa jasna in resnična!
Vehje resnice od norosti ni!«*

/Miljenko Jergovich, Dvorci iz orehovine,
VBŽ Ljubljana 2005/

Sproshчени vrisk pastirchka, nato prekleti plaz,
ki je laz spremenil v blato, skalovje valil, rushevje trgjal,
sta dvignila iz gnezda goliche, kose negodne:
Mihelak, ki je lansko praho oral,
je strme obstal, obrisal potno chelo in nagubal obraz,
ustnice stisnil, se zgrbil, konju uzde popustil,
z robcem mogočnim vrat in chelo otrl in tezhko zavzdihnil:
»Ga je le, ga je le odnesel vrag ...!«
Slabost se je nabrala v mesovju, tresnil je vznak.
S kapljicami potu zgodbe gomazijo, kdo bo sejal?

Sproshčenost je vrag pogoltal, pastirchek se po vresju vali,
laz leze v dolino, histerija se v ude seli,
leze v uho, bogabojeche, trpeche bojeche uho,
ptiche goliche, ki so ob tresku zgrmeli na tla, pobira Mihelak.
Groza sili iz gozda, ne prezre je trudno oko.
Spomni se starec, konja lovech tja v doline zatrep,
da zemlja drsi in mu uhaja, nogam tresochim nagaja:
uzda po travini bezhi, ne dosezhe je starec revak.
Vzpne se, sapo zajame, klecne na obraz, travo grize,
da mine napadalna obsedenost, ko sonce razboleno zahaja.

Razposajena, obsedena sproshčenost, Mihelakova zmota.
Sproshčena, obsedeno razposajena svetlotrpka togota.
Konj je izginil. Plaz je izbrisal plotove, zhive meje pomendral.
Vleklo ga je v blato ... nirvana? Bognedaj, pomota!
Voda se je zgrinjala v jezerce, hrumela v dolino.
Ponorel, z grozo v ocheh, je lisjacek pridivjal
mimo Mihelakovih nog, v blato zabitih. Streslo je mozha,
streslo od gorja:

kosichi golichi so mu zdrknili iz rok.
Zakaj prihaja vame oddaljen občutek gnusa?

Krivoprisezhna sproshčenost. Krizhnikovine ni vech.
Plaz se ni ustavil. Konj je pobegnil. Nashli so ga crknjenega.
Ob trhli jelshi nad potokom. Jelshevci, raki dolgorepci, so izginili.
Odvihrala je pohota posebne sorte. Mihelaku se je skalilo,
zachel je iskati smrt in nekega senenega dne je, z vozom, polnim vrech,
zgrmel skupaj z volichi po golini v zatrep.
Ni kaj, revak je bil, revak ostal, nekdej mozhak stebلاك.
Vrvezhavo objesten korenjak.
Tam so dandanes – kot v raju je – lehe poceni, zastonj skorajda.
Tam ni vech poti, ne sproshčenosti, le zemlja polzi.

TIHOTAPLJENJA

Ali mi zadoshcha, da sem, da vem, da sem,
da me nese tok drugam, kot bi rad in kot bilo bi prav
in za moralo ne tako unichujoche,
tako preteche
in vseobsegajoche.
Ujeto v klepsidrin tok,
v zmotno zavest nenadejane prihodnosti
bi menda naj bilo to vedenje?
Naslonil sem se na drevo, ne kakrshnokoli.
Ginko biloba, sredi parka, sredi ljubljenja, ob reki ...
Gimnazijci so se drli na ves glas: carpe diem,
jaz pa sem vedel, da so zapletena zhivljenja draga zhivljenja,
vendar so, kar so: bedne shpelunke.
Nich novega se ne poraja,
vrenja in pretoki, ki se dogajajo ljudem,
so popreproshchena, brezbrizhna za chudezhe tostran vode,
ki leno mrcvari dolino.
Sitno sipi pesek skozi klepsidrin vrat.
Nihche nas ni nauchil uporabljati sveta.
Nekoch, nekega zgodnjega septembrskega ponedeljka
mi je postalo jasno, da nekaterih vlog,
napisanih v Vseobsegajochem in Vseobvladujochem nakljuchju,
preprosto ne bo mogoche odigrati.
Stavki, povsem izchrpani, namrech umro,
jaz pa v tem tihotapljenju pravzaprav nimam kaj izgubiti.
Reminescence se vlachijo po zakotnih dolinah,
megleno zatishje mi prihaja naproti,
da ne bi bil sam ...

JUDOVI GREHI

JUDOVI GREHI

I

Kdor ne pozna Juda
Naj poishche Kristusa

II

1.

Na Sodni Dan
Sem srechal Sence klecheche na skalah in greshno
Molitev iz somraka zemlje
K nebu vmes izrekajoche
Juda! – krichijo sence
Greh! – ihtim jaz
Tole dvajseto stoletje je stoletje Judovo
Rechejo in nadaljujejo molitev z obrazom k večnosti

2.

Juda je prevaril Kristusa Svetnika izdal
Pa ne bi vas in nas in mene v stoletju XX
Sem rekel in izbuljil oči kot glasnik reshitve
Takoj kot z vojashkim ukazom v nogah in mozhganih
Krenem naprej po poti množhechi se v vech poti
Tako ustvarjajoch razdaljo iz usode, zid izza greha
Med mano in grozo in Sencami klechechimi
Ki so okamenele na skali okamenele
Da bi jih krstili v večnost, v okamenine na skalah
Kajti grehe Judove doumejo kot grehe
Na Sodni Dan

III

Nekoch sta zhivela, pravijo, Kristus in Juda

Kristus je izginil med svoje nauke
Judova dela so ostala v chasu kot prichevanja

OPOMBA K MUSU RAMADANIJU

Verjetno nekaj tradicionalne slovensko-albanske »afinitete« izvira zhe iz podobne danosti majhne, vsem sosedom nerazumljive in »odvečne« etnije, ljubosumno chuvajoche svoje posebnosti v zahojenih obrobjih jugovzhodne (balkanske) Evrope; koliko bi bilo pri tem tudi skupnega »ilirskega« (vendskega – vend: alb. kraj, mesto) spomina, je seveda vprasanje zase. Slovenski klasiki slavistike so hkrati tudi utemeljitelji balkanologije z albanologijo; zhe Linhart in Chop sta imela svoje »albanske« poglede, Mikloshich (Albanische Forschungen) je zacetnik znanstvene albanistike, Kopitar je v obzorju jugoslavistike poleg bolgarshchine primerjalno raziskoval tudi novogrshchino, romunshchino in albanshchino, Nachtigal je Albančem dolochil elbasanski govor za osnovo knjizhnega jezika. (Oshtirja so zanimali pra-mediteranski relikti v albanshchini, katere osnovni idiom je danes sicer indoevropski). Albanska nacionalna identiteta se je v svoji izolaciji pod tujimi zavojevalci (zlasti Turki) stoletja dolgo z mukami prebijala do sploshnejše uveljavitve tako na politichnem kot na jezikovno-kulturnem področju. Danes med Albanci prevladuje (mitologizirana) zavest, da so potomci Ilirov, nekateri tuji znanstveniki pa kot albanske prednike vidijo Trachane. V srednjem veku so bili katolichani, deloma tudi pravoslavni, od prihoda Turkov do danes so vechinoma muslimani; pri tem je kljub vsem razlikam opazen mochan etnichno solidarnostni chut, saj muslimani niso postali nekakshna »nova narodnost« kot pri drugih balkanskih etnijah, ampak je zavest albanstva izvedla celó reformo pisave, ko so se leta 1908 pravoslavni odrekli svoje dotedanje cirilice, muslimani pa arabice in so vsi sprejeli latinico vidnih kulturnih delavcev, sicer katolishkih duhovnikov, kot edino albansko pisavo (shumniki v gl. z dvochrkji). Iz chasa uradnega ateizma je znano geslo Enverja Hoxhe, da je »albanstvo edina vera Albancev« (ta izrek je eden od treh, ki »bistveno dolochajo« alb. identiteto; druga dva sta: »Kriv je ubiti, ne ubijalec« ter »Bog je ustvaril Adama, hudich pa Albanca«).

Cheprav ne tako izjemno kot pri Slovencih, je poezija tudi pri Albancih pomembno prispevala k samodolochanju kolektivne identitete. Zlasti v 20. stoletju je nastalo vech markantnih pesniskih opusov z evropsko tezho (Poradeci, Migjeni, Agolli, Podrimja – slednji je segel v sam vrh svetovne poezije vsaj s pesmijo *Brez glagolov*); pri tem je posebno vlogo odigrala albanska poezija (z drugimi zvrstmi) na tleh ex-YU, predvsem na Kosovu. **Musa Ramadani** (Gnjilane, 1944) je vidno ime sodobne albanske kosovske poezije; pishe tudi novele, romane, drame in gledalishko kritiko. Po vech zbirkah je svojo poezijo zajel v obshirnem izboru z znachilnim naslovom *Nostalgija za antiko* (Nostalgji antike, 1990; v uvodu in spremni besedi je Ibrahim Rugova nakazal vitalnost avtorjeve antike v luchi evgenike, fenomenologije branja, mitologije in avtohtonije skozi albansko izkushnjo precepa historija / histerija), od koder je cikel *Judovi grehi*, natanchno komponiran (trije deli ozn. z rim. shtev., znotraj drugega dela dva oddelka z arab. shtev.) povzetek vse avtorjeve poetike, za pretezhno islamski kontekst nenavadno posvechene izrazito antichno-krshchanski problematiki greha (prva zbirka *Adamovi grehi*, 1969, ter she ciklusa *Luciferjevi grehi*, *Sizifovi grehi*), tukaj v kombinaciji s koranskim pojmom »zidu sodnega dne« (al-araf); biblijske in antichne teme so sicer v alb. poeziji navzoche zhe od 19./20. st. (Asdreni: *Mladi Juda*; Fan Noli: *Mojzes na gori*; *Teci*, *Maratonec*). V zbirki *Neurosis* (1973) Ramadani »devovsko« tematizira alb. abecedo (za vsako znamenje pesem).

Prichujochi prevod je narejen z omejeno uporabo izvirnika na podlagi drugojezichnih prenosov, tudi zhe obstojechega slovenskega (*Sla po soncu*, 1979; v prevodu cikla – prev. Tone Pavček – v tej antologiji so besedno-idejni »dodatki«, ki jih v izvirniku ni; spremenjeno je tudi izvorno oshtevilchenje); bolj kot v »pesnishki lepoti« je namen poskusa v pojmovni zvestobi. Prevod iz alb. poezije je hkrati zacetek (A) manjshe predstavitve pesnistva balkanskih narodov v naslednjih shtevilkah revije.

Izbor, prevod in opomba Ivo Antich

SEDIM PRED TVOJIM MORJEM

Zdaj, ko vem, da je Tomaj majhna vas

Josipu Ostiju

Se sprashujem, kako pesniki prezhivijo dneve v Tomaju. Gotovo dolgo chasa posedajo na vrtu, kjer drevesa hodijo, in, se zdi, da so zhuzhelke srečne. Ali se pod latnikom pogovarjajo z drugimi pesniki, ki so takrat odsotni, ali z zhensko, ki jo ljubijo, ali le s samimi seboj in s poshtarjem. Pogosto preverjajo, ali sonce opravlja svojo vsakdanjo pot. In prebrskajo nebo v iskanju nashe usode. Berejo knjige ruskih romanopiscev o junakinjah, ki dolgo stojijo pod dezhjem, pa o trmoglavih ljubimcih, ki vihtijo sablje in mahajo z lilijami, dezhniki in robci, in se razjočeje, ker je vsake ljubezni konec, in jokajo, ker jih prijetne vonjave omamljajo. Kasneje se pesniki v Tomaju zazrejo v sončni zahod in pripravijo chasu primerno zelenjavno in zhitno juho, kateri dodajo nekaj rozhmarina in malo srca, ki se sprehaja med zvezdami. Hodijo gor pa dol po hishnih stopnicah, in se zasopejo med hojo dol pa gor, cheprav je hisha vseh tomajskih pesnikov pritlična. Shtejejo drugo za drugo stopnichke in tudi lonchnice na oknih, pa gredice z zhajbljem, koshate cheshnje in slive, s pogledom pa bozhajo divje korenike svojih trt. V mislih kar naprej snujejo kakšno pesem. Ne tekajo, ne telovadijo, skoraj nikoli ne gledajo televizije, se ne ukvarjajo s sajenjem artichok ali cvetach, ne vlagajo sadja in ne pripravljajo konserv. Vendar hranijo mala mesta v svojih zvezkih in v svojih zhepih, da bi vanje vsadili besede in vprashaje, pisma prijateljem in kozarce terana. Njihovi pogledi pa so sladko nasmejani in milo

otozhni, tudi ko se odpravijo z odločnim korakom na obisk k pesniku Srechku Kosovelu, ki jih običajno prichaka prav tam na malem pokopalishchu ali v gostilni.

12. junija 2004

*

Končno sem dospel na rečni breg.

Zhe ves nestrpen, da zachutim v rokah zhivo vabo, da objamem ribishko palico, pa cheprav ne znam loviti rib in me nikoli niso zanimali trnki in shkornji, vendar sem tu in chutim prod pod koraki, pod stopinjami, ki chofotajo po temni vodi, da se pomenim s tabo, Raymond Carver, o lososih, ki skakajo proti toku, o divjih sulcih in o postrvih, ki se mavrichno svetlikajo, pa o plitvinah, vrtincih in tolmunih. In sem godec na harmoniko v ponoshenih hlachah in z lasmi, ki mi prekrivajo ushesa, da te vidim, Izet Sarajlich, plesati drug tango, medtem ko zhalostni pogledi tvoje zhene naju zalezujejo kot granate, midva pa veva, da bo vojne konec in da bodo zaljubljeni she vedno stopali na sarajevske tramvaje z vlazhnimi pogledi in s polnimi aktovkami mesechine. In vse naokrog, chisto vse okoli mene so dobro znane dishave in nadihi svetlobe v starih ulichicah in limone, ki odstopajo rumenino vecherom in hotelskim vhodom, medtem ko chakava na zadnji kozarec vina, Alfonso Gatto, kajti vedno chakava na tistih mestih, kjer zhenske znajo prevech popevk, in poslushava morje, ko se sprehajava v kochiji. Sanje pa so tako dalech, da bi morala prepluti ves ocean, da bi nashla njihov pomen: ti mi ga prijateljsko zaupash, Fernando Pessoa, medtem ko mali chrni parnik zasledujejo in ji s pogledom sledi Alvaro de Campos, medtem ko chakava, da se prikazhe na kakshnem peronu ali prikuka iz skladishcha za zachimbe ali iz sive knjige zhalostna senca Bernarda Soaresa. Zachetek leta, vsi skupaj mu bomo morali nazdraviti in pochakati, da nam spomin prinese nove limone in nove tange, druge pomole in tramvaje in kochije in mesechine in vashe glasove in parnike, ki vechno priplujejo v pristanishcha.

*

Natakarjeva skrivnost je njegova otožnost brez jutrishnjega dne, vedno enake ponavljajoče se kretnje, slegasti koraki namishljenih copat med kuhinjo in opojnostjo pokrajin, ki jih gleda bezhati skozi okno vlaka, da postrezhe gospem z mahedravnimi vratovi, vedno enakimi za svojo mizo v kotu, v veseli zhalosti krichavo kichastih prstanov, v prijazni vznemirljivosti smehljajev. O prelepe gostilne v Trstu, kjer nisem nikoli povsem buden, omamljen od smradu ocvrtih sardelic, brezimnega sijaja prtov, ki pripovedujejo o nikoli izbrisanih vprashanjih vesti, morska potovanja, daljne vetrovne zime, ki ostanejo navzoche kot sledovi v srcu. Tukaj, tik ob morju, se zhivljenje lahko pritozhuje nad samim seboj in spotoma si nezahno napudra lica, nemir na dnu kozarca. Vsakdanji gosti odhajajo in prihajajo, in hochejo skrivnosti v shkolkah in opravljivo shepetajo nepoznanim jedcem bridkosti in kuhanega mesa. V trzhashkih gostilnah jesen zgodaj lega s sijochim mrakom in temo, ki zasenchita bela vina in sploshne osamljenosti, in dajo ritem tanga pochasnim korakom natakarja, ki se zachudi, che od utrujenosti kozarci vztrepcehejo kot bezhna smrt, ki preshine hrbet in se nato razgubi s sapico, ki spodbudno zaveje iz morja, iz omake s shkarpini, iz vlage v shrambi za trgovino.

*

Moram te seznaniti z otozhno roza barvo oleandrov, ki jih veter stresa pred grshkimi templji na ravnini Paestuma, in te nauchiti besed, Chiara, ki jih morje shepeta, ko se poletje zachne bojeche zhe mrachiti. In povedati ti moram tudi o svetlobi limonovcev, o temnem vonju listja, ko se grichevje oklene dlani in se preobrazi v noch. Vprashal te bom, kaj nama chas prinese ali sporoča in kaj odvzame, meni, ki sem oche zhe za zmerom, tebi hcherko, ki bo nekaj drugega, le kaj bo ostalo od tvoje osuplosti v mojem zhe priletnem pogledu, kateri objem naju vechno vezhe in spreminja.

V tvoji sobi
se visoko spreletavajo ptice pevke,
cefrajo se na stenah oblaki, vse naokrog
je kdo, ki bere, preden zaspi,
in modrina, spokojno jasna modrina
naju pokliche s ceste kot goli april. Ti se sladko
smejesh in se mi zdish she blizhja in zhe
stechesh stran in hochesh storiti vse sama in techesh,
kot teche chas, ki se ne vrne nazaj.

*

V svojem skrivnem vrtu je moja mati ohranjala
komaj zaznavno veselje in bozhajocho nezhnost.
Gorechke so se nepremishljeno sklanjale skoz okno
v sedmem nadstropju kot stare gospe, prevech stare
in mrshave. Marjetice, da jih ne bi chenche strle, so se
borile proti govoricam in vrazheverstvu. Le od chasa
do chasa so vrtnice jezikale in opravljale in rane
mimoz so pomezhikovale galebom. V svojem skrivnem
vrtu moja mati je izzivala letne chase, oblechena kot
ruska kmetica ali kakshna matrona iz Cilenta, je kljubovala
severozahodnemu vetru in neurjem jugovzhodnika,
pushchavskemu pesku in zhgochi ljubezenski besedi
julijskega sonca. Imela je na glavi zavozlano ruto in
raskave roke. Hlad je zamrzoval zemljo in kozho, toplota
pa ju je razpokala. Mraz je pritiskal in potihoma grizel
in pordecheval lica. Moja mati je molila, zazrta v ex-voto
na svojem visechem oltarju, ki je bil prislonjen na
praznino sveta, in obenem je pomakala roke v bazhiljko
in pasijonko in si tesno ovila shal okrog ramen.
In tu pa tam je chakala, da vzide mesec.

*

Rad bi te dal v naroehje, Michela,
kot da bi bila she otrok, in ti pomagal
pri domachih nalogah, biti obenem tvoj
oche in tvoj sin, povrh tega kar sem, da bi
skupaj zhivela vsa razdobja najinega
zhivljenja, rad bi bil she vedno s tabo v

Pradu, pred sliko Las Meninas, in da ne bi bilo nikogar drugega, samo midva molche, rad bi agropolsko morje, in jaz she dechek, tebe pa takrat sploh ni bilo, zdaj pa si z nami, ki proti vetru tekamo za istimi sanjami kot takrat. Vse to premishljujem, medtem ko oktobrsko sonce, ki ga danes ni, me vseeno obdaja in utira pot v ulichice, ki so ena sama nostalgija po vonjavah, so upehani trolejbusi, ki peljejo mame, preoblozhene s kosharami, so palme v zharechi sinjini srca. Zdaj te vidim, medtem ko si ti bolechina in si radostna ljubezen, in govorish o ljubezni sinu, ki te ne bo mogel pozdraviti nikoli vech, hcheram govorish z glasom, ki trepeche kot polknice ob prvem nezhnem dotiku svetlobe. Vidim te in si dekle, ki gre mimo mene in se smeje in hiti proti trgu, kjer je trolejbusno postajalishche, in vecheri se.

*

Sedim pred tvojim morjem, rahel vetrc zastira bregove z zimskim pajcholanom, ki kot slutnja lebdi nad shkolji, galebi se zibljejo sredi razpenjenih in buchechih valov, trgovska ladja na visokem morju chaka, da bo prihodnost menjala zastavo. Sedim v milosti tvoji minulih let, vetra, ki se zaletava ob palme, in okenskih polic, ki nihajo s svojimi gorechkami. Mesto mojega otroshtva, sedim pred tvojimi rozhnatimi oblaki, in sedim dalech od tebe, nepopravljivo dalech v letih, tu sem in drugje in moj zdaj ni samo ta kraj, tako drugachen in oddaljen, vendar klopca, kjer she vedno zhivim, oslepljen od sonca, ni tvoja izguba in niti moja vrnitev, marvech tvoja navzochnost. Nikoli vech se ne bom mogel vrniti, imam samo eno srce in ga zapravljam z otozhnostjo, nikoli vech ne bom na videz enak chloveku, ki sem bil, in vendar sem zhiv in sem nekakshna prikazen, in imam dusho, ki ji grozi nevarnost, da se bo zlomila, she preden mi bo pripadala, imam leta, ki jih imam, in morda katero odvech, in sem prav ta mladenich, ki ga vidite, kako prozhno in naglo stopa naproti

svoji gotovosti, da zhivi za vsakim vogalom. Sedim in tekam po tvojih ulichicah, ki se zavedajo drugih ulichic in izgubljenih src skozi stoletja, in obrazov, ki jim ni mar lastni nemir in niti, ali so siti. Hitim in se vrnem tja, kjer sem bil, in bil sem tam, kjer sem zdaj, moje ljubo mesto, ki se nochesh premakniti in nochesh umreti, hitim v smer, ki me vsak dan popelje chim dlje od tebe in mi vedno pokazhe tvoje sredishche, tvoje bleshcheche ulice. Izmuchen sem od svojega brezupja in tvoje uchenosti, svoje gorechnosti in tvoje medlosti, svoje pregreshnosti in tvojega blagoslova. Sedim pred kapljo, ki drsi po shipi po hudi povodnji, najprej polzi pochasi, nato vse hitreje, sedim pred chasom, ki me pusti sedeti na istem mestu, in gledam morje, zhe dolgo let tudi isto ladjo, ki chaka, da bo priplula v pristanishche, zhe dolgo let si mislim, da sem tisti chlovek, ki gleda in ni nikoli odpotoval.

*

Sem molchechi chlovek, ki hodi po mestni trzhnici in si prav potihcem brunda popevchico, ko postopa samovshechno med ostanki sadja in zelenjave, chrvivimi hrushkami, odrezanimi stebli artichok, zdrsljivimi olupki juzhnega sadja, prepushchenimi chasu, med zavrzhenimi jedri brstichnega ohrovta in repe. Ves poklapan od poraza, tu ob reki, ki se ji ne mudi nikamor in poshilja nagle pozdrave mimoidochim, v koledarski naglici in s pometalnimi stroji, sem konchno in sramezhljivo srechen. Popotnik sem, ki prepozna neznane vonjave in vidi veselje in revshchino na obrazih, ki izginejo, ko jih odpelje, kdove kam namenjeni tramvaj, zamishljeni obrazi, ki mislijo le na to, da bi se vrnili domov, proti skrivnosti strmih in slabo razsvetljenih stopnic, porumenelih stanovanj, sob z oguljenimi zidnimi tapetami, ki se zachenjajo odlepljati, in sebe vidim, kako se vracham tudi sam na istem tramvaju, med tistimi ljudmi, ki jih na vsem lepem zachutim blizu, in obenem zaznavam v zraku, kako se trzhnica hladno podira, sladki vonj svetlobe, ki zaspi nad luzhami, ki skoraj pobožha reko. Tukaj sem ob moshkem, ki kadi svojo cigaro, naslonjen na balustrado s pogledom na daljno morje, ki prav gotovo ni prisotno, medtem ko nekje, skozi katerokoli okno pod prizhgano svetilko, ki pa chloveku ne dopushcha, da bi kaj videl, na mizo polagajo jedilne pribore in med njimi bo zhlica, ki jo bo treba poloshchiti, in dvignila se bo roka, ki bo zravнала fotografijo in tudi odkrila na okvirju nekaj

mesecev star prah, medtem ko bodo koraki stopali gor pa dol, v drugi sobi ali morda še dlje, v kakem drugem mestu, in iznenada se bodo ustavili in se zazrli v zvezde, iste zvezde, ki smo jih gledali, ko smo bili otroci, in vohali duh, ko da bi tržnica ob tisti uri še obratovala, o njej pa ostajajo samo ostanki in vonj po izgubljenih trenutkih, zvrhano polnih večnosti.

O AVTORJU

Giuseppe Grattacaso se je rodil v Salerno leta 1957. Od leta 1984 zhivi v mestu Pistoia, kjer uchi italijanshchino v klasičnem liceju. Doslej je objavil pesniskhe zbirke: *Devozioni* (Pobozhnosti), založba Ripostes, Salerno 1982; *Se fosse pronto un cielo* (Ko bi bila nared nekakshna nebesa), Il Catalogo, Salerno 1991; *L'attimo dopo* (Trenutek zatem), Nuova Libra Editrice, Bologna 2003. Knjiga je bila predstavljena skupaj s fotografskim delom umetnice Elisabette Scarpini. Iz portugalschine je prevedel pesniskho zbirko *In modo di-verso* (besedna igra, ki lahko pomeni *Na drugachen nachin* ali *Na verzni nachin oz. oboje*), Ripostes, Salerno 1983. Avtor knjige je portugalski pesnik Alberto Pimenta. Leta 1985 je umetniskho založništvo L'Upupa iz Firenc objavilo mapo z dvema njegovima pesmima in shtirimi serigrafijami umetnika Andrea Papija. Leta 2006 je dvojezichno izshla v omejenem shtevilu izvodov njegova zgodba *Aria imbalsamata* (Balzamiran zrak) pri založbi Grafiche Ricciarelli di Monsano (Ancona). V francoshchino jo je prevedla Stéphanie Leblanc. Vech njegovih proznih besedil je prevedenih v francoshchino, zlasti v *Nota Bene – Revue de littérature internationale* (La Différence, Paris 1992), v shtevilki, ki je bila v celoti posvechena italijanski poeziji. Bil je urednik pesniskih revij *Percorsi* (Poti), Salerno, v osemdesetih letih; *Oceano Atlantico* (Atlantski ocean), Rim, prav tako v osemdesetih letih, in *Pioggia obliqua* (Poshevni dezh), Firenze, v devetdesetih letih.

Objavlja v vech italijanskih knjizhevnihih revijah, med njimi kazhe omeniti *Nuovi argomenti* in *Lengua*. Od leta 2002 je predsednik gledalishkega združenja mesta Pistoie (Associazione Teatrale Pistoiese), ki upravlja mestno gledalishche Manzoni (Teatro Manzoni di Pistoia) in druge dvorane v samem mestu in v okolici.

Prevod in belezhka o avtorju Jolka Milich

Franko Bushich

MOSHKI TEPEC

(Vizija »D«)

Glava in roke dvignjene nad glavo v prvem planu. Glava neke prekrasne in stroge Boginje ali svechenice prednice, nedvomno.

»Norec!« je zakrichala ostro.

Na glavi, okrog vratu in na rokah je imela starinski zlati rakit, okrashen z dragimi kamni. Cheprav je bila videti popolna, mladostna, prekrasna, je shlo nedvomno za starodavno, prastaro bitje iz chasa veliko pred monoteistichnimi religijami. Bila je prelepa. Temnopolta kot kakshna Shpanka, bleshchechih chrnih las, oči in obrvi, strogega, a v tej strogosti prekrasnega izraza na obrazu, gibkih, popolno odmerjenih gibov tiste, ki je disciplinirana in ki disciplinira. Da, delovala je kot zanosna Domina, tista, ki jo obozhujejo, in tista, ki se ji pokoravajo. Neopisljivo bitje, ki je v meni v vsakem pogledu vzbujalo splet strahu in sposhtovanja.

Zum se je pochasi oddaljeval in plan je postajal vse shirshi, potem pa se je ustavil. O, Bog! Pod prsmi svechenice prednice ali Boginje je nepremichno stala moja zhená, gola, ľpssha kot kadar koli. Njeno telo je bilo idealizirano in znatno ľpshe kot v resnichnosti, prav tako obraz. Bleshchalo se je; izsevalo je neverjetno chisto svetlobo. Stala je pred mano z zaprtimi ochmi kot kakshen angel, sproshchena, chista in svetla tako znotraj kot zunaj. Preplavil me je niz najrazlichnejshih obchutij: neskonchna ľjubezen, ochitki vesti, nekakshen prvobitni strah – chustva so se menjavala vsako sekundo.

Ne verjamem, da bi bila moja zhená toliko nizhja od mistichnega bitja nad njo. Najbrzh je bitje stalo na kakshnem podstavku ali na chem drugem, chesar nisem videl. Nisem namrech videl prav nichesar razen njiju. Zhená je s svojim svetlobnim bleskom kopala telo Boginje in ga osvetľjevala, vse drugo pa je bilo v mraku. Mistichna in mrachna atmosfera. Obe VENDORLE ZHENSKI sta delovali prekrasno; bili sta nekaj najlepshega, kar sem kdaj videl v zhenski podobi – vsaka na svoj nachin.

»Norec!« je ponovila Boginja-domina samozavestno, odlochno in grajajoche.

Vzdrhtel sem, kakor da bi vedel, zakaj ta graja. Da, neizogibno sem vedel, jasno sem chutil. Sicer pa je pojasnilo bila navzochnost moje zhene.

»Ali vidish, kaj izgubljarah?!« je vzkliknilo bitje in z rokama naredilo nekaj kachastih orientalskih plesnih gibov, dvigajoch roke ob besedi »izgubljarah« visoko in odlochno nad glavo, kakor da s tem zheli debelo podchrtati to besedo.

»Ona,« je nadaljevala Boginja, mislech seveda mojo zhenó, »je taka le tebi in zate; le ti bi bil moral dobiti to od nje in jo narediti takshno zase in tudi zanjo samo. Za

vsakogar drugega bi bila drugachna, slabsha, popolnoma drugachna, kakor je vsaka zhenka za vsakega moshkega zmeraj drugachna. Prezhemanje individualnosti in resnichne volje je tisto, kar ljudi, ki so povezani, dela take ali drugachne. Toda ti si se ujel v skushnjavo, vztrajal si v nasprotovanju svoji individualnosti in resnichni volji.« - Boginja je she naprej govorila, ne vech tako odlochno; govorila je tiho, njene besede niso vech prihajale do mene, cheprav so se mi vrezale nekje v podzavest kakor tiha molitev. (Posttelepatska racionalizacija.)

Gledal sem svojo svetlobno zheno. Ochi so se mi navlzhile s solzami. Pa menda te ne izgubljam, draga – se pomislil ob spremljavi tihih tonov Boginjinih litanij v ozadju. Neverjetno, koliko tega chloveku v trenutku lahko shine skozi glavo. Vse njegovo zhivljenje, kakor tik pred Smrtjo. Morda pa je to res Smrt. V trenutku sem uvidel vse svoje razmerje s soprogo. Objektivno. Uvidel sem, kako jo ljubim. Neizmerno. Uvidel sem, kakshna napaka je bila v tem, da sem to tako neumno skrival pod machistichnimi krinkami grobosti, ki naj bi prikriale mojo hipersenzibilnost, da ne bi bil prizadet. Uvidel sem vse svoje napake, tudi najmanjshe. Uvidel se, kako slab in nepravichen sem bil do zhene. Spoznal sem mnoga svoja egoistichna ravnanja. Dojel sem, kako sem jo nepravichno psihichno teroriziral. Dojel sem vse. Toda kaj je vredno, da sem vse razumel, che se je ona zhe nepreklicno odlochila ... (Iskreno jo ljubim. Vse bi storil zanjo. Storil bi vse, da bi »spet« pridobil njeno ljubezen. Ali bom sploh imel prilozhnost za to? (Navadna racionalizacija.)

»Toda ONA ni vse, kar izgubljaxh!« sem slisal predirljivi krik chudnega bitja, ki je zdaj povsem blazno razshirilo ochi in zenice.

Dvignili so se mi lasje na glavi in mislim, da sem posivel od strahu. Kajti v takih trenutkih zvisane zavesti in hiperpercepcije chlovek, po vsem sodech, vse vidi vnaprej, vsaj s svojo notranjostjo, che ne v zavesti.

Boginja je dvignila roko in usmerila prst nekam visoko nad mojo glavo, opozarjajoch na nekaj za mojim hrbtom. »Izgubljaxh tudi TO!« je zavreshchala.

Otrpnil sem od neopisljivega strahu. NEEEEEEEE – mi je odmevalo v glavi. Poskusil sem hitro obrniti. A to je bil gib potopljenega na dnu morja, ki tisochkokrat upochasni she tako hitro kretno telesa. NEEEE ...

Naglo sem skochil iz postelje, tako da sem se vrnil iz vizije prej, preden sem uzrl TISTO NEKAJ. Leden znoj mi je tekel vzdolzh hrbtenice. Umil sem se in se vrnil v posteljo, v kateri je manjkala moja zhenka, polovica mojega telesa. Dolgo in tiho sem jokal. Eh, moja Diana, kakshen MOSHKI TEPEC sem bil – sem rekel, sestavljaxoch pesem MOSHKI TEPEC.

Iz hrvashchine prevedel Ivo Antich

Jolka Milich

MISLI ZA LAHKO NOCH

Ko listam po našem zabavnem tisku in tudi navadnem chasopisju, si ne morem kaj, da ne bi spet pomislila, kot pred kakšnimi dvajsetimi leti, ko sem ga prvich brala, na angleskega pisatelja in esejista Colina Wilsona, ki prishteva Franka Harrisa med ustanovitelje na Angleshkem tako imenovanega novinarstva za široke množice. Zlasti njemu pripisuje botrstvo pri spovitju ali splovitvi tiste veje chasnikarstva, ki ljudskim množicam prinasha na pladnju – kot lakaj v livreji poshto ali pijacho –, kar si po njegovem mnenju ljudske množice resnično in najbolj zhelijo. Istochasno pa si predstavlja ljudstvo dovolj prostodushno in nelaskavo ... kot velikega butca in patentiranega tepca, za katerega si je pach treba sproti izmishljati vse mogoche shtorijce in shkandalchke, zhgechkljive zgodbice, pikantne anekdote in natolcevanja, chlanchiche in nanizanke iz serije perpetuum mobile z neskonchnim shtevilom zapletov, razpletov in variant, po možnosti she bolj slaboumne, kot je ljudstvo samo (seveda zlasti v urednikovi domishljiji). Ga skratka nenehoma pitati in shopati – kot novoletnega purana ali velikonochno gosko – s chenchami, bagatelami, senzacijami, hujskanjem in publicami, ki bi zavoljo svoje vodenichne napihnjnosti, pretencioznosti in »blesavosti« resnično zasluzhile veliko, pravzaprav »kubitalno« zachetnico. (Lingvisti naj mi oprostijo oba nemarna ... spodrsaljaja. Saj sta spricho njune enkratne barvitosti kratko in malo nezamenljiva!)

Privrzhencev Franka Harrisa, tudi ko niso vedeli zanj, je bilo tudi na Slovenskem zhe od nekdej precej. Zdi se celo, da z leti njihovo shtevilo nenehno in nezadrzhno narashcha in preplavlja trg. Shushlja se tudi, da jim bo kmalu ime legija in bodo lahko zastopali vechino.

Gre za ljudi, ki najpogosteje sedijo po urednishtvih in jim ... umetnost mishljenja ni povsem tuja. V sili in potrebi se znajo celo, vsivprek do zadnjega, briljantno mechevati z ostrim mechem uma in umejo tudi presti – na rotopapirju – tanko predivo misli. Mishljenje (na papir vrzheno) jim je navsezadnje poklic. Ker mislijo, potemtakem so, saj si najcheshche domishljajo, da mislijo tudi za druge in veliko boljše od njih, in da so jim lahko oni drugi, ki jim ni treba misliti, zategadelj she hvalezni. Do tu, che odmislimo konec zadnjega stavka, je z njimi kot mislechimi bitji zase vse v redu in prav. Ni pa v redu in prav, da ne mislijo boljše, che ne najboljše, o umskih sposobnostih in dovzetnosti svojih cenjenih bralcev. O mozhganski zmogljivosti svojih rojakov si ne delajo kdove kakšnih utvar. Nasprotno. Vidijo jih precej pri tleh, nekje globoko pod normo povprechnega inteligenchnega kvocienta, na stopnji malomeshchanske plehkobe in kmechke zarukanosti ter provincialne lahkovernosti in zaplankarstva.

Ko bi ne bilo tako, ali bi jih mogli v n e d o g l e d zalagati le z malovrednim informativnim balastom in besedno kramo, namesto da bi jim nudili najboljše, kar sami zmorejo, ali vsaj kaj boljšega, če se jim najboljše smili, chesh kaj bi razmetavali svetopisemske bisere pred svinjami?

Ne bi se rajši potrudili takoj ali vsaj postopoma za izboljšavo svojih listov, ki jim naklada – vsej prostashchini navkljub – nenehno pada, kot da preprodajajo miselno meglo in verbalni dim, zhe skoraj obvezno zacinjena s kakšno vulgarnostjo? Vsaj eksperimentalno bi skushali za nekaj stopenj zvishati ton in njihovo raven? Konec koncev bi bralce uchili misliti in jih prej ko slej tudi nauchili, kolikor res she ne znajo, sami pa se bi she bolj izvezhbali in utrdili v vseh disciplinah mishljenja, tudi tistih bolj zahtevnih, ne pa da brodijo samo pri onih bolj pritlehnih?

Splošni proces p o n e u m l j e n j a i n a p a t i j e, kateremu smo vech ali manj, zhal, vsi podvrzheni v tem prenaglem, stehniziranem in zmehaniziranem svetu, bi se nujno upochasnil in schasoma tudi zaustavil.

Ali ne bi kazalo poskusiti?

Odgovor z vrha: NE.

Zares ne? Zakaj ne?

PRAVLJICA ALI PRATIKA

Dne 1. decembra 1981 se je v goro na Korziki zaletelo letalo Inex-Adrie, v katerem je bilo 180 slovenskih potnikov. Prezhivel ni nihče. Med žrtevami je bilo tudi dekle, s katero sem hodil nekaj časa v gimnaziji, pa tudi pozneje sva ohranila prijateljske stike.

Z mojega gledishcha bi morala biti ta tragedija še toliko bolj vznemirljiva, ker je bila Maca zhe tretja žrtev letalskih nesreč, s katero sem hodil ali vsaj poskušal hoditi. A resnično vznemirjenje sem čutil pravzaprav samo ob spoznanju, da ne čutim nobene zhalosti, nobene pretresenosti. Bil sem tako vznemirjen, da nisem mogel biti tiho in sem se v času zhalne slovesnosti nekemu proti svoji volji »pobahal«: »Ne vem, kako to, ampak tako je, kot da bi imel kamnitno srce.«

Nekaj dni zatem je kamen končno popustil: dozhivel sem napad »hercklopfna«, ki me je pripeljal v ambulanto in od tam na EKG. Ta ni nič pokazal, je pa bila zdravnica tako pametna, da mi je predlagala, naj se grem še pogovoriti s psihiatrinjo nadstropje vishe – ona da ima vsak dan med študenti paciente s tem simptomom.

Spominjam se še, kaj sem takrat razmisljal: »Che zdaj rechem, da ne, potem bi to pomenilo, da sem zhe v totalni pizdi. Nič, shel bom gor, saj sem dober z besedami, pa se bom znal izmuzniti, che me bo stisnila.« V resnici sem tedaj imel psihiatrijo in psihologijo za precejšeni in potencialno škodljivi branžhi.

Na srečo je bila psihiatrinja – Daniela Shurlan Chas – ravno prava, nič me ni stiskala, nasprotno, pustila mi je, da sem se razplaval, obenem pa mi je nastavila trnek ali dva, da sam zagrabim zanju. Po dveh seansah sem zhe prishel do spoznanja, da nisem bil zhalosten zato, ker sem pach emocionalni zombi – ker sem se bil v svojem nesrečnem zhivljenju, da ne bi trpel, anesteziral do te mere, da me ni mogla prizadeti niti prijateljichina smrt vech.

Marca naslednje leto sem nehal piti. Ni pa bil alkohol moj edini anestetik. Spoznal sem, da tudi moje pisateljstvo – moje izmishljanje – izvira iz nevrotichnih pobud; da mu je glavni cilj zunanje potrjevanje, ki prinasha tolazhbo ... Skratka, medtem ko sem se fiziolosko anesteziral z alkoholom, sem se v pomanjkanju chustva – kajti kdor se je zavaroval pred zhalostjo, se je zhal zavaroval tudi pred vsemi drugimi chustvi – nadomestno teshil z mlekom priznanja.

Sledilo je nekaj let, v katerih sem se skushal poboljšati. Trudil sem se, da se ne bi vech slepil in se sprenevedal in se lovil za lastni rep – in sem se zhe leta 1982, ko sem nehal piti, odlochil, da ne bom nikoli vech zavestno lagal. Shlo je zelo polagoma, kajti resnica ni bolela samo mene. Na chustvenem področju sem prvich opazil zaresno spremembo leta 1987, ko sem se ob gledanju Belanovega

filma *Koncert* neutilazljivo in odreshujoče razjokal. Prisegel sem si, da ne bom zapravljal svojega zživljenja, kakor ga je uboga Ema. Ko sem v zacetku leta 1990 gledal *Seks, lazhi in videa*, sem vedel, da je film resnichen v tistem edino pomembnem smislu – da govori meni in o meni. Bil je moja »pravljica in pratika«. Takrat je prishel tudi chas, da tudi fizichno in pravno zapustim zživljenje, od katerega sem se emocionalno lohil zhe leta poprej.

Pri pisanju je bil napredek enako postopen. Po romanu *Leta* (1985) sem se zhe otresel zavestne »vshechnosti«, in che sem she kdaj fabuliral, sem dovolil fabuli, da je izgubila v boju s prozaichno resnichnostjo (glej npr. »Dolzhana in Gribashkina« ali »Etiopijo« v *Mistifikcijah*, 1987). Nich ni shlo tako gladko, kot bi si chlovek zhelel. Za moj preskok je pomemben roman *Nekdo drug* (1990), konchni nasledek obsedenosti z razvpitim primerom ljubljanskega Razparacha, s katerim sem se otepal in ga resheval kar shest let. Bil sem ravno na tem, da se izvijem iz kokona, tako da je knjiga pol temna in pol svetla, pol hladna in pol topla. Bizarna vsebina in v ljubljanshchini pisana obravnava generacijskega konflikta (zhe drugich po romanu *Leta*) je razzhalostila predvsem mojega ocheta. Takrat shele sem opazil, da sem na tihem odvisen tudi od njega – da je moja izbira poklica, pisateljskega in prevajalskega, neposredna posledica potrebe, da bi mu ustrezal. Prevrednotil sem torej svoja stalishcha na tem podrochju in se bolj odmaknil od ochetovih prevajalskih in estetskih nachel. Postal sem tako neke vrste chrna ovca, cheprav sem si zhelel biti samo bela vrana. Nazadnje sem svoj razvoj na tem podrochju dopolnil s sklepom, da sploh ne bom vech objavljaj rechi, ki bi bile izmishljene – nisem jih hotel vech pisati, ker bi to pomenilo, da na papirju dajem potuho fantaziranje, ki sem g zhe davno sklenil izkoreniniti v drugih predalih v svoji glavi.

V tej novi rigoroznosti bo kdo zaznal tudi zapoznel odmev mojega boja z alkoholizmom. A medtem ko je bila pri alkoholu edino mozhno sredstvo popolna abstinenca, se je pri pisanju nanashala samo na fabuliranje. Poklicnemu pisanju se namrech nisem mogel odrechi, saj nichesar drugega nisem znal. A po letu 1990 sem preskочil v zhanre, ki so dovoljevali, da sem govoril o dejanskem sebi, namrech sebi, kakor sem se videl in dozhivljaj – v literariziranih ali humornih »kolumnah«, humoristichnih potopisih in referenchnikih – ter dnevniku.

Ta moj famozni dnevnik. Zachel sem ga pisati proti koncu leta 1990, v chasu, ko so me, da uporabim besede Drazhe Mihailovicha, valovi osebne usode premetavali po oceanu zživljenja kakor orehovo lupinico, in she vedno ga pishem, kajti pomagal mi je, che zhe ne kaj dosechi v zživljenju, pa vsekakor kaj narediti iz zživljenja. Zdaj obsega na milijone besed in v njem naletim na rechi, ki ne le da sem jih pozabil, ampak sem se, ko sem jih dozhivljaj, pridushal, da jih ne bom nikoli pozabil – ker da jih ni mogoche pozabiti.

Pisal sem z obsedenostjo, kakrshno sem izkazoval edinole she zhenski, ki sem si ji leta 1990 – kot prvi osebi po dolgih letih – dovolil pogledati za dalj chasa v ochi. Seveda sem se kmalu zaljubil – tista nevidna roka na tilniku, ki jo popisuje Frane na zacetku knjige, je konchno prishla na svoj rachun. Tako je bil dnevnik

spochetka predvsem kronologija in protokol razvoja te ljubezni. Zhe konec leta 1991 je obsegal 400.000 besed. Ljubiti sem se moral nauchiti – ne govorim o telesnosti, cheprav sem tudi tu bil komaj prvosholchek – nauchiti sem se moral ljubiti Drugega kot zhivo, zaresno, samostojno, svobodno, enakovredno bitje. Najprej sem se uchil ljubiti brez strahu pred blizhino, potem ljubiti brez strahu pred njeno izgubo. V prvo me je potegnila sila ljubezni sama, kar pa se drugega tiche, nisem premogel nobenih emocionalnih orodij, in tako sem uporabljal edino, kar mi ga je dal oche: logichno besedno zaznambo in razchlembo. V tistih prvih kucljastih letih, ko so silnim vzponom sledili obchasni padci, bi bilo zunanjemu opazovalcu – che bi bil kdaj kateri poleg – najbrzh zhe kar komichno gledati, kako v dramski pavzi sredi chustveno zburkanega pogovora planem k rachunalniku, da bi ga zabelezhil, potem pa se spet vrnem v vrtinec. Glavne zasluge za moje okrevanje ima pach Bernarda s svojimi eksistencialnimi reshitvami, ki se niso dale zapeljati mojim intelektualizmom, a tudi moja metoda, naj je bila she tako okorna, je prispevala svoje, kajti z ubesedenjem sem dobil stik s svojimi chustvi in se jih nauchil dozhivljati – potem ni bilo vech tako tezhko priti do tja, kjer sem se lahko znebil rezidijev nevrotizmov in zazhivel »srečno do konca dni«.

Vchasih pa sem se sredi spokojnega zhivljenja, ki je sledilo, vendarle vprashal, ali naj bi bilo to res vse – ali sem sklenil »kupchijo z angelom«, v kateri sem v zameno za zasebno srecho moral za vselej zastaviti pisateljski dar – ali je moje izkustvo, che si ne zhelim pogubiti dushe, obsojeno na to, da ostane v predalu.

Jeseni 2005 sem za Cankarjevo zalozhbo prevajal *Zgodbe* Harolda Brodkeyja, in ob prebiranju njegovih v chrtice razkosanih fragmentov »avtobiografskega velebesedila« sem se na vsem lepem zavedel nevarnosti, da obsedensko ukvarjanje z lastno izkushnjo preide v konchni fazi v pompozen narcisizem, ki namenja prevech uglajenih besed dogodkom in rechem, kakrshni bi si v ocheh drugih zasluzhili le mimogredno omembo. Obhajati me je zachela huda nelagodnost, celo tesnoba: kaj che sem z dnevnikom udaril povsem mimo? Ali ni v pisateljskem smislu moja orehova lupinica she vedno neodprta, jaz pa ujet sredi nje? Problem je bil resen, saj je najedal same temelje preprichanja, da je iskrenost kljuchek, ki odpira tako lastno kot tuje dushe – preprichanja, ki je za mojo chloveshko in pisateljsko samozavest nujno.

Chutil sem, da moram ven, in od oktobra 2005 sem si prizadeval, da bi nashel pot – ampak kamorkoli sem se na papirju namenil, povsod se je izkazalo, da me dnevnik zhe chaka na cilju kot nevidna polzhja hishica, ki sem jo sam pretovoril do tja. Opotekal sem se pod pezo milijonov neobjavljivih besed – nekaterih zato, ker so bile premalo, nekaterih zato, ker so bile prevech zanimive.

Americhani imajo reklo o zhenskah, ki se glasi: »Brez njih se ne da, z njimi pa tudi ne.« Podobno bi jaz moral rechi o dnevniku. Bil je kot nepopustljiva ljubica – terjal me je zase tudi she potem, ko mi je zhe dal vse. Tej sebichnosti v dvoje sem moral narediti konec. Ampak kako, ko pa objava ni prishla v poshtev – ne zaradi mene, ampak iz chloveshke obzirnosti do drugih, katerih zhive rane je hochesh nochesh vseboval. Za objavo bi bil moral vse takshne omembe izrezati – in projekt, ki se je

zachel kot potovanje k osebni resnici, naj bi nazadnje postal zhrtev cenzure. To ni prishlo v poshtev zhe iz nachelnih razlogov, she bolj pa zato, ker bi she tako pazljivo izrezovanje skupaj z rakavim tkivom nujno odstranilo tudi zdravo. Operacija bi morda uspela, ampak kirurg bi umoril sam sebe.

Vechkrat in na razlicne nachine sem si prizadeval obiti ta problem. Zhe konec tisochetja sem tako iz dnevnika izlushchil shtiri kljuchne »horarije«, ki so se, ne da bi si sposojali drug od drugega, namenjali meni in mojim blizhnjim: otrokoma iz drugega zakona, ochetu in materi, otrokoma iz prvega zakona, meni in Bernardi. Prizadevali so si prikazati vsak svojo zhivljenjsko temo: otroshtvo, starost, mladost, odraslost, skupaj pa sestavljali she vedno glomazno »Knjigo nashih dni« (100 a. p.). Ker se je strogo omejeval na dozhivljeno, pa je ta projekt ostajal zasebnishki. Redki ljudje, ki sem jim dajal brati katero od teh knjig, so mi jo vrachali z besedami, da je to pisanje »presurovo« ali »premochno za objavo«. Eden je bil zhe kar ogorchen in mi je besedilo vnil do srede prebrano z besedami: »Tujih pisem pa jaz ne bom bral!«

Sprijaznil sem se bil torej, da bo dnevnik v tej vsaj kolikor toliko pregledni obliki ostal samo druzhinska dedishchina, nekakshna zhivljenjska pratika, h kateri se bodo lahko zatekali moji neposredni nasledniki in potomci. Meni pa preostane na stara leta moj humor, ta novoodkriti chudezh. (Res je, da sem »smisel za humor« imel zhe vseskozi – ampak to mi ni kaj dosti pomagalo, dokler nisem imel tudi »humorja« samega. Ta je v meni vzbrstel shele, ko se je stalila anestezija.)

Nisem bil ravno zadovoljen. Pripomogel je tudi neprijazni svet. Moja iskrenost mi je bila nakopala marsikatero zamero. Pri kulturnishkih klikah in klakah sem se znashel na chrnem seznamu – pri tisti, h kateri sem nekoch sam spadal, zhe zato, ker sem se bil razglasil za alkoholika. Za svoje projekte na lepem nisem mogel vech pridobiti subvencije, kar pa je izshlo, ni zbudilo nobenega kritishkega odmeva. Knjige so na tihem umirale, dushila jih je slovenska gluha loza. (Tole pishem prav zato, da enaka usoda ne bi doletela she *Roke vode kamna*.) Obenem sem opazhal, da veljam za ustvarjalno izgubljenega ali zablodelega tudi pri ljudeh, ki me kot chloveka sicer cenijo. Prijatelj mi je vrh zasnezhenega Rozhnika oponesel, da sem »propadel pisatelj«. Na uho so mi nesli, da je novi minister za kulturo, sicer sosholec, o meni rekel: »Ampak saj ta pa zhe tako dolgo ni nich napisal.« Neki dobronamernezh mi je v spodbudo poslal prazno knjigo z naslovom »Brankova knjiga«. Uredniki so me vabili, naj napishem kaj »resnega«.

Jezero me je, ker moji bralci niso vedeli, da ima moje odrekanje svoj razlog – da se nisem kar posushil. Pa se res nisem – nasprotno, v meni je shele zdaj zachela buhteti ambicija, ki je nisem mogel shteti za zapoznel simptom hlepenja po zunanem potrjevanju, ampak za izraz avtonomne notranje potrebe po tem, da bi segel s svojo izkushnjo do drugih. Nisem hotel prodajati pravljic, a zakaj ne bi dal od sebe pratike?

Zhe konec leta 2004 smo se preselili v Zagreb. Tu sem imel vech chasa in prilozhnosti, da se ukvarjam s sabo – zhenina placha je odpravila potrebo, da bi bil kruhoborec, za katero sem se lahko prej skrival; druzhabnih stikov sem imel v

tujem mestu veliko manj kot poprej; *Sunday Times*, ki sem za branje njegovih prilog prej porabil po nekaj dni, je prihajal preveč neredno in sem ga odjavil.

Oshilil sem torej svinčnike.

Zachel sem skromno in plaho – vzel sem tuj rokopis in ga predelal. Shlo je za besedilo bivšega narkomana Marka Jesheta, ki se je tedaj imenovalo *Droga, otroci, prekletstvo*, izšlo pa je potem maja 2005 z naslovom *Kodrlajsasti piton*. Urednica Rotisa Melita je bila zadovoljna, jaz pa tudi – čeprav je bilo to še daleč od osebnega, izpovednega avtorskega dela. V delo sem rech vzel sploh samo zato, ker se ni tikala mene.

Po tem nezavezujočem poskusu sem se sklenil bolj približati samemu sebi. Bilo me je precej strah. Vzel sem torej neko zgodbo, ki sem jo bil napisal v 1980. letih, še v času prvega zakona, pa je nisem nikoli objavil. Predelal sem jo – tokrat sem chisti izmishljiji dodal izpovedne prvine – in jo pod naslovom *Dahpapa* poslal na natečaj *Sodobnosti*. Ni se prebila med prvih deset in to se mi je zdelo tudi prav, kajti pripovedni postopek je bil očitno postavljen na glavo: namesto da bi na osebno izkustvo cepil domishljijo, sem na izdelek domishljije cepil osebno izkustvo. To se je moralo končati s polomijo.

Jasno je postajalo, da sem res v slepi ulici.

Potem se je zgodilo.

Bilo je v zacetku leta 2006 na nekem teku po zasnezeni Medvednici. Na tehkih tudi sicer dobivam tisto, chemur pravim ideje, se pravi, neprichakovane prebliske, ki mi povežejo poprej nepovezane koncepte. Mogoče zato, ker pride v mozhgane zaradi pospeshenega srchnega prechrpavanja preveč krvi, ne vem, bolj verjetno pravzaprav zato, ker gre vsa kri v noge, kjer jo potrebujesh, mozhgani pa v svoji prikrajshanosti postanejo dovzetni za misli »na robu«.

A tokrat ni bilo tako. Tokratna misel sprva ni bila misel – samo podoba je bila. Bila je, ko sem se je zavedel na ozadju iskrivega snega, zhe dokaj izoblikovana kot široka proga zhivih, mavrichastih robov. Ni chudno, da sem jo sprva imel samo za iskrenje sonca v snegu ali za motnjo v ochesni lechi. Ko sem pritekel v senchni gozd in je iskrenje ostalo, sem pomislil, da se mi zachenja migrena – vchasih sem zhe prejel njeno napoved v obliki sijajnih maklatur, kakrshne je Tereza Avilska imela za prikazen nebeshkega Jeruzalema. Vendar je bilo tokrat drugache – ves mrgolechi prostor znotraj robov se je v somraku zachel polniti z zlatastimi kvadratki, prav kot v bizantinskem mozaiku – in te kockice so se hitro premeshchale, se selile, spodrivale druga drugo, se razmikale in se družhile v nove barvne kombinacije. Che rechem, da sem videl eritrocite, kako popotujejo po ochesni mrezhnici, bom najbrzh najblizhe znanstveni resnici – ampak tokrat ni shlo za znanstveno resnico. Mozhgani, ki ne znajo drugega, kot da vdevajo chutnim vtisom pomen, so jih namrech »pred mojimi ochmi« polnili z

izcizeliranimi miniaturnimi, polnimi tridimenzionalnih podrobnosti, ki so zhivele vsaka svoje zhivljenje, ne da bi se menile zame.

Obstal sem, da si jih pogledam, in cheprav me je pojav, ki ni bil z nichimer izzvan, razumljivo zaskrbel, sem se ga obenem prav po otrochje razveselil – kajti v resnici sem podozhiviljal zhe pozabljeno izkustvo iz otrostva. She v predsholskih letih sem si bil v postelji pred spanjem velikokrat tishchal chlenke kazalcev na zatisnjene veke in s tem nevede drazhil optichni zhivec, da je skushal pritisk prevajati v podobe. Zakaj sem to pochel, ne vem. Otrostvo je pach chas, ko se chlovek seznanja s svojim telesom. In televizije tudi she ni bilo. To je bila moja vecherna zabava, potem ko so se vrata v predsobo zaprla in sem ostal sam.

Iz zacetnih marmoriranih ornamentov, ki so se v srebrnih turshkih vzorcih dimasto vrtinchili prek zastora vek, se je, che sem bil dovolj vztrajen, vsakokrat uredilo zaporedje bogatih, zlatih, »barochnih« zhivih podob, v tistih letih pach pravljichnih, ker kaj sem pa takrat vedel, in na njih so v svojih nepopisno okrashenih sobanah begala po svojih nedoumljivih opravilih pravljichna bitijca – palchki, veverice, shkrati, machke, angeli, opice – zhiva v vsaki izmikavi nadrobnosti. Pozneje, ko sem se nauchil brati, sem bil she dolgo preprichan, da sem vnaprej videval prizore iz *Pritlikavca Nosana* in *Malega Muka*. She pozneje sem o tem pojavu bral v *Skrivnostih okultizma* in odkril, da gre za tako imenovane »budne sanje«, hipnagogne halucinacije, za katere je znachilno, da so skoraj vselej »metafora asociativnega temelja« – z drugimi besedami, da se nam v njih kazhe, o chemer nevede razmishljamo.

Kdo so bile torej figurice, ki so begale znotraj teh prizorov v somrachni ladji gozdne katedrale? Nisem jih mogel prav razlochiti, kajti slichice so kot vedno mrgolele, starostna daljnovidnost pa mi je oчитno onemogochala, da bi lahko zrl, kakor sem zrl kot otrok, ko sem brez truda razbiral celo zlatarske zhige na prstanih. Je bil tam nekdo, ki je gledal album s fotografijami? Je bilo tisto pritlikavo bitje v livreji otrok ali opica? Sem videl v postelji, podprtega z blazinami, sam sebe?

Pomislil sem na mozhgansko kap, ampak kje je bolechina? – pomislil na legendo, chesh da chlovek pred smrtjo she enkrat kakor v slikanici uzira vse svoje zhivljenje – pomislil celo na Borgesov Alef – na Mohamedovo videnje raja – se nazadnje domislil tumorja – in takrat, ko sem kljub zadihanosti zadržhal dih, da bi tudi slisal, kaj se dogaja v moji glavi, sijajni prizori pa so zacheli temneti in obenem bledeti, da je skozi spet pogledal zimski dan – takrat je skozme, dobessedno od glave pa do pet, kot sijajen eritrocit, kot elektrichni sunek, kot pisana kacha shinilo doumetje: kar vidim pred sabo, je vizualna metafora za reshitev mojega pisateljskega problema!

She vech – shlo je za reshitev, do katere sem se dokopal zhe leto dni poprej, pa tega takrat nisem opazil!

Vracham se h *Kodrlajsastemu pitonu*. Jeshetovo gradivo je bilo samo po sebi v surovih nadrobnostih preprichljivo, vendar pa urejeno v prevech preprosto, pouchno, predvidljivo in celo sentimentalno povest. Videl sem, da si bom moral

tudi izmisljati, a prekršek se mi ni zdel prehud, saj je shlo za tuje zhivljenje. Ker so bili prizorčki, ki so sestavljali Jeshetovo besedilo, povechini avtentični, se mi je kot naloga konec koncev zastavljalo samo, da jih preuredim – sestavim v nov mozaik, ki bi Jeshetovo osebno izkushnjo povzdignil v metaforo – to pa ubesedim tako, da bo ostala enkratna in neponovljiva, pa kljub temu postala vsakogarshnja.

Lotil sem se dela: jemal sem v roke Markove izkushnje in sanje, jih prebiral, nekatere zavrgel, ker so se ponavljale ali ker so bile klishejske, druge premestil v bolj uchinovita zaporedja, jih kombiniral v shirshe mozaike, pri tem pa dodajal svojo fantazijo kot lepilo, ki je omogochilo, da so se njegove gole, surove izkushnje sestavile v skladno podobo precepa med narkomanskimi nebesi in peklom.

Se pravi – s tujim zhivljenjem sem pochel natanko tisto, za kar sem zdaj dobil dovoljenje she pri lastnem!

To spoznanje je bilo vse, kar sem potreboval.

She preden sem pritekel do avta, se je moja halucinacija prestavila v natanchno definicijo, ki je bila obenem tudi zhe »dovoljenje«. Glasila se je dobesedno takole:

»Kolikor je zhivljenje mozaik, sestavljen iz konkretnih koscev, dejansko dozhivljenih kockic izkustva, toliko lahko ostanesh resnichnosti zvest, vse dokler te kockice ohranjash vsako posebej v njeni enkratni neponovljivosti, medtem ko jih izkopljesh iz tlaka, nanovo preuredish in iz njih sestavish drugachen mozaik. Paziti morash samo, da domishljijo uporabljash kvechjemu kot lepilo!«

Se mi je »zashajнала Marija«? Sem dozhivel chudezh? Presvetljenje? Bolj verjetno bo, da sem bil mentalno tako ali tako zhe zrel za to, da se dokopljem do spoznanja, potem pa sem v prvem primernem simptomu razbral globlji pomen, cheprav ga sploh ni bilo. To se mi je vchasih zhe zgodilo in nikoli mi ni shkodilo. Na primer: tja do petintridesetega leta mi je vidno polje med branjem vchasih postalo nemirno, zachelo se je polagoma nihati v levo in desno, kot che bi se na starem televizorju pokvaril stabilizator, in te, sprva komaj opazne amplitude so polagoma dobivale vse vechji zamah, dokler se nisem nazadnje krchevito oklepal knjige, da me ne bi vrglo s krova ladje sredi tajfuna. Nazadnje sem vprashal nekega okulista in tudi ta ni vedel, kaj bi bilo lahko to, vendar je zamishljeno rekel: »Mogoche pa prevech berete?« V mislih je imel seveda fiziologijo napora, a meni se je v tistem trenutku posvetilo, da to velja predvsem kot metafora: prevech berete je pomenilo premalo zhivite! Vzveroval sem, da mi dusha, ki nikakor ne more dobiti stika z mojo, bi rekel Jung, persono, sporoča, da moram med ljudi. Ko sem leta 1986 zachel techi, se je simptom umaknil in se ni nikoli vech vrnil.

Med takshne simptome, ki vodijo k *satoriju*, shtejem tudi zhe omenjeni »hercklopfen« iz leta 1981, pa recimo »nevidno roko na tilniku«, ki me je vchasih med pogovorom z zelo nakljuchnimi in vchasih tako rekoch neznanimi ljudmi silila, da naj se nagnem in sobesednico – vchasih pa celo sobesednika – nezžno poljubim.

Pritekel sem domov, se usedel k rachunalniku – bilo je 2. februarja 2006 – in zachel pisati.

Kockice sem moral seveda precej prelagati, kajti marsikatere nisem mogel uporabiti, in moji rezi so dejanski zgodbi vzeli vso notranjo koherenco. Moral sem krpati in shtukati in tu pa tam tudi dodajati.

Vse glavne teme so bile na voljo v dnevniku, nekatere v preobilju, druge vsaj v zametkih ali mimogrednih opazhanjih. Ena sama je, ki sem jo moral skonstruirati. To je tema meteorologije. Zhe dolgo namrech prichakujem nov nastop ledene meddobe – obstaja neko moje pismo materi iz leta 1985, v katerem njeno pritozhevanje nad vremenom zavracham s »tolazhbo«, chesh da prihaja oledenitev – vendar sem to temo pushchal v dnevniku pri miru, tudi zato, ker se mi je zdelo mogoche, da gre samo za zhivljenjsko metaforo, za chudashko fobijo, ki korenini v mojem nekdanjem chustvenem hladu. Vseeno pa je dejstvo, da ostajam vernik tega prichakovanja.

A kakshen naj bi sploh bil *raison* kakrshnegakoli ambicioznejshenga objavljanja, che se blizha konec sveta, kakor ga poznamo? Che smo samo led in se v led povrnemo? Smisel bi knjigi lahko dajala le nasha manifestna usoda sama – che bi mogel z romanom ljudi pripraviti na prihodnost ali jih vsaj opozoriti, potem bi bilo vse to moje pisanje upravicheno. Ali pa bom lahko vsaj rekel: »*Dixi et anima mea salvi.*«

Kaj sem izrezal? Zadoshchati bo moralo, che povem, da nisem zavrgel nobene kockice, ki bi me, che bi ostala, prikazala manj chloveshkega ali, che hochete, shibkejshega, slabshhega. Pach pa sem zavrgel vse, kar bi lahko prizadelo druge ali jih prikazalo v chezmerno drugachni luchu, kakor bi sami hoteli.

Na srecho je bilo spricho obsega dnevnika intimno gradivo, kolikor sem ga smel uporabiti v njegovi avtentichnosti, ohranjeno do takshne mere, da so se potem tudi nekateri domishljijiski posegi na lepem zazdeli bolj upravicheni – skoraj tako, kot che bi isti umetnik sklenil izdelati isto podobo she enkrat, pa se, ker nima kockic, odlochi za preslikavo podloge z akrilnimi barvami. Moja vest se ni niti enkrat spuntala, kakor sem se na tihem she vedno bal, da bi se utegnila. Pisal sem »noch in dan«, spal vechinoma po tri ure, hodil spat ob dveh, vstajal tudi ob shtirih zjutraj, ne da bi kdaj zachutil utrujenost.

Dne 21. marca, na prvi pomladni dan, je bila »prva bralna verzija« dokonchana, tunel je bil predrt, vanj je posijala svetloba, resnichnost in izmishljija pa sta se zlepili v siamski dvojchici.

Bil sem v pisateljskem zagonu in nisem se mogel kar ustaviti. Revija *Sodobnost* je bila tudi to leto razpisala natechaj za zgodbo in ta natechaj se je iztekal 25. marca. Zazdelo se mi je, da je chas, da preizkusim vrednost svoje metode. Vzel sem torej tri v romanu neuporabljene kockice iz dnevnika – izpoved nekega shtoparja, proshnjo sodelavke za nasvet glede otroka, bivshe prijateljstvo – in jih z dvema domishljijiskima dodatkoma v nekaj urah zlepil v zgodbo z naslovom *Slavnostni govor*. Zdela se mi je posreचना miniaturna varianta moje romaneskne metode. Liste sem vlohil v kuverto in kuverto poslal pod shifro na zadevni naslov. Preprichan sem bil, da bo odziv spodbuden. Pa ni bil – konec aprila se je izkazalo, da spet nisem prishel niti med odkupljene. To bi me lahko unichilo, che ne bi

medtem rokopisa *Roke vode kamna* prebralo precej ljudi, na katere je naredil vtis. (Kogar zanima, o kom govorim, si bo pogledal uvodno *Spremno beseda*.) Tako sem nich slabše volje delal naprej, kar sem delal zhe ves april: utrjeval, obzidaval, tlakoval sem svoj tunel, napeljeval elektriko ipd., dokler nisem 9. maja lahko rekel, da sem raziskal in zadelal tudi najmanjshe kotichke in shpranjice. Ves ta chas sem pazil, da sem tudi domishljjske dele pisal enako kot dnevnishke zapise, se pravi, brez popravljanja in brez zastajanja, tako da so stavki nastajali vseskozi v cajtnotu, se mi iz prstov prelivali prek tipkovnice v drobovje rachunalnika brez razmisleka, ki krni iskrenost in neposrednost zapisanega – che pa sem kje res kiksnil, sem stavek pach izbrisal. Poleg tega sem se pri »fugiranju« drzhal sinhronosti, se pravi, nisem se delal pametnega za nazaj in nisem zapisal niti enega podatka, spoznanja ali mnenja, ki bi izvirali iz poznejshega chasa, kakor pa so v knjigi datirani. Skratka, che se mi je zapisalo kaj preroshkega, se mi je zhe v dejanskem dnevniku in ne *post festum*. (Edina izjema so menda chlanki iz *Nature*, do katerih v chasu objav nisem imel dostopa in zanje niti vedel nisem, a v teh bodo bralci raje kot prerokbo videli najbrzh grotesko.)

Seveda so v besedilu iz istega razloga ostajale hvalabogu tudi moje zmote. Zhe sama njihova mozhnost me hvalabogu odreshuje velikega bremena.

Bralcu ali bralki, ki bi she naprej terjala od mene odgovor na to, kaj je v romanu torej izmishljeno in kaj vzeto iz zhivljenja, bi moral nazadnje odgovoriti, da tega ne vem niti sam, kajti da ne bi zalozhnice spravil v skushnjavo, da me zavrne zaradi obsega, sem besedilo skrчил za dvanajst pol.

Krajshanje je vselej nevarno, ker terja klenost izraza. Pri iskanju blizhnjic so se mi narekovale nove in nove razlichice dogodkov in se mi ob tem naseljevale v spomin kot »dejanske«. Chlovek se, kot kazhe, ne spominja dogodka, brzhe ko se ta malo odmakne – spominja se vsakokrat samo svojega prejsnjega spomina na dogodek, in tako kot lahko pri igri telefonchkov konchni stavek pove prav nasprotno od zacetnega, se tudi pri rekonstruiranju zhivljenja resnica hitro prilagodi zhelji in drugim ozirom. Pred to obstransko shkodo sem se skushal obvarovati tako, da sem se vse do zadnjega drzhal nachela, da vsaj »pilil« ne bom. Nove verzije so zapisane enako *prima vista* kot prejsnje. Seveda pa se she tako infinitezimalen uchinek vsake revizije posebej, che jih je zadostno shtevilo – in z rachunalnikom je grozno lahko pisati revizije – nazadnje lahko zelo pozna. Najbolj morda na prvih straneh, kjer sem to najvechkrat storil, ker se mi je spomin iz chasa pred dnevnikom najbolj izmikal. Tega artizma pa me ni vech tako zelo sram, kajti nekako ob izteku leta mi je postalo jasno, da je z eksistencialno reshitvijo, ki se je tikala mojega dushevnega zorenja, v bistvu odpadla tista dodatna prepoved, ki je terjala od mene zdrzhnost pred najmanjsim izletom domishljije. Uvidel sem, da smem zdaj, ko vsaj vede zhe dolgo ne lazhem vech ne sebi ne drugim, v okviru literarne konvencije mirne vesti uporabiti tudi nekaj pisateljske ektoplazme, kajti drugega nachina, kako uspesno premostiti prepad med notranjim in zunanjim svetom, kratko malo ni. Uvidel sem tudi, da moj »izum«, kakrshen se izkazuje v *Roki vodi kamnu*, ni nich enkratnega. Vechina pisateljev je prisiljena, sicer bi jim

gradiva kratko malo zmanjkalo, uporabiti vse: tako tisto, kar sami doživijo, kot tisto, kar opazijo pri ljudeh okrog sebe, in tisto, do česar jih pripelje raziskovanje zgodovinskih in sočasnih virov – to troje pa potem she prekvasijo z nekaj domishljije. In pri slednjem se praviloma zgodi, da dajejo fabulativnim uchinom prednost pred zvestobo dejanskemu poročanju – k temu grehu smo nagnjeni vsi pisatelji. Moja zasluga je kvechjemu, da sem grehu podlegel samo tam, kjer je bilo treba zapolniti praznino. Verjemite pa mi, da bi she veliko raje objavil vse tako, kot se je zgodilo.

Kaj pa je potem sploh takshnega v moji zgodbi, da bi se zdela vredna branja? Morda srečne okolishchine, da sem doživljal rechi, ki so po sebi zanimive, da sem bil tedaj she dovolj papirnat chlovek, da sem si jih sproti zapisoval, pa da sem ostal zhiv dovolj dolgo, da sem nazadnje odkril zanje tudi literarno perspektivo. A najbolj dragoceno je pach to, da sem jih v letih, ko so se dogajale, popisoval brez misli na slednjo, saj so bile del zhivljenjskega in ne pisateljskega projekta, in tako mi ni nikoli prishlo na misel, da bi jih zhrtvoval na oltarju literature.

Bojim se pa, da je tisto, kar je najbolj koristno v tej pravljici, preoblecheni v pratiko (ali obratno, ne vem vech), dokaj neuporabno za vse razen za avtorja samega. Tu smo pri tako imenovani avtenticni drzhi. Nekateri avtorji postanejo preprichljivi s tem, da si vzamejo ali da nesrečno izgubijo zhivljenje – jaz sem se odlochil drugache in sem postal preprichljiv s tem, da sem si ga srečno poiskal. Zato zdaj tistim, ki me sprashujejo, kako sem lahko *Roko vodo kamen* napisal v komaj 47 dneh, odgovarjam: »V sedeminshtiridesetih dneh – in v dvajsetih letih.«

Nihche ne bo dvajset let namenil pozornosti nobeni knjigi razen knjigi svojega zhivljenja. Vem pa vseeno, da smo si chloveshka bitja tako podobna, da nisem pisal le sebi. K tej misli me napeljuje naslednja spodbudna anekdota. Pod konec leta 2006 je prishla v Zagreb na knjizhni sejem Interliber delegacija slovenskih literarnih ustvarjalcev. Med njimi je bil tudi Evald Flisar, glavni urednik *Sodobnosti*. Na otvoritvenem *domjenku* mi je na lepem rekel: »Ej, zakaj si nam pa poslal to rech – tisti govor? Vsi v komisiji so bili za to, da zmaga, potem pa je ena od chlanic povedala, da je te rechi zhe brala, pa smo te morali izlochiti.«

Malo sem bil hud, ker je bila zgodba res she devishka, in sem se pridushal, da imam dovolj klik in klak. »Pa kaj govorish – saj je bil anonimen natechaj! Nihche ni vedel, da gre zate, to se je shele pozneje odkrilo...« me je zavrnil Evald.

Imam dolgo lajtengo in tako sem se shele naslednji vecher zavedel, da je lapsus tiste chlanice v resnici kompliment – priznanje tiste vrste, ki ga smem biti iz srca vesel.

Zagreb, 20. januarja 2007

DEKLICA S SHKRLATNIMI OCHMI

I.

»Preberi tole,« mi je nekega turobnega sobotnega jutra dejal ded in mi v roke potisnil staro knjigo, katere oguljene platnice so se she komaj drzhale porumenelih listov. V njegovi knjizhnici sem zhe zdavnaj pretaknil vse bukile in vechino od njih prebral vsaj enkrat, to, ki mi jo je *ponujal* pravkar, nisem opazil she nikoli. Le kako sem jo lahko spregledal, sem bil nejevoljen zaradi svoje povrshnosti.

»Nisi je mogel najti,« je pomezihnil ded, »ker do zdaj ni bila dostopna *javnosti* Bosh zhe she izvedel, zakaj. Pa ... jutri bi rad, da gresh z mano, bova shla nekoga obiskat.«

Ob nedeljah je ponavadi hodil v cerkev. She nikoli mi ni rekel, naj grem z njim, tudi nihche drug iz družinskega klana nedeljskih dopoldnevov ni prezihviljal ob dolgočasnih pridigah. Shtiri leta sem hodil k verouku tudi sam in nekaj chasa je bilo prav zabavno – povechini smo igrali ping pong – ko pa naj bi shli k birmi, so dushni pastirji oznanili, da bomo, po novem, drugega zakramenta delezhni shele chez dve leti. No ja, sem si mislil, Ostrzhka se lahko igrate s kom drugim – in sem zakljuchil svojo katolichansko kariero, ki je nisem nameraval nadaljevati. Pa ne, da si zdaj predstavlja, da bom shel z njim poslushat zljajnane farje, ki sem jim zhe zdavnaj dal slovo?

»Naprosam te za uslugo,« je dejal krotko ded, ko je videl, kako nasrsheno ga gledam, »pojdi z mano ..., che se ti le ne upira prevech. Najprej bova shla k mashi, potem pa ... she k nekemu. Obljubim, da te ne bom nikoli vech prosil za nich podobnega.«

»Pa, saj vesh, da ...« sem zavijal z ochmi.

»Vem,« je pokimal. »Samo tokrat in nikoli vech.«

»No, naj bo,« sem chez chas, ko sem dojel, da bi storil precej vechji greh, che bi se prepustil trmoglavosti svojih neprijetnih *déjavujev*, kot pa da zaupam njegovi zhelji, le pristal.

K mashi je hodil v staro leseno cerkev, kjer sem pri sedmih v svoje prvo reshnje telo zagrizel tudi sam. Nich se ni spremenilo, odkar sem bil tukaj zadnjokrat. Iste stare zhenice, ki so s svojimi utrujeno mantrajochimi ustnicami sključeno sledile taktu shkripajoche lajne, katere rohnjenje se je cedilo iz trpkobno naphanega prizhnicnega tolshchaka kot zatohla ledena meglica neshtetokrat pokvechene nespreneljive resnice, ustolichene pod chrnim praporom vrochichno zintelektualiziranih interpretov *sveta*, ki so jo v ritmu svojih gromoglasno donechih strahljivostnih korachnic sejali v srca svojih *nedolzhnih* ovchic zhe tako dolgo, da so zhe zdavnaj tudi sami oslepeli pred nebeshko omamnostjo svoje s sladkobno pozlato prevlechene odreshilnostne misije; grintavi ministranti, skrivoma se hahljajoch ob obchasni duhoviti domisllici svojega sotrpina, katerega mladostna radozhivost she ni bila godna, da poklekne pred mukotržno duhomornostjo

svojega dushnega mentorja; nemirno se presedajochi srednjeletnezhi, dushech se v zankah pretesnih ovratnikov svojih nedeljsko oshkrobljenih srajc; matere, pouchujoch svojo nemirno déco o bozhjih skrivnostih z oshvrkujochimi izstrelki svojih razsrjenih zrkel.

A che sem zhe pristal na to, da grem z njim, me je spreletelo, ko je moja razburjenost zhe nevarno narasla do mere, ko je grozila, da bo prestopila korito spodobnosti in s svojo smrdecho gnojnico okuzhila tudi blizhnjo okolico, bi bilo prav, da se pomirim. Po neskonchnokrat videnem dedovem vzoru sem zachel malce globlje dihati in poskushal misliti na druge stvari.

»Hvala,« je dejal, ko sva prishla ven. »Vem, da ti grejo *tile* na zhivce in da si zgolj meni na ljubo skushal svojo potrpezhljivost. Zdaj pa greva v Shishko.«

Bil sem vesel, ker me je razumel, pa tudi zato, ker mi je uspelo premagati mojo pubertetnishko razvnetost in s tem ustrecni njemu in sebi.

Z avtobusne postaje sva zavila v neko mrakobno stransko ulico, v kateri je ded pospeshil v tako oster tempo, da sem moral vsakih nekaj korakov malce potechi, che sem ga hotel dohajati. Po nekaj minutah te najine vratolomne hoje sva prispela do majhne hishe, katere zamazano, razpadajoche prochelje je vzbujalo vtis, da lastniku zhe dolgo ni vech mar za to, kje zhivi. Ded je z ostro kretnjo odsunil nizka zhelezna vrata, ki so, kot kak utrujen astmatik, ki ga kljub njegovemu nasprotovanju s silo vlechejo v klanec, utrujeno in vsega navelichano zajechala; po ozki, s shtrlechim shavjem obrashчени potki sva se prebila do vhodnih vrat. Iz zhepa je izvlekel star vitrih in odklenil. Iz hishe je butnil zatohel, vlazhen zrak, da me je kar vrglo nekaj metrov nazaj; za trenutek sem okleval, ali bi sploh vstopil v to zlohotno bajturino, iz katere je vel duh razpadajoche srednjeveshke muchilnice. Ded me je med tem mojim obotavljajochim mencanjem potrpezhljivo chakal ob vznozhju stopnic, in ko sem konchno zakorakal v to moreche zhrelo, sva se skupaj povzpela v prvo nadstropje, kjer sva se po shkripajochem podu prebila do vrat ene od sob. Ded je potrkal, nekaj trenutkov pochakal, znova potrkal in spet chakal.

»Nikoli ne odgovori,« je dejal skoraj opravichujoche, kot da ga je zaradi tega sram.

Le h komu me je zvlekel? In zakaj? Pa kako to, da je tako vznemirjen? mi je brenchalo po mozghanih.

Spet je potrkal, tokrat malce glasneje, potem pa, ne da bi she chakal na morebitni odziv, previdno odshkrtnil jecajoča vrata in previdno pomolil glavo v notranjost. Po nekajsekundnem razgledovanju je vrata, ki tokrat zachuda niso od sebe izpustila nobenega obnemoglega glasu, odprl na stezhaj in vstopil. Oprezno sem mu sledil.

V kotu mrachne sobe je na postelji nepremichno zhdela stara skljudchena mamka in nekaj nerazlochno brbljala. Najinega prihoda kot da ni opazila.

Ded je iz svoje torbe izvlekel nekaj hrane in jo polozhil na mizo. V vazi je zamenjal vodo in rozhe, ki jih je pred tem kupil na trzhnici. Zhenica je she naprej nepremichno buljila v neko nevidno tochko na zaprashenem tepihu.

»Loti she vedno prihaja?« jo je konchno ogovoril.

Starka se je skremzhila, kot bi jo zbdel s sulico.

»Vsi ste isti, vsi ste isti, vse vas bi bilo treba ...« je zabentila, obraz ji je zachel nebrzdano trzati kot marioneti, s katero se poigravajo nevidne roke hudobne otrochadi. Za nekaj trenutkov se je zopet pogreznila v svoj mrmrajochi napev, nato pa se s svojimi odsotno steklenimi ochmi zabodeno zagledala v deda in kot po nekem chudezhnem ukazu, ki je bil izven vsakega dosega njene lastne volje, so ji po obrazu zachele techi solze. Ona pa, kot da zgolj utrujeno in navelichano chaka, da nadležna ploha, s katero nima nichesar skupnega, mine. In potem so solze, tako iznenada, kot so privrshale na plan, presahnile. Sklenila je svoje koshchene dlani, na široko razprla svoja bleda zrkla kot kaka norica, in znova siknila:

»Vsi, vsi ste isti, vse vas bi bilo treba ... Pa saj sem zhe stokrat rekla ... Pa me nihche ne poslusha ... Zhiv bog me nikoli ni poslushal ... Vsi, vsi ste isti!«

Ko se je she eden njenih nebrzdanih viharjev znova polegel, je svojo tresocho glavo nagnila proti levi rami pod tako srhljivo velikim kotom, da sem pomislil, da ji bo zdaj zdaj padla z vratu in se mi skotalila naravnost pod noge; razprla je svoja tanka presushena usta in se zagledala skozi okno, ki ga je bil ded med tem odprl.

»Sonce,« je dahnila kot raznezheno dete, ki se po dolgem chasu zagleda v zhe skoraj pozabljene materine ochi. A zhe naslednji hip je besno zozhila zenice in prhnila:

»Pa kaj bo to meni, govnochi! Saj sem vam zhe stokrat rekla, da ne potrebujem nikogar. Nikoli nisem potrebovala nikogar ... Malo ...« je spet obmolknila in se znova zagledala skozi okno.

Ded je vsake toliko malce prebledel, morda, sem pomislil, ga je zaskrbelo, ker me je pripeljal *sem*; s pogledom sem mu hotel sporočiti, da bom pri svojih šestnajstih letih *tole* vendarle prezhivel, kar ga je nekoliko pomirilo.

Sédel je na posteljo tik k zhenici in ji nadvse pazljivo položil desnico prek upadlih ramen. Najprej se je zdrznila, kot da jo je spreletel nekakshen gnev, potem pa ji je skozi meglene ochi zavela skoraj nechloveshka bolechina.

»Vsi ste isti, vsi ...« je dahnila, zhe sama navelichana in utrujena od vechno istih besed, ki so se kotalile iz nje, ne da bi se jim bila sposobna upreti. »Pa saj sem vam zhe povedala, da ... da mi je ... malo ...« Potem pa je besno trznila z ramenom, kjer je she vedno pochivala dedova roka, da jo je ta odmaknil, kot bi ga stresla elektrika. »Govnochi, govnochi!« je zabevskala. »Vse vas bi bilo treba ... vse ...!« In chez nekaj hipov, kot dekletce, ki se uchi svojih prvih stavkov s ponavljanjem besed, ki done iz njene govoreche punchke: »Malo zhal, malo zhal, malo zhal ...«

»Loti najbrzh pride spet jutri,« je rekel ded in pochasi vstal, zaprl okno in zagrnul zavese, da je sobo znova zaobjel tihi mrak. »Na svidenje,« je she rekel, ko je pristopical do vrat, kjer sem she vedno kot vkopan stal tudi jaz, hipnotiziran z môrastim filmom, od katerega ne zmorem odtegniti pogleda.

»Malo zhal, malo zhal ... Govnochi, govnochi!« je rohnelo iz poveshenih starih ust. »Vse vas bi bilo treba, vse! ... Malo zhal, malo zhal ... Vse, vse! ... Malo zhal ...«

»Upam, da ti ni bilo ... premuchno,« je spregovoril, ko sva stopala nazaj proti avtobusni postaji, in me, dvomech v svojo presojo, zaskrbljeno opazoval.

»Ne,« sem odkimal, »mislim, da bom prezhivel. Cheprav mi ni jasno, zakaj ...«

»Zdelo se mi je, da je zhe skrajni chas, da jo vidish.«
»Kdo je Loti?« sem, zatopljen v lastne misli, preslishal, kaj je rekel.
»Njena sestra,« je odvrnil ded. »Precej mlajsha je od nje. Skrbi zanjo. Vsak dan jo obishche. No, vsaj zdi se mi, da jo. Jaz pridem le ob nedeljah.«
Zachelo je dezhevati, malce sva pospeshila.
»Si prebral knjigo, ki sem ti jo dal vchera?« ga je zanimalo, ko sva se zhe peljala nazaj proti Mostam.
»Ne she.«
»Povej, ko jo bosh. In ...« se je obotavljal, »napishi zgodbo o tem, kar si videl danes.«
»Mislisch, Shishka in to ... ?«
»In ko sva bila v cerkvi tudi. Cel danashnji dan, do tega trenutka zdajle.«
»Aha,« sem odsotno prikimal. Nisem imel vech mochi za kakrshna koli vprashanja ali oporekanja.

II.

Naslednjo soboto sem potrkal na vrata njegove sobe. V naročju je pestoval obrabljen list papirja.

Zvedavo se je zagledal v knjigo, ki sem jo prinesel s seboj, potem pa she vame.

»In?« ga je zanimalo, ko sem oznanil, da sem jo končno prebral.

»Ja, kaj jaz vem,« sem okleval, kaj naj rechem. »Recimo, da se mi je zdela ... zanimiva.«

List papirja je pazljivo odloznil na mizo in iz spodnjega predala izvlekel shop obrabljenih listov.

»Tudi tale, ki jo imash v roki, prihaja od *tule*,« se je zahehetal in z dlanjo potrkal po stranici predala. »Kot si najbrzh zhe opazil, ko si stikal po moji sobi, je vedno zaklenjen.«

Malce sem zardel.

»Nisem zhelel, da se s tem, kar je v njem, seznanish prej,« je nadaljeval skrivnostno.

»Aha,« mi je odleglo, ker me ni nahrulil zaradi mojih *neavtoriziranih* obiskov.

»Che bi hotel, da ne bi prihajal sem, ko me ni tukaj, bi bila tudi vrata zaklenjena,« je oznanil kot pretkani iluzionist, ki svojih trikov ne namerava razkriti radovednim gledalcem.

»*Sanje nad breznom*,« sem prebral naslov, ko mi je izročil shop papirjev.

»Relativno neznan avtor,« je she naprej zagonetno bliskal z ochmi. »Ja, pa tisto zgodbo ... si napisal?« je prichakujeche privzdignil obrvi.

»Sem,« sem odvrnil, izpod jope izvlekel nekaj popisanih listov in mu jih, obotavljajoch se, izročil.

»Aha, sedem strani,« je kimal, ko jih je na hitro preletel, potem pa jih skrbno namestil poleg lista, ki ga je ob mojem prihodu ujchkal na svojih kolenih.

»Bilo je pred ... precej leti, priblizhno takrat, ko je izshla njena knjiga ...« je zachel.

Na hitro sem poshkilil v kolofon.

»Ana je imela takrat sedemindvajset let. Klicali so jo ... Mala blejska miss. S fantom ali, kot je sama pogosto dejala, s svojim *tipom*, je zhivela na Bledu. Otrok nista imela, kar je bilo v tistih chasih in za njena leta precej neobichajno. V mladih letih je igrala violino in ker je pogosto nastopala, so jo na Bledu in v okolici poznali skoraj vsi. Dokler je she hodila v srednjo sholo, je bila precej nezadovoljna s svojim zunanjim izgledom ... Saj vesh, kakshne so pubertetnice,« se je prizanesljivo nasmehnil, »vsaka malenkost jih vrzhe iz tira ... Z leti pa si je postajala chedalje bolj vshech in urice, ki jih je ob lichenju in vsem, kar gre she zraven, prezhivela pred ogledalom, so ji bile iz dneva v dan v vechje zadovoljstvo ... Schasoma se ji je zachelo dozdevati, da je pravzaprav nekaj zelo zelo posebnega in da jo v njeni lepoti prekasha le redkokatero dekle. S prijateljico, ki je bila fotografinja, sta nekoch naredili nekaj precej ... zhgechkljivih fotografij – v imenu umetnosti, seveda – in jih potem delili znancem in prijateljem, ki so jih, seveda, *distribuirali* naprej ... Fantje in malo starejsi *fantje* so se s precejshnjim zanimanjem obrachali za njo, s chimer pa ona, vsaj tak videz je poskushala ustvariti, ni bila ravno zadovoljna. »Uh,« se je pridushala, »pa zakaj æ ti pecljatooki prenapetehzi zadnje chase kar naprej zaljublujajo vame?« Da imajo ...« je oklevajoch, kako naj nadaljuje, v zadregi rahlo sklonil glavo in se zachel nekoliko na silo odhrkavati, nato pa se je le zbral in nadaljeval: »... nabreklo oprsje, ki ga je ... ovekovechila na fotografijah, njeni koketni pogledi, zastrti s prozorno tanchico nedolzhne deklshkosti, s katerimi je podzhigala hormone nasprotnega spola in stregla takshnim in drugachnim zheljvam svoje *narave*, je ... *veshche* izrivala na varno oddaljenost od svoje zavesti.« Spet je premolknil, izmuchen zaradi pravkar izgovorjenih, zanj skoraj bogokletnih besed. Izvlekel je cigareto in si privoshchil nekaj minut pochitka z razgledovanjem po negibnih kamnishkih ochakih.

»O tem ne morem vech govoriti,« je nadaljeval, ko se je zopet umiril, »saj razumesh, kaj sem hotel povedati,« me je pogledal kot otrok, ki si zheli, da ga ochka, s katerim se ne igrata ravno najbolj prijetne igre, pa cheprav jo je bil izbral sam, ne bi vech silil, naj nadaljujeta.

»Ja,« sem pokimal.

»Svojega fanta je spoznala v tujini,« je nadaljeval, zadovoljen, da je *ta* del za njim, »med shtudijem. V tistih chasih je bila visoka izobrazba silno redka rech, za dekle pa she toliko bolj. No, takrat je tudi prishla do spoznanja, da glasba æ bo njen zhivljenjski poklic.« Z glavo je pomignil proti knjigi, ki mi jo je bil izrochil prejshnjo soboto. »Takrat sta se tudi spoznala.«

»S kom?« sem se namrshchil.

»Z *njim*,« je bil spet skrivnosten. »Zdaj pa preberi, kar sem ti dal,« je nadaljeval, potem pa se, upam, spet vidiva.

»Ampak,« sem ugovarjal, »pa ne bosh rekel, da ...«

»... bova nadaljevala pozneje?« je bil spet v svoji razigrani mentorski kozhi. »Za prebavljanje je, prav tako kot za prehranjevanje, potreben chas. Pa,« je s kazalcem pomenljivo potrkal po *mojih* shkrabarijah, »tudi mene chaka she nekaj chtiva, ne?«

»To ti bo pa res vzelo veliko chasa, ja,« sem zavzdihnil, ga neodbravajoche pogledal, che se nemara vendarle ne bo premislil, ko pa je nekaj dolgih sekund le zamaknjeno buljil predse, sem negodovaje vendarle zapustil njegovo svetishche.

Seveda sem celo soboto prezhivel s prebiranjem *njegovih* Sanj, prepolnih slovnichnih in tipkarskih napak. Ko sem konchal, sem odfrchal v kuhinjo, kjer mi je babica, kot da je z vsem na tekochem, nezainteresirano navrgla »tukaj ga ni«, potem pa do njegove sobe, ki je bila – zaklenjena. Razjarjeno sem pokljukal, trkal in butal po vratih, ko pa se, navkljub mojim besnim izbruhom, ni zganila niti zavaljena muha, ki je leno postopala po okenski polici, odbrlel razaj v kuhinjo. Babica je, kot da je vnovich do potankosti seznanjena s scenarijem pravkarshnjega dogajanja in svoje vloge v njem, samo skomignila z rameni.

Naslednje jutro je ded zhe navsezgodaj izginil v svojo cerkveno zatochishche, tudi popoldne ga nisem mogel najti nikjer. In cel naslednji teden je bilo – isto. Kot da se je ugreznil v zemljo. Zdaj sem bil zhe popolnoma preprichan, da je v svoj teater vkljuchil tudi babico, ki se je na vse moje izbruhe odzivala nekam nenavadno mlachno.

V soboto sem bil spet pred njegovimi vrati. Ne ob shestih, ko sem se prebudil, kar me je znova ujezilo, saj sem ob sobotah ponavadi povlekel vsaj do osmih, temvech shele ob devetih.

Pozibaval se je na svojem stolu, nedolzhno potrkal po mizi in gledal na uro.

»O, poglej ga, poglej! Ja, kje si pa hodil tako dolgo?« je vzkliknil, kot da me zhe celo vechnost nestrpno chaka, mene pa, na njegovo veliko zachudenje, ni in ni na spregled.

Molche sem sedel na posteljo, odlochen, da se ne bom spushchal v njegove drobne popestritve svojega iztekajochega se zhivljenja. S pogledom me je nekaj trenutkov she radovedno izzival, ali bom nemara vendarle oporekal.

»Predpostavljam, da si ...« je zachel resno, ko je doumel, da se bom, vsaj za zdaj, zdrzhal na *svojih* vajetih.

»Ja, sem,« sem zategnil s povishanim tonom. »Zhe prejsnjo soboto.«

»No, potem je bilo dovolj chasa, da se je stvar ... ulegla.«

»Prevech!«

Znova si je privoshchil malce zmajevanja z glavo, kot da premleva, ali bi se nemara z mano le strinjal, potem pa nekajkrat zadovoljno odkimal.

»Mislim, da ne,« je navrgel. »Che te zanima, kako se cela rech nadalju...«

»... ja, saj vesh, da me!« sem vzkipel.

»Dobro,« je bil zadovoljen, in se po svoji stari navadi znova zagledal v Kamnishke Alpe, kot da na zasnezenem Krvavcu ishche she zadnji odobravajochi vzgib za nadaljevanje.

»Zbudil sem se ob shestih,« sem pripomnil nestrpno, ko je she kar buljil skoz okno.

»Ja,« se je pochasi zasukal proti meni, »lep dan, kajne?«

»Uf, stari ...«

»Povezava med knjigo in njegovimi zgodbicami najbrzh ni ravno ochitna, kaj?« je naposled le spregovoril.

»Ne, ni.«

»O chem, po tvojem, govori knjiga?«

»Saj je precej jasno, ne?« sem zavil z ochmi. »O odnosih med moshkimi in zhenskami. Kdo bo koga, kdo je bolj prefrigan in iznajdljiv.«

»She kaj?« me je z zanimanjem pogledal.

»In v njej ni niti ene ljubeznive ali prijazne besede. Mislim, v odnosih med moshkimi in zhenskami gre zgolj zato, kdo bo močnejši od drugega. In ... daljši konec vedno potegne zhenska.«

»Hm,« je presenečeno razprl svoja stara zrkla. »Koliko chasa si potreboval, da si to dojel?«

»Po četrtem branju ... shele,« sem izdaval.

»Hm,« je kimal ded. »Nisem pričakoval, da bosh opazil tudi to. In ... njegove pisarije?«

»Pravljice o ljubezni,« sem odvrnil nezainteresirano.

»Ja, tudi *ona* jih je dojela podobno ...« je zamrmral ded. »Sprva je bila nad njimi navdushena ... kot nad literaturo, vsaj tako je rekla ... Potem pa, ko je doumela, da s tistim, kar chlovek pishe, ne glede na to, kako zelo zakamuflira in preobrbe zgodbo, zelo jasno razkriva predvsem sebe, jo je po njeni *dobri* navadi zachelo skrbeti. Chlovekova narava je hudicheva rech,« se je pomenljivo zazrl vame, predpostavljajoch, da ga ne bom razumel, kar mu je moj prazno bolshechi pogled tudi potrdil. »Morda bi bilo bolje rechi ... chlovekova *druga* narava,« je pristavil, »tista, s katero je pricapljal na svet in jo je potem, kot *pretanjeni* varuh svojih ukleshchujochih razvad, she okreпил.«

»Ej, stari,« sem se namrshchil. »O chem ti to?«

»Kakor koli,« se ni dal motiti, »zadnjih sva konchala s tem, da sta se spoznala, ko je Ana napisala *Zhivljenje v breznu*. Ko je imela prvo predstavitev knjige, je Jakoba prosila, da bi se z njo pogovarjal.«

»Jakoba?«

»Njega.«

»Pravljichnega?« sem nemarno potresel *njegove* zgrbranchene liste.

»Spoznala sta se nekaj mesecev prej, na predstavitvi neke druge knjige. Takrat mu je tudi povedala za *Brezno*. Uredniku zalozhbe, kjer je bil zaposlen, je dal njeno knjigo ... Kar je sledilo, je pa najbrzh elementarno, kajne, moj dragi Watson?«

Ni mi bilo jasno, kaj ga naenkrat tako zabava. Morda zgolj to, sem pomislil, ker se mu je zazdelo nadvse imenitno, da je svoje dolgočasno ponavljajoche se mentorsko uprizarjanje zacinil s kanchkom *malega* Sherlocka, jaz pa moram trpeti v vlogi njegovega *bistrega* doktorja Watsona.

»Jakob se je zaljubil vanjo na prvi pogled,« je nadaljeval, ignorirajoch moj pusti pogled. »In ji je to tudi povedal. Nekaj dni pozneje sta zhe shla skupaj na morje. Za en dan, ker si zaradi svojega statusa vech ne sme privoshchiti, je bil zhe prej njen pogoj. »She nikoli nisem nobenemu svojemu *tipu* dovolila, da bi mi dolochal, s kom se lahko družhim,« mu je she pojasnila, ko sta se menila o tem, kdaj, kam in za koliko chasa. »Sicer pa se je treba s partnerjem tako ali tako vedno o vsem pogovoriti.«

Sedla sta na vlak, in ko jima je sprevodnik postregel s kavo, ga je Ana pogledala z enim svojih *nedolzhnih* pogledov. »Doma sem rekla, da grem ... z zalozhbo na piknik ... Saj se nisem zlagala, kaj Jakob?« je zachebljala kot ovenchek, ki se je malce prevech neobrzdano zapodil v svojo sestrico, upajoch, da ga karajoche materine oči niso opazile.

Jakoba je spreletelo, ali ne bi bilo nemara boljše, če na naslednji postaji kar izstopi, ker pa je zhe od prvega hipa verjel, da sta ustvarjena drug za drugega ... tega seveda ni mogel storiti. No, da ne bom dolgovezil,« je malce pospeshil. »Sestala sta se she ... precejkrat in schasoma so njuni odnosi postali vse bolj ... intimni. In vsakich, ko sta bila spet vsak na svojem koncu, ona na Bledu in on v Ljubljani, je naslednji dan od nje prejel telegram, v katerem mu je sporočala, da tako ne gre vech naprej.

Po nekaj mesecih pa sta shla skupaj v ... Benetke. Za pet dni. Ponochi sta spala le po nekaj ur ... nadaljnje podrobnosti pa si precej dobro lahko predstavljash tudi sam. Ko je vlak prisopihal nazaj v rodno vas, pa ...«

»... je naslednji dan sledil she en njenih telegramov.«

»Ne, tokrat je prekinila ... do nadaljnjega, so bile njene besede, zhe kar na vlaku. Tik preden je izstopila.«

Shele zdaj me je spreletelo, da sva bila z *mozhakarjem* soimenjaka.

»Malo pred novim letom,« je nadaljeval ded, »je Ana znova prishla k Jakobu. »Bom prishla zhe dopoldne, da bova imela kaj od dneva,« je pojasnila v poprejšnjem pismu. Sredi kosila je nenadoma zaskrbljeno pogledala na uro: »Joj, chez pol ure moram domov, ker sem zvecher zmenjena ... s *svojimi*.«

»Uf, sta pa res imela *nekaj* od dneva,« sem zavzdihnil. »Ampak tale je bil pa tudi chisto za luno. Kaj mu ni bilo jasno, da ...«

»Saj ti pravim, da je bil od njunega prvega srečanja preprichan, da je Ana *edina*,« je malce zasanjano odvrnil ded.

»V tem se pa vsekakor ni motil, ja,« sem se pikro namrshchil.

»Ja, ta tvoj chрно-beli svet, v katerem se shele zachenjajo svitati prvi odtenki neskončnih sivin ...« je modroval ded. »Kako preprosto je prezirati tehtave, ki jih sam nisi nikoli dozhivel, kaj?« In si je pred nadaljevanjem privoshchil nekaj novih zamaknjenih trenutkov, med katerimi je nekajkrat ljubeche nagovoril svoje krotke lonchnice, ki so se ob okenski shipi nemo grele na jutranjem soncu. Ko je povlekel she zadnji dim svoje nove cigarete, zbasal ogorek v prenapolnjen pepelnik in si ochistil pepel, ki se mu je bil stresal na srajco, je bil pripravljén na novo rundo.

»Naslednji dan mu je poslala nov telegram. Sporočala mu je, da je bil vecher, ki ga je prezhivela s *svojimi* ... fajn, in da ravno razmishlja o tem, kakshen krasen dan sta vcheraj prezhivela – z *njim*. Jakob je bil, *seveda*, z zhivci zhe precej na koncu. In potem ... sta se videla zadnjich. Bil je pri njej, na Bledu. Ana je bila, kot vedno, kadar sta bila v *njenem* okolju, brezvoljna in malodushna. »Kot da sem sredi volilne kampanje,« je rekla, pa ... »Tipi ste tako ali tako le grabezhljivi lovci in se za svojo zhrtev zanimate le, dokler je ne zgrabite v svoje kremplje ...« In skoraj z gnevom: »Tole ... je vse skupaj kot ena ... pravljica ...«

No, zdaj, ko je popljuvala she *to*, se je malodushje zachelo lotevati she Jakoba ... Zdaj je tudi njemu postalo jasno, kako zelo se oklepa svojih predstav o tem, da je edino zhivljenje, ki si ga je sposobna dovolj nazorno predstavljati in se ji zdi edino možno, tisto, ki ga je popisala v svoji knjigi – zato sem hotel, da jo preberesh – in da je izven tistega njenega brezna, kjer gre le za to, kdo bo mochnejshi, zanjo vse skupaj nekakshna znanstveno-fantastichna ... pravljica. In ko je bila krsta zhe

lichno iztesana in postlana, je njen pokrov potreboval le še poslednji zhebljichek ... Pogovor je nanesel tudi na ... intimne zadeve. »Vesh, ni mi bilo lahko,« je rekla Ana.«

»Kaj ji ni bilo lahko?« nisem razumel.

»Biti ... intimna z njenim ... *tipom*, potem ko sta bila z Jakobom v Benetkah.«

»Uf,« sem spet zavzdihnil. »Pa saj je vedel ...«

»Ja, v svoji naivnosti je očitno še vedno verjel, da se to po tistih precej posebnih petih dneh morda vendarle ni zgodilo. Skratka, to ga je popolnoma dotolklo. Zhe prej mu je povedala, da se je odločila, da bo novo leto preživela v mirnem domachem vzdushju. Ko je odhajal, ji je rekel, da nekaj naslednjih tednov ne bo dosegljiv.«

»In?«

»Ana ga je milo pogledala in ga prosila, naj *bo* dosegljiv.«

»In on je rekel ...?«

» Okej.«

»Pa ta tip je bil popoln tepec!«

»Ja,« je prizanesljivo zavzdihnil ded, »soditi je lahko ...«

»In potem?«

»Naslednje jutro je prejel še enega njenih telegramov.« Z mize je povlekel list, ki je miroval še vedno natanko na istem mestu, kamor ga je bil odložil prejšnjo soboto. »Tole,« mi ga je pomolil pred nos.

»Vem, da je tole kot strela z jasnega,« sem bral na glas, »ampak do predstavitve moje knjige v Celovcu prekinjam vsakršno komunikacijo. Tam bom deset dni prej, da o vsem skupaj razmislim. Takrat ti bom postregla z odgovori, ki si jih zasluzhish.«

»Zhe prej sta bila dogovorjena, da se bo v Celovcu o knjigi z njo pogovarjal Jakob,« je zabrundal ded.

»Postregla?« sem se skremznil, kot bi pogoltnil pest bučik.

»Ja, za vzhajajočo zvezdico pisateljskega sveta se je včasih precej trdo izražala ... ampak bistveno je, da ...«

»... se je odločila, da bo še nekaj tednov ...« sem še naprej grbanchil obrazne mishice, za katere dotlej nisem verjel, da so tega sposobne, »razshirjala kolena z drugim in ugotavljala, kateri ji bolj ustreza ...«

»Ja, nekaj podobnega si je mislil tudi najin *strichek*, a kot recheno, je najavila, da ...«

»... bo v blazhenosti predihala silvestrski večer in še kakshnega prej in pozneje,« sem bil še vedno brez zadržkov na *strichkovi* strani.

»Obsojati je lahko!« je zdaj ostro zarobantil ded. »In svet ni chrno-bel! Skratka,« je nadaljeval mirneje, »Jakob se je z njenim sporočilom ... sprijaznil. Glede na okolishchine je bil celo ... zadržhano vesel.«

»In kaj je shlo zdaj v maloro?« sem prichakoval novo razocharanje.

»Nekaj dni po novem letu mu je poslala obvestilo o tem, ob kateri uri – datum je bil zhe prej dolochen – bo predstavitev njene knjige, ki naj bi bila nekaj dni *po* Celovcu. Skratka nekaj brezosebnih faktov.«

»Uf,« sem spet zavzdihnil. »A ni mogla pochakat, da ...«

»Ja, saj to si je mislil tudi Jakob. *Prekinjam komunikacijo* ... je premleval njene besede. A ko gre za njeno kariero, očitno vse drugo postane nepomembno. *Seveda*

se ni mogel zadržati in ji je odgovoril: zakaj vendar mu to sporoča, če je najavila, da bo nedosegljiva? Telegram je poslal v Celovec, ker naj bi bila takrat zhe tam. Odgovorila mu je čez nekaj dni. Da je prispela s tridnevno zamudo, ker sta s tipom prenavljala stanovanje.«

»Ej, stari, pa kakšen smisel ima she vse to?« mi je bilo zhe vrh glave njunih peripetij. »Zhenska naj bi v nevtralnem okolju tuhtala o ... recimo pomembnih zadevah, *doma* pa prenavlja stanovanje.«

»To jo je tudi vprashal.«

»Spet telegram?«

»Ja, kaj pa drugega. Da je bilo to tako ali tako nachrtovano zhe prej, je bil njen odgovor.«

»Tole pa postaja zhe prav nadležna farsa ...« sem se znova pridushal.

»Soditi ni tezhko, *mladenicht*« je spet poblisnil ded. »No, pa to she ni vse. Jakob se je, verjel ali ne, sprijaznil tudi s tem ...«

Le she nejeverno sem se chohal po lobanji. Če bi mi vse to pripovedoval kdo drug, bi si mislil, da si izmishlja.

»... in se odlochil, da bo shel v Celovec nekaj dni prej. Če se sluchajno srechata, si je mislil, sicer bo pa pochakal do dogovorjenega roka. In sta se res – *srechala*. Ravno, ko sta vstopala na vlak ...«

»Kdo?!«

»Ona in njen *tip*. Objeta. Jakob je sedel v blizhnji restavraciji in za hip ga je opazila tudi ona.«

»Ma, lepo te prosim!« sem vzkipel brez vsakršnih zadržkov.

»Soditi je najlzhnje, vnuk!« je she naprej gonil svojo stari.

»Mislim!« sem poskочil, da je postelja nergajoche zajechala. »Saj ne gre za obsojanje, ampak kar je prevech je pa prevech! In ne reci, da tudi ti ne mislish tako?!« sem she naprej penil.

Ded me je le ostro pogledal.

»Ko je naslednji dan prishel nazaj v Ljubljano, ga je chakal nov telegram.«

»Od Ane?!?!«

»Ne, od Marije Terezije, Watson! Seveda od Ane! In vesh, kaj je pisalo v njem?«

»No?!?!«

»*Ponizhno te prosim, da she ne obupash nad mano!!! Fant me je prosil, naj mu pridem pomagat pospravljat.*«

Roke so mi v skrajnem obupu omahnile nekam mimo mene. Nekaj hipov sem sključeno chakal, kaj mi bo she natrosil, potem pa sem se ovedel, da me pravzaprav zhe ves chas, odkar sem prishel k njemu, tishchi na WC. Kot burja sem zdirjal na hodnik, do WC-ja, ki je bil seveda zaseden; nestrpno sem se prestopal pred vrati in se drl na sestro, naj za boga pohiti, ta je nekaj nerazlochno zarohnela nazaj, mimo je pristopicala babica in me spet nekam prevech umirjeno premerila.

»Kje sta?« je vprashala odsotno.

»Pri telegramu.«

»Katerem?«

»*Ne obupaj nad mano ...*«

»Aha,« je odsotno pokimala. »Tako rekoč zadnjem. She malo ... Upam, da bosta do kosila *fertik*.«

»*Tako rekoč zadnjem*,« sem zamrmral in ji hotel she nekaj rechi, pa je zhe izginila. »Tudi jaz,« sem she zamomljaj, cheprav mi je bilo za prehranjevanje v tem hipu kaj malo mar.

Iz WC-ja se je končno primajala sestra, zabrusil sem ji nekaj nemarnih besed, nakar mi ona seveda ni ostala dolžna; pa mi je sredi njenega stavka uspelo zaloputniti vrata, s katerimi sem ji skoraj priprl nos, kar me je v nenadnem navalu nekakshnega sadizma skoraj razveselilo.

Nazaj k dedu sem dirjal s tako ihto, da sem se pri njegovih vratih skoraj spotaknil. Pa, zaboga, saj ni film!, me je preshinilo. Saj ne bom nichesar zamudil.

»Ponizhno te prosim, da ...« sem ves zadihan vzkliknil.

»Ja,« se je podrgnil po chelu ded, »tudi jaz tebe, da naslednjih ne zrushish bajte. Kot si gotovo zhe opazil, ni ravno od vcheraj.«

»Okej, okej ... No?«

»Ja ... tisti trije klicaji ...«

»Kaj je z njimi?«

»Ana je bila obichajno z lochili precej ... racionalna. She nikoli jih ni uporabila toliko. Pa tudi *prosim* ji ni shel prav zlahka z jezika ... Ta njen *ponizhno* je pa sploh presegal vse meje.«

»Ampak ...«

»Ja, saj ne vem, da je vse skupaj totalna kolobocija. Mimogrede, v chasu pospravljanja je imel njen fant, med drugim, tudi rojstni dan ... Vse to je vrvelo skozi Jakoba, ki je bil zdaj zhe popolnoma zmeshan. Pa ji je dva dni pozneje vendarle odgovoril.«

»Cepec!«

»Kakor za koga ... *In jaz tebe, da ne nad mano*, je sporochal. *Che tisto, kar si napisala pred dvema dnevoma, she vedno drzhi ...*«

»Jezus!? In ona?«

»Nich. Naslednji dan ji je poslal she en telegram.«

»Bednik!«

»Kaj nisi rekel, da si bil zhe zaljubljen?« je mirno kontriral ded.

»Babe so kache!« sem siknil, ko sem se spomnil *svoje* Anje, s katero sem hodil dobro leto, potem pa ... je presedlala na *tipa*, ki je bil dotlej moj najboljši prijatelj.

»Hm,« je skomignil ded. »Se ti zdi babica ... kacha?«

»No, najbrzh ne vse,« sem osramočeno povetil pogled.

»Torej?« je hotel slishati she nekaj skesanih besed.

»Okej, saj imash prav ...« sem krotko dodal. »In kaj je odgovorila?«

»Da je she vedno na Bledu, da je zhivchna in ji kaj takega niti na misel ne pride.«

»Ej, vesh kaj, zdaj bi bilo pa zhe vsakemu idiotu jasno, da ...«

»Je tebi kapnilo?« me je prekinil, kot da me je ujel pri prepisovanju domache naloge.

»Kaj?« nisem razumel.

»Da se tvoj najboljši prijatelj celo leto suka okoli Anjine najboljshe prijateljice zato, ker hoče prevzeti tvojo punco in ne zato, ker bi mu bila vshech njena frendica?«

»No ja,« sem spet sklonil glavo.

»Toliko o idiotih,« je sklenil *veliki* Sherlock. »Ana se je v Celovec vrnila po treh dneh. Do njunega srečanja je bilo she dober dan in pol. Od nachrtovanih desetih dni, ko naj bi razmislila o svoji *postrezhbi*, jih je shest prezhivela na Bledu. Jakob zdaj ni vech verjel, da se bo v tej zmeshnjavi iz nje izcimilo karkoli smiselnega. In je – *konchno* – zbolel. V Celovec ji je poslal pismo, v katerem ji je sporočil, da ga ne bo.«

»In ona?«

»Se spomnish citata na zacetku njene knjige?«

»*Bedak ne odpusti in ne pozabi, naivnezh odpusti in pozabi, modrec ne pozabi, a odpusti,*« sem bil vendarle spet enkrat kos svoji nalogi.

»Zamera, prizadetost in uzhaljenost, ne glede na to, kako svéte se kazhejo navzven, so posledica prichakovanj, ki se prelevijo v ... lakomne zahteve. Ne pravim, da od ljudi ne bi smeli nichesar prichakovati, she posebej, che sta se obe ... *stranki* prostovoljno zedinili o določenih stvareh, potem pa ena od njih samovoljno spreminja pravila, kadar koli se to njenemu ... shibkostnemu znachaju zazdi; in che, kot je to najpogosteje, to svojo neprijetno pomanjkljivost opravichuje z nadležno racionalirizajochim moraliziranjem, ki ni nich drugega kot ujchkanje lastnih hib, je izziv po pritlehnem odporu she toliko vabljivejsi. A che tudi sam reagirash ... krchevito in prizadeto in uzhaljeno, opravichujoch svoje *nelagodno* pochutje z argumentom nekakshne pravichnishke jeze, s tem prevzamesh taisto *strumno* drzho ponosa na lastno neumnost. Ne pravim, da je takshno ravnanje treba podlozhno tolerirati, pach pa le to, da se ne smesh podrediti lastnim pritlehnim gonom, ki zahtevajo od tebe natanko to, kar si precej sarkastichno pripomnil o tisti Anini knjigi – s tem namrech pristanesh na to, da bosh tudi sam postal le eden od brezdushnih bojevnikov na planetu *Kdo bo koga*. Ne glede na to, kaj kdorkoli pochne, je v resnici vsak odgovoren le za svoja dejanja – in biti odrasel, pomeni, da se tega zavedash in skushash biti iskren in ne le ... odkrit.«

»Kaj pravish? Kaj ni *to* isto?« sem ga debelo pogledal.

»Najlzhje je biti ... odkrit. Che si besen, popenish. Che si zhalosten, tarnash in se smilish sam sebi, che ti kdo ni vshech, ga poshljesh v tri krasne. Iskrenost pa je precej zahtevnejshe opravilo,« se je nasmehnil, »in terja *celega* chloveka, ne le zhivalskih instinktov, ki te skushajo prisiliti k temu, da postanesh izrodek tudi sam ... Da premagash jezo, pohlep, slabo voljo, zheljo po tem, da bi prizadel drugega, pa cheprav le s pretirano arogantno besedo ali zlonamerno kritiko, brezbrizhnostjo, chemernostjo in tako naprej ... vse to je del chlovekove nizhje narave. Che se prepushchash zgolj njej in jo *odkrito* stresash na druge, ni to nich drugega kot moralizajoche razlivanje gnojnice ... ali she kaj hujshega ... Hudich je ... popolnoma odkrit. In che se prepushchash tovrstnim *krchem*, te seveda takojci radostno sprejmejo v svoj krempljasti primezh. Che pa se *spomnish* svoje prave narave in sledish njeni ... iskri, je to najboljshe, chesar si sposoben. Resnichno oprostiti, pomeni, da si najprej ... *sprostil* v sebi vse vrtnice, v katere te hoče

zvlechi nasprotnikova pritlehna tezhnja, ki ni nich drugega kot satan, ki si zheli, da bi chloveka stlachel v kletko svojega ... odkritega sadizma. In s tem, ko chlovek ne poklekne pod bichem tega psevdonaravnega avtokratskega diktatorja, ki ga skusha zadržati v jechi nenehni skrbi in trpljenja, oprostí tudi drugemu, kar ne pomeni nich drugega kot to, da se ne vmeshava v njegovo svobodno izbiro. Ali bo kdo sledil svojemu nizhjemu jazu, hudichu, ki s svojim svetohlinskim trupom vabi svoje zhrtve v nenehno ponavljajochi se krog peklenskih razvad ali ... vzgibu, ki tiho tli v dushi in chaka, da konchno prisluhnesh iskri njene intuicije, pa je izbira, s katero se mora vsak dan znova spopadati prav vsak od nas. Tudi Ana je trpela, ne glede na to, kaj si misliš ti; to je samo po sebi seveda ne opravičuje ... A gola dejstva so le nemarno nametani zidaki, ki sami zase she ne tvorijo nikakršne hishe resnice. Jakob je vse to seveda vedel, in ko je zbolel, mu je bilo jasno, da je zhe tako globoko v dreku, da bo potreboval precej chasa, preden bo spet ... sposoben funkcionirati brez teh neshtetih krchev, ki jim je dopustil, da so se postopoma zaredili v njem.«

»In kaj je storil?«

»Poslal ji je she eno pismo, v katerem ji je sporočil, da jo bo chez pol leta ob tej in tej uri chakal v *njuni* restavraciji ... V vechnem mestu, *seveda*. Pa che bo do takrat v sebi izbrskala odgovor na to, kaj v resnici hoche, naj pride, sicer pa naj ga pozabi.«

»Kakshen naivnezh!« sem se spet kremzhil.

»Ampak, Jakob,« je znova poskushal ded, »je na svetu she kaj, chemur je vredno slediti, razen tistemu, v kar verjamesh z vsem srcem? No, vsaj s tistim delom, za katerega vesh, da skozenj she vedno pronica ... nedeformirana luch.«

She preden sem lahko odprl usta, je potrkal po uri:

»Stara naju bo vsak hip poklicala h kosilu.«

»In kaj je storila ona?« se nisem dal.

Znova je poshkillil na uro.

»Lepo te prosim, ne reci, da bosh *tole* podaljshal she za en teden. To bi bila pa tudi totalna farsa.«

Zazdelo se mi je, da je res nachrtoval nekaj podobnega, a se je zdaj malce obotavljajochi vendarle premislil.

»Ni je bilo,« je zavzdihnil.

»Torej je bil ves njegov ... naivni optimizem ... zaman.«

»Morda pa vendarle ne,« se ni strinjal. »S tega sveta je, kolikor vem, odshel ... pomirjen. Naslednji dan ga je namrech trofil infarkt. Srchni. Vsaj tako pishe v mrlishkem listu in nobenega tehtnega razloga nimam, da mu ne bi verjel.«

»Infarkt? In to je – konec?! In kaj je bilo z Ano?« Shele zdaj me je prvich spreletelo, kako to, da ded vse *tole* pozna tako podrobno. In kaj ima vse to pravzaprav opraviti z njim? In konchno – z mano?

»Ana se je po nekaj mesecih v resnici odselila od svojega ... fanta. Ali se je z njim she videvala ali ne, ne vem, je pa vsekakor nameravala iti v Benetke. Za vsak sluchaj se je odpravila celo dan prej, kot sta bila dogovorjena. Ko je bil vlak v blizhini Trsta, pa ji je ... odtekla voda in ...«

»Moj Bog?!« sem poskochil. »Pa ne, da je bila nosecha?!«

»Najbrz se ji ni razlila steklenica radenske, kaj?« se je kislo nasmehnil. »Rodila je na vlaku, kar pravzaprav she ni bilo nich usodnega. Z otrokom so ju prepeljali v bolnishnico, kjer pa je zachela krvaveti. A je kljub vsemu hotela naprej. Na skrivaj se je izmuznila iz bolnice, a se je po nekaj minutah onesvestila. Naslednje tri dni je bila v komi. Ko se je prebudila, je bila njena prva beseda ...«

Zdaj sem bil na robu infarkta tudi sam.

»Ja, Jakob,« je odsotno pristavil ded, kot da je pravkar povedano premleval zhe tolikokrat, da je v njem zamrlo sleherno chustvo. In se znova grenko nasmehnil.

»In njene naslednje prav tako ... Medicinska sestra, ki je bila ob njej, je mislila, da zheli, naj bo otroku ime Jakob. Ko so ji konchno povedali, kateri dan je, se ji je skoraj zmeshalo. Na vsak nachin jih je hotela preprichati, da mora nujno oditi, pa je, *seveda*, nihche ni jemal resno. Nekajkrat je she poskushala zbezhati, pa je vsakich znova spet padla v nezavest. Teden dni je trajalo, da se je njeno zdravstveno stanje ... *stabiliziralo*. Che to, da je bila bleda kot smrt in je le odsotno buljila v prazno, lahko imenujemo ... stabiliziranost. Ko so ji naposled prinesli otroka, ga ni niti pogledala. In cel naslednji mesec, kolikor je she bila tam, prav tako ne. Vrnila se je nazaj domov in ko je izvedela, kaj se je zgodilo z Jakobom, je dozhivela zhivchni zlom. Ker se njeno stanje ni in ni izboljshalo, so jo strpali v ... Polje. Pol leta je bila tam ...«

»V ...?«

»Ja, v umobolnici. Ko se je njeno stanje znova ... *stabiliziralo* in so jo spustili na *svoboda*, je nekaj naslednjih let le redko spregovorila kakshno besedo. In che zhe ... no, ni bila ravno prijazna.«

»In otrokov oche je bil ...?«

»Jakob, *seveda*,« je odvrnil smrtno resno ded. »Ana pa je tista zhenska, pri kateri sva bila prejshnjo nedeljo.«

»Ufff,« se mi je od glave do pete najezhila kozha. »In otrok?«

Polagoma se je zasukal proti meni in v njegovem pogledu so se zalesketali odkrushki neshtetih usod prednikov, ki so, dokler jih ni zgnetel v nekakshno z lastnim sokom prezheto zmes, ki se je zdaj tiho zlivala skozi njegove ostarele oči, dolga leta vsak zase vreshchali po razbrazdanih njivah njegove zavesti in jo skushali vkleniti v svoje grabezhljive kremplje.

»Ta otrok sem pa jaz,« je slednjih izdaval. »In kot vesh, nisem Jakob, tako kot je sprva zapisala v evidenchni list tista trzhashka sestra.«

Bogdan Novak

MOZH, KI SO GA POZHRLE MRAVLJE

Pogovor

Bil sem v stiski in telefoniral sem prijatelju.

»Povej mi,« sem ga prosil, »zakaj se nihče noče pogovarjati z menoj o nesreči. Če omenim, da imam cirozo jeter, se začnejo pogovarjati o kosharki. Če rečem, da sem brez ficka, zaokrozhijo kakšno o politiki. Ko povem, da imam raka na zhelodcu, začnejo o vremenski napovedi za prihodnji teden.«

»Vesh kaj,« mi je odvrnil prijatelj, »trenutno imam goste na večerji. Obljubim pa ti, da te bom poklical v ponedeljek dopoldne in se bova pogovorila.«

In je odlozhil.

Verjetno je odvech pripovedovati, da ni nikoli poklical.

A bil je vsaj izviren.

Ni chudno, da je med branimi pisatelji.

Tartuffe

V prenovljeni Operi so imeli za premiero Tartuffa. Komichna opera v dveh dejanjih. Uglasbil jo je po Molièru in lastnem libretu Karl Friedrich, skladatelj iz prejšnjega stoletja. Prvich je bila uprizorjena v Dresdenu leta 1964, je Marjeta prebrala v gledalishkem listu. Ni bilo chisto jasno, zakaj so jo izbrali za otvoritev prenovljene Opere. Morda zato, ker je bila neznana, zaradi kaprice novega direktorja Opere, ki so ga bili izbrali po dolgih strankarskih prepirih, morda zaradi pomanjkanja denarja, kar je bilo edino, chesar je bila zadnja leta kultura širokogrudno delezna.

V gledalishchu je bila zbrana politichna in gospodarska smetana, vmes nekaj kulturnishkih rozhic za okras. Karte so se dobile brezplachno samo po zvezah. Ljudje so se grebli zanje, a Marjeta jih je dobila zlahka. Njen mozh, ki je sedel poleg nje v brezhibni Armanijevi obleki, je bil direktor protikorupcijskega direktoriata v policiji, zato so mu vstopnice prinesli na pladnju. Zanj, za gospo soprogo, za hcherko in za zeta. Marjeta ga je pogledala od strani. Cheprav se je zhe blizhal shestdesetletnici, je bil zal moshki, pravi dedec, ki so ga pohlepno pogledovale zhenske. A on ji je bil zvest, to bi lahko prisegla, pa che bi jo v policijski kleti muchili na najbolj surove nachine.

S prsti je otipala obesek, ki ga je imela okoli vratu na zlati verizhici. Bila je shkoljka. Majchken kavri. Okovan v zlato in obeshen na verizhico. Pred desetimi leti sta bila z mozhem na Maldivih. Zhe takrat je bil visoko v policiji in je imel lepo placho. Ko sta se potapljala v laguni, je nenadoma prisopihal na povrshje in zavpil:

»Kavri! Pravi kavri!«

Bil je vesel, kot da bi aretiral hudega zločinca. Potem ji je pojasnil. Kavri je zelo redka školjka Tihega oceana. Drobna, svetleča se, polzheva lupina, ki ima ob robu ustja dve zlati chrti. Vsaj zdi se tako, ko jo vzdignesh iz vode. Potem se stvar posushi in zlati chrti izgineta. Ko pa školjko spet potopish v vodo, se fosforescentna zlata barva vrne in školjkica znova zablesti v vsej svoji lepoti.

»To je kot prisposoba najine ljubezni,« ji je rekel. »Kavri je bil vchasih dragocenost. Tihomorska plemena so plachevala z njim. Bil je denar, menjalno sredstvo starih ljudstev. In to, kako se vracha ob stiku z vodo ta zlata fosforescentna barva, to je znamenje najine ljubezni. Ko zhe pozabiva drug na drugega, ko najin odnos zhe skoraj zamre, se nekaj zgodi, prideva v stik z vodo in zlata barva najine ljubezni se spet pokazhe.«

Poljubila ga je.

»To si tako lepo povedal,« mu je rekla. »Za policaja si neobichajno chustven.«

Nekaj mesecev pozneje sta imela tridesetletnico poroke. Podaril ji je zlato verizhico, na njej v zlato okovan kavri z Maldivov.

»To je najvech, kar ti lahko dam,« ji je rekel. »Znamenje ljubezni, simbol vechne obnovljivosti tiste zlate chrte v najini ljubezni, ki si je ne znam razlozhiti. Chudezh narave, pach. No, debelejsiha verizhica bi skazila tole drobno školjkico.«

Takrat je zajokala. V zhivljenju she ni bila tako globoko ganjena.

»Da si zhe takrat mislil na obletnico? Da si se spomnil tako izvirnega darila? Ki naju bo vezalo do smrti? Da si tako tenkochuten? Oh, Karel, oh, ljubi, to je najlepsho darilo, ki sem ga dobila v zhivljenju!«

»Zlatar je imel pomisleke,« ji je shepnil na uho Karel, ko sta se ljubila. »Rekel je, da bo mrezhica unichila lepoto školjke, potem sem mu razlozhil, kako naj jo naredi, da je ne bo pokvaril. Ker tista polzhkova shpranjica mora biti prosta zlatih spon, saj me prevech spominja nate.«

Ko ji je rekel te besede, ji je hipoma prishlo kot zhe dolgo ne. Vpila je, on pa ji je nezahno pokrtil usta s svojo dlanjo in shepnil:

»Ljuba, le kaj si bodo mislili sosedge.«

Srh jo je spreletel, ko je od strani pogledala svojega moshkega, na odru pa so zazveneli uvodni takti uverture. Vzela je v roke kukalo in si ogledala dirigenta. Bil je Anglezh, gostujochi dirigent, povabljen posebej za to prilozhnost. Brezhibno, a dolgochasno oblechen. Verjetno pri kraljichinem londonskem krojachu. Pogled s kukalom ji je zdrsnil na desno, nato na levo in spet na desno. Nato ga je odmaknila.

Srepo se je zazrla proti lozhi na nasprotni strani. Tam! Tam je bila zhenska. Ni gledala na oder, ampak v njuno lozho. Bila je dvajset let mlajsha od nje. Drugache ji je bila podobna. Kot hcherka. Visoka, lepa, napetih prsi, domiselne plavolase pricheske. V tujini kupljena obleka. Nashobljene ustnice. Kot Marjetina kopija. A to je ni zmotilo. V zhivljenju je videla zhe veliko zhensk, ki so bile njena slaba kopija. Mogoche je bil to vpliv rumenega tiska, ki je tako rad objavljial njene fotografije ob mozhu. Narava pa sploh ljubi nakljuchja. A njo je na zhenski zmotilo nekaj drugega. Ni vedela, kaj. Zato je pochakala, da je zhenska, ko je opazila, da Marjeta gleda proti njej, odvrnila pogled proti odru. Kakor da gleda dogajanje, za katerega ji je bilo toliko kot za lanski sneg.

Marjeta je dvignila kukalo k očem. Takoj je vedela, kaj je pritegnilo njeno pozornost. Zhenska se je spet ozrla proti njej in nasmehnila se je. Nasmeh Mone Lize, kurtizane nashih tisočletij. Nedolochen in nedoumljiv, predvsem pa prezirljiv do vsega sveta. A to Marjete ni motilo. Nekaj drugega. Zhenska je imel globok izrez med napetimi, dvajset let mlajshimi prsmi, ki je she poudarjal kipenje lepih in velikih dojk. Tudi Marjeta je imela takshne pred dvajsetimi leti. Na sredi izreza, med dojkama, med vabechima krasoticama, je lezhal obesek na drobni zlati verizhici. Kavri, okovan v tanko zlato mrezhico. Na las enak tistemu, ki ga je nosila Marjeta. In pogled, ki ga je dekile usmerjalo proti njuni lozhi, je bil tudi na las enak tistemu, s katerim je Marjeta malo prej oshinila Karla.

Vstala je. Spustila je kukalo, da je zropotalo na tla. Karl jo je zachudeno pogledal. Prisolila mu je klofuto in peketaje na visokih petah odshla.

Ko je Karl po predstavi, na kateri je moral po uradni dolzhnosti ostati do konca, prishel domov, je nashel prazno hisho in prazne omare. In ni imel pojma, zakaj.

Mozh, ki so ga pozhrle mravlje

Si predstavljate, da odraslega mozha pozhrejo mravlje? Ne? No, prav. Pojdimo pochasi. Od zacetka h koncu.

Mravlje so zelo miroljubne zhivali. Predvsem se brigajo zase. Seveda so spopadi med mravljami, ko ena vrsta upleni mravljinchja jajca drugih in nove mravlje vzgoji kot svoje. To je naravni potek stvari.

Zhe Sveto pismo nas opozarja na mravlje: »Pojdi k mravljam, lenuh, poglej njihova pota in postani moder! Kajti mravlja pospravi ob zhetvi na stran obilno in razlichno hrano, da bi bila kos nevarnosti zime.« V mnogih pravljicah je mravlja simbol pridnosti in marljivosti. In mravlje so simbol plodnosti, izvira vode in zhivljenja. Beno se je znashel na tropskem otoku v chasu, ko mravlje rojijo. Se pravi, da mnozhichno lezejo iz svojega mravljishcha, ene krilate in ene ne, se mnozhichno plodijo in ohranjajo zarod.

Benu je to shlo na zhivce. Mravlje, ki so mnozhichno rojile iz gnezda, je pobijal s copatom, potem jih je shkropil z naravnimi in nato z vsakrshnimi insekticidi. Mravlje pa so kar prihajale.

Bivshi Cejlon, zdaj Shri Lanka, je bil poln mravelj. Beno jih je shkropil in pobijal s copatom. Gekoni, ki so plezali po stenah bungalovov in po deblih palm, so ga opazovali z na vse strani vrtechimi se ochesi, in ko je odshel, so se spushchali na tla ter sprozhali dolge jezike po pobitih mravljah, ki so bile lahek plen.

Mimo je prishel sluga Sulejman.

»Bed duing,« je rekel polglasno, ko je videl Bena, kako pobija mravlje. »Bed karma, bed destini. Buda is mersiful, bat Shiva is bladi. Shiva never forget kilers.«

»Gud duing,« mu je odvralchal Beno. »Shiva dont lajks ents. Aj dont like ents.«

»Shiva lajks evritink gud and lajf is gud,« mu je mirno odvrnil Sulejman. »Bat kiling ents is veri bed. Kiling ents is kiling lajf.«

Beno se ni zmenil za to preprosto filozofijo. Dovolj so mu shle mravlje na zhivce, da se ni utegnil ukvarjati she s fatalistom Sulejmanom, ki je verjel v dobro in slabo karmo in v usodo, nekakshen kismet, kar je Beno razlozhil s kisom in medom v

kismed, ki ga Shrilanchani niso znali izgovarjati drugache kot kismet. Nasmehnil se je in lopnil po roju mravelj. Zvijale so se. Shiva lajks evritink gud and lajf is gud, si je mislil Beno. Kaj je bolj gud, kot je moj lajf, ki ga motijo te rojeche mravlje. V bistvu gre za skupinski seks, kjer se plodijo in mnozhijo vsevprek, da bo te mravljinchje nadleže she vech! Fak of! Lop in lop in lop! Tolkel je po njih kot obseden, a zato jih ni bilo kaj dosti manj.

Mravlje so lezle vsepovsod. Niso se lotevale hrane, le rojile so naokrog, vrvele po stenah, po drevju, po tleh, po posteljah v bungalovih, po oblachilih, po ljudeh.

Beno se je zvecher odpravil spat slabe volje. Zaprl je vsa okna in vrata v bungalov, potem je nekaj ur porabil za to, da je z japanko v roki dirjal po sobi, kopalnici in predsobi ter pobijal mravlje. Ko se mu je zdelo, da jih je le zdesetkal na znosno mero, se je odpravil spat. Ker je bilo vroče, se ni pokril niti z rjuho. Zaspal je v spodnjicah. Spal je spanje pravichnika, ki se je utrudil med celodnevni pobjanjem mravelj. Globoko in trdno.

Ob enih zjutraj so prilezle skozi zrachnik tri krilate mravlje. Obrnile so se in izginile. Potem se je vrnilo vse chrno mravelj. Zrachnik jih je kar bruhal iz sebe. Ene so bile krilate, ene brez kril.

Tiste brez kril, ki so bile v vechini, so zlezle po steni na tla, po tleh do postelje, po nogah postelje na rjuho in po njej na Benotove kosmate noge, gladke roke, prepotene pazduhe, na napet pivski trebuh, na porashchene prsi, v ushesa, v lase, v nos, med rochne in nozhne prste, po celem telesu. Iz stotin in tisochev mravelj je nastala gospodova vojska milijonov in milijard mravelj in gospod bog je bil Shiva.

Beno se je napol zbudil ob prvih ugrizih mravelj. Zashchemelo in zaskelalo ga je na sto, morda na tisoasih koncih telesa. Sprva se mu je v polsnu sanjalo, da je v bordelu, kjer ga nezhne deklice shchegetajo po vsem telesu s krtachami. Pomislil je, kako so te Azijke prefinjene. Chesa vsega se ne spomnijo, da bi zadovoljile moshko slo! Krtache so bile nezhne, a nekatere med njimi tudi surove iz sirka, da so ga prav zbolele. A to mu je le povechalo slo.

Ko se je prebudil in dojel, da ne gre za krtache in spolno drazhenje, ampak ga po vsem telesu grizejo mravlje, ga je zajela groza. Komaj je odprl oči, so se kopice mravelj lotile tudi njih. Zhe po nekaj ugrizih in izbrizgih mravljinchje kisline je oslepel. Zagnila ga je tema, da je bil kakor prej v sanjah, le da je zdaj vedel, kako to niso sanje, ampak kruta resnichnost, pojedina mravelj. Zarjovel je in planil pokonci. Otepal se je z rokami po telesu, zbijal mravlje s sebe, a nanj so lezle nove in nove. Bil je slep, zaletaval se je v stene, se tolkel in drgnil po telesu, vendar neuspeshno. Ne milijoni, milijarde mravelj so prilezle na pojedino.

Zjutraj, okoli enajste ure, ko naj bi bil Beno na plazhi, je prishel sluzhabnik Sulejman pospraviti njegovo sobo. Zamenjal je rjuhe na postelji, pometel sobo in predsobo. Chudno se mu je zdelo, da je bilo po tleh toliko pobitih mravelj. A vse se je pojasnilo, ko je prishel v kopalnico, kjer je nashel do golega oglodano okostje v spodnjicah.

To je bilo vse, kar je ostalo od Benota.

Bed karma. Shiva lajks evriting gud.

Iz she neobjavljene knjige *Zhivljenje na Marsu*

Lev Detela

TRI ZVEZDE XVII

(Zaključek romana o celjskih grofih in Veroniki Desenishki)*

Veliki grof vstane zhe ob prvi zori in se zavleče v gornje grajske prostore. Spet ni mogel spati. Rogovili po veliki chumnati. Brede po preteklosti. Slabe misli. Nataknjeno motovili pod tremi težkimi tramovi. Zre skozi lino na travnik, na katerem se pasejo ovce.

Kaj bo s Friderikom? Ampak zdaj ne more popustiti. Ne more odpustiti. Bog pomagaj! Zhivljenje ni svobodna pot chez zelene travnike.

Najhuje pa je, da ne ve, kako se naj približa Veroniki. Boji se chudne zhenske, ker je charovnica. Najbolje bi bilo, da jo pusti pri miru. Zakaj je ne zapre v stolp, v katerem naj brez hrane in vode izhira in umre?

Trza z ustnicami. Zakaj ga coprnica tako privlachi? Dovolj je star, da bi si lahk o dovolil mir in se odpočil na svojih trdo, a slavno prisluzhenih lovorikah. Chuti, da ne dela prav ...

Toda kot zakleto. Ja, ja! Mora spoznati nemarno mlado babnico in jo premagati v postelji. Samo tako bo zmagal tudi nad sinom in se mu mashcheval, ker mu ta ni sledil po poti, ki jo je dolochil svojim naslednikom ...

Po petem bokalu skusha magister Carolus Gregorius Carniolus izpiti do dna she shestega, vendar se mu, she preden ga prav prime, po nerodnosti izmuzne iz rok in prevrne chez mizo. Z izbuljenimi ochmi slavni mislec dezhele Kranjske obupano opazuje, kako vino v dolgih rdechih polkrogih polzi chez zamazani les in se cedi na tla. Iztegne roko in skusha v razprto dlan uloviti kapljo ali dve dragocene pijache, a se mu umetnija ne posrechi, kar povzrochi neznanski smeh pri njegovih pivskih tovarishih.

Magister dvigne glavo, se besno zarezhi, kar she povecha nabrito veselje njegovih poslusalcev ...

»Ja, ja,« se kremzhi in nejevoljno kima z glavo. »She veliko se morate nauchiti. Tudi to, da je ena in ena pishka pechena. She bolj vazhno pa je, da veste, zakaj smo tu ...«

Se oshabno izprsi.

»Namrech zakaj tu pijemo in se mastimo, jochemo in se veselimo,« reche.

Prijatelj mu prinese nov bokal vina.

Magister navihano pomezhične z levim ochesom. Pije na dushek.

»Hvala, dragi gospod. Tako je prav ... Toda, ljubi in sposhtovani, v tem prostoru pozorno zbrani ...«

Si s komolcem brishe mokro brado in ustnice.

»Ali veste, kaj pomeni *dulce et decorum est pro patria mori* ... No, no! Bo kaj? Zakaj nihče ne odgovori?«

Dva pijanchka se od smeha tolcheta po napetih trebushchkih.

»Gospoda. Ta pomembni izrek, ki ga sploh ne doumete, nam pove, da je sladko in chastno umreti za domovino ... Kljub vsemu ... Ja, ja ... Čeprav je ta pravzaprav nasha trda macheha ...«

Smeh postane naravnost nevzdrzhen.

»Ne ... ne,« krichi magister. »Mogoče imate prav ... Dobro bi bilo rechi ... *dulce ... est ... pro patria bibi* ... Sladko je za domovino piti ... *Et vivere* ... In zhiveti ...«

Se smeshno ostro nagne naprej. Se mu s tezhavo posrechi spraviti shesti bokal spet k ustom in izpiti njegovo preostalo vsebino do dna:

*Sladko vince piti, to me veseli,
dobre volje biti ... svoje zhive dni ...*

Se med veselim petjem smeje v tri dni, dviga vrch in se maje proti vratom v gostilnishko kuhinjo. Dva tovarisha z zariplo rdechima obrazoma, ki pa sta očitno vseeno manj pijana in ju noge she dobro nesejo, ga podpirata, da se ne zvrne po tleh, ko ga naravna potreba po razbremenitvi mehurja zanasha proti odtočni luknji na ilovnatih tleh za kuhinjskim ognjishchem. Ko je gotov, nekoliko bolj mozhato odraca nazaj k pivskim tovarishem.

»Koliko sem jih do zdaj spil?« se zadere.

»Sedem,« se zarezi gostilnichar iz kuhinje.

»Ne, šest jih je bilo ...«

Magister se obrne k pivskim bratcem.

»Gospoda, šest, ali ne? Jaz imam prav!«

»Ne, sedem!« se spet zadere gostilnichar.

Carolus Gregorius Carniolus skusha spet vstati. Dviga glavo. Mrko gleda.

»Gospoda, zdaj veste, zakaj v tej zagamani beznici trenutno prirejam ta vazhni simpozij ... Resnica je pach samo ena ... In na Kranjskem je resnica pishka zasmojena ... Zakaj, dobro premislite, ko zachnete shteti, ali sta ena in ena res dve, ker se na Kranjskem resnice povedati ne sme ...«

Motovili z rokami. Dviga pest. Pleza na mizo. Brblja nerazumljive besede.

Med smehom pivskega omizja zakrichi z blazno jeznim glasom: »Le komu na chast sem v tej bedni dezheli napisal knjigo o pomenu nochi, ki nas vse urochi ... Ja, za koga sem jo napisal, vi bedaki ... Vi sleparji ... Shest bokalov sem popil ... To je resnica ... Sedmi ni moj ... Sedmi je pod mizo ... Za to nisem kriv ... Naj ga placha krchmar ... Ta chudni ptich ... Ta fichfirich ... Njegovo vino je popolnoma zanich ... Naj ga zhe enkrat vzame hudich ...«

Sploshni smeh postaja neznosen.

»Sicer pa,« reche zhe manj glasno. »Kot so znali povedati zhe v Rimu ... *Caveant consules* ... Kaj delajo vsi ti nashi voditelji? Ali spijo? Kje sploh so? Oni so namrech poklicani, da ne bo shkode ...«

Se zamaje na levo stran. Izgubi ravnotezhje. Bi zgrmel z mize na trda tla, ko ga ne bi v svoje trdo narochje ulovilo pet ali šest bratskih rok.

Zhe ga nesejo proti stranski vezhi na kup sena.
 »Naj se pijandura strezni,« zavpije gostilničar. »Potem pa bo plachal shkodo in nezgode, ki jih stalno povzroča ... Kot se spodobi!«

Veliki lov. Herman Celjski med vejami starih dreves. Obdan z vznemirjenim lajezhem petdesetih psov. V spremstvu vitezov in hlapcev v temnem gorskem gozdu. Toda sam. Z izmučeno dušo.

Se za trenutek usede pod staro smreko, da se odpochije. Vedno bolj chuti, da ne bo mogel uveljaviti vsega tistega, o chemer je sanjal v mladosti.

Krona velikih dezhel, oblast, ki ti je ni treba deliti z nikomer drugim. Kje je vse to? Vse okrog njega se je v zadnjem chasu popolnoma spremenilo. Njegov najmlajshi sin je mrtev. Zaradi tezhke bolezni. Najstarejshi. Lopov, ki se je popolnoma izpridil ...

Kdo bo zdaj njegov naslednik? Edino drugi she zhivechi sin. Z istim imenom kot on, njegov oche. Nesposobni Herman III ... Bog se usmili ... A nima izbire.

Gleda v pse, ki z iztegnjenimi jeziki nemirno chakajo, da lahko planejo na plen.

»Pridni, pridni! Pazi! Zdaj!«

Ja, samo psi so mu preostali! Samo psi ti ostanejo zvesti od rojstva do groba! Ja, po psih bi se morali zgledovati! Tako pa ...

Zakaj she sploh zhivi? Moje *tri zvezde* ... Vse mi boste unichili!

Toda tudi sam se je zhe ujel v tok novih nesramnih navad iz Italije in Francije, ki bi se jih stari svet sramoval in jih strogo kaznoval ... Saj bi se vsemu temu upiral in ravnal tako, kot je nekoch ravnal njegov hrabri ded ... A ne more ...

Friderikova coprnica je kriva, da je tako ... Tudi njega je zacharala ... Vse moshke je zacharala ... Zato bi morala zhe zdavnaj umreti ... Vendar ne more. Ne more je dati unichiti. Mora jo spoznati, cheprav ga peche slaba vest zaradi Friderika v jechi. A ta je sam kriv, da je tako.

Nesrecho si je bil zakuhal zaradi lastne lahkomiselnosti. Bil je lastne usode neumni kovach.

Le zakaj se je Friderik moral povezati s to coprnico, ki pa je zhal lepa zhenska iz mesa in krvi?

Samo zato bo zdaj ukazal hlapcem, da vprezhejo konje v voz in pripravijo vse potrebno za potovanje. Zhe jutri se bo namrech odpravil iz Celja na Veliki Tabor, da ugotovi, kakshna je nesramna Friderikova zhenska, ki jo je konchno ujel v svojo mochno pest.

Bog visoko, cesar dalech.

Nabriti pesnik Dangeroz se bridko zasmeye. Konchno na svobodi. K srechi je gosposko spet *nagnal v kozji rog*, tako da bo morda she imel kaj od zhivljenja.

A brez muke ni moke. In brez potu ni medu.

Zhe spet bo *v potu svojega obraza* koval te presnete pesmice. Zdaj bi naj postale prijazne, dostojne, pouchljive, da bo zdrzhal *tanki mir* med njim in gosposko, ki ga je priporochil debeli sodnik. Ki da je *za zdravje boljshi kot masten prepir*.

Saj se mu besede iz ljudskih vrelcev kar same sestavljajo v pesniskih shopke. Tole pesnjenje je prava bolezen. Kdor ima pero v roki, lahko dela z njim nemir in veter in zaneti vihar, toda zdaj naj bi izpod njegovega peresa vela samo blaga nedolzhna sapica?

Sicer pa bi ljubi Bog hotel, da bi bil nash pogled na svet manj pli tek, pravichen. Zato je naredil neprijeten dan. Piha oster severnik, cheprav je she dalech do zime. Dangeroz se zato zavija v dolgo volneno suktnjo, vendar ga mraz prebada s svojimi belimi zobmi do kosti. Sili mu skozi debele volnene nogavice med stegna in pod kolena, zato bo vsak trenutek po *stari navadi*, ki je *zhelezna srajca*, zavil v krchmo, da popije shilce zhganja, zakaj *bodi gruden, bodi kres, kadar zebe, neti les*. Najprej pa je seveda potrebno segreti lastno dusho, da prezhivimo ta mrzli zemeljski chas, v katerem *se je pravzaprav treba greti pozimi in poleti*.

Ko je konchno v gostilni, mu skozi mozhgane poleti kot brhka ptica nova pesmica:

*Lepo dekle, povej, od kod si,
se mi milo stori, ko ti pogledam v oči?*

*Ah vitez sijajni, ne zamerite mi,
svoje zlato imejte sami!*

*Nich se ne boj, te moram prositi,
ali bi me hotela sladko ljubiti?*

*Ah slavni vitez, to sploh ne gre,
jaz sem ubogo kmechko dekle.*

*Davi, dekle, sem moral zgodaj vstati,
ker moram ves chas pri tebi vasovati.*

*Mene ne zvabi obljuba n obena,
ker sem samo za delo rojena.*

*Rad te imam prav od srca,
ali ne bi postala prijatelja?*

*Naj zhlahtni gospod ne zamerijo mi,
mene mikajo le poshtene rechi.*

*Mene, dekle, pa vse bolj vleche na vas,
samo tam je prave ljubezni chas.*

*Ne, vitez, jaz sem ponosna mlada kmetica,
nista mi mar ne grad ne petica!*

Dangeroz se neumno zarezhi. Obraz se mu chudno zverizhi. Ochi se mu mokro svetijo. Od dalech je podoben ptichjemu strashilu ali garjavemu psu.

Od hudicha! Dalech sem padel s tako pesmico. Zdaj torej ne bom vech drezal v gnoj, smeshil in zbadal, temvech samo she slavil, zabaval in uchil. Ti stari osel!

»Krchmar, she en vrch najboljshlega!«
 Udari s pestjo po mizi.
 Gostilnichar ga prerachunljivo pogleda.
 »Kaj je? Naj pove!«
 »Hochesh slishati lepo pesmico? Samo zate jo bom zdaj spesnil in takoj povedal.«
 »Naj bo! Ampak naj bo kratka! Nimam chasa za prazne marnje!«
 Dangeroz dvigne glavo in zapre oči. Premishljuje. Nastavi vrch k ustom. Loka vino. Vstane. Si obrishe s komolcem brado. Zanosno zapoje:

*Zdaj k ustom ponesem chashico to,
 jo zvrnem in ji pogledam na dno.
 Rad drzhim vrch za njegovo uho,
 saj je piti strashno lepo.
 Znova zagrabim steklenico za vrat,
 da mi vino pobozha grlo in poteshi glad.
 She mi nalij, dragi tochaj,
 Bog dolgo zhivljenje in zdravje mu daj!*

Krchmar se hudomushno namrdne.
 »Ja, to ti je beseda. Presenetil si me. Za to pesmico dobish za zahvalo en kozarec zastonj!«
 Dangeroz skloni pasjo glavo. Vino se mu razliva chez brado.
 »Ochitno sem zdaj na pravi poti,« zhalostno razmishlja. »Nashel sem primeren recept za pesmi, ki nagovore ljudi. Ja, Dangeroz, zakaj si zashel na ta prekleti svet, na katerem se morash samo sprenevedati, igrati in lagati, che hochesh, da prezhivish?«

Ponochi ga prime strah za roko in vodi v sanjah po tem nem vijugastem hodniku. Za prvim ovinkom se prikazhe tezhka zhelezna rokavica chrnega viteza. Iz ozadja se shiri zhvenketanje ostrog, besno rezgetanje konj.

Po pokoshenih poljih lezhe zaplate prvega snega. Po blatnem kolovozu se lovijo zaripli glasovi. Zaslisi se topotanje praznih korakov, zhvizhgi, ropotanje zmedenih pokov in poskokov. Spredaj na dobravi se oglasi pijano petje. Shtirje krepki konji vlechejo po kolovozu dolg chrn voz. Zadaj stopa pet hlapcev, v sivi dolgi rashevini, z baklami v rokah. Pojavi se otrok z zelo veliko glavo. Govori na chuden nachin. V nechloveshkem jeziku. Verjetno je ptich, vendar se tega na prvi pogled ne da ugotoviti.

Herman zasope in se obrne na drugo stran postelje. Hodnik se nenadoma zavrti na vse strani. Spet vidi dolgi chrni voz. Na vozu je krsta. V krsti lezhi on, slavni Herman Celjski. Mrtev. Strah tolche po temi.

»Naj lepa gospa jejo in pijejo!«
 Zadnje dni ji nich vech ne dishi. Prevech dolgo je zhe ujeta. In nich se ne spremeni. Tudi je vech ne vodijo na spreho de. Kot da se boje, da jim bo pobegnila.

S strahom opazuje svojo temnolaso strezhnico in jecharko. Chudna suha zhenska ji skusha sprva zlepa, potem pa tudi zgrda vsiliti najrazlichnejshe jedi, ki jih marljive dekcle prinashajo na imenitnih krozhnikih v njen o sobo.

»Naj gospa vendar jejo in pijejo ... Naj lepa gospa pridno jejo, lepo prosimo ... Naj jejo Bogu v veselje ... Naj pijejo, lepo prosimo, naj se gospa radujejo v bozhji uzहितek!«

Veronika udari z nogo ob tla. Vstane in jezno pogleda sloko chrnolasko.

»Zakaj sem ujeta?« vprasha z rezkim glasom.

»Saj gospa niso ujeti ... Tu so samo zato, da se po prestanih naporih pozdravijo in okrepijo,« se spreneveda neprijetna zhenska in obracha glavo nekam na stran, kot da se boji pogledati Veroniki v oči.

»Zakaj me potem ne pustite na prostost?«

»Ah, tudi to pride,« reche zhenska s hinavskim glasom. »Pa kaj. Vreme je ta chas neprijazno ... Veter ... Mraz ... Kaj bi gospa tam zunaj.«

»Ah ja,« se Veronika jezno zadere. »V tej sobi mi je neznosno ... Saj se sploh ne morem gibati in razgibati ...«

»Saj ... Ampak najprej se morajo gospa dodobra okrepiti ... Gospod veliki grof si zelo zheli, da bi ji bilo dobro ...«

Veronika trzne z glavo, shpichi ushesa ob teh hinavskih besedah.

»Gospod veliki grof Herman je ostro zabichal, da morajo gospa pridno jesti,« blebeta hudobna zhenska. »Gospa mu ne smejo odrechi te zhelje ... Veliki grof se zares prizadeva ... Milostljivi gospod Herman so nadvse dober gospod.«

»Ja, ja,« reche Veronika. »Je zhe dobro.«

»Gospa naj pridno jejo in uzhivajo to brezdelje v gradu, da bodo spet zdravi in veseli, lepi in mochni ... Zakaj ne jejo? Saj so pred nekaj tedni pridno pili in jedli ... Lepo prosimo ... Potem bo vse drugache ...«

»Takrat sem mislila, da mi hoche veliki grof zares pomagati ... A zdaj ... Res ne vem, ali je tako ... Prevech dolgo sem zhe tu zaprta ...«

V Veroniko vdere tezhka nevarna zhalost. Sluti, da ji je Herman nastavil past. Chuti, da je uboga mish, ki je na milost in nemilost izpostavljena samovoljni igri starega pozheljivega machka, ki komaj chaka, da se je polasti in jo ubije.

Povesi glavo in zajoka.

Chrnolasa jecharka jo chudno pogleda. Veronika ji s tresochim glasom zapove, naj takoj zapusti sobo.

Zatohli dushechi zrak pritiska na Friderikove prsi. Ga potiska na smrdljivo dno jeche. Po cele dneve in nochi prezhdi na gnili mokri slami. Ujet v neusmiljeni bes svojega ocheta.

Kako rad bi bil koristen. Odlichen gospodar velikanskih družinskih posesti in konchno tudi dober zakonski mozh. V sluchaju resnichne nevarnosti pa bi seveda, kot je chasna naloga njegovega visokega rodu, v boju na zhivljenje in smrt dvigal sabljo in drobil glave zakletih sovrazhnikov. A je prikovan v to motnost, brez rezkega svita ob jutranji uri in otozhnega mraka v vecheru, ki razdelita chas na dva

delu in narediti zhiavljenje znosno. Odnos ga je na usodni rob med zhiavljenjem in smrtjo. Potlachilo v mrzlo chrnino grajske temnice.

Zazdi se mu, da je kazen zares zaslužil. A ne zaradi ochetovega samopashnega besa, temvech zaradi samega sebe. Zaradi lastnih slabih dejanj, ki so sprozhila bozhjo jezo. Saj je bil res prevech lahkomiseln. Sramuje se svoje preteklosti. Po naravi lahkotno Veroniko je samo she bolj pokvaril in onesrechil. Pahnil v pogubo. Njegove zhene in ljubice so vedno tudi njegove zhrtve. Zakaj je bil tako krut? Do prve zhene Elizabete Frankopanske. Njena grozna smrt! Do zaradi njega umrle chrolase sluzhabnice Marije. Nepremishljen zaradi telesnih charov Bocchaccijeve pravnukinje, nesramne rdechelase pochepke Claudie Martesi. Nor zaradi tezhkih, izzivalno shirokih dojk pohotne grofice Heloise Campoamore. She posebej nesramen pri Ani von Egkh, ki ga je pred chasom neverjetno privlachila s svojim polnim mesom. Njene mochno, lepo razvite zalite prsi so vedno dishale po svezhem mleku za dojenchke, ki jih je vsako leto rojevala. Zdele so se mu lepshe, kot Veronikine nekoliko manjshe dolge hrushkice z rozhnatima brstichema na obeh ostro privzdignjenih prsni konicah. Kako je Ano vedno pozheljivo ljubil in noro lizal. Ni chudno, da je z njim vedno znova zanosila. Naredil ji je vech otrok, za katere se ni nikoli brigal.

Rezko se zasmeje. Ah, she vedno si zheli svezhega zhenskega mesa! Se ne bo poboljšhal?

Od sramu zapre oči. Ne sme vech misliti na svoje nekdanje ljubice! Res je bil neumen. Hudoben. Velik greshnik!

Toda z Veroniko je popolnoma drugache! Zdaj se res hoche spremeniti! Zelo obzhaluje napake, ki jih je naredil. Ali je prepozno? Veroniko ljubi! Zakaj nima z njo otrok? Zdaj se shele zaveda, kaj je izgubil, ko so ga vrgli v jecho in mu ugr abili njegovo najvechjo srecho.

In kje je njegova zhena zdaj? Ji ne bodo storili nich zhalega? Kako rad bi jo imel pri sebi!

Ljubi Bog, stri te verige, v katere sem uklenjen, in razrusi zidove neznosne jeche, da Veroniko spet objamem in konchno zashchitim! Zakaj so najino zvezo potlachili v blato oblastizheljnega ocheta!

V glavo mu butnejo chudne slike. Podobe nechesa, kar je neko ch moral dozhiveti, a na kar je zhe skoraj pozabil. Vidi kosharo, spleteno iz shibja, iz katere kuka glava popolnoma belega zajchka. Ob koshari stoji stari hlapec. Hudomushno mezhika z ochmi. Friderik spet zaslisi njegov mehki slovenski ljudski naglas. Hlapec sezhe z roko v kosharo in iz nje potegne zajchka, ki trza s krepkimi nogami in miga z velikimi ushesi. Friderik je spet mali nebogljeni dechek, ki preplasheno stoji pred hlapcem in strmi v grozno belo poshast v njegovih rokah.

»Ali je zelo hud?«

Hlapec se glasno smeje. Reche mu: »Ne, sploh ni hud. Je plashen in se nas boji. Mladi gospod pa ne smejo biti bojzljiv zajec. Mladi gospod bodo slaven junak. Hrabri vitez v boju proti vsem nevarnostim ...«

Potem stopa s hlapcem po nekakshnem nasipu. Vsepovsod je veliko peska in kamenja. Mogoche zidajo nov grad ... Hlapec hodi zelo hitro. Dechek ga komaj

dohiteva. Trudi se, da bi ujel njegov korak. Tezhko diha. Teche. Se boji, da se bo izgubil v velikem svetu.

Ob poti se zibljejo koshata drevesa. Očitno piha močan veter. Chuti, da zrak opojno dishi. Kot da se je okopal v cvetju bližnjega polja.

Mali Friderik teče za hitrim chlovekom. Se lovi med travo in drevesi, dokler se za ovinkom sredi zamegljene pokrajine ne prikazhe vechja vas.

Zagleda trumo bleshchechih vitezov na drznih konjih. V sredini jaha na belem konju njegov oče v slavnostni opravi. Slavni veliki grof Herman Celjski z rdečo perjanico na glavi in z imenitnim mečem v desnici. Pravkar se vracha z odlochilnega bojnega pohoda nazaj domov.

Mali deček vidi, kako se hlapec kot suzhenj priklanja pred visoko gospodo. Očitno se sploh ne neha priklanjati. Dečku postane neprijetno. Spomni se na kosharo z belim zajcem, toda tega ni vech nikjer.

Gleda v tla. Se boji. Zagleda velikanski shkorenj svojega ocheta z ostro ostrogo ob peti.

Hlapec she enkrat skloni glavo in zakrili z rokami. Zato pridrchi koshara z zajcem naravnost pred slavne viteze. Oče Herman se zarezhi in dvigne sabljo. V Friderikovi glavi charovnishko pochi. Iz oblaka nad cerkvenim zvonikom trikrat zagrmí.

Friderik se ustrashi, ker se prevech hitro stemni. Pogleda v kosharo, ker bi rad premagal strah in pobozhal zajca. Toda tega spet ni nikjer. Iz koshare se krohota jezna ochetova glava. Veliki Herman dviga mech in grozi: »Na boj! V strashni boj! Turkom glave sekati! Friderik, takoj v boj!«

Grozni oče! Ta oče ga bo zadushil!

Skusha planiti z lezhishcha, uiti iz jeche. Vse svetnike kliche na pomoch. Moli. Ne vidi, da se mu je priblizhal dobri pater Konrad. Vedno bolj ga zaliva chudna blaznost.

Duhovnik ga vznemirjeno opazuje. Ubogi mladi grof! Le kaj so naredili iz tega prej tako mochnega chloveka! Cheprav je morda kriv, si tega vseeno ni zasluzhil. Ga skusha tolazhiti.

»Naj gospod grof vzdrzhijo ... She malo, pa bo vse drugache!«

Friderik se strese po vsem telesu. Ali ne grmi po poltemi glas, ki ga ne pozna? Grozni glas. Zakleti glas.

»Kdo je tu? Kdo muchi mojo dusho, da ne najde miru?«

»Jaz sem, njihova milost me vendar dobro poznajo ...«

Pater Konrad ga preplasheno gleda. Ga skusha sochutno prijeti za roko.

»Sem govoril z ochetom njihove milosti, z velikim grofom ... Sem naredil vse, da bi se mu omehchalo srce ... Mladi gospod grof morajo she nekoliko potrpeti ... Ker je gospod oče she vedno jezen zaradi poroke njihove milosti z gospo Veroniko ... She vedno menijo, da je gospa Veronika charovnica ...«

»Ni charovnica!« zatuli Friderik in skusha planiti proti duhovniku.

Veriga na njegovi nogi se besno zatrese.

Pater Konrad prebledi. Bezhi proti izhodu. Ah, ta greshni svet! Zazdi se mu, da bo izgubil vero.

Friderikov blazni glas grmi skozi temo kot nerazumljivi srd nekega strashnega praboga.

Veronika kot vedno v veliki nevarni sobi. Spodaj ob oknu. Uzhaljena. Negotova. Nenadoma sluti zelo veliko stvari, tudi obup in grozecho omrachitev uma, ki jo lahko popolnoma stre.

Sedi, pogreznjena v bodichaste misli, ki ji zakrivajo pogled v bodochnost.

Zunaj shumi droban dezh. Chuti, kako kaplje prhutajo chez listnata telesa rastlin in tolchejo po kamniti poti pod gradom.

Blagi dezh. Ljubi dezh. Slishi drobne curke vode, ki nekje zunaj padajo z umetelno v poshasti ukrivljenih zhlebov navzdol v lesene chebre, ki so jih hlapci nastavili pod zidom, da se ne bi pot iz gradu prehitro spremenila v neprehodno blato.

Vszech ji je, da dezh pada na sivo zidovje mogochnega gradu in na gozd in vas ob njem. Rosi na travnike za gradom. Prshi na ribnik v globeli, kamor se je pred tremi meseci smela sprehoditi z Joshtom Soteshkim in njegovimi pomochniki.

Ah, kako chudno je to nashe zhivljenje! V glavi ji neprijetno zashumi. Nagne glavo nekoliko na stran. Proti oknu in dezhju zunaj. Zazdi se ji, da slishi glasove, ki niso od tega sveta. Angelsko petje. Se oglasha bozhji glas? Bozhji glas za posebni chas tolazhbe v stiski?

Le kam je zashla? Je na koncu sveta? Bo zdaj padla chez strashni rob tega nesrechnega zhivljenja na ono stran? Na drugo stran? Kaj je sploh to? Zhiveti in umreti ... ?

»Kaj bo danes pochela z Veroniko?«

Veliki grof z ostrim pogledom oplazi chnolaso zhensko.

»Okopali jo bomo,« ponizhno zajeclja sloka jecharka in prebledi od razburjenja.

»Ali smem biti zraven?« se zarezhi Herman in se chudno zasmeje.

»Che veleblagorodna milost to hochejo,« zatrepeta zhenska in skloni glavo. »Samo kaj bodo rekli drugi?«

»Kateri drugi?« zarobanti veliki grof in se jezno zatrese.

Jecharka povesi glavo.

Veliki grof zhe ve! Veliki grof je brez napak! Veliki grof ima vedno prav!

»Me torej pustish k charovnici, ko bo v kopeli?« se zasmeje stari Celjan in jo prime za roko.

»Kakor njihova milost zhelijo!«

»Tako je prav ... Vse drugo prepusti meni ... Vesh, moram vedeti, kakshna je ta charovnica ... Zakaj mi je zacharala sina ... Mislím, da se lahko pri njej, cheprav sem zhe precej star, marsichesa nauchim ... In ti dobish za to uslugo lepo nagrado ...«

Jecharka si visokega gospoda she vedno ne upa pogledati v oči.

»Ne vem, kako naj veleblagorodno milost spravim k kopalni kadi, ne da bi jo coprnica zagledala,« razburjeno reche. »Da se nam zhenska ne ustrashi ... Morda se njihova milost lahko skrijejo za zaveso v levem kotu pralnice pri kuhinji, kjer stoji kad ... Vse bodo videli ...«

»Ja, pametna misel ... Tako bom naredil, kot si rekla,« reche Herman in jo izzivalno pogleda.

Res je nekam suha in mrka, ampak zakaj ne? Celjski grof si lahko dovoli vse!

»Si res pridna,« se zasmije in jo s težko roko zagrabi pod pasom.

»Veleblagorodni gospod ... Kaj delajo? Ali se to sme?« presenečeno zajecija, vendar veliki grof nima chasa, da bi ji odgovoril.

Z jezikom se zabode med chrnolaskine ustnice, medtem ko mu roka zdrsi po zgornjem delu tesne zhenske obleke in odpne bele trakove na črnem blagu nad prsmi. Z dvema prstoma desne roke se pomakne pod tkanino in jo rahlo privzdigne. Zhenska nerodno zastoka, ko ji Herman na hitro razpre gornji del oblachila. Bozha vzbokline drobnih kepastih belih prsi.

»Saj nimash posebno velikih,« reče. »Ampak cicka sta lepo debela in kar v redu ... In zdaj me bosh prijazno ubogala ... Ker se bova malo poigrala ...«

Bozha razgaljeni temnordechi sesek.

»Me imash kaj rada?«

Chrnolaska komaj diha od vznemirjenja in sramu, a se istocasno pogreza v vrtince blazhenega opoja in sreche, saj je velikemu grofu očitno vsheh, ko se z njo tako poredno ukvarja.

Hermanove roke so neizprosne. Jecharka zapre oči, ko ji stari grof v potu svojega obraza izpodreca krilo nad nogami in zachne shariti po mednozjhju. Hitro jo popolnoma sleche in si jo zasuka pod sebe. Zhenska zadrgeta v težkem prichakovanju. Ve, da se bo zdaj zgodilo vse tisto, chesar se je zhe dolgo bala, in jo bo grozna slast zalila do dna.

Nenadoma se odpro vrata. Na pragu stoji Josht Soteshki. Smehlja se, ko ji pove, da gredo po dolgem chasu spet na sprehod. Vreme je lepo in tudi blagorodni gospod veliki grof so zapovedali, da mora lepa gospa chim vechkrat priti na svezhi zrak.

Veroniko v trenutku napolni chudna svetloba. Postane zelo srečna. Celo navihana. Razposajena. Se po dolgem chasu z zvonchkajochim glasom zasmije.

Ko se s spremljevalci spusti z grajskega gricha navzdol proti dolini, se v njenih skrivnostnih zelenih ocheh s podvojeno mochjo zalesketa temnozelena narava. Veselo teka po rahli vzpetini proti blizhnjemu gozdu. Chuti, da je v zraku neki poseben sijaj in poseben mir, kot da se skozi lepo naravo lesketa podoba daljnega raja.

Ne vidi, da jo Josht Soteshki opazuje s posebnim izrazom v ocheh. Njegov pogled drsi chez Veronikino rdechasto oblachilo in se zaustavi na nabreklih vzboklinah blaga, v katerega je skrila svoje lepe prsi. Jezi se, da je nekaj chasa mislil, da veliki grof nima prav. Zakaj si je domishljjal, da ta pokvarjena zhenska ni charovnica? Pazljivo si jo ogleduje. Zazdi se mu, da se je kljub ujetnishtvu in uporni trmoglavosti k srechi le nekoliko okrepila.

V ostrem vitezu vzkipi viharno pozhelenje z upanjem na chas brezmejnega uzhitka, ki mora priti, ko bo veliki grof gotov s to zhensko. Vendar se zaveda, da mora ta chas krotiti svojo strast in ujetnici nuditi vse tisto, zaradi chesar se bo zachela pochutiti varno in zadovoljno.

V Veroniki za trenutek naraste varljivo razpolozhenje. Misli, da se je veliki grof s svojimi pomochniki vendarle spremenil. Morda ji bo velikodushno omogochil nadaljevanje zveze s Friderikom. Spet hoche zaupati ljudem, jesti in piti, se veseliti

sončnih dni in vztrajati v teh posebnih okolishčinah do tistega srečnega trenutka, ko se bo vrnil njen mozg in jo vzdignil v svoje naročje!
Zvečer prvich po dolgem času mirno zaspi.

Sanje jo nosijo chez blago sončno pokrajino. V Veroniki se prebudi neshteto lepih misli. Kaj je pravo polno zhivljenje? Kaj je prava ljubezen? Je ljubezen edini razlog, da je vredno zhiveti? Ali lahko skozi ljubezensko strast zachutimo neznansko velichastnost bivanja? Zapre oči. Sanja o Frideriku. Nenadoma zachuti, kot zhe nekateri strastni zaljubljeni pred njo, da je ljubezen Bog, saj je od Boga ...

Prizor je za velikega grofa zelo prijeten. Vzburjen stoji za zaveso in zadržuje dih. Lepa charovnica je pravkar odlozhila tudi spodnji del obleke. Popolnoma naga stoji ob veliki leseni kadi, iz katere se kadi vroča voda. Svetli svilnati puh okrog rahlo izbochene nozhnice se ji svetlika v pramenih sončne svetlobe, ki pada skozi lino nad tramom naravnost v kopalno kad. Z roko si sezhe v dolge bleshcheche lase in si jih pogladi nazaj. Se zdravna. Dojki veselo poskochita, shpichasti rozhnati bradavici sredi polnih kolobarjev na vrhu prsnega mesa radozhivo zadržetata in se napneta, ko se obrne proti kadi in skloni proti vodi.

She vedno je lepa in radozhiva! Spet je vesela in privlachna! Si z roko pogladi obe dojki. Po dolgem času uzhiva samo sebe.

Herman vidi, kako h kopalki pristopi chnolasa strezhnica z velikim chebrom mrzle vode in jo izlije v veliko kad.

»Da ne bo gospe prevroche,« reche in s hinavsko ljubeznivostjo pogleda Veroniki naravnost v oči. Potem zardi in na skrivaj poshkili proti zavesi, za katero se skriva veliki grof.

Veronika se zasmee. Se obrne k chnolasi zhenski. Pokima z glavo. Se smehlja z bleshchechimi ochmi.

Stari grof stoji za zaveso kot uročen. Ne more umakniti pogleda z obeh charovnichinih lepo oblikovanih hrushkastih dojk, ki ga rezheta v zadnje dele mesa in neizprosno muchita in izzivata. V jedru njegovega telesa se nabira pekocha zherjavica. Zdi se mu, da je zapravil glavni del svojega zhivljenja in ni, cheprav je zhe star, she vedno spoznal prave zhenske.

Oblije ga mrzel pot, ker se nenadoma ustrashi lastnih misli.

Je ta charovnica tista zhenska, na katero sem chakal vse zhivljenje? Saj me bo pogubila, kot je pogubila Friderika!

Rezko zastoka.

Veronika se medtem nagne chez kad in pomoli roko v vodo.

»Je prevrocha?« vprasha strezhnica.

Veronika se zdravna. Se z roko oprime roba kopalne kadi in pomoli levo nogo globoko v vodo. »Ah,« zatrepeta. »She vedno je prevrocha.«

Chnolaska zaploska z rokami. S hodnika se prikazhejo shtiri razgrete dekle.

»Prinesite she vech mrzle vode!« zapove chnolaska in se obrne proti Veroniki.

»Upam, da jih ne zebe, ker morajo chakati,« reche, »ampak, che hochejo, jim prinesem plet, s katerim se gospa lahko pokrijejo ...«

Veronika odkima z glavo. Dvigne roko. Si spet pobozha napete prsi.

Veliki grof za zaveso tezhko zasope. Se skusha umiriti, vendar mu vzame sapo, ko si charovnica sezhe z dlanjo pod desno dojko in si jo potisne navzgor, da zhe mochno napeti rozhnati vrshichek skrajno poredno zadrgeta.

Ko dekile konchno dolijejo v kopel dovolj mrzle vode, stopi charovnica z desno nogo chez rob kadi. Privzdigne levo stegno. Nekoliko odlasha, kot da ne ve, ali naj gre naprej.

Herman napenja oči. Rad bi na Veronikini lepi snezhnobeli kozhi odkril tri rdecha hudicheva znamenja, o katerih je nekoch sanjal in ki bi mu potrdila, da je ta zhenska res charovnica, vendar ne opazi nichesar sumljivega. Ochitno jih je naredila nevidna! Da je ne bi prepoznali! Coprnice to znajo! Jezno miga z glavo. Pach pa se mu, kot v tolazhbo, za bezhen trenutek, ko zhenska prestopa z dvignjeno nogo v kad, razkrije njena dolga rdechasta preguba v puhastem svilnatem trikotniku pod trebuhom. Od pozhelenja se Hermanu zavrti pred ochmi. Rad bi videl she vech, vendar se zhenska zhe ulezhe v kad, da ji molita iz vode samo ostra rozhnata vrshichka obeh lepih hrushkastih dojk.

Stari grof se mora zadovoljiti s tistim, kar je na razpolago. Z vrochichnim pogledom bozha oba imenitna prsna cvetova prelepe charovnice, ki se zdaj, pogreznjena globoko v kad, z na pol zaprtimi ochmi predaja vsem uzhitkom prijetne kopeli.

Stari grof se skoraj ne more vech premagovati. Chuti svojo razdrazheno moshkost. Hoche skochiti k zhenski v kadi in jo popolnoma zasvojiti. Si jo vzeti do onemoglosti. Vendar se mu usodno zavrti v glavi. Obide ga chudna omotica. Z vsu mochno se oprime zavese. Obliva ga mrzel pot.

Zdi se mu, da se bo zadushil ...

Veronika zachofota z rokami in nogami. Privzdigne zadnjico. Se dvigne iz kopalne kadi. Mokra bela kozha se ji iskrivo lesketa v svetlobi poznega popoldneva. Chez izbochene prsi ji polzijo drobne vodne kapljice. Mokra seska se svetita v polsvetlobi. Stoji sredi prostora kot prekrasna gola boginja ljubezni, ki je pravkar vstala iz penastih valov, da osrechi svet.

Starega Hermana presije nenavadno mochna srecha. Telo mu zadrgeta od neverjetne vzburjenosti, vendar ga trenutek za tem prebode neusmiljen krch. Stemni se mu pred ochmi. Opojna srecha se na mah prevesi v nesrecho. Z rokami se spet skusha oprijeti zavese, vendar se mu telo nagne nevarno naprej. Z ostrim pokom se zrushi na tla in izgubi zavest.

Veronika razburjeno zakrichi, ko zagleda Hermanovo glavo pod razprto zaveso. Sune v cheber z mrzlo vodo. Voda se razliva po tleh. Dekle preplasheno vijejo roke. Veronika bezhi proti hodniku. Za njo sope chrnolasa strezhnica, vendar grozne charovnice v prvem trenutku sploh ne more ujeti.

Velike dojke strastne cesarice se nenadoma spremenijo v dve popadljivi mesnati zhivali. Ulrik se obrne proch, na drugo stran postelje. Zariva se med visoke mehke blazine, vendar Barbara noche odnehati. Se vrpne nekam navzgor, proti golemu grofichu. Ga jezno gleda.

»Dovolj je bilo, teta,« reče mladenich s hladnim prizvokom v glasu. Vladarica se zdrzne. Dvigne glavo. S pohotnim pogledom krozhi po mladenichevem vitkem telesu.

»Dobro si me prej ... Ampak zakaj si zdaj utrujen?«

Se vzdigne na sredi velikanske postelje, v kateri bi nashlo prostor pet ljubimcev. Dojki se ji nevarno zatreseta.

»Daj, pridi, vzemi me. Spish lahko pozneje!«

Ulrik ve, da bo takoj preshla v napad. Vendar ima zdaj zhe vsega dovolj. Nesramna zhenska ga zachenja dolgochasiti.

Cesarica se vrocheckrvo zaziba. Z razkrechenimi nogami polzi na nechakovo zadnjico. Dolga, na shiroko odprta rezha se ji rdechkasto zabliska, kot da se blizha huda nevihta.

»Zlat dechek si. Moj najboljši ljubimec, ki je izpolnil vsa prichakovanja,« zastoka.

»Saj me zdaj ne bosh razocharal?«

Se nagne na desno. Odrine od vrochega ljubljenja pomechkane rjuhe, mokre rutice in razprskane blazine. Drsa z dlanjo po Ulrikovi goli kozhi. Se skloni navzdol. Privzdigne nechakovo toplo nogo. Poljublja razgaljeno mlado moshkost. Dojki z mochno izbochenima seskoma se samozavestno potresata.

»Uzhivaj!« zacvrchi z izzivalnim glasom.

Se prime za dojko in jo potiska proti Ulrikovim ustom.

»Nochesh?« zajeclja.

»Nochem vech, teta,« zamrmra mladenich in se dvigne z blazin.

»Ostani pri meni,« zarezgeta kot zhrebica, ki se pravkar goni.

»Nochem!« reskne Ulrik.

V norem pozhelenju se ga skusha oprijeti okoli ramen. Tipa proti Ulrikovemu prevech poveshenemu udu.

»Zakaj nochesh?«

Ga skusha poboZHati, si ga vtakniti v usta.

»Saj bo kmalu spet lep in mochan!«

Ulrik jo odrine stran, zdrsi s postelje.

»Ne zapusti me. Zdaj te res rabim!« krichi cesarica.

Poskakuje okoli nechaka. S privzdignjeno zadnjico moleduje pod njegovim trebuhom.

»Zakaj me nochesh she enkrat vzeti?«

Klecheplazi pred nechakom z vidno razkrechenimi nogami.

»Zakaj nochesh? Kaj nisem dovolj lepa zate, ti nori Celjan?« zasika z besnim glasom.

Ga skusha prijete za povesheni ud.

»Ne bosh mi tako zlahka ushel! Nihche mi ne more uiti. Vsakega takoj dobim!« ponorelo zarezgeta.

Se zazhene proti ljubimcu in se ga skusha oprijete, kot utaplajjochi se reshilne bilke.

Mladenich se ji iztrga iz objema. Si v naglici nadene haljo. Bezhi med divjim cesarichinim vpitjem in jokom iz sobane.

Veronika chepi v kotu sobe. Noche vech jesti. Pred tednom dni jo je ponoči prebudil nenavaden шум. Od groze ni mogla niti zakrichati, ko je pred seboj zagledala velikega grofa z leshcherbo v roki. Polsvetloba je metala chudne zverizhene sence chez nevarni prostor, toda za pravi premislek ni imela chasa, ker jo je stari grof zhe prijel za roko in potisnil globoko v posteljo. Takoj za tem je zachutila njegovo hudobno taco na svojih prsih. Zaril se je v njeno meso, hlipal in grebel po njenih dojkah, jokal in moledoval.

»Veronika, ne upiraj se. Tvoj sem, prosim! Samo tvoj sem! Bodi moja in vse bo dobro!«

»Naj mi raje dajo Friderika nazaj!« je ogorчено zavpila.

Herman je dvignil glavo in se zarezhal.

»Friderika?« je zarogovilil. »Katerega Friderika? Nimam vech sina s tem imenom ... Pozabi ga, Veronika ... Imej raje mene ... In bo vse dobro!«

»Nich jim ne verjamem,« je zatulila. »So stari lazhnivec ... Naj me pustijo na miru!«

»Bodi tiho, coprnica!« je jezno zakrichal in zamotovilil chez njen trebuh.

V trenutku je odvrigel nochno haljo. Popolnoma gol je silil proti njej in se skushal pritipati do njenega mednozhja.

Od razburjenja je tezhko sopesel. Potem je chudno zamotovilil z rokami. Ochitno mu je od napora postalo slabo. Z naprej dvignjeno glavo je zgrmel chez njena prsa. Vendar ni odnehal. Spet je zachel grebsti po njenem telesu. Tedaj ga je udarila z vso silo v obraz. Enkrat. In she enkrat. Ni nehala krichati in se braniti.

Bilo je kot ob koncu sveta. Takoj so se odprla neka vrata. V sobo je pridrvela grucha ljudi z zverizhenimi zariplimi obrazi. Josht Soteski in she drugi. Zachutila je mochne udarce chez ramena in pod glavo.

Stari grof se je omotichno zamajal s postelje. Se prijemal za prsi, kot da ga hoche zadushiti.

»Soteski in mozheje! Vzemite jo. Vasha je!« je sopesel.

Ve, da se je she nekaj upirala. Vech moshkih rok se je stegnilo chez njeno razbolelo, pretepeno telo. She enkrat se je uprla. In she in she. Se zagrizla v razgaljeno meso najblizhjega posiljevalca. Tedaj jo je zadel izredno oster udarec, da je izgubila zavest. Ko je odprla oči, se je znashla v svoji sobi. Z zvezanimi rokami in nogami. Zastrazhena. Naga. Krvavecha iz prask in ran na rokah in stegnih, ponizhana s semeni shtevilnih moshkih ...

Veronika tiho hlipa in zapre oči. Najraje bi takoj umrla.

Nerazpolozhenje. Razpoke v dushi. Tiha groza. Tudi neenakomerno utripanje srca. Jeza zaradi preklete zhenske, ki se mu je uprla, ko jo je hotel natanchneje spoznati. Zaradi te coprnice mu je popolnoma odpovedala moshka sila in za nameček ga je ponovno zadel protin. Kar za dva tedna ga je vrglo v posteljo. Skoraj bi bil umrl.

Hermanov svet se drobi zaradi neprichakovanih zuna njih dogodkov. Vcherajshnje sporočilo, da se je na lovu smrtno ponesrechil njegov mlajshi sin Herman III., ki ga je zhelel imenovati za svojega naslednika, ga je zadelo kot strela z jasnega.

Nich mu ne ostane prihranjeno. Ta svet je res ena sama dolina solz.

S sključeno glavo sedi v kotu svoje spalnice. Misli ga odnashajo daleč nazaj, nekam med nabrushene meche stare trde bitke za kralja in dom in med modrikasti plamen iz velikanske grajske peči, ob kateri sedi s svojo mlado zheno pet let po bitki in pije vino, medtem ko pridni hlapec nalaga na ogenj poleno za polenom. Z zheno sedi v borni luchi ognja in poznega večera in je srečen. Kje je zdaj vse to?

Gleda nekam stran, mogoče tudi proti stropu, in ne ve, ali je strop bel, črn ali rdeč. Sploh vech ne ve, kje sedi in kaj se dogaja. Sedi in gleda nekam naprej in nazaj. Vendar ne ve nichi in je popolnoma zmeden.

Kaj bo zdaj?

Glava starega grofa je težka kot debela klada suhega lesa v peči. Gori z dolgim sikajochim modrikastim plamenom. V njegovi glavi razsaja zahrbtni požar.

Zakaj se vse to dogaja? Kdo vodi ta svet? Bog ali hudich?

S tezhavo se dvigne s stola in odkolovrati na hodnik. Če je njegov mlajši sin mrtev, je edina reshitev za celjsko gospostvo *treh zlatih zvezd*, da pomilosti edinega she zhivečega sina Friderika in postopoma preda upravo v njegove roke.

Toda ... V glavi mu nevarno pochi. Preden Friderika izpusti iz ječe, je treba odstraniti nevarno charovnico. Josht Soteshki je najbolj primeren za take rechi, o katerih ne mara vech razmishljati. Za to je zhe prestar. Soteshki pa bo s svojimi pomochniki zhe nashel primeren nachin, da nesramno zhensko hitro in brez prich spravi s sveta ...

Neke roke jo pahnejo na tla. Primejo nad pasom. Vrzhejo v travo.

Hoche zakrichati, vendar je zhe prepozno.

Po zraku migotajo packe, rdechi krogi, mrki liki, spacheni obrazi. Udarci. Besno sopenje razgretih moshkih, ki jo suvajo po travi na robu ribnika.

Razjarjeni obraz Joshta Soteshkega tolche po njeni prestrasheni notranjosti.

Surovi glasovi jo rezhejo v glavo. Pasji lajezh je premochan. Nesramni smeh pobesnelih hlapcev ji stiska srce.

Trenutek zatem jo zgrabijo roke treh ali shtirih mozh zgoraj pri ramenih, pod pasom in na stegnih. Butajo jo k vodi, porivajo navzdol, cheprav se she z zadnjimi mochmi skusha upirati. Chuti, kako se ji pri rebrih para obleka, ko jo hlapci porivajo po bregu. Vlechejo jo kot vrecho peska proti vodi. Hoche vstati, se jim izmuzniti iz primezha, vendar so roke teh strashnih moshkih premochne. Nikamor ne more pobegniti.

Nekdo jo udari po glavi. Naslednji udarec je tako mochan, da se ji stemni pred ochmi. Zaliva jo brezobzirna bolechina. Nekaj pljuska po njeni notranjosti. Nekaj ji sili v pljuha, da jo strashno dushi. Chuti, da jo zaliva grozna mrzla voda.

Hoche dihati ... Hoche krichati ... Hoche zhiveti ...

Krute roke jo neusmiljeno trdo drzhe pod vodo, dokler je neznansko temna sila ne zanese daleč stran. Proti nenavadni onostranski svetlobi. Zagleda Friderika, ki jo nezžno prime okrog pasu in zashepeta: »Lepa Veronika. Zdaj sem tvoj, popolnoma tvoj!«

Friderik zamigota v bleshchechem krogu, ki zavalovi pred njenimi ochmi, a se nenadoma skrchi v drobno zrno in izgine v nichi. Zdi se ji, da postaja lahkozhiva tdrozhiva riba. Hoche zaplavati proti ugasli svetlobi. Proti ne bu. Proti zvezdam.

Proti *trem* Friderikovim *zvezdam*, ki so tudi njene zvezde. Hoče ljubiti in hrepeneti, vendar se svet nenadoma razpochi na sto tisoč umirajočih zvezd in zavlada popolna tema ...

Vrata jeche se odpro na stezhaj. Svetloba je tako močna, da se Frideriku zazdi, da mu bo zdrobila telo. Preshine ga na tisoče misli in občutkov. Dozdeva se mu, da je spet otrok, ki z bosimi nogami chofota v vročem poletnem jutru po bistrem potočku pod gradom. Voda lije na vse strani, se pretaka na levo in na desno.

Trije hlapci drzhijo pred njim cheber vode in mu z veliko krpo mochijo glavo. Nekdo mu odpenja verige. V njegovi lobanji doni preglasna tishina. Zaslisi nenavadno pomemben glas, ki mu chudno govori. Prijetno govori. Chuti mochne roke, velike roke, ki ga pehajo naprej in navzgor. Roke, ki ga vzdigujejo visoko pod nebo, dalech, dalech ven iz osovrazhene jeche. Ker ne more hoditi, ga polozhijo na nosilnico in previdno nosijo na široko grajsko dvorishche pred jecho.

Ochitno ga premočna svetloba buta nekam pod nebo. Zانشa ga po razpenjenih sončnih zharkih visoko navzgor. Moch svetlobe ga prebada do kosti, muchi in vznemirja. Boji se, da bo zaradi grozne svetlobe oslepel.

Nekje zadaj, ne ve, ali dalech ali blizu, shklopotajo konji. Tu in tam zazhvenketa veriga, zarezgeta zhrebec, poch bich in zadrgeta uzda. Vse je vedno bolj chudno, strashno chudno.

»Kje je Veronika?« zajeclja, ker zachuti, da se je nekaj spremenilo.

Nihche mu ne odgovori.

»Kje imate Veroniko?« she enkrat zakrichi z jeznim, onostranskim glasom.

Skusha dvigniti glavo, vendar je preslaboten, da bi she naprej sprasheval in se boril. Zapre oči, ker ga to svetlo, poloshcheno zunanje zhivljenje prevech boli. Dozdevati se mu zachne, da bo zaradi presezhne svetlobe, ki ga zaliva od vseh strani, potonil v besnih zharkih presvetlega zhivljenja in umrl.

Med tem stoji veliki grof Herman zadaj za grajskim stebrom in opazuje muchni prizor. Boji se priblizhati sinu, cheprav ve, da mu mora vrniti vsaj del prejsnjih chasti in vsaj nekaj gradov in posesti, ki mu jih je bil odvzel. Ve, da Friderik ne more ostati praznih rok. Brez vsega.

Sklene, da ga poshlje na grad v Radovljico. Tam naj zdravi svoje rane in bolechine. In ker je tako bolan, naj ima ob sebi dobrega ranocelnika. Ne sme umreti, ko je konchno spet na svobodi.

»Razvrat,« jezno zasika mladi duhovnik Piccolomini in zasadi pero v chnilnik. »Kaj naj si mislimo o chloveku, ki pokoncha svojo zakonsko zheno zaradi strasti do neke druge mlade in nedostojne zhenske? Tak chlovek ni nich drugega, kot poshast v chloveshki podobi. Pokolenje celjskih grofov bo vsemogochni Bog preklel zaradi pregeh, ki vpijejo v nebo. Gre za sploshni razvrat, ki bo na koncu unichil celotni rod.«

Pero mu hudobno zashkriplje chez pergament, ko zapishe, da tudi Friderikov oche Herman ni vreden prijazne besede. To je predrzen star mozh, nich boljshi od sina, pred katerim ni varna niti ena zhenska v dezheli. Da bi se zdel mladim dekletom, ki jih stalno zalezuje in zapeljuje, mlajshi, kot je, si z barvo krasi lase in si noche briti brade. Pri tem upa, da ne bodo opazile njegove nagubane kozhe. Nesrechni

hudichevec trikrat greshi, ko hoče, da bi brada ljubicam zakrila njegovo starost ...
Ne barba apud amatrices aetatem confunderet!

Celjski nimajo smisla za нравno dobroto. Verjetno se premalo trudijo, da bi občutili dejanske razsežnosti bozhje resničnosti. Ne borijo se proti pozhreshnosti, sebichnosti, pohoti in pozhelenju, nočejo se duhovno očistiti, zato so njihova telesa napolnjena z groznim Satanovim strupom. Namesto da bi ljubili svojega bližnjega, se poslužujejo nasilja in nakan, s katerimi ga hočejo zasuzhnjiti. Vse to vodi v zlorabo bozhjega in chloveshkega.

Ko to zapishe, se zahrbtno zasjeje. Ve, da bodo Celjski dobili z njegovim spisom tisto nagrado, ki so si jo s svojimi zlimi deli prislužili.

Friderika obliva mrzel pot. Razdraženo se premetava med blazinami. Odkar so mu sporočili, da je Veronika na chuden in nepojasnen nachin umrla kot ujetnica njegovega ocheta, se ne more vech umiriti. Ponochi ga neverjetno temne sanje potiskajo na rob obupa. Zdi se, da se je zachel seliti v grozni svet blaznih senc. Shele ko mu ranocelnik prinese vrch krepchilne pijache in mu ga nastavi k ustom, se za trenutek umiri.

Potem spet zapre ochi in skusha pozabiti ... Kaj naj naredi?

Nenadoma ga prebudijo drobni umirjeni koraki. Pater Konrad se sposhtljivo približa in ljubeznivo skloni k mlademu grofu.

»Kako se pochutijo?« reche.

»Grof Herman ni vech moj oche!« zashepeta Friderik z ranjenim glasom.

»Njihova milost ne smejo tako govoriti,« zatrepeteta duhovnik in nesrechnega grofa pobozha z nezhnim pogledom. »Bog hoče, da grof odpustijo ...«

»Ne morem,« zastoka Friderik in skusha dvigniti glavo.

Pater Konrad se primakne blizhe k bolniku.

»Vem, da so se mu zgodile hude krivice. Toda naj pomisli, da je najhujsha preizkushnja v resnici pravega zlata vredna. Krivica je blagorodnega gospoda grofa pichila kot gnusna kacha naravnost v dusho, toda ta kachji strup v sebi bo prebolel. Spremenil ga bo v protistrup. Ta ga bo ochistil, pozdravil in popeljal v novo zhivljenje ...«

Friderik skremzhi ustnice.

»Lepo govorish, pater,« reche. »Toda kako naj pozabim, da mi je oche ubil zheno ...«

»Prav nich ne vemo, kako se je zgodilo,« jeclja duhovnik. »Nismo bili zraven. Morda je bila nesrecha ...«

»Ah,« zakrichi grof in se skusha vzpeti s postelje. »Kaj govorish! Dobro vesh, da jo je umoril ...«

Pater Konrad skloni glavo in ga chudno pogleda. Ti celjski grofje! Toliko krivic in gorja so povzročili, vendar nichesar ne obzhalujejo in se nikoli ne spametujejo. Tudi grof Friderik ni nedolzhen ... A kaj ... Kot duhovnik je dolzhan opravljati dobra dela ljubezni in usmiljenja. Mladi grof je zhe dovolj kaznovan za svoje dosedanje pregresshno zhivljenje. Morda se bo vendarle spreobrnil.

Spet se skloni k bolniku.

»Ja, tudi če bi bilo tako, kot mladi gospod grof trdijo, moramo odpustiti ... Tudi če gre za umor ... Kdo pa sploh smo? Popolnoma nevredna stvar smo, ki se je znashla v dolini solz, kjer shkrtajo kosti in teče kri v potokih ... Navadna gniloba smo, nichvredna vrecha iz kozhe, napolnjena s krvjo, smrdljiva umazanija, ki se valja po blatu. Brez Boga, ki nam je ustvaril dusho, smo chisti nich, kup gnoja ... Zato bodimo ponizhni. Delajmo dobra dela. Bogabojeche molimo in ne opravljajmo drugih ljudi, she najmanj pa najblizhje, saj nam je dobri Bog zapovedal, da naj sposhtujemo mater in ocheta ... Bog zhe ve, zakaj je gospa Veronika morala umreti ... Mi pa nich ne vemo. Bodimo raje previdni in pametni. Ishchimo spravo in prijateljstvo – in ne sovrashstva. Kot priporochajo modreci in svetniki. *Bonorum vero et eorum, qui virtute sunt similes, amicitia perfecta demum est.* Med dobrimi in med tistimi, ki se znajo s plemenitim vedenjem pobotati, se pojavi popolna prijaznost prijateljstva.«

Mladi grof jezno zabliska z ochmi.

»Ali she ni gotov s pridigo?« mrko reche.

»Blagorodni gospod grof naj oprostijo!«

Duhovnik se zdrzne in znizha glas, vendar she ne more konchati.

»Kako je zhe rekel kralj David?« zajeclja. »*Oculos habent et non videbunt, aures habent et non audient, os habent et non loquentur.* Imajo ochi in ne vidijo, imajo ushesa in ne slishijo, imajo usta in ne govore ... Gospod grof morajo razumeti, da mu moram govoriti ... Moramo pravilno videti in pravilno govoriti ... Spoznati moramo, da se moramo pokoriti stvarnosti in vdati v usodo ...«

»Ja, ja,« zajoka grof kot otrok. »Toda zdaj sem sam ... Nikogar nimam na svetu ... Kaj naj naredim?«

»Gledati mora naprej, v prihodnost,« reche stari duhovnik. »Potem bo vse dobro!«

Friderik nekaj chasa molchi, kot da premishljuje. Potem zagradi Konrada za roko in mu odlochno reche: »Takoj ko bom spet pri mocheh, grem k menihom v Jurkloshter pri Lashkem. Ti so imeli radi mojo Veroniko. Izkopal jo bom iz sedanjega skrivnega groba, kamor jo je pahnil moj oche ... Ne bo pozabljena. Na slovesen nachin jo bomo pokopali v kartuzijski cerkvi, kjer dobri menihi ves chas prepevajo Bogu v chast svoje korale ...«

»Tako je prav,« se patru Konradu zasvetijo ochi.

»Saj sem tudi sam kriv za zhenino smrt,« zatrepeta grof. »Toda kaj naj naredim? Umaknil se bom v Rim. Se spokoril ... Se skushal od tam pogovoriti in pobotati z ochetom ... Ko sem bil v jechi, mi je zaplenil skoraj vse gradove in odvzel vechino posesti ... Moj svak, cesar in ogrski kralj, pa je to she potrdil s svojim dvojnim pechatom v pismu, v katerem je zapisal, da dokler in kakor dolgo bo grof Herman sam uzhival tuzemsko zhivljenje, ne more nihche od dedichev od njega zahtevati delitve premozhenja ...«

»Ja,« reche pater. »Naj se gospod grof pobotajo z ochetom. Potem bo vse lazhe ... In bo videl ... Oche mu bo vrnil tisto, kar mu je prej v jezi odvzel ...«

Friderik na te besede ne reche nich in pritisne glavo med blazine. Pater Konrad v zadregi zajeclja she dve ali tri dobre besede in se potiho odpravi iz sobe. Shele zunaj, na gozdni poti pod strmimi hribi, zajame sapo in mirno zadiha.

Same sence ... Sence ... Sence umrlih ...

Zadaj za glavnim grajskim stolpom se prikazhe bridka smrt s koso. Mrtvashka lobanja zamolklo zashklepeta. Smrt se zarezhi. Premeri starega grofa s pozheljivim pogledom, cheprav nima oči.

»Sinek moj dragi, zdaj si ti na vrsti!«

Herman zachuti koshcheno nogo ostre smrti tik pod trebuhom. Oh, kako ga pritiska navzdol, tepta v zemljo, da strashno zaboli. Zazdi se mu, da je bilo celotn o zhivljenje samo odlomek nechesa nerazumljivega, v katerem si se zhelel iz zavratnega zemeljskega blata povzpeti k svojim *trem zlatim zvezdam*.

Moje zvezde! Zaman, zaman! Zakaj?

Smrt je neusmiljena. S koshchenimi prsti trga dragoceni brokat z grofovega telesa, tolche s pestjo po imenitnem, s podobami slavnih bitk umetelno olepshanem bodalu, ki mu zaman binglja v vechno slavo nekje med ubogimi nogami. Smeje se njegovim lovskim trofejam, jelenjim rogovom, nagachenim volkovom in medvedom, ki jih je dal v strah in ponos prijateljev in sovrazhnikov razstaviti v glavni dvorani.

Grof se vzpne na postelji, drsi z lezhishcha na rdecho preprogo, skusha pobegniti. Vendar je smrt prehitra. Podstavi mu nogo, da z vso silo telebne na tla.

Oh, kako ga bole vse kosti! Zhe spet ta prekleti protin, da te noch in dan trga po vseh udih!

Zdrzne se, ker se smrt, kot da je uganila njegove misli, posebno glasno zasmeje.

»Ah dragec, tebe bom namrech pustila umreti naravne smrti. Toda zapomni si, brezdushni Celjan. Kmalu bo odzvonilo tudi tvojemu preostalemu rodu ... Na koncu vas bo pokonchalo bodalo, strla vas bosta mech in sekira. Umorili vas bodo pohlep, oblastizheljnost in neusmiljen boj za premochn nad drugimi ... Unichile vas bodo vashe lastne pogubne lastnosti!«

Ko to reche, ga s koshcheno roko udari med rebra.

»Z mano se ne bosh shalil!« mu zabrusi naravnost v od groze skremzheni obraz.

Spet se zasmeje in nastavi koshcheni prst na luknjo pri svojem nekdanjem nosu.

»Tudi ti bosh kmalu taka votla lobanja. Ne krichi! Zdaj bo zares b olelo!«

Herman zachuti, kako ga smrtna kost kot ostr a kosa in kot neizprosno bodalo prebode naravnost pod trebuhom. Stari glezhnji neusmiljeno zashkripajo. Chez grofovo razbolelo telo prshita kostni prah in pepel. Razpad je odlochno na delu ...

V lobanji mu votlo zadoni. Veliki grof se vzpne na postelji. Izbulji oči. Strmi v temo. V sobi ni nikogar.

Hvala bogu! To so bile samo sanje ... Bridki prividi ... Strashne sanje ...

(Konec)

* (Glej tudi prejsnje objave v *Reviji SRP* 49/50 – 2002; 51/52 – 2002; 53/54 – 2003; 55/56 – 2003; 57/58 – 2003; 59/60 – 2004; 61/62 – 2004; 63/64 – 2004; 65/66 – 2005; 67/68 – 2005; 69/70 – 2005; 71/72 – 2006; 73/74 – 2006; 75/76 – 2006; 77/78 – 2007; 79/80 – 2008)

KATARINA ULCHAR

Katarina Ulchar spada med likovne ustvarjalce, ki jih bolj kot klasična, shtafelajna slika – tj. pravokotno platno, prekrito z barvnimi potezami – zanima slika kot prizorišče raznovrstnih likovnih raziskav in osebnih zgodb. V prvi, raziskovalni sklop slikarinih prizadevanj zagotovo lahko uvrstimo vrsto likovnih postopkov, ki temeljijo na pretanjenem nanashanju tankih plasti barvnega pigmenta, prahu in zemlje, zaradi katerega površina njenih slik uchinuje kot kozha, zemlja ali kamen. Slikarka o platnu torej pogosto ne razmišlja samo kot o slikovni površini, temveč kot o ustrojeni usnjeni kozhi, zemeljski povrhnjici, opni ter meji med različnimi svetovi in nivoji bivanja, ki jo je mogoče pretrgati, poškodovati, izpostaviti zunanjim vplivom in nato znova prepresti z zhičami in vrvicami ter povezati v celoto. S tovrstno opredelitvijo smo prestopili v izpovedni sklop likovnega delovanja Katarine Ulchar, v katerega sodi tudi zgoshchevanje asketske motivike v različne konkretne ali predmetne, znakovne in simbolne oblike.

Na slikah Katarine Ulchar lahko odkrijemo asociativno povezavo s predmetnim in celo figuralnim svetom. Slikarka poišče svoje motive na najrazličnejših mestih: v mikro- in makrokozmosu, v civilizacijskem okolju, ki obvladuje naše bivanje, celo v dogajanjih v neposredni okolici ... Različne motivne spodbude preoblikuje v osrednje elemente slik in jih z likovnim prostorom poveže v celovite likovne organizme. Pri tem posega po slikarskih sredstvih in si pomaga z gradivi, ki imajo neslikarski značaj. Odnos do poustvarjanja površine različnih materialov uporabljeno likovno tehniko in njene rezultate od daleč povezuje z *informelom*. Anatomija kompozicij Katarine Ulchar se marsikdaj podreja preudarni in harmonični kompozicijski gradnji, osrednjemu motivnemu poudarku, intimni atmosferi, pretehtano izpeljanim likovnim postopkom, navidezno monokromatičnim površinam platna in ne nazadnje utišani in zadržani barvni paleti, v kateri prevladujejo prstene oziroma zemeljske barve. Pravilne geometrijske ali ornamentalne oblike pričajo o iskanju ubranega sožitja. Marsikdaj se niti ne zavemo dejstva, da slikarko zanimajo tudi predstavitve likovnih odrazov eksistencialne ogroženosti sodobnega človeka ... Zato se na njenih platnih pojavljajo tudi perforacije, predrtine in raztrganine, ki v slikarsko tkivo prinashajo občutek ogroženosti, grozečih napetosti, razpadanja in utesnjenosti.

Katarina Ulchar

LIKOVNA DELA /REPRODUKCIJE/

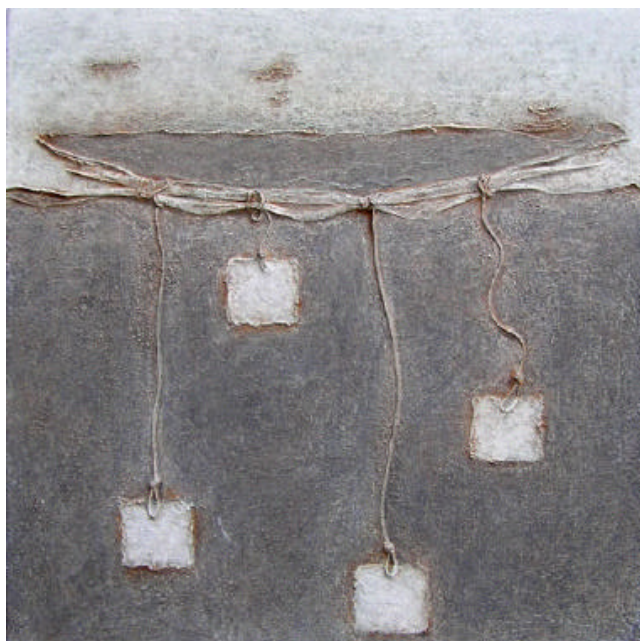
- 1 *Stirije spomini na kvadrat*, 2004, meshana tehnika, platno, 80 x 80 cm
- 2 *Vez*, 1997 (detajl)
- 3 *Vez*, 1997, meshana tehnika, platno, 125 x 85 cm
- 4 *Dva*, 2004, meshana tehnika, platno, 50 x 50 cm
- 5 *Brez naslova*, 2004, meshana tehnika, platno, 50 x 50 cm
- 6 *Brez naslova*, 2006, meshana tehnika, platno, 80 x 50 cm
- 7 *Arbor vitae II*, 2005, meshana tehnika, platno, 120 x 60 cm
- 8 *Brez naslova*, 2006, meshana tehnika, platno, 160 x 80 cm

Naslovnica

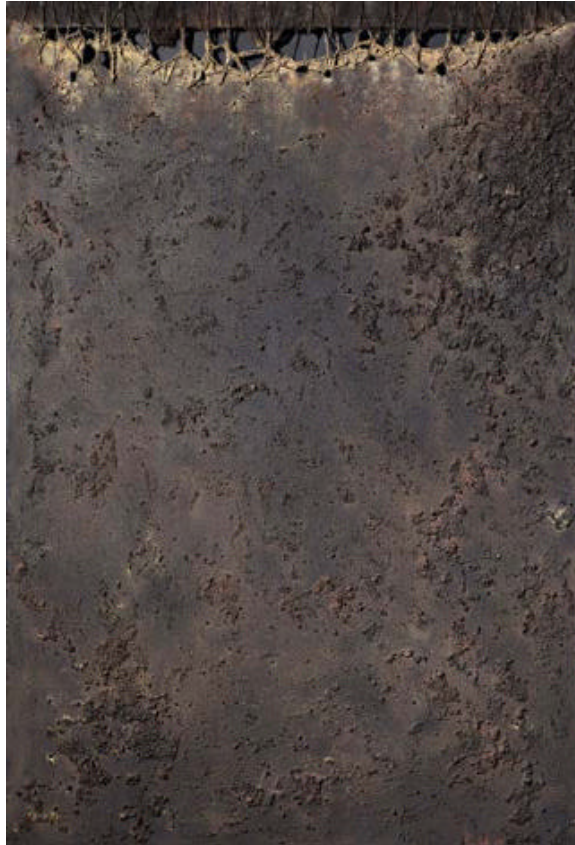
- 9 *Dvorezje*, 2004, meshana tehnika, platno, 100 x 100 cm

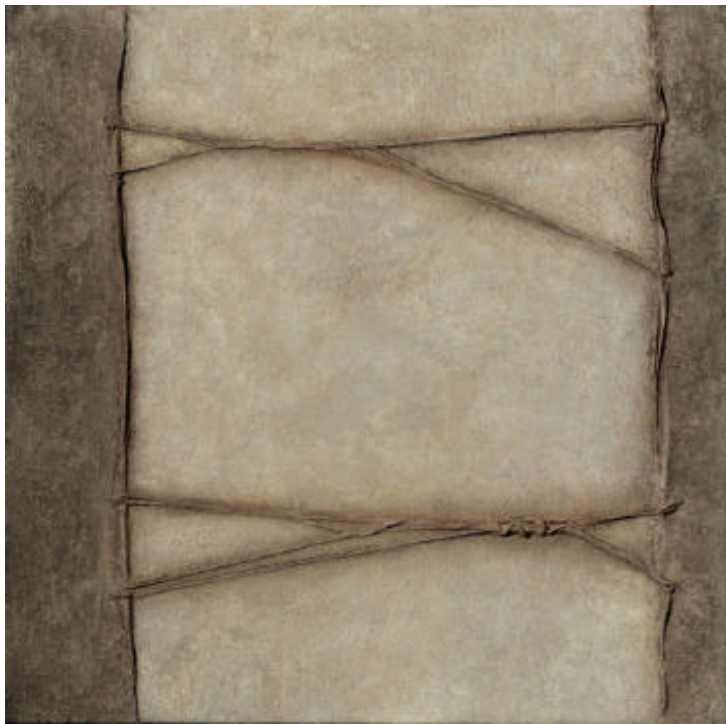
Fotografije del: Miran Kambich, Damir Globochnik

Katarina Ulchar se je po študiju na likovnem oddelku Pedagoške akademije v Ljubljani vpisala na Visoko sholo za risanje in slikanje v Ljubljani, kjer je diplomirala pri prof. Darku Slavcu. Zhivi in ustvarja na Bledu in v Radovljici. Razstavlja od leta 1992 dalje. Samostojne razstave: Mala galerija v Kranju, Galerija Shivceva hisha v Radovljici, Vodnikova galerija v Ljubljani, Galerija Domzhale v Domzhalah.

Damir Globochnik

HUMORISTICHNI LIST *SATURA*

Leta 1925 sta izšli dve (in edini) shtevilki »ilustrovanega humoristichnega lista« *Satura*. Izdajatelj in lastnik *Sature* so se povezali v »Konzorcij Satura«, glavna urednica je bila Nezhika Simonchich, uredništvo je bilo na Resljevi cesti sht. 13/I v Ljubljani, uprava pa na Mestnem trgu sht. 11/II. Satirichni list je natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Izhajal naj bi vsako prvo in tretjo soboto v mesecu. Posamezna shtevilka je obsegala osem strani, njena cena je bila 4 dinarje (predvidena chetrtletna narochnina 24 dinarjev, za inozemstvo 30 dinarjev, polletna 48 in celoletna 96 dinarjev). »Rokopisi se ne vrachajo. Nefrankirana in nezadostno frankirana pisma se ne sprejemajo.«

Satura je latinski izraz za satiro (iz lat. *satura* (*lanx*): skleda, napolnjena z različnimi sadezhi / *satura*: I. zmes, meshanica; quasi per *satura*: brez reda, II. satira, pesnitev najrazlicnejshe vsebine ali v najrazlicnejshi obliki, zabavljica, tudi ostra knjizheva kritika, uporaba zajedljivega posmeha, pretiravanja, parodije). – Izraz *satura* je bil v slovenskem prostoru znan tudi po zaslugi istoimenskih razprav Lovra Pintarja o Preshernovi poeziji (Ljubljanski zvon, 1905–1911).

Humoristichni list *Satura* je objavljaj satirichne prispevke (mdr. avtorja Slavko Savinshek in Glisha Koritnik, slednji je za *Saturo* prevedel pesem Lewisa Carolla *Mrozh in tesar*) in karikature. Za naslovnico prve shtevilke je slikar, ilustrator in karikaturist Maksim Gaspari (1883–1980) prispeval karikaturu »*Stoji, stoji Ljubljan'ca, Ljublja-n'ca dolga vas*« (naslov po ljudski pesmi) s Preshernovim spomenikom v velikem zakrpanem chevlju. Pesnik Presheren je osamljen, konkurira mu shtefan rdechega vina, ki je namesto s slavnostnim lovorovim vencem okronan s klobaso. Chrn machek na vrhu steklenice morda namiguje na pijanskega machka (v starorimski mitologiji je bil Saturn bog poljedelstva in vinogradnistva). Prizor opazuje antropomorfizirano sonce, z mrkim izrazom in fajfo v ustih (na naslovnem zaglavju ima sonce nasmejan izraz in rogove). Iz fajfe in ljubljanskega gradu se dviga oblak dima.

Na zadnji strani je bila objavljena Gasparijeva karikatura »*V avstro-nemshki kuhinji se obeta sosedom dober prigrizek ...*«. Prikazuje kuhinjo s kuharicama Nemchijo in Avstrijo, v kotlu se kuha Velika Nemchija. Z velikimi zhlicami v rokah chakajo cheshki, italijanski, jugoslovanski in madzharski vojak. Karikaturi na prvi in zadnji strani sta natisnjeni v dvobarvnem tisku.

Avtor shtirih karikatur na notranjih straneh se je podpisal kot Jozhe. Na eni izmed njih sta predstavljena pisatelj, chasnikar, dramatik, gledalishki kritik in intendant Fran Govekar (1871–1949) in Fridrik Rukavina (1883–1940), ki je bil v letih 1924–1925 dirigent in ravnatelj ljubljanske Opere. Na shesti in sedmi strani *Sature* je objavljeno 11 oglasov.

Karikaturo »Dolgo zhrtoval je Radich 'ideale' vishji sili – končno se ga g. Pashich vendarle usmili« na naslovnici druge shtevilke je narisal ilustrator in karikaturist Fran Podrekar (1887–1964). Sestavljata jo dve slichici: na prvi Stjepan Radich (znachilna tipizirana figura voditelja Hrvatske republikanske kmechke stranke v narodni no-shi s kuchmo-krono) zhrtvuje petelina, ki predstavlja »Mirotvorno-chovjehansko-internacionalno-seljachko boljshevishko kraljevo hrvatsko republiko«, na drugi slichici je zhrtveni dar poplachen s priznanji, ki se na Radicha usipajo z neba – cheprav rezha, iz katere padajo priznanja, she najbolj spominja na zadnjichno gubo.

Avtonomistichna in opozicijska Hrvatska republikanska seljachka stranka (druga najvechja stranka v drzhavi) je leta 1924 pristopila h komunistichni Kmechki internacionali v Moskvi. Razshiritev obznane decembra 1924 jo je zachasno odstranila z jugoslovanskega politichnega prizorishcha. Sredi leta 1925 je Hrvatska kmechka stranka (naziv republikanska je opustila) izstopila iz opozicijskega bloka in se odlochila za sodelovanje v vladi narodnega sporazuma. Radicha so izpustili iz zapora. Nikola Pashich, ki je vodil najvechjo parlamentarno stranko, velikosrbsko Narodno radikalno stranko, je sestavil vlado iz radikalov in radichevcev. Novembra 1925 je Radich v vladi pod Pashichevim predsedstvom postal prosvetni minister.

Podrekarjevo delo je bila tudi karikatura »*Im, ta otrok bo pa gvishn narodni poslanec. Kadar je lachen vpije, kadar je sit, je pa tiho*«. Karikatura »*Revolucija na Kitajskem*« na zadnji strani prikazuje stiliziranega kitajskega zmaja in ruskega medveda. Oba sta okrashena z zvezdo.

Na dnu zadnje strani druge shtevilke *Sature* je bilo objavljeno obvestilo: »Vljudno naproshamo vse narochnike, da poravnajo narochnino po prilozhenih polozhnicah, kajti drugache smo primorani z oziroma na ogromne izdatke in stroshke s poshiljanjem takoj pri prihodnji shtevilki prenehati.«

Leto L. Štev. 2. LJUBLJANA, 18. Jolja 1925. Cena 4 Din.

SATURA

Izhaja vsako 1. in 3. nedelo v mesecu

Telefon 74	Uredništvo: Resljeva cesta št. 13 L. Uprava: Mesni trg št. 11. II.	PRISILJENOST Za št. 100 zablatno poštno: Din. 24. cenovno: Din. 28. za izdajanje: Din. 30.	Rokopisi se ne vrneajo. Nebrskline in oznake št. št. Mirna pisma se ne sprejemajo.	Telefon 74
---------------	--	---	--	---------------

Dolgo žrivoval je Radič „ideale“ višji sili - končno se ga g. Pašič vendarle usmili...

Ivo Antich

MOJSTER STILIZIRANEGA STRIPA

(stripski opus akad. slikarja Milana Bizoviharja)

Eden od likovnih umetnikov, ki so pomembna imena v bogati zgodovini slovenske knjižne ilustracije zlasti po drugi svetovni vojni in ki jih ne more spregledati niti zgodovina slovenskega stripa, je Milan Bizovihar (Ljubljana, 1927–2007). Shtudiral je na ALU v Ljubljani (1945–1951), po diplomi tudi na slikarski specialki pri prof. Gabrijelu Stupici, leta 1963 je shtudijsko bival v Parizu. Čeprav je izprichal izjemen likovni dar v olju, temperi, akvarelu, gvashu, vitrazhu in grafiki, se je kmalu posvetil predvsem knjižni in časopisni ilustraciji ter knjižni opremi. Na tem področju je izoblikoval virtuozno ekspresivno stilizacijo, ki jo je po izvornosti mogoče primerjati le z ilustratorskim opusom slikarskega velikana Marija Preglja. V tem smislu so markantne zhe Bizoviharjeve ilustracije treh knjig Jalnovih *Bobrov* (Knjižnica Sinjega galeba, MK, Lj. 1956). V ilustraciji je zmeraj skushal ustvariti s tekstom sozvočen likovni izraz in pri tem je znal po potrebi posesti tudi po oblikovno in barvno radozhivi, stripsko »poenostavljeni« karikaturi. Udeleževal se je zlasti skupinskih razstav ilustracij doma in v tujini; za ilustracije je vechkrat prejel Levstikovo nagrado.

Bizoviharjev stripski opus so v glavnem »stripske slikanice« v 50-60-70-ih letih (XX), kot jih je sistematično gojil sholski tednik *Pionirski list*; gre za stripe z enakomernimi tiskanimi tekstovnimi odstavki pod vsako risbo (PL je sicer zhe leta 1950 objavil nekaj malega iz Disneyevih stripov z »amerishkimi oblachki«, ki pa jih je pozneje dopustil le Bozhu Kosu v karikaturistichnem *Kavboju Pipcu*). Glede te pripovedno-likovne zvrsti obstaja dolochena tipoloshko-terminoloshka negotovost, saj za nekatere to niso stripi, temvech le slikanice, ker pach nimajo za strip bistvenih oblachkov. Dejstvo pa je, da angleshka beseda strip pomeni trak in da gre tu celo za dva vzporedna trakova, likovnega in besedilnega, po drugi strani pa vsi pregledi zgodovine stripa po svetu uvrshchajo stare stripe iz 19. stoletja, v katerih je bil pred uveljavitvijo oblachkov tekst pod slikami she povsem obichajen (tudi v 20. stol. so nastajali stripi brez oblachkov, npr. Fosterjev *Tarzan* in *Princ Valiant*). V katalogu k razstavi Bizoviharjevih ilustracij v Radovljici leta 1982 urednica Marusha Avgushtin v bibliografiji vse slikanice iz PL oznachuje kot stripe in v uvodu pravi: »Veliko disciplino in studioznost je Milan Bizovihar pokazal pri nekaterih stripih, ki jih je dvignil na umetnishki nivo.« Med temi stripi, ki jih je tekstovno najvech priredil Drago Kralj, so zlasti markantne nekatere biografije (Samuil, Spartak, Ka-kan), posebne omembe pa je vreden *Boj z minotavri* (tekst Gregorja Strnishe; PL 1961-1962), v katerem je specifichna ilustracijska stilizacija dosegla vrh v rafinirano podani grozljivosti tehnoloshke fantastike. Ob prichujochemu tekstu Bizoviharja predstavlja stran iz zgodnjega stripa *Popotovanje na Tongatabu* (tekst: »Janez Morski Volk«; tj. Beno Zupanchich), ko je bil v risbi she blizhe stripski tradiciji; strip je knjižno izshel kot prvi zvezek serije »Nasha slikanica« (ChZP Nash tisk, Lj. 1954), v kateri je pozneje izshla vrsta stripov M. Mustra.

POPOTOVANJE NA TONGATABU

/iz stripa/

24. PONAREJENA KORALA

– Aha! je vzkliknil Velikan. Ali jih je mogoče dobiti na T o n g a T a b u ?

– Ne vem. Na Siciliji jih je dosti in v Afriki. So pa bele, rdeče in tudi chrne, navadne in plemenite. Plemenite rdeče korale imamo tudi v Jadranskem morju. Nabirajo jih zato, da delajo iz njih koralde. Jaz sem imel koraldo in sem jo vrgel tule v morje. Rad bi, da bi nastali tudi t u a t o l i i n l a g u n e. Ne bi mi bilo treba hoditi ponje kam daleč. Potem bi prishel tudi Robinzon, priletele bi sloke, priplavale podgane in zhelve velikanke in ...

– In chigje, je dodal Matjazzh.

– Ali je pognala tista tvoja korala?

– Ni, je odkimal Marko. Najbrzj je bila ponarejena. Kakshen falot jo je ponaredil, da mu ne bi bilo treba hoditi na Tihi ocean.

*Ivo Antich***JANEZ & JOVAN**

/strip – karikatura/

Andrej Lenarchich

SLABO POCHUTJE (prikoritenih)

Znabiti se spet uresnichijo svetopisemske besede: Drugim je pomagal, sam sebi ne more ... Slovechi na pol zdravnik, na pol jezuit, je (tako pishete) zarobil: »Predsednik se verjetno slabo pochuti.«

Ali njegove modrosti komu pomagajo? Kdo ve. Je pa povedal resnico! Le komu bi ne shlo na bruhanje v blizhini prikoritenih!

Ivo Antich

ODRASLI FANTKI ALI KDO JE CHLOVEK

(Delo, priloga ONA, 14. 8. 2007)

Borut Petrovich Jesenovec se je pogovarjal z avstralsko psihoterapevko Betty McLellan, avtorico tudi v slovenshchino prevedenega psihopriročnika *Na pomoč! Moj moshki je fantek*. Avtorichino vodilno misel razvidno nakazuje zhe naslov: nezrelost moshkih je nekaj obichajnega. Ob vsem sposhtovanju kompetentne strokovnjakinje je vendarle možno vprashanje, kaj poleg njene teze pocheti z mislijo Ericha Kästnerja, enega najpomembnejshih nemshkih pisateljev: »Nur wer erwachsen wird und Kind bleibt, ist ein Mensch.« (Le kdor odraste in ostane otrok, je chlovek.)

Aleksandar Cotrich

SRBOAFORIZMI

Obchudujem Turke. Z nami Srbi so morali zdrzhati pet stoletij.

Branili smo Evropo pred Turki, a neuspeshno. Milijoni Turkov so odshli na Zahod.

V Srbiji se komunisti ne morejo vrniti na oblast. Zato, ker niso niti odshli.

Ni me sram povedati, da sem Srb. Mene sploh nichesar ni sram.

Ljudi delim izključno na dobre in slabe – Srbe!

Che samo sloga reshujе Srbe, potem za nas ni reshitve.

Ni dobro, da je vech kandidatov. Zato, ker Srbi zmeraj izberejo najslabshega.

Srbija je parlamentarna drzhava. Vse za nasho drzhavo pomembne odločitve nastajajo v amerishkem Kongresu.

Mene in mojega soseda lahko lochi le smrt. Zato sem ga ubil.

Nekateri v vladi se delajo neumne. Nekateri pa so obdarjeni po naravi.

Dobro je, da nashi politiki vse pogosteje odhajajo v tujino. Slabo pa je, da se vrachajo.

Dala mi je nogo. Ni malo za prvi sestanek.

Zame ni she nihche slisal. Tako se branim pred popularnostjo.

Dirigent je odshel. Palica je ostala.

Od vseh poklicev so v Srbiji najbolj iskani kriminalci.

Tudi pohvaliti moram nasho vlado: najvech je naredila na podrochju kriminala.

Sodijo tudi nedolzhnim. Pred zakonom so vsi enaki.

To je pravi sin naroda. Njegova mati je bila kurba.

Obljubili so nam shvedski standard. Od tedaj se je mnogo Srbov izselilo na Shvedsko.

Zgrabila me je potroshnishka mrzlica. She zdaj se tresem od cen.

Izbor in prevod iz srbshchine Ivo Antich

Ivo Antich

EPIGRAMIZMI: ANTI(CH)KRONIKA

SLOVENIZMI

PRAVENETSKI JANUS

Janus (Janez)
ima dvojni obraz:
ena stran je zmaga,
druga poraz.

INSULA 32 (Emona, Erjavcheva cesta)

Od kopalishcha za telesa
do chistilnice za nebesa;
od krstilnice, latinsko lepe,
do rushilcev, divjakov iz stepe ...

EMONA Z OKOLICO

Cheprav je prostor neznatn,
se v njem malokdo zaveda,
da mu z vseh robov zaplate
vrag mejak v dvorishche gleda.

»DRZHAVICA PTICHJESTRASHILNA« (Milena Kosec, MGLC, jul.-avg. 2007)

Che je ta drzhavica
bolj zasilna kakor obilna,
se zdi ta razstavica
bolj »rushilna« kot razvedrilna.

ZLATA KLETKA

Drzhavica je fletna,
mladoletna:
zvezde so zlati cvetki
v zlati kletki.

»WHAT'S THAT – SLOVENIA?«

Rezultati raziskav
amerishkih vsevednih glav:
kriminalna oaza
nekje v obmochju Kavkaza.

PRISHLEKI

Kako so nastali pravi Slovenci?
Izkoreninjenci s podezhelja
(uresnichena malomestna zhelja)
in ob njih z vseh vetrov pritepenci ...

OD KOCLJA DO KUCHANA

Od Koclja do Kuchana
na chrki K je osnovana
slovenska zgodovina.
Dve ima Kresal Katarina ...

NORDIJSKI KOZEL

V kontekstu Balkana
je alpska zaplana
nekak nordijski vozec –
pa tudi »greshni kozel«.

MISTICHNA SPOROCHILA (Dr. J. Dr.; jul. 2007)

Morda predsednik sporoča le,
da je tako v San Marinu
kot tudi v San Florentinu
vseeno, kaj predsednik pochne?

KANDIDATI ZA PREDSEDNIKA
(Nomen est omen)

En priimek je »hrvashki«,
drugi turshki, tretji lashki.
Le Petrov Lojze se zdi
domache korenjashki.

HANNES SWOBODA
(april 2007)

Prav pri koncu slovensko-
-hrvashkega razhoda
skrbi za medplemensko
zdraho – »nemshka svoboda«.

HYPO-HISTRIONSKE IGRE
(Haider: »Koroshka do morja«)

Slovenci, Hrvati, Lahi glasno
se bodo za Istro potegovali,
Avstrijci, nekoch vse Istre lastniki,
pa jo bodo tiho kupovali.

HYPO-ALPADRIA
(»Adriatisches Küstenland«)

Hipec v okrozhju obzorja:
repek alpskega pogorja
in za pol lavorja
Jadranskega morja.

POLNOCHNI (SOVJI) KLUB

V polnočni posodi kalne
Sovine yuhe
kdo polprofesionalne
ima prisluhe?

POVZETEK ZA ZACHETEK
(psihointialkoterapija)

Zhenska za moshkega – boginja.
Moshki za zhensko – svinja.
Zhenska moshkemu – le sla.
Moshki zhenski – poslanec Boga.

TRANZICIZMI

MOZARTOVA KROGLICA
(Die Entführung aus dem Serail)

Ko je padla v Nemchiji
berlinska ograja,
je uspel Sloveniji
izmik iz (se)raja.

ISTI

V vsem postkomunizmu
ali spetkapitalizmu
so kapitalisti
in komunisti spet isti.

TRANZICIJSKI TEATER
(statistika)

Odstotek novopečenih princev
in devetnajst odstotkov »sredincev«,
ostalo so revezhi v teatru
z vse vechjo zheljjo po psihiatru.

TRANZICIJA ELITE

Nedavno je bila elita
sopomenka za parazita.
Sedaj velja, da je zver zvita
za vso družbo možnost profita.

ZAHODNO-VZHODNA PLACHA

Che je zahodnoevropska
za koga placha.,
se temu vzhodnoevropska
beda pach splacha.

PRAVLJICA O TAJKUNU

S »chisto« vzhodnoevropsko placho
si je spretnezh chez noch sezidal
zahodnoevropsko palacho,
da mu je vmesni folk zavidal.

SPOILS SYSTEM

Ali naj bo lustracija
kakor deratizacija
ali avtokastracija?
Predvsem – pri(h)vatizacija.

EU-DAIMONIA

Za ene Združenih narodov
protektorat,
za druge bruseljskih uradov
EU-patronat.

GLOBALIZMI

RESNICA 3. TISOCHLETJA

Ura je pozna,
resnica pa grozna,
neznansko naporna,
vsestransko sporna.

VEZNI CHLEN

Skrivni vezni chlen
velikih zhivin
je skupaj storjen
pohlepni zlochin.

PANTERORIZEM

Kdor je kaj dosegel,
je to le tako,
da se je v kolo
terorizma vpregel.

ENERGY

Pogonsko sredstvo
v vsej zgodovini
ni nafta s plini,
je kri z zlochini.

SIRUP ALI STRUP?

Vchasih se zdi
informiranje
s sladom lazhi
impregniranje.

ZDRAVE RIBE

Trdil je z veliko hrupa,
da so ribe najbolj zdrava hrana,
dokler ni zvedel, koliko strupa
je zhe v vodah oceana.

UNO

(United Nations Organization)

Tja v »una« nebesa
pride tudi drzhava,
ki je brez telesa,
ker je v glavnem le glava.

ZMAGA ZMAJA

Zmeraj bolj očitno zhe postaja,
da je Evropa le vmesna postaja
od enega do drugega kraja
amerikansko-azijskega zmaja.

BALKANIZMI

BALKOSLOVANSKI EVROZHUR
(Helsinki 2007, zmaga Srbije)

Po Evrosongu sodech,
ni recheno prevech:
tudi balkanski zhar
ima svoj evropski char.

POGLED TUJCA

Niste se dovolj pogovorili,
da bi Jugoslavijo reshili;
zdaj celo iz »skupnega jezika«
ste shtiri jezike izvalili.

IME VECHNOSTI

Kljub mnogim bednikom
je Juga bila krasna:
z vechnim Predsednikom
drzhava kratkocasna.

KUMOLOGIJA

Nekoch so kumovali,
nato so se poklali.
Bodo spet kumovali,
med sabo spet se klali?

ZGODOVINA »ZHEPNIH
NOZHKOVA«

(kusturica – shrv. zhepni nozhek)

Slovenci – res vechni hlapci
dunajskega Zapada?
Pa Srbi – Moskve trapci
in Boshnjaki – Carigrada?

(maj – avg. 2007)

ZBIRALCI PERJA

(film A. Petrovicha, 1967)

Balkanska razmerja:
zbiranje perja.
Puhlo, brezglavo,
nabuhlo, krvavo.

MIR NA BALKANU

Kosovo v Srbiji, Malisor
v Chrni Gori, v Grchiji Epir,
v Makedoniji Ilirida –
ko bo vse Albanija, bo mir.

SANJE KAMPANJE ALI LUZHENJE

(lugát – alb. vampir, snohodec)

Kosovo je dezhela kosov,
Albanija dezhela orlov.
Che se orli s kosi združijo,
kakshna bitja se izluzhijo?

POPARE

(Posthistorichne parabole)

ADAMOV GREH

Adamov greh: ljudje kot zhivali
so se poslej razmnozhevali.
Pa pred tem? So se klonirali
in menda sploh niso umirali?

Le kakshna sila iz veselja
je te greshne chloveshke rodove
imela za poskusna polja
in poskusne mishi za bogove?

DIVJE BABE IN (LE)TALCI

(45.000 let stara pishchal iz jame Divje babe)

Sodech po jame imenu,
v pravenetskem plemenu
niso moshki igrali
na starodavni pishchali,

ampak so bile flavtistke
nekakshne prafeministke,
mozhje, neandertalci,
pa njihovi le talci.

Tako iz ledene dobe
chez vse neshtete grobe
oglasha se ta pishchal
in z njo divjih menad drhal.

LEPOTA LAPOTA Z LOPATO
(lapot – staroslovanski običaj ubijanja starcev
z udarcem po glavi s plosko stranjo lopate)

Svet, ki mu vladajo mladi starci,
chakajo zdaj humani udarci:
vsi, ki imajo sedemdeset let,
naj brzih postanejo pod zemljo smet.
Znova bo torej treba zagato
staranja reshevati z lopato,
a na srečo ne za vse enako:
tisti, ki so vplivni in bogati,
se bodo izognili lopati
vsaj za prvo, tolazhilno dlako.

KARANTANCI
(kar, karra – predindoevr.: skala)

So Karantanci
zhe Praslovanci?
So zhe Karanti
bili »kar Anti«?

Na svoji steni
kot na anteni
večni uporniki,
v tej karanteni
kljub vsaki meni
večni zaporniki.

Na svoji skali
so stali, obstali;
na skali veliki
v majceni klikli.

»STATI INU OBSTATI«
(Trubar, Katekizem, 1551, str. 209; pridiga po
Flaciusu Illyricusu, imenovanem »ilirski kacha«)

Ker Kranjci niso utegnili,
da bi se zmedili v Nemce
ali da bi se v Hrvate zmedli,
so proizvedli – Slovence.

Tako so med Nemci in Hrvati
uspeli »stati inu obstat«
(kakor Trubar, ki se predstavi
kot »ilirski patriot«, pravi
v svoji besedi domachi
v pridigi po »ilirski kachi«)
na skrajnem robu slovanstva
kot skrajni rob balkanstva.

LEOPARD FROG

Na zacetku konca
flasha v riti
jugoilirski,
na koncu konca
vrch razbiti.

Chrno-zholti
drobci lirski
po vseh kotih
kot ostanki zhloste,
leopardje krote.

O MIKROKOSU PO MAKROKOSU
(Marko Kos, Delo, 8. 8. 2007, str. 5)

Primerjava
Avstrije in Slovenije
sodi v humoristično
mistično
literaturo
kot primerjava
med kravo
in kuro.
Avstrija
je kakor Shvica
iz chisto drugega vica:
naj bo mir ali vojna,
obe sta trojanska konja
nemshkega kapitala,
Slovenija pa je
ne glede, kaj meni
makrokos,
le mikrokos,
v boju za obstanek
majhen ostanek
iz arzenala
jugokravala ...

Ivo Antich

MNOZHICHNOMEDIJSKE BELEZHKE: MITOLOGIJA IDENTITETE (X)

LOVEC (*The Woodsman*, ZDA, 2004; TVS 1 – 3. 5. 2006). Presenetljiv prvenec mlade režiserke Nicole Kassell. Lotila se je skrajno problematične teme – pedofilije. Glavni junak (ig. Kevin Bacon) je po dvanajstih letih zapora zaradi pedofilskega dejanja spet na prostosti, zaposli se in najde partnerico, a pretekle travme mu ne dajo miru, obiskuje psihoterapevta, ves čas je tudi pod policijskim nadzorom zaradi suma možnega recidiva. Rezhija je nedvomno briljantna, s finim posluhom za psihologijo, igralci so izvrstni do zadnjega detajla (zlasti Bacon v izjemno zahtevni vlogi). Ob vsej »objektivnosti«, s katero film obravnava tako storilca kot zhrtev, in ob vsej profesionalni eleganci ostaja občutek določene nedorečenosti, ki se po odjavni shpici razširi na sumarni »retrovtis« in razmislek o njem ... Če je pedofil za svoje dejanje sedel 12 let, je moral narediti hudo kriminalno dejanje, ni shlo le za kakšno »zapeljevanje« in »otipavanje«. Kako je tak tip po odsluzheni kazni zmozel tolikšno moralno odgovornost, da se je tik pred priloznostnim izzivom lahko prostovoljno odrekel ponovitvi zločina nad mladotnico? Je pedofilija bolj neobvladan nagon ali bolj zavestna perverzija? Zdi se, da je za tako moralno skrajno zavrženo dejanje, kot je pedofilija, glavni junak vendarle v pretirani meri prikazan kot »pozitivec« in da je »razumevanje«, ki ga režiserka kaže zanj, zhe nevarno blizu trendovski »demokratski« afektaciji.

KAKSHNA JE BILA SFRJ? (Trenja; pogovorna oddaja, Slovenija, 2006; POP TV – 4. 5. 2006). Na dan svetega Florijana (Cvetko, norishko-venetski krshchanski muchenec) in Titove smrti so bila medsebojnim retorichnim »trenjem« izpostavljena mnenja o SFRJ. Sicer rutinirani voditelj Urosh Slak govori z nekoliko preochitnim prizvokom vznemirjenosti, oddaja pa je tudi na gosto razbita z reklamnimi »odmori«. Ekipa sogovornikov (nadshkof Perko, pisatelja Petan in Partljich, zgodovinar Pirjevec, profesorja Kreft in Balazhich, pravnika Buchar in Starman) je kljub nekaterim razhajanjem v glavnem soglasna v veliki kritichnosti do nekdanje komunistichne federacije in njenega voditelja. Pri tem zlasti Pirjevec in Buchar poudarita tudi pozitivna dejstva (polna zaposlenost, možnost sholanja, dvig standarda, mednarodni ugled drzhave in politike neuvrshchenosti...). Pirjevec: leta 1945 je bila Jugoslavija reshitev zlasti za Primorce, prinesla jim je morje, a je morala naposled razpasti zaradi razlichnih mentalitet (»hvalabogu, da je Jugoslavija bila in da je ni vech«). Partljich: v chasu komunizma sploshna raba »dvojnega jezika«, nekakshnega »novoreka« – eno govoriti, drugo delati. Buchar: kljub pozitivnim elementom ta drzhava s svojo ureditvijo ni imela prihodnosti, partija preprosto ni imela druge izbire kot demokratizacijo in sestop z oblasti. Starman: Jugoslavija je bila od zacetka obsojena na propad in propadla je v hudi, petletni vojni, ki se ji je Slovenija v glavnem srechno izognila. Petan: od 1,7 milijon-

na jugoslovanskih vojnih zhrtev je po angleskih podatkih milijon pobitih po vojni pod Titovo oblastjo. »Radikalno« jedrnat je bil Perko: Jugoslavija je bila zhe ob nastanku leta 1918 napachno zastavljena, s pretiranim oblastnim delezhem srbskega naroda, Tito pa je bil po vseh mednarodnih kriterijih velik zlochinec ... (Ob tem je mozna pripomba: v Titovi biografiji je gotovo dovolj »mraka«, toda zlochincev je neshteto, Tito kot zgodovinsko dejstvo pa je samo eden; karkoli je pochel v politiki, ne bi mogel pocheti sam, brez določenega kroga »zainteresiranih ostalih«, ki jim je ustrezal kot izpostavljena voditeljska figura in kot mitologizirana ikona diktatorskega populizma.) »Dramaticni vrh« oddaje je bil kratek, a oster besedni spopad med Petanom in Pirjevcem; slednji je menil, da petanovske anekdote ne ustrezajo zgodovinski resnici (glede odnosa Anglezhev do Tita in YU). Na voditeljevo »provokativno« vprashanje, ali bi bilo mozno kdaj v prihodnosti spet kakšno združevanje v tej smeri, je bilo slishati mnenje, da je »jugoslovanske zgodbe« konec za vselej. Oddaja je izzvenela z dovolj očitno zadrego vseh sogovornikov spricho rezultatov glasovanja publike na vprashanje, kakšna drzhava je bila YU: dobra (83%) ali slaba (17%) ... Kljub okornim poskusom podcenjevanja tega rezultata in tudi publike gre za dejstvo, ki daje misliti.

PESEM EVROVIZIJE 2006 (TVS 1 – 20. 5. 2006). Slovenija se ni uvrstila v finale, to je nekaj »jugofiasko« glede na druge tri soudelezehene »former Yugoslav republics« Hrvashko, BiH, Makedonijo. Zdi se, da se je Sloveniji tokrat res zgodilo nekaj krivice; njen predstavnik Anzhej Dezhan bi s svojo solidno pesmijo in prav takim nastopom zaslužil vsaj finale med vsem tem evrosongovskim poflom, ki je zhe povsem karnevalsko koreografiran. Kljub vsej »opichji norishnici« in dobrososedski »kuhinjski folklori« je po televotingu publike iz shtevilnih drzhav zasluženo (prvih po 40 letih sodelovanja) zmagala Finska z radikalno »drugachno«, grobo mrachnjashko pesmijo *Hard Rock Hallelujah*, ki so jo izvajali do konca v »poshasti« popolnoma zamaskirani izvajalci, tezhkometalska skupina Lordi (provokativna ironizacija sicer prevladujoche osladne veseljashko-nastavljashke razgaljenosti). Verjetno je pesem osvojila publiko tudi z besedilom, ki po svoje aktualno v apokaliptičnem ozrachju združuje zavrzhene in izbrane, ki oboji pripadajo bozhjemu nadnaravnemu stvarjenju (»It's The Arockalypse ... Demons and angels all in one have arrived ... In God's creation supernatural high ...«). Poznavalci so sicer ugotovili, da pesem niti ni posebno izvirna, da spominja na znamenitega »vampirskega rokerja« Alicea Cooperja in zvezde iz »klasichnih« hardrockerskih 80-ih let, vendar se to ne zdi bistveno, kajti pesem je skupaj z nastopom izvajalcev funkcionalno odigrala svojo vlogo v kontekstu novega chasa in prostora. Nekateri menijo, da rekordna zmaga (she nobena zmagovalka ni dobila 292 glasov) te za Evrosong nenavadne skupine in pesmi pomeni zgodovinsko prelomnico; da bodo namrech odslej na tem tekmovanju prevladovale bolj »odshtekane«, nekonvencionalne, underground in hard tendence, podprte z okusom novih, mladih generacij. Toda Evrosong se v glavnem vrti v zacharanem krogu soap-popa, zato je najbolj verjetno, da bo zaradi imanentnega znachaja te prireditve pomen »lordske prelomnice« naposled manjši od trenutnega vtisa.

DRUZHINSKE ZGODBE (TVS 1 – 21. 5. 2006). Ob sposhtovanju in obchudovanju, ki ga zasluži slovenska družina Smrtnik z avstrijske Koroshke se komentar zdi skoraj sakrilegichen. Resnično dragocena predstavitev sedem-chlanske družine s tisočletnimi koreninami. Oče in mati nekoliko rezervirana do koroshkih razmer, sinovi z bolj vedrimi pogledi. Eden od sinov: Haider ni ravno strupen sovražnik Slovencev. Oče gleda drugache, meni, da celo kancler Schüssel ni res naklonjen Slovincem, da z njimi le taktizira. Eden od sinov poudari tudi pomen Karavank kot naravnega dejstva, odigrale so svojo vlogo pri razdelitvi Slovencev ... Glede na prevladujoče izkušnje se kaže strinjati z očetom, ki je bolj zadržan do Nemcev, četudi so v zadnjem času, kot poročajo poznavalci, Nemci na Koroshkem (tudi Heimatdienst) »bolj naklonjeni« do Slovencev. Avstrijski Nemci govorijo, da bo zdaj lažji dialog s Slovenijo kot evropsko drzhavo, prej je bila komunistična diktatura. Slovenski jugokomunizem je bil vsekakor pripraven izgovor, a le pol zadnjega stoletja; prodor nemshtva proti Jadranu, ki mu je bila prva ovira majhna, a presenetljivo trdozhiva »slovenska napota«, pa je tisočletna težnja, še iz srednjega veka, ko po mnenju nekaterih zgodovinarjev »še ni bilo« nacionalizma, čeprav se je kljub tej »shirini« v praksi natančno uposhtevalo etnično-kastno določenost vsakega posameznika.

REFERENDUM V CHRNI GORI (21. 5. 2006). »Long goodbye« Jugoslavije ali petnajst let razpadanja srbskega malega imperija ... Chrnogorski knjizhevník Jevrem Brkovich kot predsednik t. i. »Dukljanske akademije znanosti« obnavlja staro ime Chrne gore – Duklja, ki naj bi bilo po nekaterih »hrvashko« (Dukla, mesto na Poljskem; za Albance je ime seveda albansko, ker so bili Dokleati ilirsko pleme; v rabi je bilo tudi ime Zeta), kot naj bi bila Chrna gora le novejshe ime nekdanje »Rdeche Hrvashke« (chnogorska delitev na »proustashe«, »prochetnike«, »proalbance«, »proboshnjake« in avtonomiste?). Projekt samostojne Chrne gore je z »velikoserbskega« vidika avstro-ogrski recidiv, ki ga s svojimi »nemshkimi« interesi podpirata Slovenija in Hrvashka. Chrna gora je bila kot samostojna drzhava (knezhevina) ustanovljena na berlinskem kongresu leta 1878 z namenom, da v smislu lokalnega mikrotampona odriva Srbijo od Jadrana in Turchijo od BiH, ki je bila prisojena Avstriji; za »dodatno izolacijo« se je med Srbijo in Chrno goro z ozkim pasom Sandzhaka Turchija stikala z BiH (o berlinskem kongresu »pove vse« dejstvo, da mu je predsedoval Bismarck kot zmagoviti uresnichevalec »vrachanja« združene Nemchije v imperialistično zgodovino). Danes, ko je Nemchija spet združena, povsem nemočno, obubožhano, povsod umikajocho se Srbijo v Chrni gori »nadomeshchajo« Rusi, ki nakupujejo turistichno privlačna zemljishcha in rudnike boksita, nachrtujejo menda tudi vojashka oporishcha; tako naj bi pravoslavna slovanska stran skushala vendarle nekako obdrzha ti ravnotezhje in navzochnost ob Jadranu, zato se Srbi niti ne zhrejo prevech zaradi chrnogorskega izstopa iz zveze s Srbijo. Rusija, ki po sovjetskem razsulu obnavlja svoje mochi, naj bi skozi chrnogorsko luknjo vzpostavila zvezo s »toplím morjem« Sredozemlja (zasilno uresnichenje starih ruskih teženj kot kontrapunkt nemshkemu »Drang nach Osten«). Mnogi vidni Srbi so Chrnogorci vsaj po

poreklu – od »največjega srbskega pesnika« Njegosha in jezikoslovca Karadzichica do Miloshevicha in Koshtunice ... Chrnogorska značilnost je pravoslavlje (srbska cerkev in samostojna chrnogorska) s cirilico, a z ijekavsko (hrvashko-bosansko) varianto »srbohrvashchine«. Oba nacionalna epa – hrvashki in srbski (Mazhuranich, Njegosh) – sta po vsebini chrnogorska s protiturshko, protimuslimansko tendenco (chnogorski muslimani zlasti v Njegoshevem *Gorskem vencu* vidijo metaforo za genocidni projekt zoper »poturice«). V 19. stoletju je Chrna gora za mnoge pomenila »svetilnik svobode« na Balkanu, tako so jo videli celo v Angliji. Z referendumom uresničena samostojnost Chrne gore in možna skorajshnja samostojna drzhavnost Kosova sta za zdaj videti kot balkanski epilog razpada komunizma – ne brez elementov farse. Kljub teoriji o odmiranju drzhave je bila v praksi komunizma drzhava najstrozhje varovana svetinja; zdaj so na tleh »izhlapele« rdeche ideologije nastale in bodo verjetno she nastajale shtevilne drzhav(ic)e, ki se bodo, po vsem sodech, prej ali slej izkazale kot nekakshne »demokratske despotovine« z lokalnomafijskimi variantami neokapitalizma »Obeti« na področju exYU: Republika Srbska v BIH, morda Vojvodina in Sandzhak v Srbiji, albanska »Ilirida« v Makedoniji (shtevilnih »možnostih« na tleh exSSSR niti ne kazhe navajati); interes Zahoda pri vsem tem je predvsem, kako ta proces fragmentacije zadržati v kontekstu ex-komunizma in obenem chimbolj porezati ruske politične lovke v Evropi. V zvezi z »novo« Chrno goro se ponuja she jezikovno vprasanje: srbohrvashchina (danes »jezik brez imena«), ki so jo nekateri nachrtovali kot enotno jugoslovanshchino, ki naj bi vsrkala tudi slovenshchino in makedonshchino, je tu zdaj »chnogorski jezik«, se pravi eden od sestavnih delov binarnega shtirichlenika kot možnega imenskega monstruma za poseben jezikovni pojav: »sr-hr-mu-chr« ali »sr-hr-bo-chr« (mu, bo – muslimanshchina ali boshnjashchina). Vsekakor pa Chrna gora nima »slovenskih« problemov s prepoznavnostjo svojega imena v tujini: Montenegro je enkrat »svetovni pojem«. (Che gora omogocha image identitete, bi se analogno Slovenija morda lahko izognila meshanju s Slovashko z imenom – Triglavija ...)

JEZUS, MARIJA IN DA VINCI (*Jesus, Mary and Da Vinci*; VB, 2006; POP TV 25. 5. 2006). Dokumentarec o temi, ki je trenutno nadvse populistichno aktualna prek »knjige 21. stoletja« – Brownove *Da Vincijeve shifre*. Za nekatere so knjiga 20. stoletja Rushdijevi *Satanski stih*, ki so osramotili islam, zato je iranski ajatola avtorja obsodil na smrt. Podobno naj bi Brownova »provokativna« knjiga ogrozila krshchanstvo, a papezh avtorja ni obsodil na smrt. Prek knjige in prek dokumentarca se nakazuje praktichno nepregledna vrsta »shifriranih« vprasanj. Je bil Jezus porochen? Je bila Marija iz Magdale, ki je doslej veljala za vlahugo, njegova zena in njuni otroci zacetniki dinastije Merovingov, katerih zacetnica je bila oplojena od ribe, najstarejshega simbola za Jezusa? Navsezadnje je vse skupaj podobno teoriji zarote v zvezi z amerishkim 11. septembrom: tudi najbolj fantastichne teorije zvenijo povsem racionalno in verjetno ... Tako je možna tudi npr. nenavadna vzporednica: argentinski Slovenec Martin Gregorchich je avtor teze, da je Hitler umrl v Argentini star 97 let, da sta tam z Evo Braun imela vech

otrok, menda posvojenih (zaradi Hitlerjeve zaveze devisitvu?); glede na Brownovo (po drugih pobrano) mnenje, da je Magdalena prenesla Kristusovo »potomstvo« v Evropo, bi bila Eva (»Erjavec« kot Brown) nekakšna Hitlerjeva »Magdalena«, prav tako z nadaljevalnim poslanstvom prenesena na drug kontinent.

VODOVODAR (*The Plumber*; Avstralija, 1979; TVS 2 – 25. 5. 2006). Zanimiv triler znanega avstralskega režiserja Petra Weira, obrtno korekten, s preprichljivimi igralci. V stanovanje antropologinje pride vodovodar, ki pove, da mora v kopalnici popraviti vodovodno napeljavo, da je namrech dobil tako naročilo za celo zgradbo. Medtem ko je njen mozh, univerzitetni profesor, v sluzhbi, se mora ona natezati s chvekavo »sproshchenim« vodovodarjem, ki se utabori v kopalnici in se skoraj udomachi v stanovanju, se na razlicne lumpenproletarske nachine poigrava z intelektualko, jo celo strashi s posilstvom itd. Vodovodar se tako vse bolj kazhe kot pravi demon z neznanimi nameni. Antropologinja, ki sicer preuchuje demonistichne obrede domachinov na Novi Gvineji, na vodovodarja gleda z vse vechjim nezaupanjem in strahom. Na koncu filma vodovodarja aretirajo, ker naj bi v stanovanju ukradel dragoceno uro in denar. Vodovodar krichi, da mu je oboje podtaknila antropologinja. Demonizem identitete: kdo je torej pravi demon – primitivni chvekashki (kvazi)obrtnik z manjvrednostnim kompleksom ali najvishje izobrazhena intelektualka?

KACHJE OCHI (*Snake Eyes*; ZDA, 1998; POP TV – 26. 5. 2006). Film je »zanimiv« le zaradi režiserjevega imena. Brian de Palma je nekoch veljal za odkritje, ki naj bi prenovilo zhanr trilerja, za nekakshnega novega Hitchcocka. Posnel je nekaj obetavnih filmov, zdaj podpisuje take standardno solidne in kljub vsakrshni »napetosti« bolj ali manj dolgočasne izdelke, kot so *Kachje ochi* (ime varnostne superkamere, ki nadzoruje dogajanje v velikem zabavishchu, kjer se zgodi atentat na amerishkega ministra za obrambo). Nicolas Cage v glavni vlogi, ki je kot nalashch zanj: detektiv, ki mu ni povsem jasno, kaj sploh pochne v tej zgodbi, tako da ga ima »najboljsi prijatelj«, v resnici demonski zlochinec, za bebavega pohlepnezha, dokler ... gledalec ne zakinka.

JANSHA – PUTIN (Delo, 1. 6. 2006). Na prvi strani *Dela* zgodovinska slika – najbolj zahodna slovanska drzhav(ic)a in ruski mastodont. »Liliputanec« in »Guliver«, tokrat oba Slovana. Tudi slovenska desnica ne more brez ruskega zaledja. V chasu italijanskega pritiska s terminali dobrodoshel »kontrapunkt« z ruskim plinom. Podobno bo verjetno treba rachunati she kdaj v prihodnosti, kajti Italijani ogromnega shtevila svojih padlih med prvo svetovno vojno v zaledju Trsta ne morejo pozabiti, vsa ta mnozhica je v konchnem rezultatu »padla zaman«, zato jim je izgubljena rapalska meja »oblezhala v zhelodcu«.

SPARTAK (*Spartacus*; ZDA, 2004; Kanal A – 27. 5. 2006). Prvi del shtiridelne miniserije; povsem solidno, zanimivo pa predvsem zato, ker je posneto v Bolgariji s pretezhno bolgarskimi sodelavci (Spartak, vodja tretjega velikega upora rimskih suzhnjev, je bil, kolikor je znano, Trachan, Trakija naj bi bila »predbolgarska

Bolgarija»), v glavni vlogi pa nastopa hrvashki igralec Goran Vishnjich, eden redkih iz teh slavobalkanskih logov, ki se je zvezdnishko uveljavil v Ameriki (na TV). Vishnjich je kot Spartak korektno opravil svoje delo; tudi fizichno v glavnem ustreza vlogi, le njegov obraz kar moteche kazhe bolj patricijskega intelektualca kot pa antichnega gladiatorja iz »barbarskih« krajev. Neizbezhne reminiscence na Kubrickov film *Spartak* (1960) vedno znova potrjujejo njegovo, kljub nekaterim pridržkom trajno vrednost tudi glede preprichljivosti Kirka Douglasa v naslovni vlogi.

NEPOVRATNO (*Irreversible*, Francija, 2002; TVS 1 – 27. 5. 2006). Specifichno brutalna kriminalka, režhija Gaspar Noé. Dvanajst retrospektivnih sekvenc, vsaka v enem kadru, »za nazaj« (cheprav je stanje pred zločinom nepovratno, nesrecha pa je slutenjsko napovedana v sanjah zhrtve) osvetljuje izjemno surovo posilstvo zhenske (v rektum) in odnose znotraj tako rekoch klasichnega trikotnika dveh prijateljev, prvi je impotenten »idealist«, drugi potenten »fukach«, in »dobre mrhe« med njima, ki pa jo najbolj temeljito »obdela« nakljuchni, outsiderski, mizoginski tretji moshki ter s tem sprozhi mashchevalni pohod obeh »obchudovalcev zhenske« skozi gejevski klub Rectum. Po svoje zanimivo, vendar tudi »nekonvencionalno« razvlecheno, med drugim z entropijo »drznih« seksualnih prizorov s povsem golima igralcema, pri tem je blizu klimaksa opaziti penis brez erekcije. Danes morajo igralci pach opravljati svoje delo v vsakrshnih »naturalistichnih« okolishchinah, ki mnogokrat ne prispevajo toliko k preprichljivosti in umetnishki tehtnosti filma, kolikor muchnega truda brezobzirno zahtevajo od njih.

VECHERNI GOST (TVS 1 – 11. 6. 2006). Pogovor voditelja A. Cholnika z angleshkima gostoma, avtorjema knjige *Slovenija 1945*, ki je te dni izshla v slovenskem prevodu, osvetljuje pa angleshko izrochitev domobrancev tedanji komunistichni oblasti v Jugoslaviji. John Corsellis in Marcus Ferrar v oddaji izrecno poudarita, da ni mogoche povsem zanesljivo ugotoviti, kdo je dal ukaz za izrochitev, general Alexander ni bil, mozhnost je, da je bil zadaj Macmillan, politik (Churchillov sodelavec), zagotovo ni bil Churchill ... Naj se stvari zavijajo tako ali drugache, v zadnji radikalni konsekvenci je odgovornost zmeraj na ustreznem vrhovnem komandantu, chetudi ta ne bi tochno vedel (kar sicer ni verjetno), kaj se dogaja (Miloshevich je bil pred haashkim sodishchem za vojne zlochine ne glede na to, koliko je vedel za posamezna dejanja srbskih enot). Vrhovni poveljnik za Anglezhe je bil tedaj Churchill, v Jugoslaviji pa Tito. Knjiga je po svoje she dodatno aktualna tudi glede na sochasno obtozhnico zoper Mitjo Ribichicha kot nekdanjega funkcionarja Ozne, obdolzhenega likvidacije civilistov po 1945. Ribichich v svojih zagovorih poudarja, da so bile poveljne likvidacije domobrancev delo Jugoslovarske armade, ne pa specializirane Ozne, se pravi, da bi shlo za posebno vojashko-operativno zadevo (tudi v smislu preventive zoper mozhno nadaljevanje vojne s strani »prenovljenih« kvizlingov, katerih zadnji rezon bi bil v poskusu uresnichenja »apokrifne« jaltske delitve Jugoslavije »fifty-fifty«). Kakor

koli, dejstvo je, da leta 1945 ni shlo »samo za Slovenijo« in ne samo za domobrance, torej bi bilo povsem nemogoče pričakovati, da bi zanje veljal eventualno drugachen tretma kot za ustashe in četnike; skupnega jugoslovanskega konteksta ni mogoče odmisлити, zadnje ime na vrhu jugopiramide pa je bil pach Tito (kolikor je znano, je Stalin, ko je zvedel za »rekordno likvidacijo« pisane množice jugoslovanskih kvizlinških enot, pohvalil Tita »za junashtvo«). Ob osvoboditvi je bila idilichna Slovenija po spletu okolishchin množichna klavnica, shtiriletna vojna pred tem je bila tako rekoch le nekakshno preganjanje ravbarjev in zhandarjev glede na morje krvi, ki je spomladi 1945 prepojilo slovensko zemljo; shtevalo domobrancev je skoraj zanemarljivo znotraj vsote vseh na hitro pobitih, v glavnem pripadnikov drugih jugovojšk in z njimi povezanih civilistov. Očitnost jugokonteksta med drugim kazhe tudi dejstvo, da si je domobranska stran na ljubljanskem Taboru tik pred koncem vojne za svojo »maskoto« izbrala kralja Petra, tako so bili domobranci nazadnje »srbska vojska« (srbska chastnika sta bila tudi domobranska poveljnika Rupnik in njegov sin, slednji se je iz Wolfa celo preimenoval v Vuka). Domobranska stran she danes ne priznava svoje kolaboracije ali kvizlinshstva (cheprav so domobranci na Plechnikovem stadionu prisegli na t. i. Siegfriedov mech; srbski četniki so bili formalno bolj samostojni), partizanska stran ne priznava svoje revolucije-drzhavlanske vojne (cheprav je vodstvo v jugokontekstu dosledno uresnichevalo Leninovo zimmerwaldsko direktivo o pretvorbi imperialistichne vojne v drzhavljansko in revolucijo, pred slovenskim parlamentom pa she danes stoji spomenik z napisom »Spomenik revolucije«).

PETNAJST LET (Dan drzhavnosti, 25. 6. 2006). Slovenski mediji v evforiji, zlasti ker je SLO tik pred petnajstletnico dobila »darilo« iz EU: maturitetno sprichevalo za evro. Evropska »darila« chisto biofaktichno ne morejo biti drugachna kot danajska, v zvezi s politiko pa, kot ve vsak kmet, sploh nikoli ni najbolj priporochljivo pretirano samozadovoljstvo. Che SLO po gospodarskih kazalcih morda she nekako izpolnjuje pogoje EU za sprejem evra (cheprav se celi sloji prebivalstva očitno pavperizirajo), je stanje pravne drzhave z vech vidikov problematichno do te mere, da se zastavlja vprashanje, koliko se SLO dejansko razlikuje od svojega »nekdanjega« balkanskega bratstva. Pri tem se to vprashanje takoj razshiri v smislu, kako to, da je EU iz tega bratstva tako gladko sprejela samo Slovenijo v svoje vrste, cheprav gre za drzhavo, katere drzhavljani so prisiljeni zasipavati evropsko sodishche za chlovekove pravice s svojimi goli obstanek ogrozhajochimi problemi, SLO ima tudi nereshene probleme vzdolzh vse meje s Hrvashko (Dragonja, Snezhnik, Bela krajina, Mura). Takoj ko se uposhteva, da so slovenske velike sosede na zahodu in severu Italija in Avstrija (kot »nemshki podaljshek«), se je treba vprashati, v interesu katerih najbolj vplivnih chlanic EU je, da se SLO chimprej in chimbolj oddalji in izolira od balkansko-slovanskega zaledja, s katerim je dosegla vse pomembne premike v svoji zgodovini, celo (vsaj z uposhtevanjem geohistorichnega konteksta) tudi osamosvojitvev. Cheprav je amerishki zunanji minister Baker izjavil, da ZDA ne bodo priznale slovenske

osamosvojitve, je malce zatem Nato pakt »odsvetoval« JLA, da bi realizirala zhe po zveznem premieru Anteju Markovichu ukazano bombardiranje Slovenije ob razglasitvi samostojnosti; CIA je namrech vsaj dve leti prej v svojih internih analizah rachunala z razpadom YU in z vojno med njenimi republikami. Velikodrzhavni projekti so zmeraj dolgorochni; da so Italijani pozabili, koliko njihovih vojakov je med prvo svetovno vojno padlo v bojih za vzhodno mejo in da je Trst brez shirshega zaledja mrtvo mesto (v chasu balkanskih vojn 1992-1993 so v okolici Trsta zhe vadili italijanski paravojashki odredi za možnost organiziranja osvobodilne gverile za samostojno Istro, ki bi se potem prikljuchila Italiji) ali da so Avstronemci pozabili na trzhashko-istrsko obalo (edini geostrateshki smisel avstro-ogrske drzhave je bil kooperativno razshiriti nemshtvo in madzharstvo do Jadrana, zato za slovanski trializem logichno ni bilo posluha), lahko verjame le nepopoljshljiva naivnost ali specifichno, tj. za kratkorochni razprodajni grabezh zainteresirana »prostodushnost«. Ilustrativno »praznichno darilo« iz Avstrije: poskus revizije 7. chlena avstrijske drzhavne pogodbe, ki ga je zasnovala ljudska stranka »prijatelja Slovencev« Wolfganga Schlussla; po novem predlogu naj bi bil prag za dvojezichne krajevne napise na Koroshkem zvishan z 10 na 15 odst. slovenskega prebivalstva. Zhivi bili, pa videli – bi se reklo po »balkansko«. In po »evropsko«: Qui vivra, verra.

PREIZKUSHNJA SRCA (*Elsker dig for evigt / Open hearts*; Danska, 2002; TVS 2 – 28. 6. 2006). Rezhirala Susanne Bier (r. 1960). Film je nesporna mojstrovina, zlasti v pogledu rezhije na sledi Trierjeve »Dogme 95« in igre. Igralci so naravnost fantastichno preprichljivi tudi v skrajno zahtevnih položajih, kot so chustveno intenzivna soochenja z invalidnostjo in lochevanje zakona. Zaročenja se znajdeti v neznosni preizkushnji, ko on ohromi zaradi prometne nesreche, ona pa se ljubezensko povezhe z zdravnikom-terapevtom ter ogrozi njegov zakon in družhino s tremi otroki. Zgodba sama po sebi tako rekoch »ni nich posebnega«, vzeta je neposredno iz dobro situirane danske vsakdanjosti, vendar dramatichna intenzivnost dogajanja brez velikega hrupa dosega uchinkovitost dobrega trilerja. Celotna kompozicija je vredna obchudovanja zaradi psiholoshke tenkochutnosti kamere in elegantne montazhe z briljantno glasbeno opremo.

IZGUBLJENO S PREVODOM (*Lost in Translation*, ZDA-Japonska, 2003; TVS 2 – 7. 7. 2006). Precej nenavaden in izviren, kljub neatraktivnosti kulturni film rezhiserke Sofie Coppola (leta 1971 rojene hcherke znanega rezhiserja) na zhe dokaj obrabljeno »romantichno« temo srečanja Zahod-Vzhod skozi amerishko soochenje z Japonsko. V filmu se ne dogaja nich spektakularnega, a je kljub temu gledljivo zanimiv, cheprav je ves chas v nevarni blizhini dolgochasnega vrtenja v krogu, obarvanem z »literarno-jezikoslovnimi« dialogi (za scenarij je Coppelova dobila oskarja). Film je dalech od pogrevanja samurajsko-yakuzovsko-gejshevske mitologije, povsem ujet v globalno sodobno mitologijo medchloveshkih nesporazumov in odtujenosti. Dva Americhana, on priletel drugorazredni igralec, ona komaj diplomirana filozofinja z videzom izgubljene najstnice, med bivanjem v

tokijskem hotelu odkrivata ne le ameriško tujstvo v tem delu »nedoumljivega« orientala, okrašenega s »cvetlično komunikacijo« japonske pisave, temveč predvsem lastno tujstvo med dvema avtentičnima oblikama ameriške identitete. Bill Murray in Scarlett Johansson sta ustvarila odlični vlogi s komično-melanholičnim uchinom, kot da sta se znashla ne le v tuji državi, temveč tudi v »napačnem filmu«: psihološko pretanjen portret dveh »kriznih« ameriških osebkov na kontrastnem japonskem ozadju brez cenjenih folklornih okraskov.

SVETOVNO PRVENSTVO V NOGOMETU (TVS 2 – 9. 7. 2006). Finale Francija – Italija. Zmaga Francije bi bila sicer nekoliko bolj »po okusu« pisca teh vrstic, a je treba priznati, da je zmaga Italije zaslužena, chetudi formalno »privlečena za lase« – z enajstmetrovkami na koncu podaljškov, v rednem delu brezizhodna izenačenost (1 : 1). Dejstvo je, da so shli Italijani bolj gladko skozi prvenstvo kot Francozi, fizično so izredno močni, igrajo skrajno »ziherashko« (nacheloma obrambno, a prilozhnostno uchinovito), so pa tudi profesionalno (vsi igrajo doma) in etnično izjemno homogeni. Francozi so v povprechju deset let starejši, kljub temu so igrali bolj ofenzivno, kot ekipa pa so »napol afrishki«, njihov najboljši igralec Zidane, nekakshen »kralj evroeksotov«, je alzhirski musliman (sam se oznachuje kot »musliman, ki ne moli«) iz marsejskega predmestja revnih priseljencev. Obstaja možnost, da je Italija zmagala tudi s pomocjo perfidne provokacije: italijanski nogometash Materazzi naj bi Zidana ozmerjal z »arabskim teroristom«, prizadeti ga je »po karatejsko« udaril z glavo v prsi in bil zato kaznovan z izločitvijo, tako je Francija ostala brez poglavitnega aduta, ki bi lahko odločilno vplival na izid enajstmetrovk. Koliko je v vsem tem »aktualne simbolike« v letu 500-letnice Kolumbove smrti, je seveda vprashljivo, vseeno pa sta bila polfinale (Nemchija – Portugalska 3 : 1) in finale tega SP svojevrsten triumf Zahodne Evrope, naposled prav najbolj klasichne, katolishke, papeshke, latinske, juzhne Evrope namesto skoraj obichajne latinske Juzhne Amerike, ki je dozhivela neprichakovano eliminacijo iz končnih obracunov. Evrovzhodnjaki Slovani (Cheshka, Hrvashka, Poljska, Ukrajina, Srbija-ChG) so odnesli bolj kratko, najdlje (do chetrtfinala) je prishla »nova Ukrajina«, Hrvati nekdanjega izrednega uspeha kljub nabuhlim ambicijam seveda niso mogli ponoviti (verjetno ga tudi nikoli vech ne bodo), za stalnejshe uspehe v nogometu je pach prvi pogoj shirsha nacionalna substanca, Poljake so (za dlako) eliminirali Nemci. Severnoevropski (»protestantski«) nogomet je bil nekoliko odrinjen od vrha, cheprav se imajo Anglezhi za »izumitelje nogometa«. Po mnenju nekaterih poznavalcev so bili Nemci boljshi organizatorji prvenstva kot pa igralci nogometa, do tretjega mesta naj bi bili prishli po zaslugi (od organizatorskega ozadja »tempiranih«?) sodnikov; vsekakor so dosegli veliko (v chetrtfinalu so celo premagali Argentino), saj so na predhodnem EP izpadli po prvem krogu; igrajo sicer soliden nogomet brez francoske briljance in italijanske kompaktne energije (npr. vech »ski-jashev« v elfu). Nekateri komentatorji pishejo, da naj bi to prvenstvo »vrnilo samozavest« tako Nemcem kot Italijanom, ker naj bi bil patriotizem obojih prizadet zaradi nacistichne in fashistichne preteklosti (morda ta

»diagnoza« do neke mere drzhi, toda v vsakdanjih stikih s pripadniki teh dveh narodov je vsakdo z vzhodne strani »zhelezne zavese« vsa desetletja od vojne lahko občutil kvechjemu njihov vechvrednostni etnokompleks).

ALBANIJA (*Chez planke*, TVS 1 – 15. 7. 2006). Pogled na dezhelo, ki je bila s svojo eksteritorialno manjshino usodna za Jugoslavijo, zato oddaja kljub populistichni naravnosti spodbuja k razmisleku o zadevnem fenomenu. Albanska »manjshina« na Kosovu je sprozhila jugorazpad, ko je po Titovi smrti zahtevala zase status enakopravne republike in s tem nakazala nachrtovano destrukcijo dotedanje »idealne« federativne simetrije »tri zahodne – tri vzhodne« republike, podobno kot je eskalacijo neravnotezhja pomenila srbska zahteva za »Veliko srbsko republiko« z vsemi Srbi znotraj svojih meja. O veri v oddaji ni bilo dosti besed, a je versko vprasanje v smislu etnoideologije nadvse znachilno za Albanijo (veliki albanski pisatelj Ismail Kadare iz svoje parishke perspektive Albancem za ozdravitev njihove evropske identitete celo priporocha vrnitev v katolishstvo, kot se je od vsiljenega turshkega islama oddaljil zhe legendarni Skenderbeg, ki ga je papezh imenoval »athleta Christi«). Albanci so v tujini znani pod drugim imenom, ne pod tistim, ki ga sami uporabljajo zase (Albani – ilirsko pleme); izvirno ime Shchiptar ima v korenu slovenski »shchip« (shqipe – alb. orel). Medijsko najbolj prepoznavno identitetno znamenje Albanije: 700.000 bunkerjev. Ta avtishčna samoobrambna bunkerizacija, kakor je nenavadna in sodobna, ima dolocheno zvezo s starodavno balkansko tradicijo hishe kot kamnite trdnjave (kule) v krutem okolju vsakrshnih nevarnosti; nekateri Albanci she danes v svojih domovih zhivijo kot v bunkerjih, zlasti tisti, ki prichakujejo krvno mashchevanje. Oddaja se tudi ni spushchala v shirshe aktualno albansko geopolitichno ozadje (Kosovo, »Ilirida« v Makedoniji, alb. manjshina v Chrni gori, vprasanje Epira v Grchiji, grshka manjshina v Albaniji, alb. lobiji in mafijske mreze po Evropi in ZDA). V spominu je she nekakshna »simpatija« med Slovenci in Albanci zlasti pri koncu exYU; »skupnega« naj bi morda imeli she kaj drugega kot le Ilirsko Bistrico. A »podobnosti« med trdozhivima majhnima etnosoma v zahodnobalkanskih hribih je hitro konec ob dejstvu, da so se Albanci z rekordno bioloshko ofenzivo (zlasti na Kosovu) kot celota zacheli priblizhevati spodnji demografski meji za polnovredno nacijo, kar naj bi zapechatila realizacija »Velike Albanije«. Dodatna »vzporednica«: namesto bunkerjev je del slovenske identitete »jamarstvo« (Praslovani so zhiveli v zemljankah; povsod po Sloveniji jame, polne hekatombichnih kosti ...).

KROG (*The Ring*; ZDA-Japonska, 2002; POP TV – 22. 7 2006). Amerishka predelava kultnega japonskega horrorja z izvirnim naslovom *Ringu* (1998), ki ga oglashajo kot najbolj strashno grozljivko v zgodovini japonskega filma (rezhija Hideo Nakata po romanu japonskega pisatelja grozljive fantastike Kojija Suzukija, prvi izid 1991, zelo prevajan po svetu kot »japonski Stephen King«). Amerishko verzijo je rezhiral Gore Verbinski, rezhiser mlajshe generacije (r. 1964). Japonski izvirnik je krajshi za kakshnih 20 minut in je zhe zato znosnejshi, je pa tudi

vsekakor bolj zanimiv, ker je avtentična filmska ekshibicija v kontekstu domače tradicije grozljive pravljichnosti; pisatelj Suzuki je namreč vsebinsko zasnovano povzel po stari ljudski legendi. Prenos v sodobni svet in njegovo tehnološko okolje izpostavi chlovekovo fascinacijo z gibljivimi slikami malih ekranov, ki so nepogrešljiv del stanovanjske opreme, a njihova »udomachenost« naj bi bila le navidezna, saj se chlovek v svoji vsakdanji otopelosti niti ne zaveda bistvene grozljive manipulativnosti teh masmedijskih »magičnih oches«. Krog demonične manipulacije je brezizhoden in vrtech se v samem sebi kot v »ringu«; dramatično izhodishche filma je spoznanje, da vsakdo, ki si ogleda določeno videokaseto, umre po sedmih dneh. Ameriška verzija je tehnično perfektnjša, igralsko briljantna (zlasti Naomi Watts v vlogi raziskovalne novinarke), v vsakem pogledu natančno tempirana, tudi z glasbeno spremljavo, vendar razen v redkih trenutkih v glavnem uchinuje kot pogreta jed; od scene do scene se stopnjujejo asociacije »zhe videnega« (tudi npr. na aktualni francoski film *Skrito* in grozecho videokaseto v njem) z razvlečenim ponavljanjem stereotipnih »zvez« med hipersenzibilnimi otroki in »duhovi«. Nenaden konec nastopi kot »odreshitev«, cheprav ne tudi kot reshitev skrivnosti.

HOKUSAI (*Veliki val*; VB; TVS 1 – 2. 8. 2006). Iz angleške dokuserije *Zasebno zhivljenje umetnin*, kot zmeraj izvrstno, dragoceno informativno. Tokrat je predmet obravnave Katsushiko Hokusai (1760 – 1849) z *Velikim valom* (Tsu-nami), ki velja za najbolj znamenito sliko Daljnega vzhoda. Japonski umetnik je torej s to sliko izrazil »duha Azije« kot vzhodni pandan Leonardove Mone Lise. Pri Leonardu je v ospredju skrajno individualiziran portret, v ozadju pokrajina, narava. Pri Hokusaiu prizorishche obvladuje velikanski, v nebo segajochi morski val, na njem trije drobni ribishki cholni, v ozadju, na dnu jame, ki jo oblikuje val, je vidna »sveta gora« Fuji-yama (jap. yama – gora; tj. Sveta gora). Chloveshka identiteta je zgubljena v vrtenju (kozmičnih) valovanj, she gora kot pojem trajnosti, trdnosti, mogočnosti je le igrachka v naročju vala. Che je na Mono Liso mogoche gledati v smislu angleškega rekla »Dame Nature«, potem obe epohalni slici kazheta »isto« (besedna blizhina: fujin – jap. gospa, dama): namreč naravo, le da jo zahodna kontemplativna vizija individualizira v enkratnost določene osebe, ki zastira prizorishche ali »okno«, vzhodna pa vse prepushcha oceanski oddaljenosti in odprtosti. (Prim. zapis *Skrivnostno zhivljenje Mone Lise*, MMB – 3. 6. 2005; SRP 75-76/ 2006).

ZVEZDNI SANJACH (*The Star Dreamer*; Danska, 2002; TVS 2 – 14. 8. 2006). Dokumentarni portret Pavla Klushanceva (Klushantsev; 1910-1999), ruskega pionirja SF filma, ki je desetletje pred Kubrickovo *Odisejo 2001* (1968) uvajal »kubrickovske« kozmično vizionarske elemente; Kubrick in Lucas sta poznala in cenila njegovo delo. Dokumentarec je dragoceno opozorilo na filmskega genija, v svetu premalo znanega (v Rusiji je umrl v revshchini, slep in pozabljen).

KITAJSKA CHETRT (*Chinatown*, ZDA, 1974; TVS 1 – 16. 8. 2006). Film Romana Planskega, po mnenju mnogih (menda celo vechine?) kritikov njegov najboljshi film. Skrajno korektna in natanchna »rekonstrukcija« amerishkega filma noir iz 30-ih let, tudi dogajanje je postavljeno v tisti chas. V celoti neoporechen profesionalni perfekcionizem, vendar gre dejansko le za ne posebno zanimivo variacijo na Raymonda Chandlerja in njegovega detektiva Marlowa ter na zadevno hollywoodsko klasiko. Kljub vsemu pach »pravi«, esencialni Polanski ostaja »evropski«, v zgodnejshih filmih, posnetih v glavnem v Evropi v 60. letih, kot so *Nozh v vodi*, *Slepa ulica*, *Ples vampirjev*, *Rosemaryin otrok* (slednji iz 1968 bi bil – kot »amerishki poljub smrti« – blizhe pojmu »zadnje avtorjeve mojstrovine« kot pa *Tess* iz 1979, ki sicer za nekatere pomeni »konec Polanskega«).

SKRIVNOST NATALIE WOOD (*The Mystery of Natalie Wood*, ZDA, 2004 – 20. in 27. 8. 2006). Dvodelna tv »serija« o hollywoodski igralki Natalie Wood (1938 – 1981), slavni v 50-ih in 60-ih letih 20. stoletja, dvakrat porocheni z igralcem Robertom Wagnerjem (r. 1930), tudi producentom tega igranega dokumentarca. Nekaterim kritikom se ta biografska podoba zdi prevech sentimentalna, vendar se opazni poudarek na chustvenosti tukaj ne zdi motech ali odvech, ker osvetljuje Natalijino specifichnost, namrech njeno, mogoche je rechi, slovansko hipersenzibilnost (njeni starshi so bili ruski priseljenci, rojena je bila v San Franciscu, z izvirnim imenom Natasha Nikolaevna Zaharenko – priimek je ukrajinski). Psiholoshko in fizichno preprichljivo jo je upodobila Justine Waddell pod veshcho rezhiserko roko Petra Bogdanovicha, ki ima oчитno tudi slovanske korenine ... Za par Natalie-Robert je znachilno, da sta se mlada povzpela med vrhove Hollywooda, do najvishjega vrha pa nista segla (ona je bila trikrat le nominirana za oskarja) in sta njuni karieri kmalu stagnirali nekje v drugem planu. Vsekakor je bila Natalie zanimiva igralska osebnost (nekaterim se je zdela skoraj prevech podobna Audrey Hepburn), zapisana v filmsko zgodovino vsaj z vlogo v znamenitem Kazanovem filmu *Razkoshje v travi* (1961), medtem ko Robert Wagner s svojim najbolj obichajnim germanskim imenom (vsaj v ZDA je njegovih imenjakov verjetno na milijone), cheprav sicer vseskozi soliden in uspeshen igralec, zlasti na tv, morda paradoksalno ostaja v spominu predvsem po svojem filmskem uteleshenju iz stripa prenesenega *Princa Valianta* (1954).

(maj – junij – julij – avgust 2006)

Chlovekov razvoj

Milan V. Smolej

POSLANICA SLOVANOM

Staroslovanska azbuka – kozmichno sporočilo Zemljanom

Kdor se je kadarkoli ukvarjal z rushchino, mi bo prav gotovo z veseljem pritrdil, da je ena izmed najbolj neprijetnih in odvrtnih stvari pri rushchini iskanje besed v ruskem slovarju. Ker smo Slovenci tako rekoč impregnirani z nasho ljubo latinico, si le stezhka zapomnimo, da je zaporedje chrk v ruski abecedi – tj. v azbuki – malce drugachen. Kadar ishchem v knjizhnem slovarju kako nepoznano rusko besedo, grem she vedno najprej na prve strani slovarja pogledat, kje se nahaja kakshna chrka v ruski azbuki. Toda s tem she ni vse resheno, kajti ko si v slovarju zhe pri pravi chrki, to she re pomeni, da je problem odpravljen, kajti nashel si le prvo chrko – za njo pa je treba poiskati she druge chrke, ki so v zadevni besedi. Na srecho se je stanje z uvedbo elektronskih slovarjev vendarle nekoliko izboljshalo. Toda che ishchesh nepoznano besedo v rachunalniku, jo morash seveda najprej zapisati v cirilici. Pa smo spet na istem – tudi chrkovnica za ruski jezik je popolnoma drugachna od nashe »latinske«. In she huje - rachunalnik je treba nekako »rusificirati«. Pri tem je na spletu najti kar veliko pomagachev, kajti she do nedavnega so bili »latinski« in »ruski« windows programi med seboj nekompatibilni. Kakshno je stanje danes, ne vem. Vem le, da je vsaj 10% mojih sivih las zasluga Billa Gatesa, ki se mu ni dalo preprosto reshiti tega problema ali pa so bili in so she vedno zadaj amerishki politichni interesi. Sam sem ta problem po dolgih letih iskanja in razlicnih poskusov reshil s tem, da sem si instaliral t. i. fonetichno rusko chrkovnico. Ampak tudi tu so bili vchasih problemi, kajti nekateri MS programi fonetichne chrkovnice ne razumejo. V nekem trenutku sem celo resno razmishljal, da bi ustanovil svetovalno firmo, ki bi pomagala meni podobnim ljubiteljem ruskega jezika.

Ni mi jasno, zakaj se zaporedje chrk ruske azbuke toliko razlikuje od latinske abecede. Spominjam pa se, da sem nekje bral prav tipichno »zapadnjashko« razlago tega problema. Vsi vemo, kako se je Peter Veliki z vsemi silami trudil »evropeizirati« fevdalno Rusijo. Tako je med drugim poslal svoje odposlance v Holandijo, kjer je kupil najmodernejsi tiskarski stroj. Na poti domov pa so se vozniki sani, na katerih so dragoceni stroj peljali v Petrograd, po stari ruski navadi poshteno zapili, in sani so se znashle v obcestnem jarku. Zaboj s chrkami se je raztreshchil in chrke so se razletele na vse konce in kraje. Pijani vozniki so jih nato pridno pobirali in jih na novo »uredili«. Zato se menda ruska azbuka toliko razlikuje od latinice.

Ta zgodba spet potrjuje, kako Zahod nikoli ne zamudi priložnosti, da osmehi tako Ruse kot Slované na splošno. Naiven bralec si bo seveda iz te zgodbe zapomnil, da Rusi pred Petrom Velikim verjetno niso imeli ne abecede ne tiskane besede. Zgodba je seveda zasoljena še z obvezno vodko. Mimogrede – le malokdo ve, da vodka sploh ni ruska pijacha, ampak da so jo v Rusijo prinesli italijanski trgovci iz Genove. Ruska narodna pijacha je vedno bilo le doma varjeno pivo, okoli katerega se pletejo tisoči zgodb. Ker pa so ruski carji ugotovili, koliko se da zaslužiti z obdavčenjem vodke, so tako povzročili tragedijo ruskega alkoholizma, ki pridno desetka prebivalce Rusije.

Sam sem se rushchine učil kot neobvezni predmet v prvem razredu klasične Shubicheve gimnazije. Jeziki so me fascinirali zhe od malega. Enkrat na teden smo navdusheni »rusisti« zhe ob sedmi uri zjutraj sedeli v učilnici in pod vodstvom Petra Winklerja spoznavali osnove ruskega jezika. Pravzaprav je imela naša generacija dokaj lahko nalogo, saj smo se zhe prej naučili bratske cirilice, pri obveznih urah t. i. srbohrvashchine. Kaj o teh chasih ve danashnja mladina? Naj zaradi zanimivosti omenim, da se je takrat rushchine z menoj v istem razredu učil tudi Matevzh Krivic in gotovo še kakshen pomemben Slovenec, ki pa se ga danes pach ne spominjam vech.

Rushchina mi je ostala nekako tuja vse do takrat, ko sem leta 1973 iskal sluzhbo na Finskem in sem se bodochemu shefu hvalil, da poleg ostalih shestih jezikov obvladam tudi rushchino. Sluzhbo sem dobil, vendar mi enoletni kurz rushchine s Shubicheve ni prav veliko pomagal. Dolge vechere sem se moral dodatno »izpopolnjevati« s pomochojo zhene, ki je poleg latinshchine pod B imela vpisano tudi rushchino.

Po tej »ruski« sluzhbi je nastopilo prehodno obdobje, ko sem se kar za skoraj dvajset let nekako »reshil« rushchine, dokler me usoda v 90. letih ni spet pahnila v ruski »kotel«. V novi sluzhbi sem namrech na rusko trzhishche prodajal minipivovarne – blagohotna usoda mi je dala zdruzhiti koristno s prijettim: na eni strani ponovno poglobljanje v skrivnosti ruskega jezika, po drugi pa brezshteviline degustacije »tekohega kruha«, kot pivo tako sposhtljivo imenujejo Rusi sami. Za uchtelja sem imel ruskega sodelavca Petra Vasiljevicha, veterana druge svetovne vojne, osvoboditelja Dunaja, nekdanjega direktorja izvozne firme, ki je postal moj nezamenljivi jezikovni vodnik. Pod njegovim budnim ochesom sem se naučil vsakdanjega ruskega jezika in kmalu sem govoril tako, da so me tudi Rusi imeli za popolnoma svojega chloveka.

Tako se kar z nekakshnim ponosom spominjam dogodka, ko smo bili s finskimi sorodniki na obisku v ruski Kareliji v mestu Kaekisalmi oz. Priozersk na Ladoshkem jezeru. Hoteli smo si ogledati mestni muzej. Ker pa se mi je vstopnina za tujce zdela oderushka, kajti za Ruse je bila vstopnina vsaj petkrat cenejsa, sem se razburil in zachel vpiti na vodichko, chesh najprej Stalin ukrade Fincem

Kareljijo, jih 420.000 izzhene prek nove meje, nato pa dandanes she izsiljuje z dvojnimi cenami. Gospa me je mirila in konchno tudi umirila, nakar sem kot Rus plachal le rusko ceno vstopnine.

Veliko mi je pri učenju rushchine pomagal tudi prijatelj Just Rugel, v Sloveniji nepriznani kulturni ambasador v Moskvi – neutrudni razshirjevalec kulturnih odnosov med Slovenijo in Rusijo ter zalozhnik ruskih knjig, povezanih s Slovenijo. Na njegovo pobudo sem zachel prebirati kupe ruskih knjig, ker je tudi mene zanimalo rusko gledanje na evropsko zgodovino, predvsem na zgodovino Slovanov, Etrushchanov in Venetov. Postal sem tudi redni obiskovalec bogate Slovanske knjizhnice v Helsinkih, ki je izredno dobro zalozhena z ruskimi knjigami, saj je helsinshka univerza v chasu carske Rusije redno dobivala kopije vseh knjig, tedaj izdanih v Rusiji.

Ko je prishel internet, sem pridno brskal tudi po ruskih spletnih straneh, in nekega dne sem nashel spise Jaroslava Kesslerja, ki je eden izmed mnogih avtorjev na straneh Fomenkove *Nove kronologije*, teorije o zlagani evropski zgodovini. Le-tej so razlicni vladarji in njihovi hlapci predvsem pod vodstvom spolitizirane in skorumpirane katolishke Cerkve dodali skoraj tisoeh let zlagane zgodovine, ki je nikoli ni bilo. Zanimivo, da je na istih straneh in v isti druzhbi tudi znani shahovski velemejster Karpov. Kessler me je s svojimi edinstvenimi temami popolnoma prevzel. Naj omenim le nekaj provokativnih tem z naslovi: Nastanek Cerkve v 15. stoletju, Potovanje v evropski slovar, Preporod narodov, Ruska Anglija, O evropski numizmatiki, Poselitev Evrope itd.

Kesslerjeve teze in izvajanja so predvsem nekomformistichna. Medtem ko je vechina danashnjih »znanstvenih« razprav v bistvu vsaj 80% ponavljanje starih tez in pravzaprav prepisovanje, ostalih 20% pa morda nastane na lastnem zelniku, je pri Kesslerju to razmerje prav obratno. Vemo, kako npr. nekateri slovenski znanstveniki v svojih umotvorih radi uporabljajo obilo virov, ki pa so vechinoma njihovi lastni, saj jih je pach v kaki drugi zvezi uporabil njihov kolega, na katerega se potem ta novi avtor znanstveno sklicuje, vse v stilu EBP oz. EDM (ena baba pravi oz. en doktor meni, da ...). Ta infantilna metoda je opazna predvsem v pisarijah o naselitvi Slovencev v 6. stoletju in o zgodovini Karantanije. »Amaterskih« slovenskih venetologov ne sprejema slovensko uradno zgodovinopisje, Kesslerja pa uradna ruska znanost niti ne omenja.

Kakorkoli zhe, Kesslerjeva razlaga praslovanske abecede je, che ne drugega, zanimiva zhe zato, ker ji daje neko zgodovinsko duhovno ozadje v nasprotju z uradno razlago, kako sta neki Ciril in Metod malce predelala grshko abecedo in jo dala v uporabo omejenim slovanskim barbarom. Sicer pa Kessler sam s svojo razlago praslovanske abecede dokazhe, da Slovani s svojo cirilico niso shele od vcheraj, ampak da so bistveni in najstarejsi del evropske zgodovine.

Ruska azbuka je edinstven pojav med vsemi poznanimi načini chrkovnega pisanja. Od drugih pisav se ne razlikuje le po tem, da popolnoma uveljavlja princip enoznačnosti grafičnega izraza (en glas – ena chrka), ampak tudi v tem, da edina med vsemi poznanimi abecedami nosi v sebi še določeno jasno sporočilo. Za uvod še majhna opomba o bistvu akrofonije; kot primer vzemimo rusko frazo »Еще я не знаю, где сидит фазан, но каждый охотник знает, где он сидит«¹ (vsak lovec bi rad vedel, kje sedi fazan), ki se je vsi Rusi prav dobro spominjajo iz osnovne šole. Za lažje pomnjenje se namreč vsaka beseda v stavku zachenja s chrko, ki zachenja tudi eno od barv mavrice.

Vendar princip pomnjenja s pomočjo akrofonije ni le igra za osnovnosholce. Ko je Morse leta 1883 iznashel svojo abecedo, je nenadoma nastal problem, kako hitro izsholati množico novopečenih telegrafistov. Pokazalo se je, da se je Morsovo abecedo veliko težje naučiti kot npr. osnovnosholsko poshtevanko. Toda tudi za Morsa se je nashla reshitev: za vsako chrko Morsove abecede je bilo treba le najti besedo, ki se zachenja s chrko, ki jo ta znak predstavlja. Npr. znak pika chrta (-) za chrko A so poimenovali arbuz² - in tako naprej za vsako chrko Morsove abecede. Akrofonija je tako zagotovila preprosto pomnjenje in s tem v največji meri njeno hitro razshiritev po vsem svetu.

Med glavnimi evropskimi abecedami le tri tako ali drugache uresnichujejo akrofonijo: grshka, hebrejska in cirilica (glagolica). V latinici te lastnosti ni in prav zato se je latinica lahko razshirila le na osnovi zhe obstojechih pisav v chasu, ko akrofonija še ni bila v rabi.

V grshki abecedi so še sledovi akrofonije, in to v 14 od 27 chrk: alfa, beta (pravilno bi bilo vita), gama itd. Vendar te »besede« nimajo nobenega pomena v grshkem jeziku in so le iznakazhene hebrejske besede: alef »bik«, bet³ »dom«, gimelj »kamela« itd.

Hebrejski jezik pa je popolnoma ohranil akrofonichni sistem, kar predvsem olajshuje učenje hebrejskega jezika novim, predvsem ruskim imigrantom. Primerjava grshchine in hebrejschine na osnovi akrofonije jasno kazhe, da so Grki deloma prevzeli elemente hebrejske abecede.

Praslovanska azbuka ima skoraj do popolnosti razvito akrofonichnost, vendar se v enem pogledu bistveno razlikuje od hebrejske abecede. V slednji so namreč imena vseh chrk samostalniki v imenovalniku ednine, medtem ko je med 29 chrkami praslovanske azbuke kar 7 glagolov. Od teh so 4 v veelniku (2 v ednini in 2 v množini), en glagol je v nedolochniku, eden pa v preteklem chasu. Naj še pripomnimo, da v »starem« hebrejskem jeziku pojma glagola kot takega sploh ni bilo. Še več – med imeni za chrke so tudi npr. vprashalnice (kako, kaj) in prislovi (trdo, zelo) ter samostalniki v množini (ljudje, chrke), kot je to v vsakdanjem govoru. V normalno povezanem besedilu pridejo na en glagol povprečno tri druge vrste besed. V poimenovanju chrk praslovanske azbuke pa opazhamo ravno

pogostnost glagola, kar neposredno kazhe na povezovalne lastnosti poimenovanja posameznih chrk.

Tako praslovanska azbuka sama po sebi predstavlja neko sporočilo, in sicer s pomočjo celote kodiranih besed in stavkov, ki dajejo vsakemu glasu jezikovnega sistema enopomenski grafični odgovor – chrko. Pri takem zapisovanju chrk za prenos enega in istega glasovnega sistema so lahko ti sistemi različni, npr. cirilica in glagolica za praslovanski jezik, cirilica in latinica za sodobni srbohrvashki jezik ali pa npr. trije enakopravni sistemi srednjeveshkega gruzinskega jezika itd.

Sedaj pa pogledjmo, kakšno sporočilo je skrito v praslovanski azbuki.

A, B, V

Àćú – jaz

Áóêê (áóêû) – bukve, chrke, pismenke

Âââè (âââà) – vedel, poznal

Àćú áóêê âââà – *jaz poznam chrke*

G, D, E

Ãëââîëú – beseda, ne le izrečena, ampak tudi zapisana

Āīáđī – dobro, imetje, premoženje, bogastvo

Āñòü (āñòà) – je

Ãëââîëú āīáđī āñòà – *pisana beseda je bogastvo*

ZH, Z, I, K, L

Æèâèòà – zhivite (zhiveti polno, ne zhivotariti – velelnik)

Çâêî – zelo, intenzivno, prizadevno

Çâîëÿ – planet Zemlja in njeni prebivalci, Zemljani

Ē – in

Ēæá – tisti, ki

Ēàêî – kakor, podobno

Ēþãè – ljudje, umna bitja

Æèâèòà çâêî, çâîëÿ, è èæá èàêî èþãè

Zhivite in trudite se, Zemljani, kot se spodobi umnim bitjem!

M, N, P

Ĭûñëèòà – mislite (velelnik)

Ĭàøú – nash

Ĭíú – oni, v smislu tisti, edini

Ĭîêîé (îîêîé) – pokoj v smislu stvarstvo, veselje

Ĭûñëèòà Ĭàøú Ĭíú Ĭîêîé

Mislite na nashe stvarstvo!

R, S, T

Đöü (đöè) – reci, govori, beri naglas (velelnik)

Ñëîâî – beseda, izročilo

Ôââďâî – trdno (s preprichanjem, neomajno)

Đöü ñëîâî ôââďâî

Reci, izgovori besedo trdno, s preprichanjem!

U, F, H

Óéú – uk, nauk, osnova vedenja, znanja

Ôãďòú, ô(ú)ďãòú – (iz gl.) oploditi, oplojevati. Azbuka dela razliko med glasovoma f in p kot tudi med b in v. V hebrejski abecedi pa se je chrka »fej« za glas F pojavila shele v 20 st. Da je v azbuki sploh chrka F, je povezano z nujnostjo pokazati oslabljeni »p«, npr. upati/ufati, hope/hoffen. Starogrški FI se v latinici skoraj vedno transkribira kot ph in ne kot f. Praslovanski koren PR (řúď) v obliki »fer« je npr. prisoten v vseh romanskih jezikih kot fertile – rodoviten in npr. v nemshchini kot »fertig« gotov. Zanimivo je, da v vseh teh jezikih ni ne samostalnika ne glagola, iz katerega bi ta pridevnik lahko izhajal. To jasno pricha, da gre za latinizacijo te slovanske korenske osnove. Zelo verjetno je tudi, da ime egipchanske vladarice Nefretite izhaja iz tega istega korena – neplodna (kot je tudi resnično bila).

Ôãďú – bozhanski, dan od zgoraj, Bog, prim. nemshko Herr, angl. hero, pa tudi ime ruskega boga Hors.

Óéú ôúďãòú Ôãďú

Znanje je bozhji dar

C, CH, SH, (SHCH), (JE)R, JU, JAT

Öû (öè, öèè) – vrtaj, rij, poglobi se (prim. nem. ziehen)

×ăđâũ (÷ăđââ) – chrv; tisti, ki riže, ki vrta

Ø(ò)â (Ø, Û) – v smislu: da bi, z namenom, da ...

Ú, Û (ăđú/ăđü, úđú) – ruski trdi in mehki znak; v bistvu varianta ene in iste chrke, ki označuje kratki samoglasnik, do 20. st. v rabi tudi za ruski jat.

ÚPú – R; zhe sam nachin izgovora te chrke, vedno s spremljajochima jo polglasnikoma, kazhe na to, da R označuje nekaj vechnega, kozmichnega, in je zelo verjetno eden najstarejših chloveshkih glasov; prim. ime egipchanskega boga Ra. Tako najdemo ta R npr. v ruskem »vremja«, v nemshkem »Uhr«, lat. »hora«, angl. »year« itd. Veliko prvotnih starodavnih ruskih (pa tudi slovenskih) besed ima v sebi ta koren; npr. utro (jutro), rano itd. V smislu *vesolje, prostranstvo* izhajajo iz tega korena med drugim tudi ruski rama (okvir – nem. Rahmen), nem. Raum, angl. room, pa tudi Rome oz. Rim (sredishche vesolja). Tudi besedo raj lahko tolmachimo kot »veliko sonc«, »prebivalishche bogov«. Npr. bojni klic (h)ura! lahko pomeni »K bogu«. V azbuki glas R stoji v rodilniku v pomenu »bistvenega«.

ᐅñú (ᐅñ ìăëúé) – Jus (mali jus); svetloba, staroruski jas, od tu jasen jasnost, shvedski ljys (luch⁴, svetloba)

ᐅòü (ÿòè) – Jat, jati: jeti, dosechi, imeti (prim. vzeti)

Zdi se pa, da je prav »jat« prvotna chrka praslovanske azbuke, ki je oznachevala nosnik in se je prav iz nje pozneje v cirilici razvila chrka, ki označuje mehki e. She pred tem pa je njena gradacija dobila ime »veliki jus«, nakar se je prvotni »jus« zachel imenovati »mali jus«.

Öû, ÷ăđââ, øòà ÚPà ᐅñú ÿòè!

Rij, chrv, da pridesh do svetlobe vesolja!

Vsota zgoraj navedenih stavkov oz. fraz pa nas pripelje do konchne poslanice praslovanske azbuke.

Tekst poslanice v izvirniku:

Ăçú áóèè ââââ. Ăëâîîéú äîáđî añòà. Æèâèòà çăèî, çâîëÿ, è, èàà êàèî ëᐅàè, ì ùñèèòà ìàóú îíú îîîèè. Đòü ñëîâî òââđâî – óéú ô úđàòú õăđú. Öû, ÷ăđââ, øòà úđà ᐅñú ÿòè!

V svobodnem ruskem prevodu:

В сѣаѣ аоѣаѣ, Їѣнѣи – ѣоѣ аѣнѣѣѣѣѣ.
 Õðóäèðàñü óñàðäíí, çàìĕĕĕíá, kàĕ ĩíáíááàð ðàçóííüì ĕĕăĕì – ĩñðĕääĕðà
 íàøà ìĕðíçääíĕà.
 Íáñĕðà ñĕíáí óááæááíí. Çíáíĕà – äàð Áíæĕĕ!
 Ääðçàĕðà, áíĕĕæĕðà, ÷òíáü Ñóüááí ñáàð ĩñðĕ-ü!

In v svobodnem slovenskem prevodu:

*Jaz poznam chrke, pismenost je bogastvo.
 Živite in trudite se, Zemljani, kot se spodobi umnim bitjem.
 Mislite na nashe stvarstvo. Izgovori besedo s prepricanjem.
 Znanje je bozhji dar, rij, chrv, da pridesh do svetlobe vesolja.*

Poslanici, ki se skriva v praslovanski azbuki, ni kaj dodajati. Beseda kot logos in pismenost je postavljena v kozmichni okvir. Sam Stvarnik je dal chloveku pismenost in chrke, ki jih je treba varovati in sposhtovati. Chlovek je sicer umno bitje, vendar je v kozmosu le nebogljjen chrv, ki se mora z lastnim trudom dokopati do bistva svoje eksistence in sveta.

Tako abeceda kot pismenost imata pri nas Slovencih she prav posebno chastno mesto – vse od venetskih napisov in brizhinskih spomenikov do danashnjega dne. Zato nam *Poslanica Slovanom* ne pove nich bistveno novega. Najpreprichljivejši dokaz za to je, da edino slovenski jezik chloveka sprashuje po imenu z vprashanjem: »Kako se pishete?«

¹ K- krasnij – rdech; O- oranzhen; ZH- zholtij; – rumen; Z- zeljonij- zelen; G- goluboj – moder; S- seryj – siv; F- fioletnij - vilojchast

² lubenica

³ Nasha slovenska bajta

⁴ Zanimivo – v rushchini pomeni luch zharek

Za zgodovinski spomin

Andrej Lenarchich

PISAL SEM EMINENCI V RIM

(K izjavi kardinala Franca Rodeta ob smrti nadškofa Shushtarja*)

Eminenca!

Slabsha od pogrete juhe je ponovljena floskula o polresnici, ki je najbolj grda lazh ... a je zhe tako, da so take juhe pogosto na mizi.

Nobenega dvoma seveda ni o popolni resnici, da s(m)o ljudje takshna bitja, ki raje verjamejo pravljicam, ki se raje zatekajo k stvarem, ki jim je treba verjeti, kot pa da bi se korajzhno soochali z neizprosnimi, nespremenljivimi, neprilagodljivimi dejstvi.

Iz prelepo zlozhenih misli sem izpostavil dva odstavka, ker se z resnico nikakor ne skladata. Sam sem dolga desetletja imel veliko opravka po hodnikih in pisarnah shkofijskega dvorca. Mnogokrat sem sodeloval tudi pri razlicnih dogodkih po dezheli (takrat, ko se to ni splachalo, nas takih ni bilo veliko – prevech je bilo treba zhrtvovati; take nas nasha odlochitev tepe she dandanashnji, ko so se prikoritili stari koritarji ...) in v spominu mi je marsikak »spopad« glede nacionalnih rechi. Z blagopokojnim shkofom Lenichem je prishlo celo do kar nespodobnega prepira, ko je zagovarjal enotno jugoslovansko shkofovsko konferenco. Da je Jugoslavija edina prihodnost za Slovence, je pa nadshkof dr. Pogachnik itak izpovedal v *Delovi Sobotni prilogi*.**

Tako me odlochno projugoslovansko stalishche elite iz palache na Ciril Metodovem trgu v predplebiscitnem chasu ni kaj dosti presenetilo. Bilo je sicer boleche, a v skladu z vsem, s chimer sem se v prejsnjih desetletjih tam srecheval.

Jasno, da so tako kot »civilna« elita tudi gospodje jadrno obrnili plashche, ko se je pradavno hrepenenje ljudstva prevesilo v dejanskost. Rad verjamem, da je marsikdo iz omenjene hishe potem dosti storil za samostojnost in priznanje – le kako ne bi, saj je bilo mochno obetavno ... Ochitno!

In che sicer ni dovolj volje za soochanje z resnico, vsaj sposhtovanje do pokojnika bi moralo biti zadosten vzgib, da se pove vso resnico in samo resnico.

Ker je vshechne hagiografije v izobilju, dodajam she drobce iskrenega priznanja pokojnika, da si je mochno prizadeval za ohranitev Jugoslavije she pred plebiscitom (in tudi po njem – pogovor za celovshko *Nedelja*, februarja 1991: »Vsaka misel na samotojnost je iluzija«, in pogovor za *Dnevnik*, 25. januarja 1991).***

Tolikokrat sem od najzgodnejšega otroštva naprej pritrkaval in zvonil, da vem, da ima vsak zvon dve plati. Na eno samo nabijati pa pomeni nekaj močno slabega ...

Ljubljana, 29.06.2007

Z vsem spoštovanjem

Andrej Lenarchich

* »...Ko se je po padcu komunizma ponudila zgodovinska priložnost, da se slovenski narod osamosvoji, je dr. Shushtar to priložnost vzel kot svoj življenjski izziv in kot edini Slovenec s trdnimi mednarodnimi zvezami omogočil našim politikom dostop do širših evropskih forumov, kar je privedlo do naše samostojnosti.

Ob neizpodbitni in splošno priznani vlogi nadškofa Shushtarja pri zaustavitvi desetdnevne vojne in mednarodnem priznanju Slovenije bi bilo kratkovidno in škodljivo za prihodnost naroda in države misliti, da bomo močnejši in uspešnejši, če oslabimo ali povsem zatremo vpliv katoliške Cerkve na Slovenskem ...« (citat iz izjave)

** Jozhe Pogachnik: *Verni ljudje nočemo biti nergachi* ... Intervju z ljubljanskim nadškofom. Delo, Sobotna priloga, 12. 3. 1977 (cit.): »Dobro se zavedamo, da Slovencem izven Jugoslavije ni življenja. To konstruktivno stalishche do Jugoslavije verni s pogumom izpovedujemo.«

*** Shushtarjeva izjava v Novem mestu: »... Imam veliko vplivnih prijateljev v tujini in vsi so me prosili, naj kaj storim, da Juga ne bo razpadla ...«.

Pogovor za Dnevnik: *Nove razmere – nove naloge* (25. 1. 1991, str. Iz nashih krajev; cit.:) »...Prav o teh novih razmerah in novih nalogah, ki se jih slovenska Cerkev še kako zaveda, je zbranim Novomeshchanom govoril ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Alojzij Shushtar. (...) Ko je govoril o odcepitvi Slovenije od Jugoslavije, je priznal, da je sprva imel velike pomisleke, saj so ga mnogi mednarodni politiki prosili, naj pomaga, da ne bi prishlo do razbitja Jugoslavije.

“Bil sem presenečen, ko so se politične stranke na Slovenskem zedinile o vprašanju plebiscita. Na kakšen način se osamosvojiti, to je povsem odprto vprašanje, danes na to gledam bolj optimistično kot nekoch”«

Lucijan Vuga

DIVJE BABE (IV)

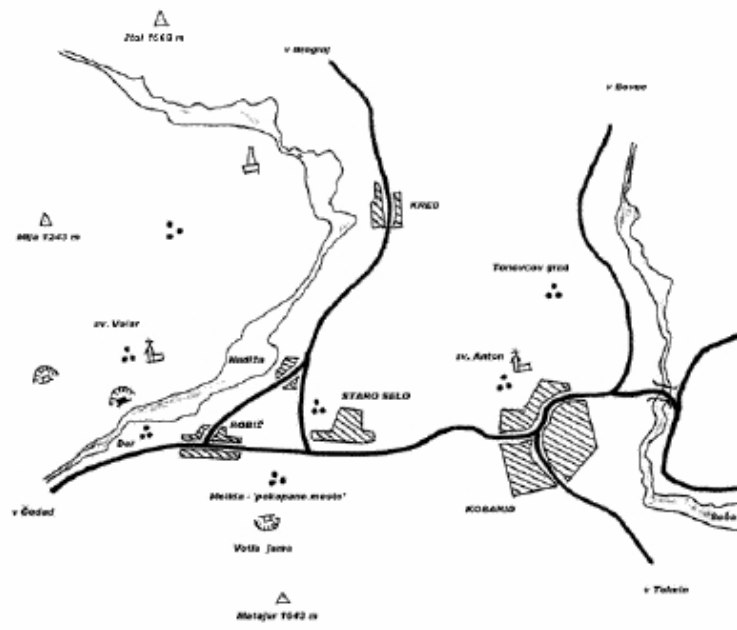
SVETOLUCIJSKA KULTURA

Posebno dobro smo poučeni o stanovanjski kulturi v prazgodovinski naselbini Most na Sochi (*Zgodovina Slovencev*, Peter Petru, *Arheološka obdobja*, CZ, Ljubljana, 1979, str. 52-53). Kljub osnovni ugotovitvi o enotnih tlorisih velikosti 5x5 m in enako skromno opremljenih notranjostih stavb ostaja v veljavi ugotovitev, da pomeni kakovost gradnje in dvocelichnost hishe visoko razvito urejenost kulture bivanja vseh družin v naselbini. Glede videza stavb je osnovno spoznanje, da so hishe večinoma predeljene s steno iz brun v dva prosotra. Vechji je bivalni prostor, verjetno z ognjishchem iz prodnikov, premazanih z glino, in s tlakom iz sphane ilovice. Manjša soba v vkopanem ozadju stavbe je rabila za shrambo. Na sončni jugozahodni strani je bil vhod, po vsem sodech, z napushchem na stebrih. Posebnost stavb v Mostu je dosledno pri vseh hishah izpeljana drenazha na strani proti položnemu bregu, s chimer so podaljshali trajnost poslopja. V eni izmed stavb so dobili na kupu bogato razchlenjene ostanke okrasja arhitekture iz prezhgane gline z vrezanimi vzorci trikotnikov, meandrov, krogov itd., ki mochno spominja na podobne prvine v ilirskih stavbah Hercegovine in ognjishchih naselja Donja Dolina ob Savi. Tako lahko to stavbo verjetno izlochimo iz vrste obichajnih bivalnih hish in vidimo v njej neko kultu posvecheno poslopje. Centralno vodena ekonomija svetolucijske skupine v Mostu na Sochi je dosegla naselbino poprečno nad 500 prebivalcev in ustrezno okrepljeno stopnjo družbenega sozhitja. Toda obmochje svetolucijske kulture je bilo obsezhnejshe, segalo je v Bashko grapo in po dolini Idrijce na Shentvishko planoto in pomembna sredishcha so bila posejana po Soshki dolini navzgor od Tolmina do Kobarida, po eni strani do Starega sela in Robicha ter naprej proti Kobarishkemu kotu, po drugi strani pa proti Bovcu, pri chemer niso bile izkljuchene niti poselitve pobochij kot v Drezhnici, na Vrsnem ali na drugem bregu Livek ter po grebenu Kolovrata na Beneshko stran, saj je po njem vodila prastara pot na Gorishko prej kakor pa po dolini Soche.

Vendar pa ima svoje posebno mesto v tem sklopu tudi shirshi prostor Banjshke planote, ki je bila neke vrste naravno zaledje dolinskih naselij.

In she vech, k tej kulturni skupini sodijo tudi Bohinj, Jereka in Lepence, torej onkraj visokih gora, na meji med Tolminsko in Bohinjskim kotom.

Toda poleg odkopanih grobov, bivalishch ipd. nas v okviru tega pisanja predvsem pritegne odkritje **bronaste posode z venetskim napisom**, ki ga razlichno tolmachijo, vendar potrjuje povezanost svetolucijske kulture z venetskim prostorom severovzhodne Italije.

Arheološka in prazgodovinska najdišča med Kobaridom in Robichem; področje sodi v krog svetolucijske kulture

V času teh najdb, proti koncu 19. st., je bila v polnem razmahu "keltizacijska paradigma" v tesni povezanosti s pangermanizmom, in tako so nekateri hoteli videti tudi v napisih potrditev takih svojih stališč.

V delu *La lingua venetica* – G. B. Pellegrini in A. L. Prosdocimi – (str. I/585) beremo: »Velja opozoriti, da sštevilne situle iz Svete Lucije v splošnem sodijo v pozno obdobje (IV. atestinsko obdobje in še kasneje). Po mnenju prazgodovinarjev bi morale v tej nekropoli potrjevati venetski etnos; tudi posode z rdečimi in črnimi površinami, ki jih delijo reliefni trakovi, se ujemajo s tistimi iz tretjega atestinskega obdobja. Različne fibule kažejo včasih severnjashke in orientalistične vplive... V celoti so si strokovnjaki enotni, da gre pripisati obsežno svetolucijsko grobišče Venetom, a ne toliko njihovem najstarejšemu obdobju priseljevanja s severovzhoda kakor nekemu kasnejšemu obdobju, potem ko so se zhe dodobra ustalili na svojih novih bivališčih v ravnini in so se začeli shiriti proti severovzhodu.«

Taka razmishljanja bolehajo za marsikatero prenačljenostjo, v tem primeru naj bi Veneti nekoch prej prishli s severa(vzhoda) – npr. Devoto izrecno govori o Panoniji – se naselili po severovzhodni Italiji, od tod pa naj bi se ponovno shirili tja, od koder so prishli. To sprehajanje narodov po Evropi meji zhe na bajke; kot da bi igrali shah, premikajo resni znanstveniki cela ljudstva po obseznih prostranstvih, kakor da na poljih ne bi bilo drugih figur, che pa so zhe, jih je treba "pozhreti"...

Napisi na predmetih s svetolucijskega področja so (oznake po zgoraj omenjenem delu):

(str. 591) Is 1, J. Szombathy, *Grabfeld zu Idria* itd., bronasta plitva skledica s premerom 135 mm in visoka 45 mm, po zgornjem zunanem robu okrashena z razastimi trikotniki, z znaki verjetnega rochaja. Napis z desne berejo različno, nekateri celo domnevajo kakšno manjkajočo chrko, avtorja objavljata naslednjo različico: *lah.v.n.ah. v.rot.a.h*, kar morda da **Laivnai Vrotai**, epitaf za žensko, po mnenju slovitega venetologa Lejeuneja, je treba izključiti ime kakšnega bozhanstva.

(str. 593) Is 2 J. Szombathy, *Grabfeld zu Idria* itd., le rahlo poshkodovan bronasti vrček z lepo oblikovanim drzhajem in okrashen na notranjem robu, premer 70 mm, vishina 40 mm, negotove smeri branja, verjetno v levo, domnevajo, da je napis (ne povsem jasen, zlasti poslednja chrka je skoraj nerazpoznavna) kljub nekaterim neskladjem enak zgoraj omenjenemu; k temu naj bi pritrjevalo, da so ga nashli v istem grobu: *lah.vnahvrot.a.h*, torej **Laivnai Vrotai**.

(str. 595) Is 3, J. Szombathy, *Grabfeld zu Idria* itd., fragment bronaste plohchice, morda del posode, dolzhine 78 mm in shirine 18-20 mm, napis teche z leve na desno med oznachenimi pasovi. Prebralo naj bi se: *lik.s.m.elink.s. - +a.i.?o.s.kaō - ??*, to naj bi bil **Luk(io)s Melink(io)s / Gaijos Kab [??]**; kaj naj bi to pomenilo, menijo različno in ostaja pomen napisa povsem negotov. Ob samovoljnem branju posameznih chrk (npr. str. 596, zadnji odstavek):

»Izbral sem branje *l* za chrko na sedmem mestu prve vrstice – tako kot je predpostavil tudi Lejeune – s chimer sem pokazal vero v zacetni *l* (dasi je neregularen; prim. tudi Is 2); neregularna se izkazhe tudi punktuacija zacetnega *m* (morda lahko napako razlozhimo po privlachnosti, ki izhaja iz shtevilnih konchnih *m* v akuzativu, vedno punktiran?). V drugi vrstici chrki na 3. in 4. mestu morebiti predstavljata notacijo za hiperkarakterizirani *jod* (?), z dvema preobrnjenima *c*; je pa vseeno verjetno, da gre za drugo ime mozha, za katerega se je ohranil *praenomen* zhe v latinski obliki, to je *Gaius* (primerjaj *Lucius*?), ki mu sledi *nomen*, od katerega so ostale zanesljive le prve tri chrke (*Kab-*).« Zhe ta kratek navedek v najjasnejshi luchki pokazhe, s kolikshnimi domnevami, ugibanji in tveganimi izbirami je

povezano branje zhe tako zelo redkih venetskih napisov! In zaradi tega nas prav nič ne sme presenetiti, da obstaja množica interpretacij besedil najuglednejših lingvistov, ki si med seboj tudi močno nasprotujejo.

Zhe sama punktuacija je eno od strokovno nerazchishchenih vprasanj. Prosdocimi (str. 23 in naprej) pravi: »Znachilna za venetsko pisavo je punktuacija: chrke so na določenih mestih omejene z dvema pikama (v splošnem z dvema pokonchnima chrlicama ali z dvema pikama ali z dvema pomishljajema); v primeru, da sta dve zaporedni chrki zajeti v punktuacijo, sta sosednji piki lahko poenostavljeni npr.: (.x.y.) namesto (.x.y.).« Nekoliko drugačna je punktuacija v Lagole di Calalzo, kjer se na mestu dveh pik pojavlja ena sama, in opazhamo pogosta odstopanja od »juzhnih« pravil. Razen nekaterih predhodnih, povsem nesprejemljivih delnih intuicij ali domnev, je razlago punktuacije dal Vetter, z natančno Beelerjevo ugotovitvijo posebnosti (skupine nepunktuiranih soglasnikov), in neodvisno od njega tudi Lejeune. Razlaga zajema dvoje vidikov: prvi je opisen in v celoti sprejemljiv; drugi izhaja iz zgodovinske in fonetichne interpretacije, katere preprichljivost ni tolikshna kakor pri prvem vidiku. Po Vetterjevih pravilih so punktuirani: samoglasniki na zacetku zloga ali besede (tudi *i* in *u* z vokalno vrednostjo); konchni soglasniki v besedi, vključno z *i* in *u*, glede na vlogo v dvoglasniku. Zhe Vetter je določil soglasnishke zveze, pri katerih prvi element ni bil punktuiran in je moral pripadati drugemu zlogu (tavtosilabichne zveze), zaradi chesar jih ni bilo treba punktuirati; vendar se pri tem pojavlja vrsta izjem in posebnosti, ki zamegljujejo pravo naravo punktuacije oziroma dopushchajo vrsto samovoljnih interpretacij, kar Prosdocimi ochita tudi slavnemu Lejeunu! (str. 24). Prosdocimi meni, da je za nas venetska punktuacija koristna, ker nam omogocha spoznavati venetsko zlogovanje, in dvojno na praktichni ravni: pomaga lochevati besede (neredko tezhavno opravilo zaradi neprekinjenega pisanja – *scriptio continua* in nepoznavanja jezika) ter dovoljuje izkoristiti v najvechji meri fragmente poshkodovanih napisov. Atestinski tip punktuacije izhaja iz staroetrushchanskega in ni prav jasno, kdaj in kako je bila uvedena ter s kakshno doslednostjo, pri chemer je treba dodati, da tudi v etrushchini ni povsem pojasnjena vloga punktuacije, saj nekateri menijo, da ni rabila zgolj za oznachevanje zlogov, ampak je imela tudi semantichni pomen. Tako je bila v mestih Veio in Narce v uporabi punktuacija s tremi navpichnimi pikami, kar po Lejeunu lahko pomeni heterogeno rabo, ko so Etrushchani opustili zlogovno punktuacijo in jo uporabljali za lochevanje besed, vendar to ni gotovo. Morda je punktuacija tudi (str. 25) pomenila devokalizacijo konchnih soglasnishkih elementov in rabila za lochevanje zacetnih ter konchnih besed med pisanjem, s chimer pa se Lejeune ne strinja. V opombi (str. 25, op. 76) lahko zasledimo, da obstajajo problemi pri pisanju resnichne izgovarjave, za kar je dovolj navesti angleshko besedo **enough**, beremo *ináf*, »dovolj, zadosti«, in je morda punktuacija rabila tudi kot napotek za izgovarjavo. Che k slednjemu primeru dodamo she, da se podobna kombinacija chrk *-ough-* v angleshchini bere zelo razlichno, npr. *plough*, beremo *plau*, »plug«, ali pa *ought*, beri *o:t* »moral bi, kakorkoli, sploh«, nam je jasno, na kaj je mislil Lejeun.

Prosdocimi pa k temu dodaja, da v osnovi punktuacije ni bilo zlogovanje nasploh, marveč odprt zlog, zato ne bi smeli v past hipoteze o zlogovnem sistemu, ki naj bi bil tudi chasovno pred vsemi, o zapletenosti tega problema je razpravljal tudi Lejeune, da morda gre za najmanjshe glasovne in ne pisne enote. Tako Peruzzi opozarja, da so Minojci poznali *st*, vendar ga niso pisali (str. 26). Ostaja odprto vprasanje razlochevanja fonemov, che je pisava bila zlogovna, saj ni mogoche povsem zapisati izogovorljive enote glasu z zapisljivo enoto zloga. Che je sistem zapisovanja zlogov ustrezal enemu jeziku, ni ustrezal drugemu, ki je imel drugachno skladnjo, a je morda povzel po prvem sistem pisanja.

Tudi drugi pisci se zhe za etrushchino muchijo s punktuacijo, kaj naj bi sploh pomenila in zakaj je nastala. Romolo A. Stacioli (*Il "mistero" della lingua etrusca*, Newton Compton ed., Roma, 1987, str. 84-88), docent za etruskologijo na Universita di Roma, pishe: »V najstarejsi pisavi, razen v izredno redkih primerih zhe v 7. st. pr. n. sht., so besede pisane brez presledkov (*scriptio continua*), kar vchasih ustvarja velike tezhave pri branju in pogosto le hipotetichno razdelimo besede. Toda v zachetku druge polovice 6. st. pr. n. sht. se razshirja uporaba punktuacije ali lochevanje besed z lochilnimi znaki, ki so obichajno v obliki pik (ena, dve ter tri ali celo shtiri v najstarejsih zapisih), dokaj redkeje je v uporabi chrtica in zelo pozno z manjsimi trikotniki ali "andrejevimi" krizhci. Posebna vrsta punktuacije, katere izvora ne poznamo, je t.i. "silabichna", zlogovna, ki jo najdemo v 6. st. pr. n. sht. na jugu; njena funkcija ni lochevanje besed, marvech poudarjanje dolochenih "polozhajev" nekaterih chrk (osamljenih samoglasnikov in konchnih soglasnikov v zlogu). Zlogovna punktuacija (razen delnega prezhivetja v Kampaniji v prvi polovici 5. st. pr. n. sht.) izgine ob prevladi punktuacije za lochevanje besed.« Poleg tega je treba uposhtevati vechstoletne razpone med posameznimi teksti, ko se je jezik spreminjal; pomislimo zhe na sto petdeset let staro Preshernovo slovenshchino v primeri z danashnjo, kaj shele pred petsto leti pisano trubarjevshchino ali pa jezik Brizhinskih spomenikov izpred tisoeh let ...

Prav tako je v venetshchini nerazresheno vprasanje homografije *i* : *h*, saj je branje znaka *.|* kot *.i* (razen v posameznih primerih) sprejeto le pri nekaterih, medtem ko drugi vztrajajo pri *h*. Tudi glede znaka *<* si niso vsi enotni, saj berejo *c* in *j*; potem je she razlichica *|<*, kar naj bi bilo *k* ali *ic* itd.; tega je she veliko vech.

Ne bi pripisal takemu umu, kot je Prosdocimi, da ko obravnava *jod* oz. *.io.*, vzame v obzir baltshchino, povsem pa ignorira slovanshchino, cheprav je obche sprejeto, da tvorita baltsko-slovansko enoto.

Opozoriti moramo, da vse te tezhave pri branju posameznih chrk in celotnih besedil prihajajo bolj ali manj do izraza pri vseh ohranjenih venetskih besedilih.

A. L. Prosdocimi se v drugi knjigi zgoraj omenjenega dela loteva lingvistiche razchlenitve posameznih venetskih besed, tako tudi pravkar navedenih (II, str. 127): **Laivnai vrotai**, za kar povzame tele razlichice: *lah.v.n.ah v.rot.a.h. P% la.i.v. n.a.i. v.rot.a.i. (Is 1)*; *lah.vnah vrot.a.h P% la.i.vna.i. vrot.a .i. (Is 2)*, ter se sklicuje na vrsto drugih jezikoslovcev. Tako naj bi Vetter videl v tem imena bozhanstev, mesapijsko *Lahona*, lokalno poimenovanje za Artemido, kar naj bi ustrezalo grshkemu *Leho*; *vrotah* pa naj bi bila boginja poroda, podobno latinskima *Ante-vorta*,

Post-vorta. Krahe se s tem ne strinja, a tudi ne Beeler in Pisani. Lejeune in Pellegrini vidita v napisu osebno ime: *Laivna* iz **Laivo* kakor *Votno* iz **Voto* itd. Lejeune izključuje branje *Lav-* v korist *Laiv-*, s chimer se odpove neposredni primerjavi z *Lavskos*, *Lavivs*, *Lavov* < **Lauicos*, *Lavisno* itd., vendar opozarja, da napis iz Ostie *Laevonicvs*, ki je tujega izvora, vzbuja negotovost. Ime *Vrota* je zaznano v venetski onomastiki; primerljivost z latinskim *verto* (indoevropsko **wert*) ali z *Verto* / *Vorto* v keltshchini je zgolj možnost. Prav tako nesprejemljiva je primerjava s shpartansko boginjo *Orthia* v različici *Wrothaia* (W- beri dvoustichno), sklepa Prosdocimi.

Preseneča, da Prosdocimi v drugi knjigi ne obdeluje posebej tretjega napisa, **Luk(io)s Melink(io)s** / **Gaijos Kab[??]**, temveč ga le vključi v končni seznam.

Tudi če se držimo Prosdocimijevega branja, postanemo pozorni na nekatere možne onomastichne in druge primerjave z danšnjimi imeni.

Izraz *Melink(io)s* lahko tako ali drugače vzporedimo z danšnjimi okolishkimi priimki Melink (Nova Gorica, Kanal, Kambreshko), Melinc (Nova Gorica, Tolmin, Kobarid), Melihen (Bovec) ali s toponimi Melinki pri Ligu nad Kanalom ob Sochi, Melinci pri Beltincih, jezero Melinca jama pri Hrushevem zahodno od Ljubljane, gora Melnik severno od Reke itd.

Prav tako *Luk(io)s*, ki ga lahko primerjamo z okolishkimi imeni naselij Livek, Lig, Loka, Lohke ipd.

Tudi *Kab[?]* omogoča določene vzporednice z osnovo *Kab-*; seveda nočem poenostavljati z danšnjimi okolishkimi imeni Kambreshko, Kobarid ipd., vendar sem zhe v svojih prejšnjih delih navedel veliko razlogov za utemeljena drugačna branja, kakor pa je ustaljeno na romanski ali germanski osnovi.

Pa *vrotai*, *vrotah* itd., mar res ne bi smeli pomisliti na osnovo vrata, tudi toponim prelaza Vrata pri Chepovanu, nad Mostom na Sochi? Ali na Vrsno, celo vrsto Vršichev, Vrhov ipd., che je zhe dopustno *Wrothaia* in podobno?

Zhe s chrkovanjem Prosdocimija *lik.s.m.elink.s. – ÷.a.i.?o.s.kaō – ?* se odpirajo dodatne možnosti.

Enako velja za *Laivnai vrotai* oziroma Prosdocimijevo branje *lah.v.n.ah v.rot.a.h. P% la.i.v. n.a.i. v.rot.a.i.* ali *lah.vnah vrot.a.h P% la.i.vna.i. vrot.a .i.*, saj nam je drugačno branje na dosegu roke kljub pretečenim tisočletjem. Poleg zhe nashtetih branj Prosdocimija in drugih smemo dopustiti she druge nachine.

Povsem nove možnosti pa bi imeli, che bi kritično razchlenili Prosdocimijevo branje, kot je on storil z drugimi uglednimi etruskologi, za kar sam nakazuje utemeljena izhodishcha z odkritosrchnimi opozorili o vseh pasteh njegovega in drugih branj!

Pogosto se etimologi ob upravicjevanju svojih razlag nekega toponima ali tudi osebnega imena zatekajo k trditvi, da gre pach tako in tako za ime, zapisano tam in tam, ne povedo pa, kaj tisto ime pomeni. Zdi se nam samo po sebi umevno, od kod so vzeta slovenska osebna imena: Cvetka, Bozhica, Draga, Nada, Danica, Slava; Mirko, Slavoj, Bojan, Borko, Borut itd., pa Dragoljub, Ljubomir, Slavoljub, Borislav itd.; izhajajo iz znachajskih posebnosti, znachilnosti, primerjave z nechim itd., podobno je s tujimi imeni, ki so postala povsem vsakdanja, a le malokdo ve za njihov prvotni pomen v hebrejschchini, latinshchini, grshchini, keltshchini ...

Vedeti je treba, da so tudi osebna, obča in druga imena vir informacij o jeziku, in v gornjih primerih je edina ovira, da na splošno jezikoslovci ne iščejo slovanske osnove zanje zato, ker pač Slovanov skoraj do sredine srednjega veka menda ni bilo v Posočju in v zahodni Sloveniji, da o Vzhodnih Alpah niti ne govorimo, namesto da bi prav odkrivanje takih imen potrjevalo njihovo prisotnost, tako kot vneto in zavzeto počno pri vsepovsodnem iskanju keltskih, ilirskih, germanskih, latinskih ipd. osnov za imena voda, gora in krajev.

Vendar ni namen tega dela, da bi se podrobneje lotevali razčlenjevanja posameznih etimologij, marveč je vse, kar je bilo doslej zapisano, rabilo odpiranju drugачnih vidikov na preteklost nashih krajev in ljudi, ki so tod zhiveli zhe v davnini; to izhaja iz spoznanja potrebe po ponovnem in drugachnem branju ali, che hochete, reinterpretacijah ali stalishch Bezlaja, Grafenauerja, Oshtirja in drugih vлучi teorije kontinuitete.

Che ponovimo:

(1) **France Bezlaj**: »Imena *Bate, Baske, Banjšice* kazhejo naravnost na etnikon **Veneti Bate* so kakor *Benetke* iz **venetici* akuzativ pluralis iz **Veneti* in izključiti moramo primerjavo z albanskim *vënt, vëndi* »bivalishche«, kar je v antiki izprichano v imenu *Avendona* nekje ob cesti med Oglejem in Siskom. Takshna dejstva bi govorila za sklepanje, da je bila latinizacija nashega ozemlja v rimski dobi zelo povrshna in omejena v glavnem na rimske vojashke centre z okolico. Staroselci na nashem ozemlju ob chasu prihoda Slovanov niso bili jezikovno enotni in suponorati smemo poleg vulgarne latinshchine tudi she ilirovenetske govore.« (BEZ I, str. 140)

(2) **Luka Sienčnik in Božo Grafenauer**: leta 1945 je le kakshen mesec po pravkar konchani drugi svetovni vojni izshla v Ljubljani drobcena knjizhica *Slovenska Koroshka – seznam krajev in politichno-upravna razdelitev* izpod peres Luke Sienčnika in Boga Grafenauerja (SIEN). V predgovoru Bogo Grafenauer pishe: »Prvi osnutek za prichujočo knjizhico je naredil ob koncu leta 1944 v Znanstvenem institutu pri Predsedstvu SNOS na Rogu dr. Luka Sienčnik... Seznam slovenskih krajevnih imen na avstrijskem Koroshkem naj bi sluzhil vsem, ki imajo kakor koli opravka z navedenim ozemljem, obenem pa dokazujejo ta she danes zhiva imena, da je to ozemlje v resnici slovensko. *Che bi shlo namrech samo za mrtva slovenska imena, ki so se nam na kakrshen koli nachin ohranila, se ne bi mogli omejiti na sedanjo slovensko Koroshko, marveč bi jim morali slediti po vseh vzhodnih Alpah do Donave in preko nje.*« (podchrtal L.V.)

(3) **Karel Oshtir**: postavlja med Baltoslovane in Germane ilirsko-trashki pas ter da so se v Zakarpatju Slovani prav tako naselili na ilirsko-trashko plast. Zato si najprej oglejmo njegovo zakarpatsko shemo, ki jo je razlozhil v delu *K predslovanski etnologiji Zakarpatja* (Etnolog I, 1926-1927, str. 6): »Po vsej verjetnosti spadajo zakarpatski avtohtoni k Venetom, ki so segali do Baltijskega morja in ki so v najblizhjem sorodstvu s podkarpatskimi in severnobalkanskimi Iliri. Iliro-Veneti (slednji se nahajajo, kakor je znano, tudi v severovzhodni Italiji) skupaj z Liguri v zahodni Nemchiji, severozahodni Italiji in Galiji, s Pikti v Angliji, z Ibero-Baski v Shpaniji, z Etrusko-Reti v centralni Italiji in v Alpah, s Predkimerijci v juzhni Rusiji ter s Predgrki, ki so v najozhjem sorodstvu z Maloazijci, vsi ti tvorijo

predindoevropsko staroevropsko v centralni, južni in zahodni Evropi, spricho česar se zakarpatsko geografsko imenoslovje ponavlja v navedenih jezikih.« Oshtir zakljuchi (str. 73): Zaradi staroevropske glasovne spremembe $n < > l$ so nastali *Veneti* za pred slovansko $wel\text{ } \text{ } > welt >$, zahodnoslovansko *Veltebi* – kjer je oblika *-eb-* za označevanje imena ljudstev (kakor pri *Dudlebi*, to je oblika, ki je npr. iz slovanshchine preshla tudi v langobardsko *Anthaib*) iz *-aib-* in se pojavlja tudi v siciljansko-trashkem *-ib-* – tako $*we/ame/\text{ } > \text{ } v \text{ } Veneti - Antes < > *wel\text{ } > \text{ } v \text{ } Veltebi$ primerjamo s pred slovanskim $*wen\text{ } > *went > vet$ »velik« $< > *wel$ v *vel* »velik«, $*we/al\text{ } > ve/alt > ve/oltú$ »velikan«. Tako naj bi torej vsaj lingvistično obstajal enačhaj med *Veneti* – *Anti*; vendar smo videli, da se dá to uskladiti tudi v zgodovinskem smislu, kljub Oshtirjevi presenetljivi izjavi: **»Kdaj so prishli Slovani v Zakarpatje in kako dolgo so se zadržali Iliro-Traki v Karpatih, so postranska vprashanja, ki nas, che operiramo s pred slovanskim ilirsko-trashkim substratom, ne tangirajo«**, a uposhtevajoch tudi zhe na zacetku omenjeno mnenje Franceta Bezlaja: »*Veneti*, ki so nam pustili imena kakor *Benetke*, prevzeto prek romanshchine in *Banjshice*, *Bate*, *Baske* verjetno she direktno, so se preselili na jug vech kot poldrugo tisočletje pred Slovani, so bili verjetno samo del skrivnostnega ljudstva ali konglomerata ljudstev, ki ga domnevamo na nekdanjem ozemlju luzhishke kulture.« (BEZ I, str. 255) »Ime vasi *Baske* na *Banjshicah* lahko razlozhimo glasoslovno samo iz *vētüskê* k etniku *Venti*, verjetno *Veneti* ali morda slovansko *Anti*« (BEZ I, str. 291)

(4) **Mario Alinei**: Prof. Alinei dobesedno pravi naslednje: »Zacheti moram s tem, da spravim z eno najbolj absurdnih posledic tradicionalne kronologije: 'prihod', in to celo v zgodovinskem obdobju, Slovanov na neizmerno področje, kakršnega danes naseljujejo...edini logični sklep je, da je južna veja Slovanov najstarejša, in iz nje sta se razvili, na različne načine in morda v različnih chasih, zahodna in vzhodna veja Slovanov [op.L.V.: kako podobno je to Nestorjevemu izvajanju pred osemsto leti v njegovi kroniki *Povest vremenih let*]... Danes le she manjšina strokovnjakov podpira teorijo o poznem preseljevanju Slovanov... saj nobena od različic poznega preseljevanja ne odgovarja na vprashanje: kaj je omogochilo Slovanom, da so iz svojih bronastodobnih ognjishch postali dominantno ljudstvo v Evropi... jugozahodni del Slovanov je od vselej mejil na Italide v Dalmaciji, na prostoru vzhodnih Alp in v Padski nizhini... domnevno "slovansko preseljevanje" je polno nasprotij... Ne obstaja neka "severna slovanshchina" pach pa je to le različica južne slovanshchine... prve metalurshke kulture na Balkanu so slovanske... v povezavi z Anatolijo... Prisotnost Slovanov na obmochju, ki je zelo blizu sedanjemu, obstaja od neolitika (in potemtakem she od prej)... Slovani so (prvi, skupaj z Grki in drugimi balkanskimi ljudstvi) razvili poljedelstvo... poljedelsko meshano ekonomijo, tipično evropsko, ki kasneje omogochi rojstvo grshkega, etrushchanskega in latinskega urbanizma... Germani so prevzeli poljedelstvo od Slovanov... balkansko obmochje je eno redkih, na katerem je dokazana prava in resnichna naselitev skupin ljudi, ki so prishli iz Anatolije...« – Tako govori teorija kontinuitete.

Lev Detela

TRI EKSISTENCIALNA SRECHANJA S PREZHIOVIM VORANCEM

I.

Voranc mojega otroštva

Leta 1949 obiskujem tretji razred ljubljanske osnovne šole na Vrtachi. Je čas realnega socializma. Mojega očeta, takrat še ravnatelja VII. državne gimnazije v Ljubljani, so pravkar izključili iz komunistične partije, ker je v znanem sporu s Stalinom izrazil dvom o upravičenosti nasprotovanja Sovjetski zvezi. Tudi sam imam ob teh dogodkih, čeprav nisem kriv za očetova dejanja, težave v sholi. Vechkrat me klichejo k direktorju, ki mi popolnoma po krivici očita, da sem na zidu neke hishe na Trgu revolucije, zdaj spet Kongresnem trgu, napisal zlonamerne in sramotilne besede proti maršalu Titu (»Maršal Tito ima zlato rito«). Prav v tem času izide pri Mladinski knjigi v Ljubljani zbirka Voranchevih črtic za mladino *Solzice*. Je neke vrste slavilno darilo za mladi rod iz rok pisatelja »nove slovenske napredne literature«. Proti koncu vsakega šolskega leta izide pri Mladinski knjigi taka publikacija izpod peresa kakega sodobnega slovenskega pisatelja. Leto dni prej, leta 1948, v mojem drugem razredu, so to *Mule Toneta* Selishkarja, ilustrirana zbirka humorističnih zgodb o povezanosti chloveka in zhivali v času partizanskega bojevanja proti okupatorju.

Te knjige sicer niso obvezno sholsko berilo, vendar so v tedanjem času brez televizije, ki je še čas velikokrat obilnega branja, vzpodbuda na poti v svet literature. Na učiteljev predlog jih vsako leto naročimo oziroma kupimo skoraj vsi v razredu, da nas potem spremljajo še naprej leta ali desetletja.

Dan, ko nam prinesejo v razred *Solzice*, občutim kot praznik. Še danes se spominjam nekakšne svetlobe, občutka razsvetljenosti, ki se pretaka skozi široka sholska okna na mizo, na kateri lezhe, obsijani s soncem, izvodi mladinske knjige Prezhiovega Voranca.

Prva izdaja *Solzice* je produkt tedanjega časa. Natisnjena je na preprost nachin, a z ljubeznijo, kot ljudska izdaja, in je smeshno poceni. Verjetno smo zanjo tedaj odshteli vsaj pol manj, kot stane danes en sam izvod dunajskega chasopisa *Die Presse*.

Na naslovnici je risba priznanega slikarja Franceta Mihelicha, ki očitno prikazuje malega Voranca pred njegovo rojstno bajto, grofovo »hubo« v Podgori pri Kotljah. Tudi v knjigi so ob vsaki vech ali manj avtobiografski Voranchevi črtici, in teh je veliko, nanizane Mihelicheve risbe. Ena najbolj zanimivih, ki me takoj pritegne, prikazuje hudicha v peklu, in je dodana prvi in naslovni zgodbi knjige, *Solzicam*. Takoj se lotim branja.

To mi ni tuje. V prvi knjigi mojih spominov *Chasomer zhivljenja*, ki je izšla leta 1987 pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu, sem med drugim zapisal (str. 64), da »vsak dan berem slovenske in tuje povesti. Ruski klasiki, pustolovske in vojne sovjetske zgodbe *Na desetem planetu*, *Timur in njegova komanda*, *Skrivnostni otok Fakaofu*, *Kako se je kalilo jeklo*, Ingolicheva *Pot po nasipu* o mladinskih delovnih brigadah, Tone Selishkar, France Bevk, Mishko Kranjec, Vorancheve *Solzice* me spremljajo na vsakem koraku. V kinu Moskva (danes kino Komuna, op. avt.), Union ali Sloga (danes Dvor, op. avt.) so na sporedu mnogi sovjetski filmi. Oche, ki doma noče imeti niti radijskega aparata, ki je zanj plitvo, vulgarno obchilo, sovrazhi tudi kinematografijo, ki po njegovem prepričanju na banalen način izpodriva gledalishko umetnost in kviri okus naroda. Zanimajo ga le sovjetski filmi, ki jih še na veliko predvajajo. *Admiral Nahimov*, *Na shchukino zapoved*, *Pravljica o zemlji sibirski* so tista sporochila, ki pripovedujejo o slavni ruski preteklosti, o prostranosti sovjetske dezhele, pogumu njenih ljudi, njihovih socialističnih zmagah in široki dushi ruskega chloveka, prepolni chustvenosti in izvirne domishljije. Oche se radozheljno in demonstrativno odpravlja v kino, ko so na sporedu sovjetski filmi, medtem ko prve amerishke pojave v ljubljanskih kinodvoranah oznachuje za neumen, prostashki kich.«

Nato v svojih spominih o tistem zdaj zhe davnem chasu pripishem, da »... na ljubljanske ulice pada droban dez. Rozhnik je utonil v sivini. Veliki pesnik Oton Zhupanchich se sprehaja med mokrimi nasadi v Tivoliju. Oche mi je narochil, da ga moram, che ga sreham, vljudno pozdraviti in zrecitirati njegovega *Cicibana* na izust, kar bo pesnika nadvse razveselilo. Zdaj se umaknem dalech za grm, ker mi je nerodno stopiti pred tujega, uchenega starega chloveka ...«

Toda nihche drug kot Oton Zhupanchich, tedaj prvi mozh slovenske kulture, prispeva na prvih straneh *Solzic* uvodno *Besedo z Vorancem in o Vorancu*. Tam med drugim zapishe: »Brez vsakrshnega sentimentalnega spakovanja in prenevedanja nezna, nezna ljubezen do svojcev, velika, velika ljubezen do domache hishe, do zemlje in kar raste na nji, do sosedov, do vsega obdajajochega, tako silna, strastna ljubezen, da si vse to, kar te obkrozha, ti sam, da ne vesh vech, kje je konec chloveka in kje se zachne vnANJI svet ...«

In potem Zhupanchichev patetichni finale kot morda naivni, morda konformistichni davek duhu tedanjega chasa v smislu mota, razvijajochega se skozi zhe prejsnja tehnoloshko vedno bolj uspehna obdobja industrijske revolucije z vishki v drugi polovici 19. stoletja z optimistichnimi vizijami najrazlichnejshih barv in prepričanj, kot so izprichana med drugim v literarnih utopijah kakega Julesa Verna pa tudi v najrazlichnejshih manifestih, od tistega komunistichne partije do fashistichne in nacionalnosocialistichne »bioloshko – socialne« zlorabe darvinizma v selektivne namene prevlade tako imenovanega nadchloveka nad nizhjim podchlovekom. Torej utopija, da chlovek vse zmore, da lahko v dobrem ali tudi na kakrshen koli drugi način, ki v imenu nechesa navidez vishjega dovoljuje vsa sredstva, posega na vsa področja chloveshkega zhivljenja. Saj o tem orjaku novega chasa pripoveduje zhe sam naslov tedanje tudi v slovenshchino prevedene

in v treh delih pri Slovenskem knjižnem zavodu v Ljubljani v najmanj 50. 000 izvodih izdane ruske kulturnozgodovinske uspešnice Iljina in Segala *Kako je chlovek postal velikan*. V smislu te novodobne optimistične vizije poda tudi Zhupanchich v uvodu v *Solzice* kratko Voranchevo biografijo za tedanje otroke na nov način: »Mlad fant ... opazuje, primerja, snuje, sklepa in vidi, kako je chlovek kljub vsemu močan! Da bi gore prekladal! In jih bo prekladal! In jih zhe preklada! In tako prehodi ta mladi fant dolgo in tezhavno, in vendar naravno pot od pashe in pluga do fuzhin in strojev, pot nashega chloveka od kmetskega pastirchka do delavca, od delavca do zavednega socialista in borca za bodočnost.«

In ker Voranc prav v tistem času resno oboli – a je dodatno, za kar pa javnost ne ve, kot kritični samorastnik in nekdanji ilegalac s pogledom v javno in zasebno zhivljenje nekaterih najvishjih političnih akterjev nove Jugoslavije, politično sumljiv in očitno obremenjen tudi s kontrolo UDBE – sledi še ta Zhupanchichev pripis: »Voranc! Nekaj sem slisal, kakor da hochesh zopet oboleti! Nikar! Medvedu se ne spodobi biti bolnemu ... Ali se Ti ne zdi zanimivo, da pravijo pri nas v Vinicah solzicam *dragoljubci*? Vesh kdaj sme biti medved bolan? Samo kadar so ga chebele opikale, ker je med kradel ...«

Samo nekaj tednov za tem, ko to napishe, umre 11. junija 1949 prvi Oton Zhupanchich. Prezhihov Voranc mu sledi dobrega pol leta zatem, 18. februarja 1950, star 56 let.

Bolj kot parole o novem chloveku me tedaj, starega okrog deset let, zanimajo skrivnosti Voranchevega pisanja. Tudi njegova sporočila o tem, kaj je dozhivel kot otrok. Knjige prebiram v tistem času na poseben način, skoraj magično, kot napeto iskanje neznanega in še nikoli videnega. Prebiram jih stopnjevano od besede do besede, od stavka do stavka, kot vzpon na charobno goro sanj ali nenavadnih dogodkov ali pa kot padec v brezna s strahovi iz teme, kjer se morash boriti na zhivljenje in smrt, da lahko prezhivish. In prav prvo, verjetno literarno gledano najmočnejšo in istochasno naslovno zgodbo *Solzice* iz Vorancheve istoimenske zbirke dozhivim na ta način, kot nevarno spushchanje v temachno gozdno globacho, ki ji domachini pravijo Pekel. Poistovetim se z glavnim junakom Vorancheve avtobiografske zgodbe, v kateri pripoveduje, kako je moral, ko ni bil star še niti šest let, na ochetov ukaz odgnati devet krav na pasho v to zanj strashno globel.

Ta sicer preprosto, a intenzivno napisana zgodba, ki bi mogla biti objavljena v vsakem koledarju Mohorjeve družbe ali v njenih družinskih vechernicah, pa je vendarle vech kot povprečno berilo za popestrenje dolgochasnih brezdelnih zimskih uric ob veliki kmechki pechi. To je pravzaprav inicialna zgodba, s slikovitimi zarisi pokrajine in narave, kar je znachilno za mnoge tekste tega pisatelja, ki pripoveduje, kako lahko postopoma premagash strah in v ljubezni do blizhnjega zrasesh v novo dimenzijo. V nasem primeru je to Vorancheva ljubezen do matere. S pomocjo te ljubezni, za katero se poda v globacho natrgat solzice, torej shmarnice, da jih bo mati lahko nesla v cerkev, premaga strah do

navideznega pekla v temni goshchavi, ki ga očitno ima za podobo onostranskega pekla, v katerem se muchijo zaradi grehov pogubljenе dushe.

Konec intenzivno, plastichno in kot iz enega kosa napisane chrtice je cankarjansko idealizirana, nekoliko sentimentalna podoba materinske ljubezni: »Materin obraz je pokrila blazen smehljaj; presrečna je iztegnila roke za solzicami in jih nesla k licu.«

In zachuda, komaj sedaj, ob ponovnem prebiranju chrtice *Solzice*, sem ugotovil, da moj prvi objavljeni tekst, proza *Peljal sem se k materi*, ki so mi jo natisnili aprila 1952 v tedanji prilogi *Ljubljanskega dnevnika Mlada njiva*, ni nastal le pod vplivom chrtic Ivana Cankarja, temvech zagotovo tudi zaradi vtisa, ki so ga v meni zapustile Vorancheve *Solzice* – a manj drugi v isti knjigi objavljeni spominski teksti, cheprav sem rad prebiral she nekatere v *Solzicah* natisnjene chrtice oziroma povestice, na primer *Tri pisanke* o otroshkem ponosu sredi socialne stiske ter *Dobro jutro* o ponemchevanju slovenskih otrok na Koroshkem, she posebej tudi chrtico *Bolechina* o požaru na vasi, v katerem ni hotela zgoreti shola, ki jo je mladi Voranc sprva zelo sovrazil.

II.

Moj Voranc shtudentskih let

Deset let kasneje, med shtudijem slovenistike na ljubljanski univerzi, bi se Prezhihov Voranc moral razodeti mlademu shtudentu v drugachni perspektivi. Potrebno bi bilo odkriti tiste silnice v njegovih literarnih delih, ki bi jih smeli s pravico zaznamovati z oznako progresivnosti. V literarnih sporochilih vseslovensko uveljavljenega koroshkega avtorja bi naj prav iz druzhbenoideoloske strukture njegovih literarnih del zazharelo tisto, kar da je v okviru svoje prognoze socializma napovedal zhe Karl Marx, ko je menil, da bo literatura v svoji novi (morda celo dokonchni fazi) izraz univerzalne problematike novega chloveka.

Toda che me je leta 1949 kot otroka pri Vorancu pritegnila ekspresivna vsebinska plastichnost njegovih zgodb, in to she pod vplivom Andersenovih pravljic, ki so imele zhe v mojem predsholskem otroshstvu s svojo subtilno nezhnostjo, humorjem, napetostnimi stopnjevanji vechsmerno poudarjenih umetnishkih pristopov pri prikazovanju realnih obrisov sveta in chloveka z dodatnim razkrivanjem v skrivnostnih teminah zakrite resnice bivanja odlochilen pomen za mojo rast v svet knjig in knjizhevnosti, me je tudi deset let pozneje she vedno privlachevala zlasti izrazna moch Voranchevega pisanja, cheprav ta ni vedno na istem stilistichnem nivoju, ker Voranc od chasa do chasa ambivalentno koleba med trivialnim in literarno adekvatnim in je ponekod zato manj preprichljiv.

V ospredju mojega zanimanja v shtudentskih letih so njegovi she danes legendarni *Samorastniki*, zbirka novel iz leta 1940, cheprav je bila vechina tekstov iz zbirke pred tem natisnjena v ljubljanski literarni reviji *Sodobnost*. Tu je Voranc, ki je zrasel kot samouk v pisatelja predvsem iz preproste vechernishke literature v knjigah Mohorjeve druzhbe, suvereno presešel s svojo izpovedno in jezikovno vech-

smernostjo in vsebinsko drznostjo enosmernost in klishejskost vechernishkega pisanja. Privlachiyo me predvsem shtirje teksti, in sicer *Boj na pozhiralniku*, *Ljubezen na odoru* in *Samorastniki*, ki so dali knjigi ime, pa novela, ki jo je Voranc napisal zhe razmeroma zgodaj, dalech pred vechino drugih v zbirki objavljenih tekstov. Imenuje se *Vodnjak* in je prvich izshla zhe leta 1925 v reviji *Pod lipo*.

Zakaj je hotel ta zgodnji tekst, ki ga baje, ko je v tujini sestavljal knjigo, sploh ni imel pri sebi, ker se mu je izgubil, a se ga je she rahlo spominjal, sploh vkljuchiti v zbirko? Očitno, ker se je skladal s tematiko vechine drugih v knjigi objavljenih tekstov, namrech s tematiko kmetovega boja za prezhivetje, s tematiko kmetovega boja z zemljo, ki jo obdeluje. To bi se moglo tolmachiti – in taka je bila dikcija v raziskovalnih diskurzih mojih shtudentskih let, kot prikaz tako imenovanega »proizvodnega odnosa«, o chemer se je takrat na shiroko razpisal Marjan Kramberger.

Tematika *Vodnjaka* je vsekakor sorodna tematiki *Boja na pozhiralniku* Kopanje vodnjaka je zhe samo po sebi neposredni motiv proizvodnega odnosa, cheprav je v nasprotju z *Bojem na pozhiralniku* gibalna sila te novele nekakshno skrivnostno narochilo: namrech ochetove besede na smrti postelji, da mora kopati, da bodo imeli vodo na kmetiji. Cheprav sin dvomi, da bo uspel, ga nekakshna chudna sila ali celo gon in strast zheneta, da izpolni ochetovo narochilo. Okolica sicer meni, da ni vech pri zdravi pameti, ko zagrizeno koplje in koplje, da bi prishel do vode. To obsesivno bojevanje z usodo ima mistichna obelezhja, ki so nashla pot tudi v svetovno literaturo. Spominja na srditi boj starega ribicha z veliko ribo, ki ga ta bije kot poslednji boj s samim sabo v Hemingwayevem kratkem romanu *Starec in morje* (The Old Man and the Sea), ali pa na zagrizeni boj kapitana Ahaba z belim kitom v Melvillovem romanu *Moby – Dick*. Maksima starega ribicha Santiaga v romanu *Starec in morje* se pri tem glasi: »Chlovek ne sme nikoli popustiti ... Mogoche te bodo unichili, toda popustiti ne smesh ...«

Tudi Borovnik v Voranchevem *Vodnjaku* ne more odnehati. Koplje in se zariva globoko v zemljo. Do navideznega uspeha. Do vode. Ne. Obsesivno do katastrofe. Do tragichnega konca.

Toda ali se je vedno bolj politichno in duhovno »ozaveshчени« oziroma socialno angazhirani Voranc nekoliko »sramoval« teh vdorov »bivanjske usodnosti« oziroma mistichnih ozadij ter mistifikacij delovnih odnosov v svoje predvsem zgodnje tekste, cheprav se jim v svojem obsezhnem vechsmernem literarnem opusu ni mogel nikoli popolnoma izogniti? Morda je zato uredniku knjige Ferdu Kozaku narochil, naj delo »popravi«. Ta ni toliko popravljaj vsebine, cheprav je baje izpustil nekaj »mistichnih«, očitno sanjskih in podzavestnih odlomkov, temvech je popravljaj tako imenovane jezikovne napake. Privoshchil si je okrog shtiristo popravkov, in to tako, kot da bi popravljaj sholsko nalogo.

To popravljanje Voranchevega jezika je zame v glavnem precej problematichna zadeva. Vprasham se, ali so popravki domnevnih »nerodnosti« res bolj izvirni in literarno mochni, kot originalni izrazi koroshkega samorastnika. Samo nekaj primerov za ilustracijo:

Voranc prvotno zapishe, da napaka *gnjavi* Borovnikov dom, toda Kozak ta *gnjavi* popravi v *morì* chesh da je to primernejši izraz. Ali res?

V prvotni obliki *Vodnjaka* »prihaja« ozka globel iz doline, medtem ko pri Kozakovem popravku »sega sem«. Pri Vorancu grozna slutnja »pride«, »preseka« radost nad uspehom in se »nasloni« na obe Borovnikovi z vso grozo, toda Kozak to popravi v mnogo bolj konvencionalno reshitev, chesh »slutnja ju obide, razbije radost in lezhe nanju«.

Na sploh je treba pri Vorancu vedno in povsod uposhtevati njegov subtilni občutek za izrazno moč jezika, ki ga chrpa tudi iz samosvoje slovenske koroshke besedne zakladnice. Saj Marjan Kramberger v raziskavi *Problem kmetstva v Prezhihovih novelah*, ki jo najprej objavi leta 1960 in 1961 v prvem letniku ljubljanske revije *Perspektive*, nashteje celo vrsto od obichajnega nachina odstopajochih Voranchevih ekspresivnih izrazov. To je she posebno očitno pri tistih, ki ponazarjajo napad, ogroženost in boj, kar sodi v osrednji del Voranchevega literarnega sporochila. Pri Vorancu se pozhiralnik namrech »rodi, napade njivo, se potuhne pod zemljo ... se nenadoma pojavi na drugem koncu, koshati se in shiri in bogato rodi«.

Tudi *Boj na pozhiralniku* se koncha s katastrofo. Gre za upiranje Dihurjevih mlakuzham, iz katerih vsak dan udarja voda, ki unichuje plodno zemljo. Gospodarstvo postopoma propada, cheprav Dihur vedno znova odkriva vodne zhile in zheli z lopato in krampom premagati nevarnost. Ni dovolj, da ga meche bozhjast. Umrla mu je tudi zhena, tako da je za vse sam. Toda strast do zemlje v njem do konca ne popusti, pa naj je zhivljenje she tako tezhko. Ko konchno odkrije vodno zhilo in hoche zmagati nad stihijo naravnih danosti, se nanj zvali skala in ga ubije.

Ljubezen na odoru je prav tako novela z zhalostnim koncem. Ta v mojstrskih dialogih in spremnih psiholoshkih opisih uchinkovito oblikovana oda »svobodni ljubezni«, ta slovenski »kmechki erotikon«, sodi k najboljšim Voranchevim literarnim tekstom. Pripoveduje o Radmanci, ki ima zaradi starega mozha odnose z razlichnimi moshkimi in z njimi vech otrok. Mozh jo zapodi od doma, zato zhivi z mladim tesarjem Voruhom, kateremu je rodila osmega otroka. Toda Voruha, s katerim bi lahko zhivela v ljubezni, ubije v gozdu plaz drsechih drevesnih debel.

V naslovni, skorajda programaticni noveli *Samorastniki* s podobnim motivom »svobodne ljubezni« je Voranc posegel iz sodobnosti nazaj, v chas pred sto leti. Pripoveduje o kajzharski hcheri Hudabivshki Meti, ki ima s sinom bogatega kmeta Karnichnika kar devet otrok, a se z njim ne sme porochiti. Zveza med obema traja in traja, cheprav so vsi proti njej. Karnichnikov sin je zaradi neurejenega stanja vechkrat pijan. Nekega vechera, ko se vracha domov, pade v jezero in utone. Njegovi in Metini otroci – samorastniki – odrastejo in se razkropijo po vsej dezheli. Pisatelj meni, da jih je bilo najprej devet, zdaj pa raste zhe chetrtri, peti rod, cela vojska, ki izpodjeda in zasega Karnice bogatashev.

Torej vendarle pisateljeva nova vizija? Vizija nove, boljshe, svetle bodochnosti, ki poganja iz arhaichnih korenin tezhke preteklosti? Vsekakor zhe naslov novele,

Samorastniki po kateri je poimenovana celotna zbirka, simbolizira revolucionarno plat Voranchevega literarnega in duhovnega prizadevanja.

Leta 1959, v času mojega ljubljanskega študija, velja literatura Prezhihovega Voranca za sholski primer, ideoloshko gledano, pozitivno opredeljenega progresivnega pisanja. Antun Barac zapiše v svoji knjigi *Jugoslavenska knjizhevost* (Zagreb 1959), da je Prezhihov Voranc »u svojim djelima uspio ... pokazati, kako se ispod razlichitih fraza kriju interesi klasa i udruzenja.« (str. 312).

III.

»Postsocialistichni« Voranc na prelomu 20. in 21. stoletja

Kako je torej z Vorancem danes, v dobi globalizma in literarnega postmodernizma, ko je pripovednishtvo socialnega realizma izgubilo svojo nekdanjo politichno podpirano vodilno funkcijo? Je Voranc she aktualen?

Baje je ob snovanju romana *Jamnica* hotel na samosvoj nachin odgovoriti Hamsunovim pogledom na zhivljenje, kot jih je norveshki Nobelov nagrajeneec iz leta 1920 predstavil v romanu *Blagoslov zemlje*. Zato je kolektivni roman o zhivljenju v koroshki vasi po letu 1921 baje hotel prvotno imenovati »Prekletstvo zemlje«, a se je premislil.

Med Voranchevim in Hamsunovim pristopom k problematiki zemlje in chloveka na njej so v resnici očitne razlike, ne le v stilu, temvech predvsem v idejnem pristopu k problemu in k z njim povezanim motivom, pri chemer nochem primerjati Hamsunove suverene izrazne mochi v morda posebno izraziti umetnini *Markens Grøde*, torej *Blagoslovu zemlje*, z Voranchevimi drugachnimi, v marsikaterem odseku reportazhno ali celo publicistichno napisanimi romani shirshe družbene skupnosti. Povezuje ju kolorit, podezhelje, zemlja, tudi kljubovalno razpolozhenje proti ustaljenim politichnim situacijam, cheprav ga zajemata iz razlichnih zornih kotov in preprichanj. Vendar ju ločuje neka bistvena mentalna razlika, razlichno izhodishchno občutje pri pristopu k problematiki. Voranc se vedno bolj naslanja na moch chloveshke skupnosti, Hamsun se zateka k posebnemu, mochnemu posamezniku, ki premaga vse ovire.

Ni mogoche rechi, da Voranchevi protagonisti ne ljubijo svoje zemlje. Očitno je, da so z njo povezani na zhivljenje in smrt. Cheprav so od trdega boja za prezhivetje trudni in izchrpani, nochejo kljub slabim razmeram, v katerih zhivijo, popustiti. Pravzaprav so ujetniki svoje eksistencialne usode, velikokrat deklasiranci, na milost in nemilost izrocheni propadu, s katerim se okoristijo le bogatini, ki se jim kapital stalno mnozhi na rachun izkorishchanih. Ti v svojem vech ali manj stihijskem, nagonsem bivanju, ko se borijo s pozhiralnikom narave, istochasno zhivijo sredi kapitalistichnega pozhiralnika, ki ga je najtezhje premagati in jih lahko v naslednjem trenutku dokonchno pozhre.

Prezhihov Voranc se v svojih literarnih tekstih deklarativno dokonchno ne opredeli za spremembo tega izkorishchevalskega stanja, vendar je vech kot

očitno, da je kot pisatelj *odtujen* oziroma *diferenciran* od ekspresivno opisanega zhivljenja svojih protagonistov. In vendar se ne more ločiti od njih in njihovih stisk. Te bo mogoče šele z revolucionarnim dejanjem popeljati k novemu, boljshemu, vishjemu zhivljenjskemu načinu »humanih socialističnih odnosov«, čeprav se je prav to v bližnji polpreteklosti izkazalo kot neuresničljiva utopija.

Popolnoma drugachen pogled glede chloekove prihodnosti ima Knut Hamsun, ki v *Blagoslovu zemlje* evforično zapishe: »Tu raste in uspeva vse, ljudje in zhivali in sadovi polja. Isak seje. Vecherno sonce sije na zhitna zrna. V loku jih razsipava iz svojih dlani, in kot zlat dezh padajo na zemljo ...«

Medtem ko Voranc meni, da so potrebne tudi na dezheli družbene spremembe, oblikuje Hamsun prototip avtarktičnega, od nikogar in nichesar odvisnega chloeka, ki sam seje in zhanje in uzhiva blagoslove svoje zemlje. Očitno ni odvisen od kriz sveta, o katerih prepričevalno poroča in vehementno svari Prezhihov Voranc. V tem je še danes aktualen.

Jasno je, da so dogodki druge svetovne vojne ovrgli Hamsunov idealistični, z nacionalnim socializmom dokaj povezani idejni pristop k tematiki zemlje in relativirali Hamsunovo literarno sporočilo. Vendar pa to vseeno zhivi še naprej zaradi suvereno na osnovno zreducirane dikcije, ki pripoveduje o tem, da se mora chloek vrniti nazaj k koreninam zhivljenja.

Tudi Voranchev prispevek k slovenski literaturi moramo povezati s tistim tipom mednarodno uveljavljene knjizhevnosti izpred druge svetovne vojne, ki je na vech ali manj realističen način v ospredje postavljala kmechko zhivljenje, problem zemlje in rodov na njej, kar je v nacionalnosocialistični Nemchiji izzvalo načrtno podpiranje »literature zemlje in krvi« (»Blut - und -Boden – Literatur«), čeprav so se s problematiko kmeta ukvarjali tudi popolnoma drugachni avtorji, Maksim Gorki, Sholohov, Nizozemci, Flamci, na primer Stijn Streuvels, ki so jih z veseljem prevajali v slovenshchino.

S Hamsunom povezuje Voranca motiv boja za prezhivetje. Prezhihov Voranc sprejema ta težki boj, a je pri tem skeptičen. Njegovi protagonisti velikokrat propadejo, čeprav se boj v kolektivu nadaljuje. Toda tudi stari svet zmagovitih posameznikov, v katerem se je zaustavil Hamsun, se je odločilno narushil.

Kot presežek po vseh katastrofah preostanejo pisatelju Prezhihovemu Vorancu spomini na prehojeno pot in družbena angazhiranost. Ali je z njo sredi osamljenosti svojih zadnjih let prishel naprej in uspel, pa je vprashanje, na katero bi bilo vredno odgovoriti.

Iz zgodovinskega spomina

Lucijan Vuga

VENETI V TROJI

(II)

ALI VEMO, KDO JE BIL V RESNICI HOMER?

Vsekakor pa je bil Homer Jonec po rodu. Narechje *Iliade* in *Odiseje* je jonsko, vendar močno prepojeno z aiolskimi prvinami. Iz tega se da sklepati, da sta nastajali v krajih, kjer se je govorila meshanica obeh dialektov, to je v obmejni pokrajini okoli Smirne. Tu se je verjetno rodil, zhivel in delal, torej na lochnici dveh celin in dveh kultur, kar je pustilo očitne sledove v njegovih delih. Tako je tudi razumljivo, da mu je bila trojanska pokrajina znana po osebem ogledu – izročilo pripoveduje, da je veliko potoval – zahodnogrshko geografijo pa je poznal samo po pripovedovanju. Slišati je celo glasove, da je bil Homer Trojanec, ne pa Grk, ker kazhe v *Iliadi* odkrito naklonjenost do trojanskih junakov, posebno she do Hektorja. Kakorkoli zhe, tako kot ni gotovo, kje se je rodil, ne vemo nich natanchnejšega o tem, kje je pokopan; baje na otoku Iosu ...

Vechina stvari o njem je zavita v meglo, tako je tudi z imenom Homer, ki naj bi pomenilo po antichnih razlagah ali »slepca« ali »talca« ali »spojitelja (posameznih pesmi)« ali »chloveka, ki se pridružuje, torej spremljevalca, tovarisha« ... Slednje naj bi izhajalo iz prigode, da je ime dobil takrat, ko je kot deček pri izselitvi meshchanov iz Smirne izjavil, da se jim hoche pridružiti. Sicer pa ni jasno niti to, kdaj naj bi Homer zhivel. Eni ga postavljajo celo zhe v chas trojanske vojne okoli leta 1200 pr.n.sht., drugi trdijo, da je bil Hesiodov vrstnik, tam okoli leta 700 pr.n.sht. ali celo she mlajshi. Brzhda je najbolje zadel Herodot, ki pravi, da je Homer zhivel 400 let pred njim, torej okoli leta 840 pr.n.sht. Njegovo ugotovitev potrjuje »*Marmor Parium*« iz let 264-263 pr.n.sht. na otoku Parosu; to je v marmor vklesana kronika grshke politichne in kulturne zgodovine; tudi ta ga prishteva devetemu stoletju pr.n.sht. V tem chasu naj bi brzhchas Homer zlozhil in zapisal (da, zapisal, che pa je bil slep?), trde nekateri, svoja epa približno v obliki in obsegu, v kakrshnih sta se ohranila. Glavni pomislek proti temu datiranju lezhi v dejstvu, da se kulturne razmere v *Iliadi* močno razlikujejo od razmer v *Odiseji*. Zato so se zhe v antichnih chasih oglashali pisci, da ne gre za enega in istega avtorja, drugi jim odvrachajo, da je sam Homer hote zasnoval obe deli na tak nachin z določenim namenom.

Troja II – klanchina dostopa do utrdbe-citadele v 3. tisočletju pr.n.sht.

*

Preden nadaljujemo, kazhe navesti, da sestavljajo arheoloshke najdbe v Troji devet plasti:

- Troja I (3000-2600 pr.n.sht.)
- Troja II (2600-2300 pr.n.sht.)
- Troja III in IV (2300-2050 pr.n.sht.)
- Troja V (2050-1900 pr.n.sht.)
- Troja VI in VII (1900-1100 pr.n.sht.)
- (1100-700 pr.n.sht.)
- Troja VIII (700-350 pr.n.sht.)
- Troja IX (350 pr.n.sht. – 400 n.sht.)

Utrjeno naselje, najdenih malo bronastih in slonokoshchenih predmetov.

Mestna utrdba-citadela z *megaronom* (stanovanjski prostor z ognjishchem v sredi), znamenja požhara: tu je bil najden sloviti zlati zaklad.

Obdobje zastoja, ruralna družhba.

Naselitev novega ljudstva, vpeljan je udomacheni konj.

Vrh mikenske civilizacije, verjetno je v tem chasu bila »trojanska vojna«; izgradnja obzidja

»z vogali«; na koncu Troje VII je bila naselbina zapushchena in jo je morda zasedlo neko balkansko ljudstvo.

Tako imenovano »temno obdobje«.

Trojo so kolonizirali eolski Grki; sledila je perzijska zasedba; Perzijce je pregnal Aleksander Veliki.

Helenski vojskovodja Lizimah je obnovil Novi Ilion in Atenin tempelj; sledila je rimska okupacija.

*

»Slovita *Iliada*, kakšno vero je mogoče dati temu starogrškemu epu, ki naj bi ga spesnil (menda) slepi Homer (kdo pa ga je napisal, če je bil slep; ga je tisti pisar spisal povsem tako, kakor je narekoval Homer?), napol mitoloshka osebnost, okrog 700 let pr.n.sht. ali po mnenju drugih najverjetneje v drugi polovici 8. st.pr.n.sht. ali celo v devetem stoletju pr.n.sht., torej opisuje trojansko vojno nekaj stoletij po njej. Petdeset let kasneje naj bi ustvaril še *Odisejo*, v kateri popisuje Odisejeve desetletne povojne blodnje po svetu na povratku v rodno Grčijo.

Njegove naj bi bile tudi *Himne* in ep *Vojna med zhabami in mishmi* (*Batrahomiomahija*), dasi slednjega nekateri pripisujejo Pigreju. Navzlic temu, da se mnogi poznavalci nagibljejo k mnenju, da je vse to Homerjevo, je še nemalo drugih, ki temu nasprotujejo, saj je še vech del dvomljivega avtorstva. Tako naj bi Stazin (Stasinos), avtor ciklichne poeme *Cypria*, to prejel od Homerja kot doto za svojo hčer; nekaj podobnega naj bi bil delezhen tudi Kreofil. Te trditve izhajajo iz dejstev, da so bili avtorji ciklichnih pesmi obenem *rapsodi*, recitatorji, ki so za uvod postavljali neko himno (ali kot so te imenovali: »proeme« ali »preludije«), nadaljevali pa z epom. Od obsezhnejshih del rapsodov, ki so jih napak pripisovali Homerju, je vsaj pet vrednih posebne omembe:

- ep, posvechen delskemu Apolonu, ki je domnevno le izsek himne Apolonu Pitiji, njen avtor pa je homerijanec Hios, tako homerski in vrhu tega še proglašen za slepca, zhivechega v pechini, da ga je za pravega Homerja proglašil sam Tukidid; ep pripoveduje o Apolonovem rojstvu na otoku Delos, ohranil pa se je le njegov manjši del. Himna Apolonu Pitiji pa je opevala Numovo osnovanje istoimenskega svetishcha; Apolon je po pokonchanju zmaja kot delfin vodil nekatere Krechane na Kriz, kjer jih je posvetil v svechenike svojega templja;

- ep, posvechen Merkurju;

- ep, posvechen Cereri, ki so ga odkrili v Moskvi shele leta 1778 in ga je dve leti zatem objavil Ruhnken, poje o boginjinem iskanju Prozerpine, ki jo je Pluton ugrabil v cvetochi dolini Enna na Siciliji. Cerera si izgovori od Jupitra, da njena hčer ostane pri Plutonu le tretjino leta. S simbolichnim opisom zhita, ki nekaj mesecev pod zemljo chaka, da vzkali, povezhe to pripoved z bozhanskimi elevzinskimi misteriji;

- ep, posvechen Veneri.

Homerju so pripisovali tudi epopejo *Margit*, ki jo je Aristotel oznachil kot zacetek komedije, medtem ko *Iliado* in *Odisejo* shtejejo za vzor tragichne poezije.

Toda ne oziraje se na to, ali je Homer resnichni avtor *Iliade* ali ne, delo predstavlja za nas vir neprecenljivih podatkov o davnih chasih, dasi je treba biti pri njihovi uporabi previden in jih preverjati na vsakrshne nachine z dobro mero razsodnosti.

Prvi uchenjak, ki je vzel Homerjevo besedilo pod kritichno lupo, je bil Zenodot ob zacetku 3. st.pr.n.sht., ravnatelj slovite aleksandrijske knjizhnice. Njemu so sledili drugi, toda shele ko so Turki zavzeli Carigrad leta 1453 in so ucheni mozghe z dragocenimi rokopisnimi zakladi pribezhali v Italijo, je med drugimi antichnimi

avtorji tudi Homer dozhivel svojo renesanso. Prvi, ki je izrekel trditev, da je Homer sploh zhivel, je bil Francoz abbe d'Aubignac zhe leta 1664 v delu, ki je iz razlichnih in skrivnostnih razlogov izshlo shele leta 1715 brez pisateljevega imena in so mu zasluge dolgo kratili. Za to nechedno dejanje krivijo F. A. Wolfa, ki je v svojih *Prolegomena ad Homerum* (1795) na zamolchani podlagi d'Aubignacovega spisa skushal dokazati, da so se Homerjeve pesmi pomeshale v dolgem obdobju ustnega izrochila in shele atenski tiran Pizistrat je dal zbrati raztresene ude ter jih urediti v obliko, ki jo imamo danes. Po drugi strani pa mnogi poznavalci zagovarjajo mnenje, da je bila Iliada na prehodu iz osmega v sedmo stoletje pr.n.sht. z neznatnimi spremembami ista, kakršno imamo danes; zhe Hesiod naj bi imel *Iliado* okoli 700 pr.n.sht. pisano pred seboj.

Kljub temu, da je *Iliada* obche znana, bo prav, da se tu ozremo na povzetek njene vsebine.

Iliada je s svojimi 15.696 verzi (heksametri), razdeljenimi na 24 spevov, najvelichastnejshi spomenik helenskega duha in opeva 48 dni zadnjega, tj. desetega leta trojanske vojne, ki so jo Grki zacheli proti Troji, chesh da je trojanski kraljevich Paris ugrabil shpartanskemu kralju Menelaju prelepo zheno Heleno. Mikenski kralj Agamemnon, vrhovni poveljnik grshke vojske, uzhal junaka Ahila, ki se iz boja umakne in s tem toliko oslabi Grke, da jih Trojanci pod vodstvom Hektorja odbijejo. Kljub prizadevanjem Agamemnona, da bi se pobotal z Ahilom, se ta vrne v boj shele, ko pod Hektorjevim mechem pade njegov pobratim Patroklos. V dvoboju Ahil ugonobi Hektorja in njegovo truplo vlachi okoli Patroklovega groba, preden ga konchno izrochi trojanskemu kralju Priamu, ki se je ponizhal in sam prishel v grshki ostrog prosit za telo svojega sina. Vojna se za Trojance koncha tragichno in premaganci se razkrope; med temi so tudi trojanski zavezniki, **paflagonski Veneti**

Toda *Iliada* ne pove, kam so ti Veneti odshli, cheprav je prav njihov vodja Antenor pred izbruhom spopadov sprejel odposlanca iz sovrazhnega tabora, Menelaja in Odiseja, ter ponovno svetoval svojim Trojancem, naj vrnejo Heleno Ahajcem. Na osnovi te epizode so Antenorju podtikali, da je izdal Trojo, saj naj bi se na tistem srechanju skrivaj dogovoril, da bo Grkom, skritim v lesenem konju, dal znamenje, ko bo najugodnejshi trenutek za izstop iz konja in za napad na trojanske strazhe. Shele veliko kasneje sta rimska pisca Vergilij in Livij opisala umik Venetov pod Antenorjevim vodstvom iz porushene Troje in njihovo naselitev na obalah severnega Jadrana, o chemer techejo she danes velike in vroche razprave.

Kaj nam pove *Iliada* in drugi stari spisi o paflagonskih Venetih?

Njen drugi spev pripoveduje o Agamemnonovih vabljivih sanjah, ki mu jih namenja Zevs, da bo izpolnil obljubo, dano Tetidi (boginji morja, hcheri Urana in Gaje, ki je smrtniku Peleju rodila Ahila; tega je pomochila v reko Stiks, da bi postal neranljiv, a ga je pri tem drzhala za peto, zato je bil le tam ranljiv), chesh da je prishel chas zmage: Troja bo padla! Agamemnon se ravna po Zevsovem narochilu, vendar hoche preveriti bojno pripravljenost chet in jim na zboru predlaga vrnitev v domovino, navidez resno menech, da nima smisla she naprej krvaveti pod obzidjem Troje. In res, ob teh besedah vojaki navdusheno planejo k ladjam, da jih Agamemnon z Atenino pomochjo komaj zaustavi in pomiri, saj Terzit (Thersites) she naprej hujska vojsko k odpovedi poslushnosti, da ga Odisej poshteno premlati in vzpostavi red ter disciplino. Enote se postroje in odkorakajo na bojishche. Za nas je najzanimivejsi del tisti, ki nam daje obsezhen pregled grshkih in trojanskih (torej negrshkih, vendar indoevropskih ter drugih ljudstev) vojnih sil in njihovih poveljnikov; med slednjimi lahko od 1136. do 1143. verza drugega speva *Iliade* preberemo:

»Iz venetske dezhele, od koder pasme so neukrochenih mul, vodja njihov Pilajmen srchni na chelu Paflagoncev iz *Kitora* in *Sezama*, bleshchechih domovanj prebivalcev s pobrezhij *Partenie* reke, iz *Egiala* in *Kromne* ter vzvisenih pechin *Eritina*. Njim slede *Halizoni*, iz *Alibe* prishedshi, *Alibe*, bogate s srebrom, ki vodita jih *Hodio* in *Epistrof*.« Tu je govor o Enetih iz Male Azije, vendar teh Enetov ne smemo meshati z onimi, ki jih omenja Herodot (HER I, 196), ko pravi: »Najpametnejshi obichaj, ki ga je najti, kakor sem slishal, tudi pri Enetih v Iliriji, je bil po mojem mnenju naslednji: vsaka vas je imela po enkrat na leto deklishki semenj. Vsa zámozhna dekleta so se morala zbrati na sejmishchu, da so jih imeli na kupu, okoli njih pa je stal moshki svet.« Herodot popisuje obichaj kupovanja nevest, ko so prvo drazhili najlepsho, najgrsha je ostala na koncu in zanjo so srechnejshe družice dale nekaj od svojega, da je morebitni zhenin she nekaj dobil, ne pa dal zanjo. Za nas je seveda pomemben podatek, da Herodot uporablja zvezo »*Eneti v Iliriji*«, kje bi utegnili biti ti Eneti?

Poishchimo razlago pri samem Herodotu (HER IV, 49): »Z balkanskih vrhov prihajajo tri druge velike reke, ki techejo proti severu ter se izlivajo v *Istros* (Donava): *Atlas*, *Auros* in *Tibisis*. Skozi Trakijo in dezhele trashkih *Krabidzov* techejo *Atris*, *Noes* in *Artanes* ter se zlivajo v *Istros*. Iz dezhele *Paioncev* in z Rodopskega gorovja prihaja *Skios*, ki po sredi seka *Haimos* in se zлива v *Istros*. Iz Ilirije prihaja *Angros*, teche proti severu v *Tribalsko javnino* ter se izliva v reko *Brongos*, *Brongos* pa v *Istros*: tako prevzema *Istros* te dve veliki reki. Iz gorenje *Ombrishke* prihajata *Karpis* in she neka druga voda, tudi ti dve techeta proti severu in se izlivata v *Istros*. Saj *Istros* prechka vso Evropo in izvira pri Keltih, ki prebivajo poleg *Kinetov*, med vsemi ljudstvi Evrope najdalje proti zahodu: tako teche *Istros* od tam skozi vso Evropo, dokler ne pride naposled v skitske kraje.« Toda v opombah nas seznanja Sovre:

- da med pritoki *Istros*-Donave z vzhodnega Balkana ni velikih rek, domnevno naj bi shlo za *Atlas*=Javtra (op. L.V.: Jantra), *Auras*=Vid (op. L.V.: Vit) in *Tibisis*=Osma (op. L.V.: Osim; vse tri v Bolgariji);
- ljudstvo *Krabidzov* naj bi stanovalo ob južnem bregu Donave in na severnem pobočju gorovja Balkan proti morski obali; njihovi zahodni sosede so bili *Tribali*;
- za reke *Atris*, *Noes* in *Artanes* niso ugotovili, kje naj bi tekle;
- *Paionci* so imeli svoja domovanja v severozahodni Makedoniji, od ilirske meje do reke Strimon, ki se steka v Strimonski zaliv na vzhodni strani polotoka Halkidika;
- *Skios*, danes reka Isk[e]r v Bolgariji;
- *Haimos* – *Hem*, danes gorovje Balkan;
- *Angros* in *Brongos* – brzhkone Morava;
- *Tribalska ravnina* – v spodnji Mesiji (danashnji Srbiji);
- gorenja *Ombrishka* – dozdevno gronja Italija severno od Pada do Alp;
- *Karpis* in *Alpis* – eni menijo, da sta to mogoče Drava ter In, drugi pa zagovarjajo misel, da ni govora o rekah, marveč gre za Karpate in Alpe;
- *Kineti-Kinesijci* – ljudstvo ob zahodni in severozahodni obali Iberskega polotoka;
- *Kelti* – ob galski obali; po Herodotu so bili *Kineti* še dalje proti zahodu kakor *Kelti*.

Je Herodot tu omenjal jadranske Enete ali neke druge, ki naj bi zhiveli na zahodnem Balkanskem polotoku? Mnogi pritrjujejo zadnjemu.

Che naj bi iz Ilirije prihajal *Angros*, ki teče proti severu v *Tribalsko ravnino* ter se izliva v reko *Brongos*, *Brongos* pa v *Istros*, in sta *Angros* ter *Brongos* brzhkone Morava, *Tribalska ravnina* pa naj bi bila v spodnji *Mesiji*, to je v danashnji Srbiji, potem se moramo vprashati, kje so bili »Eneti v Iliriji«, s posebnim opozorilom, da je recheno »v Iliriji«, ne pa »ob Iliriji« ali »v sosedstvu Ilirije«. Seveda, che bi raztegnili to Ilirijo vse do zgornjega Jadrana, potem bi prishli v sosedstvo (!) z *Eneti*=*Veneti*, torej bi morali ti biti »v Iliriji« ali, z drugimi besedami, »del Ilirije«!

To bi lahko bilo tako le, che bi sprejeli »ilirsko paradigmo«, da so bili ob svojem chasu, – poenostavljeno recheno – po skoraj vsej Evropi le *Kelti* in *Iliri* ...?! O tem sem zhe spregovoril v svojih knjigah *Davnina govori* in *Megalitski jeziki*, zato ne bi ponavljal drugega kot le to, da so po teoriji kontinuitete bili *Iliri* (podobno kot *Kelti*), v določenem chasu predvsem vojashka elita, ki je morebiti vladala v »nekakshni konfederaciji« tudi *Praslovanom* v jugovzhodni Evropi, ali pa so celo bili tudi sami del *praslovanske skupnosti*. Med drugimi tudi *Prosdocimi* meni, da je »ilirsko paradigma« prezhivela.

Strabon govori o *Ilirih* tudi na drugih mestih:

(STR V, 1, 6) »V starih chasih torej, kot sem rekel, so v pokrajini okoli Pada zhiveli pretezhno *Kelti*. Najpomembnejshi plemeni med njimi sta bili *Boji* in *Insubri*;

poleg njih pa še Senoni, ki so skupaj z Gesati v prvem navalu zasedli mesto Rimljanov (op.: to je bilo okoli leta 400 pr.n.sht.; za Gesate pa ne kaže, da gre za poseben narod, ampak naj bi ti bili vojashki najemniki Galcev). Vsa ta ljudstva so kasneje Rimljani povsem unichili, Boje pa pregnali in so se naselili na področju Istra (Donave), kjer so zhiveli skupaj s Tauriski, bojujoch se z Dachani, dokler ni bil njihov rod povsem iztrebljen. S tem so zapustili pashnike sosednjim ljudstvom, to je tisto ozemlje, ki je tvorilo del Ilirije (op.: Boji so bili porazheni leta 191 pr.n.sht., ko so jih podjarmili in jim odvzeli velik del njihovega ozemlja). Pach pa še danes obstajajo Insubri, njihovo glavno mesto je Mediolanum (Milano), ki je bil nekoch vas (saj je vse to ljudstvo zhivelo razprsheno po vaseh); danes pa je to pomembno mesto onkraj Pada, skoraj ob vzhodnih Alp.«

(STR VI, 3, 8) »Che se odpravimo iz Brentesiona, danashnji Brindisi na peti italijanskega shkornja, je plovba na nasprotno obalo (op.L.V.: tj. zhe na drugi strani Jadrana, v Albaniji na Balkanu) in pristanemo pri Keravnijskih gorah (op.L.V.: danes Acrocerauni) oziroma tik zraven na bregovih Epira ter Helade ali v Epidamnu (op.L.V.: danashnji Drach) ... Epidamnos je v ugodni legi v odnosu do ljudstev Ilirije in Makedonije.«

(STR VI, 4, 2) »Toda Grki, Makedonci in ljudstva [Male] Azije tostran reke Halis in gorovja Taurus so se povezali s Kartazhani v uporu, tako da so Rimljani hkrati porazili vsa ta ljudstva, katerih kralji so bili Antioh, Filip in Perzej. Medtem ko so Iliri in Trachani, ki so bili blizhje Grkom in Makedoncem, kasneje stopili v vojno proti Rimljanom ter se upirali, vse dokler niso Rimljani popolnoma podredili vsa ljudstva do Istra in Halisa (op.L.V.: na Istru, Donavi so se Rimljani zaustavili leta 8 pr.n.sht.; Halis ali »slana reka« je danashnji Kizil Irmak, najdaljsa reka v Mali Aziji).«

Iz vseh teh navedb je mogoche razumeti, da Strabon govori o Ilirih na jugozahodnem Balkanu, ne pa o področjih severneje, ki bi morebiti bila v stiku z Veneti v danashnji Benechiji.

Drugi antichni pisec, Apolonij Rodijski, Apollonios Rhodios, v svojem obseznem delu *Argonavtike* (APO II, 936-946) povzema iz *Iliade* (II, 853-855): »*Heroji so obrezhno pluli, sledech toku Partenia, ki mirno steka se v morje ... Naslednjo noch so nadaljevali brez prestanka, preshli so Sezam in Eritinske strmine, Krobialo, Kromno in gozdnato Kitoro. Ob prvem svitu so bili mimo rta Karambis, naprej pa veslaje ob Dolgem Nabrezhju, ves dolgi dan in celo noch. Konchno so pristali v dezheli Asirija ...*« Dobri poznavalci in prevajalci ob tem pripominjajo, da so pluli ob obalah Enetov, presenecha pa jih, da so v tem primeru argonavti nenavadno pospeshili, ali je vsaj pripoved na tej točki tako kratka, vsega v nekaj verzih je opisana plovba, ki je trajala en ves dan in naslednjo noch; zasedrajo pa se zhe v Asiriji. Toda ta Asirija na vzhodnem bregu Halisa je nam zhe znana Herodotova Sirija, soseda Paflagonije na zahodni strani od reke.

Nasho pozornost pritegne Herodot (HER V, 3), ko spregovori o naslednjem: »Trachani so najvechje ljudstvo na zemlji, izvzemshi Indijce, kajpada ... Imen

imajo mnogo, vsako pleme po svoji pokrajini, običajev pa se drzhijo v splošnem vsi enakih, razen Getov, Trausov in plemen, ki prebivajo vishe Krestoncev.«

In kasneje she bolj presenetljivo (HER V, 9): »Kaj je severno od njih [Trachanov] dezhele in kakshni so ljudje, ki prebivajo tam, o tem ne ve povedati nikdo nich natanchnega; ochividno se zachenja takoj onkraj Istra (Donave) neskonchna pustinja ... ljudje, se imenujejo Siginci, in se oblachijo po medijsko ... Njih meje se neki raztezajo do Venetov ob Jadranu. (Sami) pravijo, da so izseljenci iz Medije ... jaz si ne morem misliti, che pa le, je moralo biti zhe pred davnim chasom. Siginnai pomeni pri Ligijcih, ki prebivajo vishe Masalije, toliko kakor »kramarji«, pri Kiprichanih pa »kopja«.« Znachilen je she podatek (HER V, 10): »Trachani pripovedujejo, da imajo pokrajino onstran Istra chebele v oblasti ...«

Herodot, ki je zhivel ok. 484 – 425 pr.n.sht., doma iz Halikarnasa v Mali Aziji, prvi najstarejsi grshki in antichni zgodovinar, zato ga tudi imenujejo »oche zgodovine«, je veliko potoval. Pbleg Grchije in njenih kolonij v juzhni Italiji je prepotoval Malo Azijo, Sirijo, Egipt in Babilonijo. Na primer v *Mali sploshni enciklopediji* (DZS, Ljubljana, 1975) npr. lahko preberemo, da je Herodot pomemben tudi za najstarejshe zgodovino Slovanov s prvimi podatki o prvotni domovini Slovanov in njenih takratnih prebivalcih Skitih; a obenem je tu she opozorilo, da je kot zgodovinar pogosto nezanesljiv. Skiti (gr. *Skythai*, lat. *Scythae*), s tem imenom so grshki pisatelji od Herodota naprej imenovali razna plemena iranskega izvora, ki so zhivela v primorskih stepah (od 7. st. pr.n.sht.) nad Chrnim morjem. Ko so jih v 3.-2. st. pr.n.sht. podjarmili Sarmati, naj bi za Skiti izginila vsaka sled in do preseljevanja narodov naj bi se ohranili le v manjshih skupinah. Toda che je izginila za njimi vsaka sled, kako so se mogli ohraniti do (tradicionalno recheno) preseljevanja narodov vech kakor pol tisochetja kasneje?! Znano je, da je veliko starejsih piscev enachilo Skite s Slovani, to danes (spet) vechina zgodovinarjev zavracha, obstaja pa dokajshnje soglasje, da je zaznati v praslovanshchini precejshen vpliv iranskih jezikov, kar naj bi prihajalo od Skitov. Nekateri celo zagovarjajo tezo, da so se Skiti ob napadu Sarmatov umaknili proti severu, tam naj bi se asimilirali s Slovani. Ko pri antichnih piscih naletimo na omenjanje Skitov, jih ponavadi postavljajo onkraj spodnjega toka Istra, Donave, po severnem nabrezhju Chrnega morja.

Po drugi strani pa smo malo prej prebrali, da so Trachani (po mnenju Herodota) drugo najvechje ljudstvo na zemlji. Ti Trachani pa so zasedali ozemlje na zahodni obali Chrnega morja ob spodnjem toku do Donave, torej so bili sosedje Skitom. Presenecha, da Herodot ne ve skoraj nich o ljudstvih severno od Donave, trdech, da mu tudi nihche drug ni znal povedati kaj vech onjih. A v isti sapi dodaja, da so tista neznana ljudstva oziroma Sigini zhiveli dalech proti zahodu, vse do jadranskih Venetov, kar je v nasprotju z zemljepisom, che so jadranski Veneti zhiveli v danashnji Benechiji, Sigini in druga neznana ljudstva pa onkraj Donave, ki je nekaj sto kilometrov severneje od obal Jadranskega morja. Mar so jadranski Veneti naseljevali shirshi prostor do Panonske nizhine? Tako meni marsikdo, med njimi tudi Devoto, o chemer se pisal v *Megalitskih jezikih*.

Branko J. Hribovšek

O IMENU SLOVANI

(II)

Ime *Slovani* po neslovanskih razlagah

Izvor teh razlag je skoraj brez izjeme pri nemških zgodovinarjih in jezikoslovcih. Najmanj 1500 let se zhe osamljeno in pozhrtvovalno trudi »faustovska dusha« (»die faustische Seele in grenzenloser Einsamkeit mit dem unendlichen Opfer« ^[31]) preproste, primitivne in nerazumevajoče slovanske dushe reshiti najprej pred pogansko temo, nato kulturno asimilirati, reshiti pred komunizmom, povzdigniti in voditi v svetlo prihodnost, kjer bi ji srečno sluzhile in dobile svoj vsakdanji kruhek. Neskončno pozhrtvovalno nas je poskušala tudi osvoboditi vseh totranskih, zemeljskih bremen tako, da jih je hotela sama prevzeti in upravljati.

Njeno neizmerno faustovsko hrepenenje in tezhnjo k vrhu – samo na vsevladajočem vrhu, le tam je njen dom (»Die Einsamkeit der faustischen Seele vertraegt sich nicht mit einem Zweierlei der Weltmaechte« ^[31]) lahko občudujemo v marsikateri nemški zgodovinski knjigi. Germanija naj bi nekoch segala daleč v Ukrajino ^[32], nerazumevajoča slovanska dusha pa se sprashuje: kako to - zakaj ne do Beringovega preлива ali pa vsaj nekaj chez Ural? Saj so nashli »keltske« mumije v Sibiriji. Tam, kjer so bili Kelti, so bili potem tudi Germani – iz avstrijskih zgodovinskih knjig naj se uchi Slovan! V njih je najti za vse, kar bi lahko dishalo po Slovanih, enostavno keltsko reshitev.

Preprosta slovanska dusha seveda ne more razumeti teh plemenitih dejanj faustovske dushe. Slednja je tudi hotela imeti nazaj to, kar ji je zhe od nekdaj pripadalo, a ji je odvzela slovanska pritepenka (ki je verjetno padla z neba).

Ta »Drang nach Osten« je bil za nerazumevajoče slovanske dushe le nasilje, umor, pobj, rop, osvajanje in podjarmljanje. Tako so si slovanske dushe same krive za svoje nerazumevanje. Che bi se v svoji felahovski podlozhnosti vdale njim, ki so vzeli svojo usodo sami v svoje roke, ter bi jim ponizhno sluzhile, ne bi bilo toliko mrtvih. Ker pa se Slovani niso vdali – hoteli so celo oponashati faustovsko dusho in so se ji upirali –, so morali sami prevzeti tudi odgovornost za posledice, tj. za faustovsko sovrashstvo (»...die gesamte Kriegsgeschichte kennt den nationalen Hass als das vornehmste Mittel, historische Entscheidungen einzuleiten...« ^[31]). Te posledice sicer niso bile tako hude za faustovsko dusho ^[33] – vechina mrtvih so bile tako ali tako manjvredne slovanske dushe, tako rekoč le kolateralna shkoda.

Za slovansko dusho je bil nemški »das Volk von Dichter und Denker« zmeraj »das Volk von Richter und Henker«; tak ni postal shele z drugo svetovno vojno.

Na svoji poti uresnichenja, na poti navzgor, se je faustovska dusha razvila v demokratično dusho – uresnichila se je v mednarodni družbi z enakovrednimi (»internationale Gemeinschaft«) in skupaj z njimi »zmagala« nad komunizmom,

sedaj pa naprej neguje slavofobijo. Faustovska duša je stoletja shirila – in she vedno shiri – vojno, plenitve in zasuzhnjevanje po vsem planetu ^[31].

Ves svet dobrohotno poučuje, da so demokracija in chloveshke pravice to, kar ona dolochi; vsem pozhrtvovalno deli nauke, kako to dosechi in kako biti srechen. Ne, ni prevzela »die Fellachenideale – den Pazifismus«. Pacifisti so »vom Standpunkt der wirklichen Geschichte aus betrachtet ... minderwertig ... der Abfall ... Ihr Erfolg (der Fellachenideale) bedeutet die Abdankung der Nation innerhalb der Geschichte ... zugunsten anderer.« ^[31]. Tako se demokraticzna duša zavzema za pacifizem samo pri drugih, tudi pri Slovanih, seveda pa ne pri sebi!

Faustovska, po novem demokraticzna duša se zdaj vojskuje skupaj z enakovrednimi za mir, demokracijo, chloveshke pravice in proti terorizmu. Terorizem pa je vse, kar ni koristno zanjo. Otresla se je predsodkov proti pojmu *revolucija*, nekoch popolnoma nesalonski besedi. Prebarvala je njeno sramotno rdechilo v vesele barve in jo tako povsod na Vzhodu podarja kot edino reshitev sveta.

Slovani se sploh ne morejo razviti v faustovske dushe (razen malih balkanskih poskusov), cheprav jih demokraticzne dushe – she vedno – obtozhujejo za agresivnost in ekspanzionizem. Faustovstvo »kmechkim ljudstvom« (»den Fellachenvoelker«) sploh ne pristaja, zato je treba pravochasno posredovati. Che bo potrebno, bodo »felahe« zhe vishji zashchitili! Dejstvo je, da so skoraj vse evropske vojne v zadnjih tisoeh letih vodili zahodni Evropejci med sabo in proti Vzhodu – che ne shtejemo hunskih, madzharskih, turshkih vdorov in osvajanj – ter tako pisali zgodovino ^[34].

Tudi v oceni zgodovinskih virov sta vidna pristranost in dvojno merilo.

Zhe omenjeni kritiki Jordanesa lahko dodamo she odnos nemshke zgodovine do vseh del, ki po njenem »neustrezno« omenjajo Slovane: dvom o verodostojnosti Helmolda, zavrachanje porochil Orbinija in Nestorja, razglashanje Velesove knjige za ponaredek ipd.

Chisto ochiten ponaredek pa so »Tacitusova« dela ^[36]. Nemshke zgodovinske razprave to popolnoma zamolchijo (eden od stebrov nemshke zgodovine je namrech »Tacitova« *Germania*) in che omenijo Bracciolinija, ki je »odkril« Tacitova dela, mu očitajo nestrokovnost.

Seveda je skoraj odvech posebej omenjati, da protislovanska propaganda ni nikdar prenehala. Treba je le rahlo popraskati po evropskem belezhu, pa prideta takoj na dan rasizem in sovrashstvo proti Slovanom ^[35].

Samo tako je mogoche razumeti trdovratno ponavljanje pravljic nemshke zgodovine (»deutscher Geschichte« ^[37]), ki se opira na najvazhnejsho lazhno tochko: danashnji Germani alias Nemci so potomci rimskih Germanov, Slovani pa so se pritepli iz pripjatskih moehvirij. Zgodovinske knjige na nemshkem govornem podrochju so do nedavnega Slovane omenjale (kolikor so to sploh storile) popolnoma mimogrede: pritepenci iz pripjatskih moehvirij, rojeni za suzhnje, najvechkrat stisnjeni v okvir enachbe *Slawen* = *Sklassen* ; slovanska beseda *kralj* pa naj bi bila izpeljana iz imena Karla Velikega.

S temi trditvami v skladu so tudi prav vse nemshke in avstrijske razlage izvora imena **Slovani**. Medtem ko se starejshe, danes malenkostno modernizirane razlage krchevito oklepajo selitve narodov ^[38], pa najnoveshe, katerih avtorji so spoznali nevzdrzhnost trditvev v njih, odrekajo Slovanom vsakrshno avtohtonost – zanje so

Slovani po izvoru Germani in da so postali Slovani, je krivo pokristjanjevanje [39]. Za napadne razlage je vzrok tudi zamenjava besede *sclavi* s *slaveni* in nato *slavi* zaradi površnosti kronistov. Namen teh novih razlag je zopet »Drang nach Osten« [40].

Razlog, da na tem mestu to ponovno omenjam, je v tem, da »nemshka znanost« popolnoma zamolčuje slovanska znanstvena dognanja, razen takih, kot so npr. Jezova [41], po drugi strani pa jih posredno in brez kakršne koli omembe virov in dokazov poskusha ovreči ali pa osmehiti. Za njihove trditve obstajajo trdni nasprotni dokazi, a kljub temu so te zgrešene poglede mnogi – tudi naša uradna zgodovina – popolnoma nekritično sprejemali. To sicer danes povsem ne velja več. Zlasti na angleškem govornem področju je večje zanimanje za znanost kot pa za znanstveno fantastiko velikogermanske propagande. Pochasi mu sledijo tudi ostala zahodna nenemshka govorna področja.

Razlichice imena **Slovan**, ki se končujejo na **-nin**, naj bi bile znachilne za izpeljanke iz imen krajev, zlasti pa iz nazivov rek in potokov. Ta razlaga imena je zelo priljubljena pri tistih, ki trdijo, da so stari Slovani prishli iz pripjatskih mochvirij.

V ihti iskanja dokazov so se potrudili, da so zbrali nekaj tisoč imen ruskih rek in potokov z namenom najti tisti potok v Pripjatu, po katerem naj bi Slovani dobili ime [42,43]. Resnično, ta dushevni preblisk lahko oznachimo kot »echte faustische Gedanke« – in je prav posebno zabaven. Uspeh pa je precej skromen.

Tako navajajo ruski *Ñëîâóòè÷ü* – vzdevek Dnepra, pa potok *Ñëóÿ*. Potrdilo naj bi bile poljski *S³àwà* in *S³àwiñà* ter »srbohrvashka« *Slavnica*. Pri tem pa pozablajo, da so zhe s poljskimi in »srbohrvashkimi« imeni zelo dalech od Pripjata. Dodajmo she bolgarsko *Slivnico*, prishtejmo k temu she nashe *Slatine* ... pa *Savo* in *Savinjo*. Kako to, da ne omenjajo najvechje reke z imenom istega izvora – *Saale*, pritoka Labe, kjer so zhiveli polabski Slovani, kakor tudi ne *Salzacha*, *Zilje* in *Sihla*?

Oznaka *Ñëîâóòè÷ü* gotovo izvira iz besede *slava* in je samo vzdevek, ki pa bolj velja za kijevsko predmestje kot pa za Dneper.

Vsa ta imena naj bi bila sorodna z grshkim *êÿÿæù* (umivam) in latinskim *cluô* (chistim), obenem pa so pozabili omeniti she srbsko in hrvashko *slavino* [42].

Vech o hidronimichni problematiki glej [44].

Zhe Spengler [45] in njegovi somishljeniki so v smislu vishjega germanstva ugotovili slovansko »ponizhnost« v temnem zvenu besede *nebo* in germansko »vzvishenost« v svetlem vzkliku besede *Himmel* ... Pred kratkim so napredovali do izjav, kot je npr. »... die Rueckstaendigkeit der russischen Sprache ... keineswegs etwas Nachteiliges ueber die Buerger der Sowjetunion besagt« [46]; rushchina je pri tem omenjena kot predstavnica vseh slovanskih jezikov. Slovani kot »Pluendererscharen aus dem Norden ..., die seitdem als Slawen bezeichnet werden« [47] so res lahko veseli, da so jim ti kulturniki velikodushno namenili toliko pozornosti.

»Wenn man sich in Deutsch eines kraeftigen Wortes bedient, dann nimmt man die Feces ins Maul« [48]. Na tej sledi ne pozablajo omeniti besede *ñlîãñà* (kanalizacijski stök), izpeljane iz latinskega *cluô* (chistim), ko razlagajo ime Slovani [49].

Oglejmo si natanchneje ustrezne sorodne besede. V sanskrtskem slovarju [50] najdemo:

IAIA	slina, pljunek, solzavost
salasala	techi [tekochina], vzburkati, nemirnost; povodenj, valovi; dezhevnic, dezh
lavaNa	soline, sol, razsol; okusno, milostno, lepo; presoljeno
IAvaNa	soline, sol, soljeno, kuhano s soljo ali posoljeno
salavaNa	s soljo
sulavaNa	dobro posoljeno
sola	(pre)hlad; obenem kislo in grenko; obenem z okusom
soraNa	obenem kislo in grenko; obenem z okusom

In tudi:

sava	iztiskati sok rastline soma; izliti; cvetni sok ali med
Asava	destilirati, odliti; rum, alkoholna pijacha, sok, cvetni nektar ali sok, nektar ali napoj zhenških ustnic

Vidimo, da je prvotni pomen vseboval tako tekochino kakor tudi okus in pojem slanega. Nashe sorodnice so *liti*, *zaliv*, *slano*, *slatina*, *slina*. Z njimi so tudi povezane:

svad	okusno, sladko ali prijetno; okushati z uzhitkom, uzhivati, naslajati se
svAdya	okushano; kislo, okusno; obenem slano
svard	okusiti; razveseliti; biti prijetno

Sem sodi she cela vrsta njihovih izpeljank. Nashe sorodnice so *svadba*, *sladko* in *slastno*, pa she *variti* (srb. kuhati, prebavljati).

Tezhko je povezati ime etnije s tekochino ali pa s tekochim, ker to nima nikakrshnega smisla. Drugache je seveda s *slanim*, *sladkim* in z na splošno *okusnim*. Tudi razlage v zvezi s poimenovanjem rek in potokov ne moremo uposhtevati. Prevech je rek in potokov, po katerih naj bi bili poimenovani Slovani. Tudi razlaga *otochani*, ki izhaja iz *zaliva* [\[51\]](#), ni zadovoljiva – iz katerega zaliva ali otoka v Pripjatu? Stari Slovani naj bi prishli v Evropo po suhi poti. Tako ostane edina razlaga – *slani*, *sladki* ali pa *okusni*. Vsaj en razlog, da so nas ali, natanchneje, nashe prednike zahodni sosedje imeli »radi za pozhret« (»zum fressen gerne«). Ali iz tega sledi, da jarki, polni razklanih chloveshkih kosti, ki se nahajajo okoli krozhnih rovovskih zgradb mlajshe kamene dobe v srednji Evropi [\[52\]](#), ne kazhejo napredne kulture s posebnimi pogrebnimi obichaji, marvech razkrivajo le kanibalske orgije? Morda gre za pomen *chisti* in *oprani* ali pa celo popolnoma nasprotno – *umazanci*? Seveda v tujem poimenovanju, saj je nasha *snaga* sorodna s sanskrtskim

snA	kopati se, prati, chistiti (lat. <i>sanitas</i> – zdravje)
snAna	kopanje, pranje

Vrnimo se k tekochini in h kloaki. Primerjaj s **ser-*, ki je praindoevropski koren s pomenom *techi* (S. Rospond, [\[53\]](#)).

sR	iti, techi, pospeshiti, drseti, gibati se (lat. <i>salire</i> – skakati)
sraSTR	ta, ki izlocha ali raztovarja (vodo); tvorec, stvarnik (vesolja)
sRj	dopustiti, da gre ali leti, raztovoriti, vrechi, liti, zagnati; izbruhniti, izlochiti, izliti;
sara	tekochina, tekoche; chistilno, odvajalno; hod, gibanje; slap jezero, mlaka, ipd.

sarapas tekoča voda

saras, sarat vse tekoče, jezero, velika površina vode, ribnik, vodnjak, kopalishče; hod, tek, napredovanje, nit

sasra, sasrut, sravat, srava teče, struji, reka; tok; slap; sech

sravatha, sarma, srAvin teče, struji, bezhi, kaplja, destilira

Iz zgornjih besed je razvidna razvojna razlika med *liti-* in med prvotnim izrazom za tekočino, ki je pri nas soroden z nesalonskim *sрати*. Ravno tako so besede

seca, secana, seka shkropljenje, izlivanje, namakanje, [litje (kovin)], izločanje sorodne z našim *sechem* in *scati*. Pomen besed

svid, sveda znojenje, potenje, znoj, pot, para (taliti); (angl. *sweat*, nem. *Schweiss*)

pa potrjuje skupni izvor vseh nashtetih pojmov iz nekega prapojmovanja o tekočini, okusu in telesnih izločkih. Istega izvora so tudi naslednje besede, ki pa jih anglosashki jezikoslovci nikakor ne povezujejo z imenom Slovani:

slovenly nizek, prostashki, nespodoben, kasneje tudi nesnazhen, umazan; izpeljano iz *sloven* – nemoralna zhenska, ta pa verjetno iz *sloovin* – grajati, zmerjati, sorodno s *sloef* – umazan, nemaren, s protogerm. rekonstrukcijo **slup-*; povezano tudi s *slut*, *sloppy* – umazana, nespodobna ali nesnazhna zhenska. Staroangleshko *slaw* – pochasen, tezhak, nespameten je iz protogerm. rekonstrukcije **sloewaz* – top, dolgochasen (v drugih germ. jezikih *slee*, *sleeuw*, *sleo*, *sljor*, *sloev*, *sloe*) [54]. V staropoljskihini je sorodnica *s³owieñ* (pochasen, len), pri nas *slab* in v angleshkihini *sleep*. Ti izrazi so vsi sorodni s pravkar omenjenimi besedami v sanskrtu in z latinskima *cluô*, *ñlîãñã*.

Dalje ugotavljajo, ravno tako brez navajanja dokazov (gl. pod [43]), da ne moremo dopustiti izpeljave iz gotskega *slawan*, *gaslawan*, *naslawan* – molchechi (za Gote so Slovani molchechi, kot so Nemci za Slovane), kakor tudi ne iz irskega *sluag* – tolpa, vojska (nashi sorodnici sta *sluga* in *sluzhiti*). Neustrezno naj bi bilo tudi izvajanje iz grshkega *éãüò* – *narod* ipd., enako kot poskusi izpeljave iz gotske besede *silba* – sam ali kimbrske (Kimbri – prebivalci Wallesa) *helw* – gospodarstvo [43].

Zanimivo je, da nihče ne omenja nemshke besede *schlau* – prebrisan. Njen izvor kazhe indoevropska rekonstrukcija *k lcuH-* (sleuh, sluh); tudi beseda *slava* izvira iz pojma *slishati* *poslushati* [13.55]. Iz nje prav tako izhaja nemshka ljudska beseda *Schlawiner* – prebrisanec. Besedi *schlau*, *Schlawiner* torej naj ne bi imeli nich skupnega z imenom Slovani.

Tudi razlage Franca Jeze o skandinavskem izvoru Slovencev [41] – in tako pravzaprav sploh Slovanov – ne moremo sprejeti. Njegova skovanka *solvendi* (pom. obrachajochi se za soncem) dishi prevech po »pesnishkem navdihu«. To pa she ne pomeni, da ime **Svenska** (Shvedska) ne bi moglo biti slovanskega izvora, medtem ko glede Gotov menim, da so bili slovansko-germanska meshanica.

Ime *Slovani* – razlage s *slovo*, *slava*, *svoboda*

Najbolj pogosti razlagi imena ***Slovani*** kot lastnega poimenovanja slonita na izvajanju iz besed ***slovo*** in ***slava***, ki se nahajata v vseh slovanskih jezikih.

Iz besede ***slava*** naj bi izshla beseda ***slovo***, iz te pa naj bi nastal glagol ***sloviti***. Iz njegovega pomena »govorechi« naj bi prishlo do imena ***Slovani***.

Sorodnice ***slavi*** so naslednje sanskrske [\[50\]](#) besede (glej tudi razpredelnico):

suzravas slaven, poznan, dobrega glasu, milosten, prijazen
zravas glas, krik, glasna hvala; slava, dober glas, sloves, ugled
zravasya sloves, slava, ugled, slavno delo
sauzravasa imeti dober ugled, velika hvala ali sloves, slaven chlovek.

Razlichice nam dajo občutek za razlike v prepisih iste besede kakor tudi za blizhnje istopomenke v sanskrtu. Prav tako nam omogočajo oceno glasovnih vrednosti in glasovnega razvoja. Indoevropska rekonstrukcija *kl̥uH-* [\[13\]](#) naj bi pomenila *sl̥ishati*, v sanskrtu je to beseda ***zru***.

Kakor vidimo iz razpredelnice, ima beseda ***slovo*** v slovanskih jezikih različne, a vechinoma zelo podobne pomene: *beseda*, *chrka* in *slovo*.

Namesto ***sloviti*** danes v slovenskem jeziku uporabljamo vechinoma druge besede za »zvočno komunikacijo«: govoriti, rechi, povedati, izraziti, bajati, klepetati, hlipati, gobezdati, obrekovati, očitati, lagati in mogoče še katero, pa tudi njihove izpeljanke. Nekatero so preshle tudi v »pisno komunikacijo«. Upoštevati kazhe še starocerkvenoslovanski pojem ***glagoliti***.

Danes so v slovenskem jeziku v rabi ***proslavljati***, ***posloviti***, ***sloves***. Podobno je tudi v drugih slovanskih jezikih. Tako pravzaprav ni posebne potrebe po dodatnem glagolu za *govoriti*, zlasti ker je to vseslovanski pojem. Njegova edina naloga je razlikovati Slovane od ostalih etnij.

Pri vseh navedenih besedah za »zvočno komunikacijo« sta osnovna beseda in njen pomen jasna. *Govoriti* in *rechi* imata isti izvor, tudi izvor ostalih je razviden, nekaj posebnega pa sta besedi ***hlipati*** in ***lagati***, ki imata svoji sorodnici v sanskrtu. Zanima nas le druga:

zlAgh, zlAghA zaupati v; zaupljivo govoriti, širokoustiti se, hvaliti se ali biti ponosen; dobrikati se, prilizovati se, laskati; hvaliti, priporočati, povelichevati, slaviti, biti hvaljen, slavljen ali povishan, ohrabriti, tolazhiti; voshchilo, zhelja.

V nemshchini je sorodno *luegen* in v anglshchini *to lie*. Verjetno je sorodnica tudi grshki *logos*, za katerega pa nisem mogel najti nobene indoevropske razlage.

Vidimo torej, da bi lahko bila tudi beseda ***lagati*** blizhnja sorodnica prabesedi, iz katere se je morda razvila beseda ***slovo***. Tako bi ***slava*** in ***slovo*** imeli popolnoma razlichen izvor. Zanimivo pa je, da imata besedi ***zravas*** in ***zlAgh*** nekako podoben pomen; poudarek na zvenu, na »dobrem« in splošnem je bolj pri prvi, na vsebini, na »slabem« in posameznem, pa bolj pri drugi.

Zdi se, da je bila beseda kot pojem za del jezika vedno bolj ali manj jasna, saj so bile različne besede poimenovanje za različne pojme in predmete. Besedo kot točno določen slovnični pojem pa srečamo shele ob nastanku shirshe pismenosti. Iz starih napisov je razvidno, da besede niso ločeno zapisane. To

kazhe, da danashnji pojem besede ni enak prvotnemu. Verjetno je to tudi razlog, da imamo v slovanskih jezikih kljub njihovi tesni sorodnosti in podobnosti različne izraze za **besedo**. To bi pomenilo, da je beseda **slovo** mlada, saj je ponekod oznaka za chrko, ta pa ima smisel samo s pismenostjo. Po drugi strani pa pojem **slovo** pomeni, da je to zelo stara beseda, ker se nahaja v vseh slovanskih jezikih in je shele kasneje dobila različen, toda soroden pomen v posameznem jeziku. Kakor smo bili videli, je obstajala zhe v »protoslovanshchini«.

Kot sem zhe omenil, imamo veliko različnih besed za »zvorno komunikacijo«. Te besede so zelo zgovorne, saj nam z vechjo ali manjšo težo dajejo tudi podatke o vsebini in načinu govora ali pogovora. To velja tudi za **sloviti** in za njene izpeljanke. Tak zozhen pomen pa bi morebiti lahko pripisali le kasnejšemu razvoju – odvisno od tega, ali je bila prvotna beseda **slovo** ali pa **sloviti**.

She dva primera iz sanskrta:

svan, svana zven, zvok, hrup (vetra, groma, vode), ptichje petje, govor in zvok (na splošno)

Sorodno je hrv. *zvati* (klicati), nash *izzivati* in *poziv* kot opravichilo za Johansonovo razlago [nav. v 43]. Morda je tudi tu posredna zveza s **sloviti**, ker obstaja dolochena, a manjša verjetnost za tak razvoj.

Vidimo torej, da obstajajo možnosti različnih razlag in da za zdaj ne moremo ugotoviti enega samega trdnega izvora. Pri tem moramo seveda tudi uposhtevati, da se povsem ne izključujejo niti navidezno med sabo nasprotne razlage.

Zhe prej [4] smo videli, da so pomenske vzporednice, miselne povezanke, delno sopomenke *govorechi*, *rumunit*, *sloviti*, *deuten* in protipomenke *Nemec*, *Barbar* (blebetach), *Tatar* (jecljach) povezane z imeni ali pa so sploh imena »narodov«, bolje recheno, skupin ljudi, ki imajo skupen jezik, ta pa je lahko vsem razumljiv ali pa tudi ne.

V skladu s tem [4] menim, da je bilo ime **Slovani** prvotno. Iz njega se je razvil pojem za nemoteno sporazumevanje kot razlichica za govoriti, **sloviti** – **slovansko govorechi**. Shele iz te besede je nastal pojem **slovo**. Posledica tega je, da ime **Slovani** ter besedi **sloviti** in **slovo** nimajo nich skupnega z besedama **slava**, **slaviti**, kakor tudi ne s sorodnicami besede *slishati* in z indoevropsko rekonstrukcijo *kl̥uH*. Seveda obstaja tudi možnost, da sta se besedi **slovo** in **sloviti** – v tem zaporedju – razvili iz sorodnic besed **zLAgh** ali **svan** neodvisno od imena **Slovani**. Pri tem se je ime **Slovani** lahko razvilo iz besede **sloviti** ali pa je shlo za glasovno zblizhevanje v smeri istozvochnic. Razsodbo, katera teh različnih razlag je pravilna, omogoča le natanchna analiza ali pa kakshna druga pomenska razlaga imena **Slovani**.

Beseda **slaviti**, ki seveda izhaja iz besede **slava**, pa ne pomeni samo *chastiti*. Njen pomen je tudi *slavnostno govoriti*, *hvaliti*. To je tudi pomen konchnice –**slav** v imenskih zlozhenkah *Boguslav*, *Svjatoslav*, *Jaroslav* ipd. Iz teh imen je nastala kratka oblika imena Slovani – **Slav**, saj so neslovanski kronisti poznali slovanske kneze, npr. Rastislava, Mstislava, Boleslava itd., kot svoje politichne in vojashke nasprotnike, niso pa poblizhe poznali slovanskega jezika [56]. Vpliv teh imen kakor tudi t. i. akanje sta botrovala vzhodnoevropski obliki **Slavjan**, medtem ko starocerkvenoslovanska oblika pozna samo ime z **o**. Tako je lahko tudi res, da je tuje poimenovanje za Slovane izpeljano iz besede **slava** [57].

In kako je z besedo **svoboda** ?

Go^{31b} [58] izhaja iz Ptolemejevih imen za Slovane – *Sthlabenoi, Soubenoi, Stauanoi*. Posebej ga zanima ime **Soubenoi**, ki ga primerja s protoslovanskim ***Svobine**. Ob to postavlja zgodovinsko obliko ***Slovine**, za katero domneva izvor v protoslovanskem pridevniku **svobú**. Ta pridevnik je osnova za protoslovansko besedo **svoboda** ali **sloboda**. Iz različic te besede v raznih slovanskih jezikih je napravil rekonstrukcijo ***svebú** in ***svobú**. Nato se sprashuje, kaj naj bi ta pridevnik pomenil. Pomaga si s slovansko besedo **svob-ústvo**, ki pomeni *oseba, sam*. To podpira indoevropska rekonstrukcija ***sue/o-bho** (pomen: svoj, lastne vrste – prim. etnični imeni *Suebi, Swaba*) v smislu svoboden, pripadnik lastnemu narodu [13]. To je povezano s sanskrtskim **sabha** – pomenske sorodnice so *zbor, sabor* (hrv.), *zhupa, Sippe* (nem.). Potem skusha razloziti chlenek ***se** (***sue**), ki pomeni: lochen, za sebe, ob strani, protoslovanski **svojú** in nash **svoj**. Tako bi indoevropska beseda ***sue/o-bho** pomenila: *oseba za sebe* (pravzaprav *svoja oseba*). K temu sodi she ***sue/o-bho-dha** s pomenom: vsi chlani sorodnih, rodbinskih in porochnih zvez. Tako bi bil razlozhen protoslovanski izraz ***Svobine** iz razshirjene besede **svobinú** z osnovo **svobú**. Z razlikovanjem **v-b > l-b** je nastala tudi oblika ***Slobine**, ki je bila nato povezana z besedama *slovo* in *sloviti* (to naj bi bila ljudska etimologija) in je preshla v obliko ***Slovine**.

To izpeljavo imena **Slovani** jezikoslovci odklanjajo kot umetno konstrukcijo.

Ime **Slovani** – razlage s **svoj** (in drugo)

Pregled navedenih in she nekaj drugih, manj znanih razlag in izpeljav imena **Slovani** povzemam po Jagodzinskem [51]; seveda so v seznamu tudi zhe omenjene razlage:

- iz izraza **svoj** (M. Rudnicki);
- iz indoevropskega ***swobho**- chlana roda, sorodnik;
- iz domnevnega izraza **slovini, sloveni, slovani** – jezikovni bratje; vzporednici sta *bratanú, sestrinú* (L. Moszyński);
- iz domnevnega topografskega imena **Slovy**;
- iz indoevropskega korena ***kleu-** tok, potok, chistiti ali iz slovanskega *slov-, slav-*, ki nastopa v nazivih jezer;
- iz nedolochenega toponima – reke ali jezera – z imenom *Slova, Slava, Slojje* ali *Slavja*; podobno litvanski vasi z imenom *Đlavėnai* (identichno s slovanskim *Slovini*) ob reki *Đlavė*;
- iz resnichnih imen *Salava, Sala*, iz katerih je izpeljana tudi poljska beseda *Łuśawa*
- suho otočno mesto v mochvirju;
- iz indoevropske besede s korenem ***kleu-** chisti, lat. *cluo* chistim, gr. *ἐέγᾶν* chistim, umivam; tudi rusko *÷èñòü, ÷èüà* poljana v gozdu, ochishchena dreves in grmovja, chistina; domnevni ***slov-** naj bi imel podoben pomen; a więc ostatecznie Słowianie = mieszkańcy czystych pól: prebivalci chistega rodu;
- iz hidronima na osnovi korena *slov-, slav-* s pomenom *govorecha reka* (O. Kronsteiner);

- iz izraza chlovek (*slov-* < *èlov-*), tj. domachin ali kmet;
- iz izraza s pomenom *narod, ljudje*; prim. gr. *ἔαυὸ (lâós)* < **slâwos* (?);
- iz izraza s pomenom *sadilec*; prim. gr. *ἔῦῖ, ἔῦῖ, ἔῖῖᾶ stodo³a*;
- iz imena mitichnega *Slava*, prednika Slovanov;
- iz izraza *ska³a* (od tod *-k-* v latinskih imenih *Sclaveni, Sclavini*);
- iz etnonima *Skolotów*, samopoimenovanja Skitov ali pa imena nekega skitskega plemena;
- iz indoevropskega **sek-* zvezati; v različici **sk-lobh-* sorodniki; podobno **sk-eip-* rod, **skeut-* skitski, Skoci itd.

Od vseh navedenih sta pomembni le prvi dve razlagi. Prav neverjetno je, da ju jezikoslovci pravzaprav sploh niso uposhtevali. Povzemam prosto po virih [\[51\]](#):

Rudnicki ime izvaja iz indoevropskega korena s pomenom *swój, w³asny* (poljsko), slovensko *svoj* in *lasten*. Navaja tudi poljske izraze *swój* < **swojo-*, *siebie* < **sebh-*, *sobie, osoba* < **sobh-*, *sibi* < **sebh-*; grško *sphe* (oni se – reflexivum indirectum 3 pl.) in < **sbhejes*; angl. *self* < **selbh-*; wal. *helw* -imetje, gospodarstvo (to drugi zavrachajo, gl. zgoraj). Izvajanje zaključni z razlago imena **Slovani** kot **svoji ljudje, znanci, nashi, lastni, svojci**. Sam Grimm naj bi bil prvi postavil tako hipotezo o izvoru imen narodov.

Dodajam še **slov-* (**nashi ljudje** – J. Otrebski [\[59\]](#)), podobno tudi E. Rzetelska-Feleszko za *Slovince* [\[60\]](#). Tudi ta dela niso nashla velikega odziva v strokovnem svetu.

Kritični pregled raznih razlag imen Slovani in Veneti vsebuje še literatura pod [\[44\]](#); razlage imen posameznih slovanskih narodov tudi pod [\[58\]](#).

Preostane še naloga najti imenu **Slovani** sorodnico v sanskrtu, saj jezikoslovje s svojimi obichajnimi postopki doslej ni dalo zadovoljive razlage.

Sklavi in Slovani

Tisti, ki trdijo, da so se nashi predniki priplazili iz pripjatskih mochvirij, »kulturni narodi« pa so jih zasuzhnjili, vechinoma tudi menijo, da smo svoje ime dobili iz naziva za suzhnje – **sklavi** ipd., seveda kot tuje poimenovanje. Iz istega zornega kota so tudi trditve, da so Slovane toliko zasuzhnjevali in prodajali, da je v zadevnih jezikih iz slovanskega imena nastal izraz za suzhnja. Slednje ima svojo osnovo, saj so bili Slovani, zlasti severni in vzhodni, shele precej pozno pokristjanjeni. Dokler niso bili kristjani, so bili za »kristjanske« narode, posebno za Germane, brezpravni, zato so jih ti z izgovorom o »shirjenju bozhje besede« morili, plenili in zasuzhnjevali. [\[56\]](#)

Izvor besede **suzhenj** je v slovanskih jezikih popolnoma jasen, stari izrazi v zahodnoevropskih jezikih pa za ta pojem sploh niso znani. Znachilno je, da je v vechini indoevropskih jezikov izraz za suzhnja izpeljan iz besede **sklave**. Izjeme so seveda slovanski jeziki, pa walizhanski, cornski in latvijski ter od Slovanom sosednjih estonski, finski in turshki jezik.

Dejstvo, da ima tak ali pa zelo podoben izraz za suzhnja vechina zahodnoevropskih narodov, lahko pomeni, da je bila trgovina s slovanskimi

suzhnji zelo »razvita« ali pa je podobna beseda za suzhnja obstajala zhe prej in je bil shele kasneje povezana z imenom Slovani. Za tako možnost govori dejstvo, da je bila »notranja« ureditev zahodnoevropskih plemen izrazito hierarhična, patriarhalna, dednostna in suzhnjelastništvo je bilo nekaj normalnega. Pri Slovanih pa je bilo drugache, ni bilo nikakršnih dednostnih položajev, vladala je enakopravnost med spoli, bila je prava demokracija z izvoljenimi vodji, suzhenjstvo je bilo celo izrecno nezazheleno [\[61\]](#); tako so tudi izrazi za suzhnja v slovanskih jezikih različni, saj je suzhnjelastništvo pri Slovanih nastalo shele kasneje, morda obenem s krschchanstvom, ko je z novo vero prishel tudi nov politični sistem.

Zakaj naj bi potemtakem ti zahodnoevropski narodi dobili izraz za suzhnja shele po stikih s Slovani, torej shele potem, ko naj bi se Slovani pripodili iz pripjatskih mochvirij? Morda pa so bili Slovani zhe od davnine zasuzhnjevani prebivalci Evrope?

Poglejmo besede **suzhenj, rob** (hrv., srb.), **rab** (rus.), **otrok** (chesh.) ipd. [\[62\]](#). Vsi ti izrazi so izpeljani iz pojma ujetnika, tezhaka in tudi svojca. Slovenski *suzhenj* naj bi bil izpeljan iz izraza **s uzhetom** – zvezan [\[13\]](#), ujetnik. Imamo torej dovolj besed, da nam ni treba posebej oznachevati zvezanca ali ujetnika. Tako se mi vsiljuje razlaga: **so zhen**, namrech nekdo, tudi svojec, ki ima položaj, podoben zhenam v patriarhalni družbi, ta pa je pri Slovanih nastopila verjetno najprej pri prednikih Slovencev pod »naprednim« zahodnim vplivom.

Po sanskrtu [\[50\]](#)

zliku	sluzhabnik, suzhenj, odvisnik; izprijenec;
zli =	zri [50] ;
zliS	sprijeti se, pritrđiti, drzhati se (angl. <i>cling to</i>);
zri	polozhiti, vlohiti, pritrđiti na, pritrđiti k (h), usmeriti ali obrniti k; (nem. <i>lehnen</i> , angl. <i>lean</i> - nasloniti);
ku	kot predpona (?) pomeni razpad, razveljavljenje, pomanjkljivost, stisko, malost, zapreko, grajo, prezir, krivdo;
kU	delati hrup, krichati, stokati, chivkati, kukati (hrv.), brenchati.

Torej gre za nekoga, ki ima lastnosti v pomenu *skupaj, zelo* v povezavi s *slabim*; vidna je pomenska in glasovna sorodnost z *zlikovcem*. Drugi sanskrtski izrazi s podobnim pomenom pa so glasovno tako različni, da jih ne moremo uposhtevati za razlago besede **sklavi**. Izvedeni so iz besede

dAsa sovrazhnik, demon, divjak, barbar, nevernik, suzhenj, sluzhabnik.

Seveda, **sklavi** naj bi bila izpeljanka iz imena **Slovani** ali pa obratno [\[npr. 55\]](#). To je priljubljena razlaga v zahodnih razpravah, ki pa jo prevzemajo po starih kronikah in virih. Pri teh razlagah ni jasno, zakaj in kako naj bi prishlo do zamenjave **skl-** za **sl-** ali pa obratno. Vechina razlag pojasnjuje, da stara grshchina nima **sl-**, zato naj bi Grki vrinili med **s** in **l** glas **k** ali **t**. Seveda se lahko vprashamo, zakaj ravno ta dva in zakaj nato pretezhno **k**. Prav tako bi lahko vrinili kak samoglasnik ali pa kateri koli drug soglasnik. Glede obratnega prevzema pa se lahko sprashujemo, zakaj naj bi Slovani **k** ali kaj drugega izpustili.

Omenili smo, da je Lozinski predlagal delovno hipotezo, da so oblike imena **Sklaveni** in arabski izraz **Saqlaba** istega izvora. Grki so imenovali **Skite** tudi **Skot**, skitska dezhela se je v celoti nahajala na (danasnjih in tedanjih) slovanskih področjih, perzijsko ime za Skite pa je **Saka**. To ime so prevzeli Hindujci, isto lahko velja za Arabce ^[63]. Tako Bizantinci kot Arabci so verjetno njim popolnoma tuje ime Slovani pomeshali z oznako za Skite, saj so Slovani prebivali tudi v dezheli, ki so jo Bizantinci in Arabci imenovali Sak. Od tod grški **k**, ki je preshel v latinsko obliko **sclavus**, ta kratka oblika pa izvira iz imen slovanskih knezov.

Ali je možno, da je beseda za suzhnja v zahodnih indoevropskih jezikih obstajala zhe pred seznanjenjem teh narodov z imenom **Slovani** in mu je bila mogoče celo zelo podobna, tako da je brez tezhav zamenjala ime?

Poglejmo v sanskrt – ishchemo besede, ki se zachnejo s predpono **sk** ali **sak**, po možnosti she s prisotnim **l**.

Sanskrske besede s predpono **sk-** obstajajo, vendar pa ne bi bila nobena primerna za ime etnosa.

skambha chep, podpora, steber, opora, oporna točka veselja

skand skakati, skochiti, poskakovati, zagnati, pljuniti (lat. scando, scala)

skandha rama, razvejanje, cheta, mnozhina, kolichina, sestavek, del, vojashki oddelek, kralj, princ ipd.

She vech jih je, z razlicnimi pomeni, a so vechinoma sorodne nashtetim. Zadnja beseda (skadha) bi lahko prishla v poshtev, pa ji manjkajo vazhni soglasniki, tako da vprashanje ostaja odprto.

Povsem drugo podobo kazhejo besede s predpono **sa(k)-** :

sakala sestavljeno, deljivo, tvarno, z vsemi deli, popolno, docela, celotno, vse;

(sorodno s slovenskim *célo*)

kalA droben del, vsak posamezen del, chasovni interval, »element« chloveshkega telesa, zametek; sorodno je *kal* in *chlan*, *chlen*.

Zlozhenka z besedo **jana** :

sakalajana vsaka oseba, vsakdo

sakalajananI mati vseh

Razvidno je, da je nashima **vse**, **vsak** ipd. v sanskrtu sorodna beseda **saka-**. Tudi besedo **sakalajana** lahko razlagamo kot blizhnjo sorodnico izrazu za **vse ljudi** ali pa za **vsi**.

Ne moremo zanesljivo trditi, da je ta beseda prvotni izvir, iz katerega bi izshel izraz za suzhnje, cheprav je povezana z osebami, z ljudmi. Lahko pa jo razlagamo kot sorodnico imenu **Sklaveni**. Tudi imeni **Skiti** in **Saka** sta morda izvedeni iz sorodnice besedi **sakalajana**. Posledice tega pa so tehtne; beseda bi lahko bila samooznaka Protoindoevropcev s pomenom **vsi ljudje**; gre za etnos, iz katerega so pozneje izshli vsi indoevropski narodi.

Tako imamo vzporednico z veliko mlajshim primerom. Ime *Tevtoni* izhaja iz *tous* – vsi, enako tudi *Allamani* – vsi ljudje.

Naslednji besedi iz sanskrta:

sarva celo, polno, vse, vsako, vsevrstno, mnogo, različno, razno, skupno, v vseh delih (tudi v sestavljenkah),

sorodno z *zdravo* (lat. *salvus*) in

sarvajana vsaka oseba, vsakdo iz mno zhice (sleherni?).

Pomen **sarvajana** je skoraj isti kot **sakalajana**, verjetno zaradi ozke sorodnosti besede **saka-** z besedo **sarva-**, obe uporabljani v sestavljenkah, lahko pa gre tudi za različice v Vedah ali pa v sanskrtskih dialektih.

Morda jima je soroden tudi latinski **servus**, saj so sluzhabniki, vojaki in suzhnji **navadni ljudje** – **vsaka oseba, sleherni**, v množini pomensko kot danes *ljudstvo, puk, gesinde, folks, raja*.

To bi lahko pomenilo, da je podoben izraz za **suzhnja** od nekdej obstajal v indoevropskih jezikih, naposled pa se je izenachil z oznako za Slovane.

Podobno domneva tudi O. N. Trubachov na podlagi indoevropskega ***servo-**, ki pomeni *cel, ves*, in sicer z razlago **vsi ljudje** za ime **Srb** [1641](#).

Pomen imena *Slovani*

Posebno so zanimive naslednje sanskrtske besede [1501](#):

sva lasten, svoj

svaj objeti, zgrabiti, obkrozhiti, zviti ali oviti

svaja lastnorojen, lasten, svoj, soroden

svajaA lastnorojen

svajana pripadnik svojih ljudi, sorodnik; svojec, svoje (lastno)

svajanaya, svajanAya biti soroden, podoben, postati sorodnik

svajanman svoj

svAjanya sorodstvo

svajAti lastne vrste; chlan svoje družine ali kaste

Takoj spoznamo nasho sorodnico **svoj-**, pa tudi **ovoj** ali **zavoj**. Njen prvotni pomen je soroden z nechim **kar (nekaj) vsebuje**.

Zanimiv je drugi del zlozhenke svajana:

jana (stvariti), zhivo bitje, chlovek, oseba, rod; ljudje, podaniki itd.

jAna rojstvo, izvor, rojstni kraj.

Ta drugi del zlozhenke je soroden tudi z besedo

janI zhenska, zhena, rojstvo.

Očitno je najbližja sorodnica nashi **zheni**. Iz tega izhaja tudi beseda

janya pripadnost rodu, družini ali pa isti dezheli, chlan naroda.

Izpeljanka **svajana** je nedvomno tako glasovno kot pomensko sorodna imenu **Slovani** (prim. tudi obliko **Slavjani**). Tako je razlaga imena **Slovani** pravzaprav zelo preprosta: pomeni **svoj rod, svoj narod**.

Torej je ime **Slovani** res starodavno, verjetno sploh eno najstarejših. Morda je bilo prvotna samooznaka za vse Indoevropejce; Slovani so jo ohranili, kakor so

bolj ali manj ohranili svoje jezike. Tudi ostale prej navedene, a manj verjetne razlage nas privedejo do istega sklepa.^[81]

S tem so potrjene razlage M. Rudnickega, J. Otrebskega in E. Rzetelske-Feleszke, čeprav so le delno pojasnili pomen imena. Verjetno jezikoslovna stroka ni primerno sprejela njihovih razlag zaradi uporabe problematičnih indoevropskih korenov **slov-* in **svoj-* (?), kajti zvezdica označuje umetno rekonstrukcijo.

Pogledati še kazhe, kako je s prehodom **v** v **l**, pravzaprav **sv-** v **sl-**. V ta namen poglejmo naslednje sanskrtske besede:

svaka lasten (svoj), moj lasten, chlan svojih (svojec), sorodstvo, sorodnik, prijatelj, svojci, prijatelji

svastha sam svoj, zdrav, neodvisen

svasti dobro, sreča, uspeh ipd.; pozdrav: zdravo, dobro se imej!

svabhAva rojstni kraj; lastno stanje bivanja

svAbhAvya samobiten, lastna narava, svoja posebnost

svabhU samobiten

bhU biti, postati

Vse spominjanje na *svak*, *svastika* (srb.), *biti* in temu sorodna **svoboda**, ki je v nekaterih drugih slovanskih jezikih **sloboda**. Spomnimo se še prej omenjene besede **svad**, sorodnice naših besed *sladko* in *slatno*.

Tudi razlike in prehodi **j** v **zh**, **dzh**, **dj** ali pa **đ** jezikoslovno niso problematični – na primer **rojen** in **rodjen** ipd.

Zgodovinski dodatek

Kralj **Shalivahana** ^[65] naj bi vpeljal dobo, ki se imenuje **Shalihavana Shaka**, da bi s tem praznoval svojo zmago nad Vikramadityo iz Ujjayiniya v letu 78 po Kr. Sanskrtska klasična pesnitev *Vikrama Charita*, ki je bila spisana v enajstem stoletju, opisuje te dogodke, za katere pa poleg te pesnitve in nekaj ljudskih legend ni dokazov. Zgodovina naj bi zabeležila le, da je Gautamiputra Shatakarni iz rodu dinastije **Shatavahana** premagal mogočnega Nahapana, kralja iz Satrapa. Ljudsko izročilo Maharashtre enachi vladarja Gautamiputro Shatakarnija s **Shalivahano**. Etimološko naj bi bilo ime Shatavahana izvedeno iz **Shalivahana**.

Drug vir poroča, da je Salivahana, kralj Ujjaina (sedaj Madhya Pradesh), preden je odshel proti Himalaji, premagal ljudstvo, imenovano **Saka**, ki je vdrlo v Indijo s severozahoda.

Drugo poročilo pripoveduje, da je novo leto povezano z obdobjem **Saka**, uvedenim v letu 78 po Kr. Pozneje, okrog leta 500, so obdobje **Saka** prevzeli hindujski astronomi za koledarsko rabo.

Tudi po nekem drugem viru naj bi bil vzrok za obdobje **Saka** vdor tujcev v Indijo z zahodne obale. Ti naj bi prishli iz skitske dezhele, severno od Chrnega morja; bili naj bi **Skiti**, ki so jih v Indiji pozneje imenovali **Saka**.

Tako naj bi kasneje kralj Salvahana, ki je vladal v letu 78 po Kr. v Pratishtanu (sedaj Paithan) na reki Godavari, vpeljal praznovanje, ki ga zato imenujejo doba **Salivahana Saka**.

Spet v nekem drugem poročilu pa je **Saka**, ali v drugih virih **Zaka**, **ZAka**, belopolto pleme, ki je nastalo iz znoja svete krave Vasishta, da bi unichilo vojsko Vismamitre; kralj Sagara se je hotel tega plemena znebiti, pa ni uspel. Vchasih imajo pripadnike tega plemena za pristasho **Salivahane** in jih enachijo s Tatari ali pa z Indo-Skiti, ki so preplavili Indijo pred Ariji. Po poročilu istega vira jih je premagal veliki Vikramaditya.

Saki naj bi vladali v severozahodni Indiji v zadnjem stoletju pred našim shtetjem in v prvih dveh stoletjih nashega shtetja. **Shalihavana**, **ZAlivAhana**, **SAlivAhana**, **ZalavAhana**, **Salvahana** je slavni indijski suveren. Ime naj bi dobil po *Yakshi Sali*, na katerem naj bi bil jahal, ali pa po drevesu *Sali* – iz njegovega lesa naj bi bil narejen krizh, na katerem naj bi bil Salivahana rojen. Njegovo srechanje z Jezusom Kristusom, ki je opisan kot pravi vedski junak v zlatem oklepu ipd., so dodali kasneje misijonarji glede na legendo o rojstvu Salivahane na krizhu.

Poročila so si vsekakor nasprotujocha. V enem od njih je **Salvahana** zmagovalac, v drugem premaganec, v tretjem je vodja **Sakov**, spet v drugem njihov nasprotnik. Dejstvo pa je, da je zgodovinska oseba in da so bili tudi **Saki** resnichno obstajajoche pleme. Tudi razlaga imena Salvahana je, v nasprotju z vechino ostalih imen v Vedah, sporna. *Yaksha Sali* ali pa drevo *Sali*, *vahana* in podobno so v sanskrtu variante z razlicnimi glasovnimi vrednostmi:

vAhaNa, **vahana**, **vAhana** odnesti, odstraniti, unichiti; truditi se, nositi, jahati, voditi (vprezhno vozilo)

vana gozd, les, grm, goshchava

van

Prichakovali bi, da bo razlaga imena, kot se pach spodobi velikemu kralju in zmagovalcu, pomensko povezana z odstranjevalcem ali unichevalcem sovrazhnikov, vendar ni. Tako ostaja mnenje, da je ime verjetno tujega izvora in je prilagojeno takratnemu domachemu jeziku. Mozhnost pomena sloni na najblizhji verjetni glasovni obliki izgovorjave takratnih prebivalcev.

Tudi o Sakih je malo znaneja. Zanimiv je mit o njihovem nastanku. Tudi pri tem je ime *Saka* nekako povezano z *znojem*, s *telesno tekochino*. Vidimo, da se je tudi ta miselna povezava pojavila zaradi podobnosti besed in da je ime zhe precej tuje, zato so mozhne take razlage.

Zgodovinska dejstva dovoljujejo she naslednjo mozhnost: Saki so bili pravzaprav neko **slovansko** pleme, ki je vdrlo v Indijo, ime njihovega vodje (ali pa ime tistega kralja, ki naj bi jih bil konchno premagal) pa domachemu jeziku prilagojeno ime Slovan.

She o besedah kraljin c(es)ar

Ustalila se je nemshka razlaga nashe besede **kralj** – na Slovane naj bi Karl Veliki naredil tako izjemen vtis, da je postalo njegovo ime oznaka za vladarja. **Kralj** je nekakshna vzporednica s **cesarjem**; tudi pri slednjem je ime mogochno vladarske osebnosti (Cezar) postalo oznaka in naslov za velikega vladarja.

Zhe Trubachev se ni strinjal s tako razlago izvora besede **kralj**. Po njem naj bi beseda **kralj** imela osnovo v besedi **karati**. Sorodnici sta she **harati** (prim. Borovo razlago napisa na negovskih cheladah [71]) in **garati**. Slednja je verjetno le slovenska, ostale navedene pa so tudi v vechini drugih slovanskih jezikov.

V sanskrtu je najti besedo

karAla razprto, odprto; mogochen, grozen, strashen

Na tej podlagi bi beseda **kralj** prvotno pomenila mogochnik, strashni ipd.

Kakor vidimo, ni potreben nikakrshen Karl Veliki za nashega **kralja**. To potrjujejo tudi zgodovinska dejstva. Izvor imena **Karl** iz latinskega **carus** (ljub, drag) ni zanesljiv. V latinskih virih ni nikogar s tem imenom, znano je shele od Karla Velikega naprej. Tudi sam Karl Veliki kot zgodovinska oseba je sporen. Ni niti ene same neoporechne kronike iz njegovega obdobja, obstaja le vech kot dvajset tisoeh lazhnih zapisov iz poznejshih stoletij [19], predatiranih »za nazaj«.

Tudi njegova dela niso v skladu z zgodovinskimi dejstvi. Ustanovil naj bi bil chez dva tisoeh mest, gradov, samostanov in cerkva, a vsi dokazi se ustavijo pri samostanu v Mustairju v kantonu Graubuenden v Shvici. Tam je v cerkvi kip kralja, ki naj bi bil Karl Veliki. Tudi ta dokaz se je zhe v turistichnih opisih preselil iz osmega ali devetega stoletja v enajsto ali dvanajsto stoletje. V razpravo o tem, da je morda celó obdobje, v katerem naj bi zhivel (742-814), izmishljeno, se tukaj ne bomo spushchali [66]. Naj dodamo le she to, da so bile lazhne kronike potrebne tedanjemu plemstvu in samostanom, da bi zgodovinsko upravichili in legalizirali svoje lastnishke pravice ter da bi se zashchitili pred zahtevami sosedov.

Tako so podlozhniki »sirarja« (cesarja) – plemeniti, modrokrvni pisarji (grofje) in rachunarji (conti) ponarejali zgodovino ...

Uradno nemshko zgodovinopisje je sicer priznalo teh dvajset tisoeh kronik za lazhne, a kakshnih vechjih popravkov zgodovine ni uvajalo. Karla Velikega ne oznachujejo vech kot »prvega Evropejca«. Ostala je le she Karlova nagrada, ki je iz politichnih razlogov ne morejo preimenovati; tu ali tam jo raje imenujejo »Medaille Charlemagne«. V dnevnem chasopisju je nekdo omenil: che je bil Karl Veliki res zgodovinska oseba, potem je bil bolj »Karlchek« – in she to zelo »fies«. Tako lahko Karl Veliki dela družhbo kralju Arturju in nashemu kralju Matjazhu, ki sta tudi bolj ali manj legendi.

Prav zanimivo je, kako se nemshki zgodovinarji posmehljivo izrazhajo o staroslovanski demokraciji, ki je bila demokracija tudi v danashnjem smislu, kot »velikega Evropejca« pa predstavljajo chloveka, ki bi zaradi neshtetih vojnih zlochinov danes moral pred haashko sodishche, seveda che bi bil Slovan ali pa Africhan.

Kdo bo razglashen za naslednjega velikega evropskega »zdruzhevalca«?

Tukaj naj omenim she porochilo Ibrahima ibn Jakuba, mavrskega trgovca s suzhnji, ki je bil Jud. Opisal je svoje »poslovno« potovanje v Prago [67], in v spisu omenja, da je Oto I. najvechji **slovanski** kralj. Verjetno zato, ker je Oto I. zhe bil kristjan, ga nemshki zgodovinarji in kronisti shtejejo za Germana in so mu priskrbeli »pravilen« rod. Ibn Jakub pa teh predsodkov seveda ni imel. Dobro je

razlikoval med Slovani in Germani kakor tudi med pogani in kristjani – zhe zaradi »poklicnih« razlogov.

Mogoče je ravno slovanski naslov **kralj** Ota I. preshel v ime Karl v takratnih kronikah – »za nazaj«. Stari Slovani niso poznali kraljev v politichnem smislu, temvech so imeli izvoljene vojvode. Verjetno je s prihodom krshchanstva nastala potreba po oznaki **Kristusa kralja** v prevodih. Seveda za Kristusa ni bil primeren vojashki naslov vojvode ali kneza. Uveljavila se je oznaka **kralj**, ki je z novo obliko vladavine preshla tudi v politichno rabo.

Oglejmo si she besedo **car**. To naj bi bila ruska razlichica za cesarja. Tako imamo v slovanskih jezikih **cesarja**, che gre za avstrijskega, nemshkega ipd., in **carja**, che gre za ruskega vladarja; prvi s tem naslovom naj bi bil Ivan Grozni.

Zanimivo je, da govorimo tudi o Carigradu (Konstantinopel), ne pa o Cesargradu (ime rushevine v dolini Sotle). V prvem ni bilo nikdar carja, bili so samo imperatorji. Drugi pa je dobil ime po kakshnem visokem obisku.

Poglejmo, kaj glede tega najdemo v sanskrtu:

car premikati se, iti, hoditi, gibati se, obnashati se, potovati, iti z, slediti, delovati, zhiveti, postopati s ...

Seveda lahko ugovarjamo, da je beseda le prevech ohranjena, tudi che zamenjamo **c** in **k** v izgovorjavi. Oznaka za vozilo – *carrus* v latinshchini in podobno v drugih romanskih jezikih (ter v angl. car – avto, voz) naj bi ostala njen edini pomen.

Besedo **car** pa kljub temu lahko razlagamo kot oznako za vodjo. Seveda ni bila pogosto uporabljana, dokler ni dobila politichnega pomena; morda jo je Ivan Grozni izbral ravno zato, da bi se z novim nazivom dvignil nad vojvodi, bojarji, mogoče celo nad cesarji drugih narodov. Podobnost in politichni pomen oznake, po veljavi enakovredne *cesarju*, pa sta vodili k zhe znani razlagi.

To potrjujejo she naslednje besede v sanskrtu:

abhicar ocharati, zacharati, charati;

AcAra (dobro, lepo) obnashanje, nachin delovanja, obichaj, raba (vsi tradicionalni in vechni); pravilo obnashanja, navodilo, ustanova, pravilo;

AcArya duhovni vodja ali uचितelj;

agocara nedosegljiv, nedoumljivo, nekaj izven spoznavnega sveta;

caritra delovanje, obnashanje, navada, dejanje, pustolovshchina, dela, narava, nagnenje, zakon iz obichaja;

carSaNI dhRt, **carSaNI dhRti**, **carSaNI pra**, **carSaNI sah** podpiranje, zashchita, zadovoljevanje, vladanje, premagovanje ljudi;

cAru prijeten, sprejet, cenjen, ljubljjen, drag (od tod lat. *carus*);

gocara pashnik, podrochje, podrochje delovanja, bivalishche;

khacara gibanje v zraku, letenje, ptica, planet, sonce, oblak, veter, zrachni duh;

paricara gibanje, tečenje; paznik, sluzhabnik, privrzheneč; telesni strazhar

vicAraka vodja, vodnik, vohun.

Sorodnost z nashima besedama *charanje* in *chrka* je očitna; ostale besede, ki so zlozhenke z besedo **car** ali jo imajo v osnovi ali kot sosledje chrk, pa nakazujejo pojem nechesa charobnega, nadnaravnega, vzvishenega, nekaj v zvezi z delovanjem in položajem, z vodenjem, vladanjem, zashchito itd.

Mogoče imata besedi **car** in **karAla** isti izvor, neki indoevropski prapojem osnovnega gibal ali dejavnika.

Slovanom torej za *carja* ni potreben nikakršen »sirar« (čeprav ta poklic zelo cenimo); beseda **car** je namreč z vsem svojim pomenom od nekdanj pristno slovanska.

Sklep

Izvor imen kaže, da razlikovanje v *sebe, svojo družino, nashe sorodnike, nash rod, nashe pleme* in v *ljudi, ki jih razumemo* ali pa *ne, ki so iste vere* ali pa *ne*, obstaja od pradavnine in ga lahko izsledimo ravno iz imen [\[4\]](#).

To pravilo velja tudi za ime **Slovani**.

Tako se v povzetku kažejo naslednje ugotovitve:

- Ime **Slovani** izhaja iz ozhje sorodnice sanskrske besede **svajana** s pomenom **svojec, sorodnik**.
- Kratko ime **Slav** (tuje poimenovanje; *Slave, Slawe* ipd.) je izvedeno iz osebnih imen, kot so Rastislav, Boguslav ipd., ki so sestavljenke z besedo **slava** (s pomenom **slaviti**).
- Ime **Sklaveni, Saqlaba** ipd.: premena **sl-** v **skl-** je lahko nastala iz vech razlogov; deloma gre za vpliv imen **Skit** (gr.) ali **Saka** (perz.); vpliv ali pa zamenjava z blizhjo sorodnico sanskrske besede **sakalajana** (vsaka oseba, vsakdo) s pomenom **vsiljudje**, blizu je tudi beseda **sarvajana** (vsaka oseba, vsakdo iz mnozhice, [sleherni ?]) s pomenom **navaden chlovek, vsaka oseba, slehemi iz naroda** (v smislu puk, Gesindel, folks, raja) in tako tudi **suzhenj**.
- Kratko ime **Sklave** (tuje poimenovanje; *Sclavo, Sklawe* ipd.) je nastalo pod vplivom imena **Sklaveni** na kratko obliko **Slav** in je v latinschini postalo izraz za suzhnja, ki so ga prevzeli tudi drugi. Podobnost s kako drugo besedo s pomenom suzhenj (sorodno besedam **sakalajani** ali **sarvajani**) ostane odprto vprasanje.
- Imena **Enetoi, Veneti, Wenden, Windischi** ipd. so izpeljave iz imena **Slovenec**, ki je izpeljano iz imena **Slovan**, mogoče posredno z glagolom **sloviti**, podobno kot npr. *peti – pevec*. To smo potrdili tudi z verjetnostnim računom, ki je pokazal, da so vse ostale »uradne« razlage praktichno brezpredmetne.

V luchi teh spoznanj si moramo ogledati tudi njihov vpliv na razlago slovanske etnogeneze. Kaj lahko sklepamo na podlagi navedenega? Iz sorodnosti imena **Slovani** s sanskrsko besedo **svajana** sledi, da je ime zelo staro. Lahko ga postavimo najmanj v 2. tisočletje pr. n. sht., morda še prej, saj sanskrt izvira prav iz te dobe. S tem so tudi neodvisno potrjeni Homerjevi in Herodotovi podatki. Seveda bo še vedno ostal oHITEK, da je ime v priblizhno danashnji obliki znano shele iz prvih stoletij po n. sht.

Toda antichni viri poročajo o vech manjših neslovanskih narodih znatno prej [\[68\]](#). Kako to pojasniti?

Kot sem zhe omenil [\[4\]](#), so v antichnih virih omenjeni narodi vechinoma samo velike družine, plemena ali pa tudi kakshna plemenska zveza [\[69\]](#). To velja tudi za Slovane ali, bolje recheno, Protoslovane; ugotovitev sledi neposredno iz podatkov o oceni gostote prebivalstva v tistih chasih [\[70\]](#). Tiste etnicne skupine (na primer Veneti), ki so posebej omenjene kot veliki narodi, so pravzaprav najblizhe danashnjemu pojmovanju naroda. Taki narodi niso biolosko izumrli, kot se je to lahko zgodilo z manjšimi, marvech so postali bolj znani in so tako lahko pri sosedih dobili drugo ime. Pojav ali, bolje, omemba nekega naroda v antiki pa je vechinoma povezana z vojashkim pomenom – je pravzaprav odsev nevarnosti, ki jo je določen narod predstavljal za kronistovo okolje.

Podatki trgovcev o ostalih »narodih« pa so zelo povrshni, ker so samo iz »druge« roke; npr. porochilo trgovca trgovcu, ko nista oba osebno prepotovala njihovih krajev. Ob tem ne smemo pozabiti, da pri vechini teh »narodov«, ko se pojavijo v zapisih kronista, ne gre zmeraj za pravo »etnicno« skupino, t.j. skupino, ki jo vezhe sorodstvo, govori isti jezik in ima iste obichaje. Bolj pogosto je to le oborožena skupina roparjev in plenilcev, ki si je podjarmila lokalno prebivalstvo, svojemu roparskemu podrochju pa je dala videz nekakshne drzhavne tvorbe. Kasneje je bila mogoche asimilirana v podjarmljeno prebivalstvo, njen jezik se je izgubil, ostalo pa je ime; taki primeri so Langobardi, Bolgari, Gepidi ipd. To je razvidno tudi iz zemljepisnega polozhaja in trajanja premikov »selechih se« narodov: skoraj izkljuchno gre za meje znanega antichnega sveta (drugi podatki so samo kasnejshe razlage, razshirjene na ostala podrochja). Premiki, ki so jih »celi« narodi naredili v nekaj letih, kazhejo, da je bila prehrana in ostala preskrba mozna le z ropanjem domachege prebivalstva – staroselcev.

Tako lahko pritrdimo Tomazhichu [\[7\]](#), da je ime Slovani veliko starejshe kot pa njegova prva omemba v antichnih kronikah. Slovani so zhiveli v demokraticnih vashkih skupnostih in tako sprva niso imeli kake vechje organizacije, ki bi omogochala hitro sklicevanje shtevilnejshe vojashke mochi, zato tudi niso premogli ustrezne opreme in taktike ob napadih plenilcev.

Za antichne plenilce naj bi tako v zachetku ne pomenili »resnega« sovrazhnika [\[61\]](#). Pod pritiskom plenilcev pa so se Slovani zacheli vojashko zdruzhevati in upirati; pridruzhevali so se jim tudi kot najemniki nekateri iz vrst nasprotnikov, npr. Bizantincev, in od teh so se nauchili tedaj moderne vojashke taktike in vchasih preshli tudi v nasprotne napade. Tako so postali neposredna vojashka nevarnost za »kulturno napredne« etnije in slovansko ime je dobilo določen pomen za kroniste.

Tudi Samova drzhava je nastala zaradi obrambe pred germanskimi roparji.

Po Alinejjevi teoriji kontinuitete [\[71\]](#) in po arheoloskih najdbah podonavskih kultur [\[72\]](#) sega slovanska pismenost dalech v mlajsho kameno dobo. Etrurshchanski, retijski, venetski in frigijski napisi so dovolj uspešno razvozlani s pomocjo slovanskih jezikov [\[73\]](#). Seveda ne moremo pri vseh govoriti o Slovanih, bolj gre za Protoslovane, zraven so tudi predniki danashnjih

neslovanskih narodov, ki pa so zaradi takratne bližnje sorodnosti vseh Indoevropejcev imeli tudi s Slovani tedaj še bolj sorodne jezike.

Tudi (proto)glagolica in (proto)cirilica sta veliko starejši slovanski pisavi in ju samo pripisujemo apostoloma Cirilu in Metodu [\[72\]](#).

Kako potem takem pojasniti, da po venetskih in frigijskih napisih nimamo nichesar mlajshega vse do Cirila in Metoda ter do Brizhinskih spomenikov?

Tudi na to odgovor ni posebno težak. Pomislimo le na usodo Karantancev ali Retre in Arkone. Slednji sta sicer veliko poznejši, vemo pa zagotovo, da so kipi bozhanstev v njihih svetishchih imeli napise [\[56\]](#). Prav neverjetno se zdi, da z izjemo teh napisov ne bi bilo nikakršnih drugih pisnih dokumentov, predvsem z versko vsebino. Najverjetneje so zavojevalci vse temeljito unichili, bolj iz sovrashstva in grabezhljivosti kot iz verskega zanosa.

»Germanske« rune so pravzaprav nastale iz venetske pisave [\[74\]](#). Spomnimo se porochil Ibrahima Ibn Jakuba [\[67\]](#) o bogati trgovini na slovanskih področjih. Razvita trgovina gotovo ni mogla biti brez pisave. Tudi njegovo porochilo [\[72\]](#) o ruski runici pricha o starejših – predcirilskih in predglagolskih – slovanskih pisavah. Pisali so na drevesnem lubju in lesenih deshchicah [\[75\]](#). Nich od tega se ni ohranilo.

Zahodna Evropa, ki se ima za dedinjo antichnih kultur in za nosilko krshchanskih vrlin, tudi ne bi imela vechine antichnih virov brez posrednishtva Bizanca, ki ga je pomagala unichiti. Arabske prevode pretezhno grshkih del so v latinshchino prevajali shele prevajalci v Toledu, tj. Judi v muslimanski (mavrski) Shpaniji. Komajda je možno slutiti, kaj vse je izginilo med pozhigi starih knjizhnic – v Aleksandriji, v Bizancu (tudi ikonoklastichno unichevanje), v Kremlju (knjizhnica Ivana Groznega) itd. Ni treba posebej omenjati, kdo so bili vechinoma pozhigalci in na katero veroizpoved so se sklicevali.

Tako kot v Retri in Arkoni, kasneje pa tudi v Ameriki in drugod, je bilo pokristjanjevanje izgovor za osvajanje, ropanje, plenitev, pobjo, zasuzhnjevanje in unichevanje kulture domachega prebivalstva. Za vse seveda ne moremo obtozhevat le tujcev. Tudi lastne razprtije znotraj narodov in drzhav so prispevale k propadom; na primer kijevska drzhava, spopadi med Luzhichani. Prevzem nove vere je botroval tudi unichevanju prejšnjih lastnih kulturnih dobrin v dokaz prave verske gorechnosti. Primer take miselnosti najdemo pri Thitmarju [\[75\]](#); bolj ga je groza slovanskega bogosluzhja kot vseh pobojev, umorov, plenitev in vojn, ki jih opisuje.

Brez dvoma lahko ugotovimo, da so Slovani s pokristjanjevanjem izgubili skoraj celotno svojo predhodno kulturno dedishchino.

Slovansko kulturo na novih, krshchanskih temeljih sta omogochila Ciril in Metod, ker sta bila Slovana (temu podatku zahodni viri seveda oporekajo). Bila sta bolj ali manj na pravi »politichni liniji«, kljub temu pa so ju nemshko govorechi oblastniki preganjali. Njune plodne dejavnosti ne moremo pripisati le verski gorechnosti, temvech gre tudi za plodove stare slovanske kulture v novih okolishchinah. Tudi novgorodska sploshna pismenost [\[75\]](#), zlasti v chasu, ko so pisanje imeli za zhensko in menishko opravilo ter je v zahodni Evropi prevladovala nepismenost, ni nastala chez noch. Bila je dedishchina staroslovanske pismenosti pri narodu, ki ga niso

tujci pokristjanili in tudi ne osvajali, tako da mu nihče ni povsem unichil temeljev lastne kulture.

Kaj lahko ugotovimo iz dosedanjih razlag imena in etnogeneze Slovanov v delih domačih in tujih jezikoslovcev in zgodovinarjev?

Znachilna so naslednja dejstva in protislovja:

Vsi jezikoslovci so mnenja, da iz hidronimov ni mogoče sklepati o pradomovini Slovanov, kljub temu pa nenehno ponavljajo »mokro, vlazhno in tekočo« etimologijo imena Slovani iz nekega hidronima [77].

– Jezikoslovci niso prepričani o lastnih metodah: upoštevajo večinoma le »rekonstruirane« besedne korene, ki pa jim sami ne verjamejo, čeprav so včasih zelo blizu resnici (Otrebski, Rudnicki, Rzetelska-Feleszko); zato radi prevzemajo tuje razlage.

– Protoslovanshchina in slovanski jeziki naj bi nastali »veliko kasneje« kakor germanski ali keltski, in sicer z izposojenkami od vsepovsod, chetudi so bolj sorodni sanskrtu kot pa tisti, iz katerih naj bi se razvili.

– Govorijo o razpadu indoevropske skupnosti, ki je bila naseljena po vsem kontinentu in she dlje, za del te skupnosti, namrech za Slovane, pa ishchejo »pradomovino« v nekem ozkem področju, razvidnem shele »veliko kasneje«.

– Zemljepisna, rastlinska [78], zhivalska imena ipd. naj bi kazala pradomovino Slovanov. Neuspeh naj bi bil v tem, da vsaka skupina poimenovanj vodi k drugemu zemljepisnemu področju [79]. Toda ravno v tem je uspeh, saj so bili Protoslovani naseljeni po celotnem evropskem kontinentu in shirina njihovih imenskih sledov to le potrjuje.

– Tuje razlage imena in etnogeneze Slovanov so očitno pristranska vojashko-politichna propaganda in ne znanstvena dognanja. Ta propaganda je namenjena lastnim neslovanskim, zahodnim podlozhnikom, da so se bili in se bodo po potrebi spet pripravljene »braniti« pred dednim slovanskim sovražnikom, ki jim je nekoch v prazgodovini zhe »prevzel« Evropo. Gre tudi za opravichevanje lastnih zgodovinskih »grehov«. Tovrstni predsodki proti Slovanom so globoko ukoreninjeni v mishljenju povprechnega zahodnjaka, zlasti nemshko govorechega [80]. Iz teh predsodkov she danes izvira temeljni odnos zahodne politike do Vzhoda, prav tako pa je dolocheno tudi zahodno medijsko porochanje o področjih, ki jih shtejejo za (evropski) Vzhod.

Vrnimo se naposled k nashemu Francetu Preshernu. *Najvech sveta* je jasno. Uporaba besede *slishati* kot *pripadati* pa je germanizem in je lahko popolnoma namerna. Temu ustrezno je tuje poimenovanje pravilno – *otrokom Slave*, v povezavi namrech nakazuje dolocheno politichno izjavo.

Viri, literatura in reference

- [1] Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU, DZS, Ljubljana 2000
- [2] P. J. Šafaøik: Slovanske starozhitnosti, Praga 1837
- [3] O. Kronsteiner: Notizen aus der Steinzeit, European Editions, Saint Petersburg 2002, str. 90
- [4] B. J. Hribovshek: Imeni Raetia in Schwyz, Revija SRP, sht. 75/76, 77/78, Ljubljana 2006, 2007; Edicija Pogum: Branko J. Hribovshek, *IMENI RAETIA IN SCHWYZ*, Ljubljana 2006
- [5] To je dnevna uporaba dvojine, 42 narechij v 7 skupinah
- [6] Brizhinski spomeniki, Monumenta Frisingensia (9./10. stol.); najstarejši ohranjeni spis v slovenshchini (kopija she starejshega) dobro razumejo celo dandanes slovensko govorechi. Hranijo ga v Bavarski drzhavni knjižhnici, München.
- [7] Shavli J., Bor M., Tomazhich I.: Veneti, Editiones Veneti, Wien, Boswell 1996
- [8] Tudi shtevilo slovanskih jezikov je bolj dolocheno s politiko kakor pa z jezikoslovnim in literarnim vrednotenjem.
- [9] Enciklopedija Slovenije, 2. del, Ciril in Metod, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987-2002
- [10] gl. ^[7] str. 212
- [11] gl. ^[7] str. 334
- [12] gl. ^[7] str. 321
- [13] M. Snøj: Slovnski etimoloski slovar, Mladinska knjiga, Ljubljana 1977
- [14] J. Pokorny : Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, Bern 1959 <http://www.ieed.nl/cgi-bin/startq.cgi?flags=endnnl&root=leiden&basename=%5Cdata%5Cie%5Cpokorny>
- [15] Veneti.info zgodovina/history/Geschichte
- [16] gl. ^[7] str. 365
- [17] G. Weiss, A. Katsanakis: Das ethnikon sklabenoi, sklabei in den griechischen Quellen bis 1025; Beiheft nr. 5, Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa; Franz Steiner Verlag Wiesbaden GmbH, Stuttgart 1988
- [18] J. Reisinger, G. Sowa: Das Ethnikon Sclavi in den lateinischen Quellen bis zum Jahr 900; Beiheft Nr. 6, Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa; Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1990
- [19] Fälschungen im Mittelater: Internationaler Kongress der Monumenta Germanie Historica, München, 16.-19. september 1986, v 5 delih, Hannover
- [20] gl. ^[7] str. 319
- [21] Jordanes: De origine actibusque Getarum, v. knjiga
- [22] gl. ^[7] str. 320
- [23] S. Zimmer: Germani und Benennungsmotive für Völkernamen in der Antike, Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 34: Zur Geschichte der Gleichung »germanisch – deutsch«, Herausgb. H. Beck et al., Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin 2004, str. 9
- [24] gl. ^[18] str. 11: »...Veneter sind im Slaventum aufgegangen. Der name Wenidi wurde von den Germanen somit auf die Slaven uebertragen.«
- [25] napr. F. Dahn: Die Germanen, Emil Vollmer Verl. Phaidon, Essen, str. 22
- [26] Slawen - Wikipedia
- [27] S. Brather: Ethnische Interpretationen in der fruehgeschichtlichen Archaeologie; Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, band42, str. 135,136
- [28] J. N. Bronshtein, K. A. Semendjajev: Matematichni pirochnik, ZHIT, Ljubljana 1963, str. 185
- [29] gl. ^[21] iii. knjiga
- [30] B. P. Lozinski: The Name SLAV* in »Essays in Russian History«; edited by Alan D. Ferguson and Alfred Levin, Archon Books, Hamden, Connecticut 1964, © 1964, The Shoe String Press, Inc. URL: <http://www.kroraina.com/fadlan/lozinski.html>

[31] Ta in naslednji citati so iz O. Spengler: *Der Untergang des Abendlandes*, Beck, Muenchen 1998, str. 238, 241, 761 itd.

O evropski politiki gl. H. Saña: *Das vierte Reich*, Rasch u. Röhrig, Hamburg 1990, H. Saña: *Die Lüge Europa*, Rasch u. Röhrig, Hamburg 1993

[32] prim. Goebbels: »Nekatere lazhi so prevelike, da jih ne bi verjeli.«

[33] Ob skoraj vsakodnevnih omembah holokavsta zahodni mediji skoraj redno zamolchijo slovanske zrtve; gl. npr. Arno Plack: *Hitlers langer Schatten*, Langen-Müller, München 1993

[34] Slovenci smo bili vzor zhe pred tisoč leti (prim. Helmold: »*Charinthe ... homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior et in cultu Dei et sacerdotum veneratione devocior*«), kot smo tudi danes »Musterknaben« v Evropi. Prve shole s slovenskim jezikom pa smo mogli ustanoviti shele pod Napoleonom, pred približno dvesto leti, ker jih prej germanski kulturniki niso dovolili, uporaba slovenshchine je bila ponekod celo prepovedana. She pred shestdesetimi leti so nas isti »kulturni zahodnjaki« mnozhichno razseljevali in pobijali. She danes se dogajajo izgredi proti nam in nashi manjšini v Avstriji in Italiji (celo teroristichni napadi v 90. letih na nasho manjšino v Avstriji), pri tem pa policija nikdar ne more najti storilcev. Evropske inshtitucije se ne zavzamejo za pravice obeh slovenskih manjšin, cheprav hkrati poudarjajo pravice katerekoli neslovanske manjšine – seveda le, che jih ni krshila dolochena »mednarodna druzhba«.

Vendar ne bi bilo pravichno, che ne bi omenil, da vsako manifestacijo neonacistov na Zahodu spremlja tudi demonstracija nasprotnikov, namrech ljudi, ki se zavedajo, kaj jim je nacistichna miselnost prinesla v preteklosti.

Prav tako je res, da so nemshki uradni krogi precej pochistili z najhujsho nacistichno propagando (tudi v zgodovinopisju), toda odnos do Slovanov se vseeno ni veliko spremenil. Povprechni zahodni Evropejec je manj izobrazhen kot povprechni vzhodni Evropejec in ne ve dosti o lastni zgodovini. Za takega »zahodnjaka« je vse enako tam nekje od Dunaja in Benetk proti vzhodu, na to svojo nevednost pa je celo ponosen, ker gre pach za nekaj nepomembnega. Tako se she naprej vzgajajo nashi sovrazhnike, zato nam glede tega ne more biti vseeno.

[35] Zgovoren je pogled na nemshke strani Wikipedije o Slovanih in slovanskih jeziki ali pa npr. *Die Slawen in Europa - Einleitung* (<http://slawen.ausgetrock.net/>). Megalomansko mentaliteto, aroganco, »razlage v pravilnem zgodovinskem kontekstu«, zavestne lazhi in neznanje v akademskih krogih kazhejo disertacije, ki so sicer brez znanstvene vrednosti, npr.: R. Steinacher: *Studien zur vandalischen Geschichte*, Diss. der Universitaet Wien, Wien 2002, <http://homepage.uibk.ac.at/~c61705/DISSERTATION-Volltext.pdf>;

U. Schlott: *Vorchristliche und christliche Beziehungen bei Kelten, Germanen und Slawen*, Diss., Freie Univ. Berlin, 1996.

Kakor ne bodo Avstrijci Nemcem nikdar odpustili Hitlerja, tako ne bodo Nemci odpustili Slovanom druge svetovne vojne ter celotne predhodne zgodovine.

[36] Npr.: J.W. Ross: *The Annals Forged in the XVth Century, Tacitus and Bracciolini* by John Wilson Ross - Project Gutenberg).

[37] »deutsche Geschichte« le pochasi napreduje v smeri, da postane poglavje o Nemcih in Avstrijcih ter njihovem odnosu do slovanskih narodov v sploshni knjigi zgodovine.

[38] Prava izdaja vsega germanskega je izjava: »... von woher kam es (das Volk)? Es gehoert zum Anstand eines Volkes, von irgendwoher gekommen zu sein und eine Urheimat zu haben. Dass es auch dort zu Hause sein koenne, wo man es vorfindet, ist fast eine beleidigende Annahme.« Gl. O. Spengler ^[31], str. 750. Tukaj moram omeniti priljubljeno zgodovinsko tezo o »sinhroniciteti« zgodovinskih virov, po kateri je dolochen »narod« postal zgodovinski dejavnik shele, ko so ga omenili kronisti; prej o njem sploh nima smisla razpravljati, saj dejstva veljajo le od takrat, ko so zabelezheni. Teza je surogat za slovansko selitev in zamenjava za nekatere she bolj ali manj neuradne teorije o zgodovini Slovanov.

- [39] H. Schroecke: Germanen – Slawen, Panorama Verlag, Wiesbaden, 1999
- [40] gl. ^[39] str. 9: »...Die Bedeutung der Falschuebersetzung *Slavi = Slawen im heutigen Sinne kann ueberhaupt nicht unterschaezt werden, sie ist eine der Hauptursachen fuer den Verlust des deutschen Volksbodens bis zur Oder-Neisse-Linie, des Sudetenlandes und der Vertreibung der dort lebenden deutschen Einwohner...*«
- [41] Fr. Jeza: Skandinavski izvor Slovencev, Trst 1967
- [42] M. Vasmer: Woerterbuch der russischen Gewaessernamen, Osteuropa-Institut der Freien Universitaet Berlin, Berlin 1969-73
- [43] M. Vasmer: Russisches etymologisches Woerterbuch, Winter, Heidelberg 1953-58
- [44] H. Popowska-Taborska: Zgodnja zgodovina Slovanov v luchi njihovega jezika, ZRC, Ljubljana 2005, str. 49
- [45] gl. O. Spengler ^[31], str. 921: »...Den unermesslichen Unterschied der faustischen und russischen Seele verraten einige Wortklaenge ... **njebo**, eine Verneinung ... **Geist, esprit, spirit** ist (/ Klangsteigung nach oben), das russische **duch** ist (\ Klangabsteigung nach unten).«
- [46] F. Bodmer: Die Sprachen der Welt, Parkland, Koeln 1997, str.220
- [47] S. Brather: Archaeologie der westlichen Slawen, Ergaenzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 30, W. De Gruyter Berlin, New York 2001, str. 1
- [48] Lastna ocena nemshko govorechih iz dnevnih pogovorov.
- [49] V eni prvih knjig v nemshchini o samostojni Sloveniji je prva slika fotografija razbite stranishčne shkoljke, posneta baje v zapushchini zhelezarne Jesenice. V novi izdaji (Petra Rehder: Slowenien, München: Beck, 1999; str. 213; Ill.; Beck'sche Reihe; 879. Länder) so to (ali pa podobno) fotografijo preselili na str. 48.
- [50] Vse besede iz sanskrta v tem delu so iz: Cologne Digital Sanskrit Lexicon, T. Malten, K. Stöwe: Sanskrit, Tamil and Pahlavi Dictionaries, Institute of Indology and Tamil Studies, University of Cologne, 1997/2003; tam glej tudi glasovne vrednosti.
URL: <http://webapps.unikoeln.de/tamil/>
- O sorodnosti sanskrta in slovanskih jezikov: J. Skulj, J. C. Sharda, R. Narale, S. Sonina, The Hindu Institute of Learning, Toronto, Canada: Lexical self dating; gl. tudi indoevropske jezikovne primerjave – razpredelnice besed v. \hat{A} . \hat{A} . \hat{A} ōācū – \hat{I} āḍēiā: \hat{E} iāiāāḍiāēñēāy ēñōiḍēy \hat{A} āḍāçèè – \hat{I} ḍiēñōiāēāiēā nēāāyīñēiāi iēḍā, \hat{D} ēēāē, \hat{I} ñēāā 1995, str. 112
- [51] G. Jagodziński: O nazwach S³owian, <http://grzegorz.w.interia.pl/lingwpl/nazwy.html>; gl. tudi Tomáš Spevák: Drugachna perspektiva na izvor Slovanov/Another perspective on the origin of Slavs
- [52] J. Kovárník, R. Kvit, V. Podborský: Europe's oldest civilisation and its ronds: the real story, <http://antiquity.ac.uk/ProjGall/kvet/index.html>, AARG 2004 PAPERS
- [53] gl. ^[44] str. 77
- [54] Online Etymology Dictionary <http://www.etymonline.com/>
- [55] W. Pfeifer et al.: Etymologisches Wörterbuch des Deutschen, DTV München 2004
- [56] Npr. kronisti: Saxo Gramaticus, Helmold Bosoviensis, Thietmar Mersenburgensis; pregled vsebine njihovih kronik gl. <http://oit.boisestate.edu/sknox/thesis/>
- [57] J. Baudouin de Courtenay je iz teh osebnih imen izvajal ime Slovani; gl. ^[51]
- [58] Z. Go³ab: The origins of the Slavs, Slavica Publishers, inc., Columbus, Ohio, 1992, str. 294
- [59] gl. ^[44] str. 73
- [60] gl. ^[44] str. 75
- [61] gl. npr. Flavius Mauricius Tiberius Augustus (Maurikios): Strategikon; tudi: Feasting with "Kings" in an Ancient Democracy: On the Slavic Society of the Early Middle Ages (Sixth to Seventh Century A.D.) Florin Curta
- [62] Petr Jandáèek: Slav - Slave Veneti.info zgodovina/history/Geschichte

[63] po Lozinskem ^[30]:

»I would like to suggest that Arabic Saqlaba was derived from Saka, the name of an Iranian population living north of the Caspian sea in pre-Christian times. Saka, from sah, sak, meaning "lord", referred to the social organization, a type later called feudal (for bibliography see Lozinski, B. P., *The Original Homeland of the Purthians*; Hague, 1959, pp. 29 f.). Saqlaba, possibly a compound name, might have been a survival of the earlier name Saka, referring to the same geographical region and to a similar social organization of the inhabitants, differences of population notwithstanding. The change from Saka to Greek Sklavini might have occurred by elimination of the vowel and addition of suffixes. In the same way Persian (and Arabic) sakirlat, "textile", primarily wool, became scarlatum, "scarlet" in the Latin of the Middle Ages: Hontum-Schindler, A., "The word scarlet," *Journal of the Asiatic Society of Bengal, N.S., VI (1910), 265-265.*«

[64] gl. ^[44] str. 77

[65] Viri Saka era: http://en.wikipedia.org/wiki/Saka_era , <http://www.tektonics.org/copycat/salvy.html>
<http://www.vepachedu.org/salivahana.html>,

<http://www.harekrsna.com/sun/features/01-06/features186.htm>,

<http://www.indiavine.org/hinduism/articles/236/1/Bhavishya-Purana-The-Prediction-of-Jesus-Christ/>

[66] gl. ^[19]; o razlagah za zgodovino gl. H. Illig: *Das erfundene Mittelalter*, ECON, Muenchen 2000

[67] Ibrāhīm ibn Ja'qūb, Reisebericht auf deutsch, Bericht des Ibrahim ibn Jakub über die Slawen aus dem Jahre 973; Vineta-Stadt Barth - Geschichte der Stadt, Vineta, Stand der Forschung

[68] gl. ^[44] str. 63.

[69] Vsekakor ne smemo zamenjavati zgodovinske in danashnje »politichne« pripadnosti (npr. drzhavljanstvo) z narodnostjo (etnichna ali kulturna pripadnost), ki je predvsem dedna in pogojena z jezikom in navadami od rojstva. Drzhavljanstvo in narodnost zlasti na Zahodu popolnoma enachijo (gl. npr. J. Shavli: *The Vends and the Slavs*). To je bil in je prvi vir problemov vseh vechnarodnih (multietnichnih) drzhav, posebno pa se kazhe v odnosih med tujimi delavci in domachini.

[70] U. S. Census Bureau, Population Division, International Programs Center: Historical estimates of World Population URL: <http://www.census.gov/ipc/www/worldhis.html>

[71] M. Alinei: *Origini delle lingue d'Europa*, Il Mulino, Bologna, 1996, 2000; *The Paleolithic Continuity Theory on Indo-European Origins*; citat:

»...Also Slavic peoples and their languages existed in south-eastern Europe since the late Middle Stone Age (Mesolithic), resulting in exceptional stability of the Late Stone Age (Neolithic) cultures in the region (only they preserved the tell or mound-shaped structures), this clarifies the reason why differentiation between Slavic languages did not occur - as opposed to the theory of presumed settlement of Slavs at the beginning of the Middle Ages ...

I have to commence by clearing **away** one of the most absurd consequences of the traditional chronology, namely, that of the "arrival" of the Slavs into the immense area in which they now live. (...) Today only a minority of experts support the theory of a late migration for the Slavs ... because none of the variant versions of such late settlement answers the question of what crucial factor could possibly have enabled the Slavs to have left their Bronze-Age firesides to become the dominant peoples of Europe ...

The surmised "Slavic migration" is full of inconsistencies. There is no "northern Slavic language"; it is rather only a variant of the southern Slavic ... The first metallurgic cultures in the Balkans are Slavic ... and connected with Anatolia ... Slavic presence in the territory, nearly identical to the one occupied by them today, exists ever since the Stone Age ... The Slavs have (together with the Greeks and other Balkan peoples developed agriculture ... agriculturally mixed economy, typically European, which later enabled the birth of the Greek, Etruscan, and Latin urbanism. Germanic peoples adopted agriculture from the Slavs ... The Balkans is one of the rare regions in which a real and true settlement of human groups coming from Anatolia is proven ...«

- [72] Starinski jezikovni sledovi - Lucijan Vuga, Radivoje Pesic. On the scent of Slavic autochthony in the Balkans. Radivoje Pesic, o razlagi starih napisov gl. Ā. Ā. ×óāēīā: Çāāāēēē ñēāāyīñēīē iēñīāīīñòè, Āā÷ā, Īñēāā 2002, <http://chudinov.ru/ruskolani/1/>, <http://lindex.lenin.ru/Lindex3/Text/6350.htm>; o arheoloshkih najdbah: Signs on Tartaria Tablets found in the Romanian folkloric art, Prehistory knowledge; o prvih pisavah: H. Haarman: Early Civilization and Literacy in Europe, Mouton de Gruyter, Berlin, New York 1996; o najstarejšem pojasnilu znakov: T. D. Griffen: Deciphering the Vincha Script, Fanad [73] Gl. ^[7]; o frigijski napisih gl. ¥. ¥íáđīçèž : Āīđāē¼āā ÷āīđ, Íáøèž è ñèííāè, Ááíāđāā 2004, prev. A. Ambrozic: Gordian Knot Unbound; Cythera Press, Toronto 2002.
- [74] K tem so pripisovali tudi napise na negovskih cheladah. Leta 1941 so nemški okupatorji hoteli postaviti celo spomenik prvemu »germanskem napisu« v Negovi. Sedaj so na Zahodu te napise prishтели med italske, etrursko-venetske ipd. vire, Borovega dela ^[7] pa sploh ne upoštevajo. Zanimivo je, da so nemški zgodovinarji (v nesoglasju z danskimi) za enega najstarejših ali pa za sploh najstarejši »germanski« runski napis razglasili zapis na zaponki iz Vimose. Tega so prepisali kot **aadagas(u) / laasauwija**. Takoj sta razvidni nashi besedi *lasa* (lasje) in *uvija*, v nekih drugih prepisih pa tudi beseda *viha*. Danske runeinskripter med eldre runer <http://www.arild-hauge.com/arild-hauge/de-rune-vismose-buckle.jpg>
- Gl. tudi: Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde, Band 10: Runische Schriftkultur in kontinental-skandinavischer und -angelsächsischer Wechselbeziehung; M. Stocklund: Von Thorsberg nach Haithabu; hrsg. von Klaus Düwel, Berlin [etc.]: de Gruyter, 1994, str. 102; Band 15: Runeninschriften als Quellen interdisziplinärer Forschung; E. H. Antonsen: On runological and linguistic evidence for dating runic inscriptions; hrsg. von Klaus Düwel; Berlin [etc.]: de Gruyter, 1998
- [75] Gl. ^[72] Chudinov, <http://public.kubsu.ru/~usr02898/sl14.htm> <http://chudinov.ru/runica-and-the-alphabet-writing/>, <http://www.dazzle.ru/spec/riap.shtml>
- Z. Kulundzhich: Zgodovina knjige, DZS, Ljubljana 1967, str. 150
- [76] Thietmar Mersenburgensis Chronicon, VI, pogl.17: »*Quamvis autem de hiis aliquid dicere perhorrescam, tamen, ut scias, lector amate, vanam eorum supersticionem inanioremque populi istius executionem, qui sint vel unde huc venerint, strictim enodabo.*«
- Nemški prevod:
 »*Ueber sie zu berichten ist mir ein Greuel; doch musset du, lieber Leser, den eitlen Aberglauben und noch sinnloseren Kult dieses Volkes kennen, ich will deshalb kurz erklären, wer sie sind und woher sie kommen.*«
- Gl. tudi <http://oit.boisestate.edu/sknox/thesis/>
- F. Curta: Slavs in Fredegar and Paul the Deacon: medieval *gens* or »scourge of God«, Early medieval Europe, 6(2), 141 – 167, <http://www.clas.ufl.edu/users/fcurta/Slavs.pdf>; gl. zaključek:
 »*In conclusion, Fredegar and Paul the Deacon may have been the first among medieval historians to assign Slavs a place in History. Theirs was an attitude combining interest for the origins of the Slavic gens with the perception of the Slavs as an instrument of divine punishment. It is on this basis that Helmold of Bosau, Adam of Bremen, and Thietmar of Merseburg would later construct their image of Wends.*«
- [77] gl. ^[44] str. 164
- [78] Tu ne pomaga niti krchevito oklepanje *bukve* kot reshilne bilke za dokaz slovanske pradomovine: SVEVLAD (M. Budimir: Problem bukve)
- [79] gl. ^[44] str. 155: »... *Je mar vprashanje etnogenetskih raziskav res tako brezupno?*«; o raziskavah s hidronimi gl. str.164.
- [80] Tega mishljenja nihče tako dobro ne opisuje kot Oswald Spengler, nacistični filozof, s svojo »faustično dusho«. Bahata, napihnjena in blebetava samohvala o lastni vechvrednosti, edinstvenosti, »krojenje lastne zgodovine«, stremljenje za »vishjimi cilji«, lastni tehnoloshki dosezhki itd. – vse to je pravzaprav mentaliteta mladostnika, ki se hoče uveljaviti; ker pa ni popolnoma prepričan o sebi in svojih sposobnostih, si skusha nenehno dokazovati svojo

vrednost, obenem pa se pochuti ranljivega in izgubljenega brez svoje tolpe, v kateri rad sprejema slepo poslušnost vodji. Je pravzaprav izraz podzavestnega manjvrednostnega kompleksa v deklarirani megalomaniji. V bistvu je ravno v tem spenglerjevskem zanichevanju vse polno »felahovskih« lastnosti, kajti stremi za »panem et circenses«, zato je izvor in porabnik trivialne zahodne kulture – pop kulture.

[81] **Po redakcijskem zaključku** naj omenim še naslednje:

Q. Atkinson in R.Gray z Univerze v Aucklandu sta v jezikoslovju uporabila matematične metode iz genetičnih raziskovanj (statistika sorodnosti DNK – DNA sosledij) (http://language.psy.auckland.ac.nz/publications/index.php?pub=Gray_and_Atkinson2003Nature). Uporabila sta Swadeshev seznam besed (http://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Swadesh_list), ki naj bi bile prisotne v osnovi vsakega jezika od vseh zacetkov, za določevanje sorodnosti jezikov kakor tudi za časovno oceno nastanka jezikov iz njihovih predhodnikov. Njunim trditvam jezikoslovci precej nasprotujejo, ker niso v skladu z dosedanjimi ugotovitvami glotokronologije (večinoma na osnovi germanskih in keltskih jezikov; <http://www.eurasischesmagazin.de/artikel/?artikelID=121003>; http://page.mi.fu-berlin.de/froetsch/linguistik/NYT_article.html). Pri tem pa ne moremo izpustiti dejstva, da po "zakonih" te jezikoslovne glotokronologije ne bi smeli skorajda nikakor razumeti Brizhinskih spomenikov z danasnjo slovenshchino. Uposhtevati moramo tudi dejstvo, da zakonitosti glotokronologije izhajajo iz relativno ozkega časovnega intervala razvoja peshchice jezikov, namreč tistih, katerih starinske oblike so znane iz dovolj shtevilnih pisnih virov.

Seveda so ugovori tem rezultatom delno upravljeni, vendar pa so rezultati tudi precej zgovorni. Poleg tehničnih ugovorov je največji očitak, da ta metoda daje prestare časovne podatke o ločitvi jezikovnih vej. Ti časovni rezultati pa se precej skladajo z Alineijevo teorijo kakor tudi z našimi – imenujmo jih tako – venetskimi ugotovitvami.

Tako bi bilo ime Slovani pravzaprav staro od 6000 do 7000 let.

Neprevedene knjige

Lev Detela

LITERARNI VODNIK PO DUNAJU

Roman David – Freihs in Christian Fischer: *Rückkehr zur Strudlhofstiege* (Vrnitev k Strudlhofskemu stopnišču), Literarni sprehodi po Dunaju, založba Kremayr & Scheriau, Dunaj 2006, 191 strani.

O dunajskih čarjih in posebnostih se zainteresirani bralec lahko seznaní iz najrazličnejših knjig in turističnih priročnikov, ki niso na razpolago le v nemščini, temveč velikokrat tudi v nekaterih drugih jezikih, predvsem pa v angleščini, španshchini, ruščini, francoshchini, italijanshchini in japonshchini. Seveda je že pred leti izšlo tudi nekaj knjig v slovenskem jeziku, v katerih je podčrtana slovenska zgodovinska povezanost z nekdanjim glavnim mestom tudi naše habsburške monarhije (na primer s slikami bogato opremljena publikacija Draga Medveda *Slovenski Dunaj*, celovška Mohorjeva družba 1995, turistični priročnik *Dunaj in njegovi Slovenci*, Knjiga Mladje, Dunaj – Celovec 1978, in zbornik Zgodovinskih drushtev Slovenije in Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani iz leta 1994 *Dunaj in Slovenci*).

Nedavno pa se je množici publikacij o Dunaju pridružila še knjiga *Rückkehr zur Strudlhofstiege* (Vrnitev k Strudlhofskemu stopnišču), ki jo je napisal urednik znanega dunajskega dnevnika *Der Standard* **Roman David – Freihs** in z zanimivimi chnobelimi fotografijami obogatil **Christian Fischer**, izdala pa dunajska založba Kremayr & Scheriau.

V šestindvajsetih poglavjih popelje avtor bralce na literarne sprehode skozi različne predele Dunaja. Sredi vrvezha sodobnega velemesta se srečamo s posebno značilnimi potezami literature o Dunaju. Mesto zazhivi skozi heterogene motive starejših, predvsem pa novejših avstrijskih avtorjev. Vendar so v knjigi uposhtevani tudi nekateri tuji pisatelji, ki so Dunaj dozhiveli iz svojega posebnega zornega kota.

Med temi je ameriški avtor **John Irwing**, ki je dalj chasa zhivel v Avstriji in na Dunaju in v romanu *Hotel New Hampshire* pravzaprav upodobil nekoch v zvodniških krogih znani, danes pa popolnoma solidni Hotel zu Wiener Staatsoper v Krugerstrasse 11 v prvem okraju. Čeh **Ladislav Tazhky** je v romanu *Wiener Blut* (Dunajska kri) opisal svoja lastna dozhivetja ob koncu druge svetovne vojne, ko je blodil skozi Dunaj kot prisilni delavec. Med drugim je obudil spomin na dogodke v Volksgartnu (Ljudskem vrtu) v blizhini Burgtheatra, kjer so gestapovci ob koncu vojne ustrelili svoje zadnje zhrtve, ki so jih vojni ujetniki potem morali zakopati kar med cvetličnimi gredami. Kdo od tu danes

sprehajajočih se turistov bi v sedanji idili tega imenitnega romantičnega parka ob Ringu pomislil na taka grozodejstva?

Toda poleg obeh turških obleganj Dunaja in kuge v 17. stoletju je posebno krvave sledi zapustila tudi vojna s Francozi na zacetku 19. stoletja. Velikanski spopad v blizhini dunajske Donave med Napoleonovimi vojaki in Avstrijci pod vodstvom nadvojvode Karla v letu 1809 je predstavil v delu *Bitka* francoski pisatelj **Patrick Rambdaud**. Od dvesto tisoč na obeh straneh bojujocih se vojakov je v tridesetih urah izgubilo življenje 40.000 predvsem mladih ljudi. Bitka, ki se je končala z zacasno zmago Avstrijcev, je potekala skozi nekdanje vashko naselje Aspern v danashnjem dvaindvajsetem okraju, kjer ob farni cerkvi stoji v spomin na tragichne dogodke velikanski kamniti kip umirajočega leva.

Seveda pa se bralec te knjige lahko sreča predvsem z znanimi imeni avstrijske knjizhevnosti od legendarnega **Abrahama a Sancta Clara** z njegovimi pridigarškimi opisi (*Zapomni si, Dunaj!*) strashne kuge v letu 1679, ki je v ozkih umazanih ulichicah cesarske prestolnice pomorila vech kot 100.000 ljudi, do najnovejskih kritichnih mlajshih avtorjev **Roberta Menasseja, Franzobla, Wolfa Haaasa, Marlene Streeruwitz** in drugih.

Na dvaindvajsetem sprehodu spoznamo Nobelovo nagrajenko za literaturo **Elfriede Jelinek** z njeno atmosfero podzemeljskega, nochnega Dunaja peepshowov, prostitucije in rdechih luchi, cheprav se je scena ob Gürtlu (notranjemu Ringu vzporednem zunanjem pasu, ki deli notranja in zunanja obmochja mesta) deset let po dogajanju v pisateljichinem romanu *Die Klavierspielerin* (Igralka klavirja) mochno spremenila in »civilizirala« in se pocestna prostitucija dogaja v stranskih ulicah in bolj odmaknjenih predelih.

V knjigi se pojavita kot glavna igralca tudi pokojni provokativni **Thomas Bernhard** in nekdanji direktor Burgtheatra **Klaus Peymann**, ki she enkrat nastopita v Bernhardovi ironichni igrici *Claus Peymann si kupi hlache in gre z mano na kosilo*. Seveda je avtor knjige pridno raziskal kraj tega resnichnega dogodka v nekdanji imenitni trgovini E. Braun & Co. na Grabnu, ki jo je v zadnjih letih sredi evropsko-unijske globalizacije za vedno pobralo skupaj s shtevilnimi drugimi, nekdej legendarnimi trgovinami prvega okraja. Sicer pa v omenjeni igri sam Bernhard ugotavlja, da je kupovanje hlach v tesnih vrochih kabinah lahko smrtno nevarno: »Ljudje gredo v trgovino in si hochejo pomeriti samo ene hlache in si seveda pomerijo sedem ali osem hlach in jih zadene kap, mozhganska kap zaradi pomerjanja hlach v modnih trgovinah je najpogostejsa ...«

Na Kärntner Strasse danes tudi zaman ishchemo v rimskega boga preoblečenega dunajskega obozhevalca naravnega zhivljenja Walulisa, nudistichnega chastilca vode, zraka, svetlobe in sonca, ki je pred dvajsetimi leti dobrosrchno oznanjal vsem mimoidochim mir in ljubezen in ga je v *Romanu od ponedeljka do petka* ovekovechil **Michael Köhlmeier**.

Med drugim se srečamo z **Ingeborg Bachmann**, ki je stanovala v tretjem okraju, kamor je delno prestavila tudi dogajanje svojega kritichnega ljubezenskega romana

Malina. V Prater nas vodi **Schnitzlerjev Reigen**, medtem ko je naslov David – Freihslovemu zanimivemu literarnemu vodniku po Dunaju podaril leta 1966 umrli **Heimito von Doderer**, avtor legendarnega romana *Strudlhofsko stopnišče ali Melzer in globina let*, ki se dogaja v Alsergrundu v devetem okraju. Stopnice so poimenovane po barochnem slikarju in kiparju Petru Strudlu, ki je leta 1690 tu kupil zemljišče in si zgradil vilo in atelje, ki vech ne obstajata. Zdaj stoji tu palacha Strudelhof, usodna stavba, v kateri je bil leta 1914 podpisan avstrijski ultimat Srbiji, s katerim se je zachela prva svetovna vojna.

Avtor knjige David – Freihsl spretno povezuje dunajske motive razlicnih avtorjev s sedanjim dunajskim zhivljenjem in z danashnjimi ljudmi. Na ta nachin ostaja tudi stara literatura zhiva in aktualna in kritichni **Karl Kraus** se lahko spet sprehaja po Ringstrasse, kjer se na vogalu pri kavarni Sirk zachno vedno znova dogajati njegovi *Zadnji dnevi chloveshtva*. Legendarni pesnik **H. C. Artmann** se she enkrat ozira s svojega (in tudi Cankarjevega) Ottakringa proti cerkvi Sv. Shtefana, do katere je svoje dni po drugi svetovni vojni hodil uro in pol, da jo je dosegel, medtem ko danes linija 3 podzemske zheleznice zmanjsa to razdaljo na dobrih 15 minut. **Joseph Roth** nas spet popelje v kapucinsko grobnico s krstami habsburshkih cesarjev in **Musilov** *Mozh brez posebnosti* nam odpre vrata Hofburga, cheprav v njem ne bomo vech srechali dobrega starega vladarja Franca Jozhefa I., temvech sedanjega precej bolj liberalno odprtega drzhavnega predsednika Heinza Fischerja. In vse to pisano branje je zachinjeno z alternativnimi chрно-belimi fotografijami Christiana Fischerja, ki nas vodijo iz ospredja na subverzivno obrobje, kjer se shele odpre pravi razgled po skrivnostih Dunaja in resnichni vpogled v znachilnosti komplicirane, mehke, melanholicne, a tudi trde in vchasih hinavske, oportunisticne in sadisticne (o tem pricha **Qualtingerjev** *Gospod Karel*) dunajske dushe.

Chitalnica

*Jolka Milich*TRI KNJIGE V TREH LETIH (LETOS PA
SHE CHETRТА)

1

país de estrellas verdes y azules ...
(dezhela zelenih in modrih zvezd ...)

Pri celovshki založbi Drava je pred štirimi leti (2003) ponovno izšla, le v španskem prevodu – *Nicaragua mi querida* – in prav tako prekrasno opremljena, znana dvojezična pesniška zbirka Janka Messnerja *Nicaragua mein geliebtes* – *Nikaragva moja ljubljena*, ki je leta 1988 izšla pri isti založbi dvojezično, z avtorjevim prevodom v nemščino. Knjigo je efektno ilustriral koroski slikar Hans Staudacher, v španshchino pa sta jo prevedla Gerhard Steingress in Ángeles Carballar Quilas iz Seville, ki je vrh tega očitno nase prevzel tudi večji del stroškov objave, saj na zadnji trdo vezani platnici piše: Edición a cargo de Ángeles Carballar Quiles – Sevilla, kar pomeni po slovensko: Izdaja v breme ali na račun ... zhe omenjenega Seviljchana. Spredaj pa je omenjena tudi pomoč ... celovškega združenja “Ayuntamiento de Klagenfurt”; najbrž gre za ondotno Slovensko prosvetno zvezo. Saj brez kakšne denarne pomoči bi knjigam, zlasti pesniškimi zbirkam, prav tanka predla. Izšlo bi jih bolj malo. Recimo bobu bob. Minilo je zhe 17 let od prve izdaje in medtem se je tudi na našem koncu marsikaj dobrega in slabega zgodilo, saj se je svet zasukal vsaj za 180 stopinj in se obenem korenito spremenil, pa vendar so te pesmi ohranile vso svojo nekdanjo prvinskost, da te enako ganejo in stisnejo za grlo, da ne rechem pretresejo. Gorje je gorje, ne glede, kje se dogaja, kdo ga povzroča in kdo vse ga mora ali ga je moral prenashati.

Messner je na koncu knjige pripisal she na dveh straneh svoje gledanje na nekdanji socializem v Nikaragvi in pri nas, v bivshi Jugoslaviji, in izrekel nekaj kritičnih misli na rovash Tita, ki je takoj po vojni uvedel brezkompromisno trd partijski sistem brez alternative, namesto da bi pustil – kot so storili sandinisti v Nikaragvi – do besede tudi drugache mislechim in verujochim, ki so se borili na njihovi, to je na pravi strani, in pri tem izrecno omenja Kocbeka, ki je bil dolgo let malo manj kot izobchen. She lepshe bi bilo po mojem mnenju, che bi to neizpodbitno primerjavo naredil zhe leta 1988, saj se je zhe takrat – brez hudih posledic – lahko zhe marsikaj reklo in napisalo. A rajshi pozno kot nikoli.

2

Che se ne izkashljam,
ne morem globoko dihati,
kaj she mirno zaspati.

Marjan Manček je nadvse shegavo ilustriral Janku Messnerju njegov dvojezični izbor bridkih satir in prisrčno sočnih grotesk/humoresk *Mein Korotan moj / Moj Kregistan mein*, ki je izshel na 130 straneh pri celovshki Dravi leta 2004.

Vsebuje 9 naslovov, po shtevilu strani in tudi po tematiki dokaj neizenachenih besedil, kar pa ne zmanjšuje ali škoduje njihovi uchinovitosti. Razlogov, da se iz srca nasmejemo, ne zmanjka, in niti povodov, da se zamislimo. To lahko zhe na zacetku ob prebiranju pol stranichke dolgega oz. kratkega, a lapidarnega Ochenasha:

Oche nash, ki pravijo, da si v nebesih, da si vseviden, vseveden,
vsemogochen; usmili se Korotancev, reshi jih vseh funkcionarjev,
ki ne funkcionirajo ...

Oche nash, ki pravijo, da si tudi Korotance ustvaril, zravnaj jim
hlapchevske hrbte, da ne bojo – svoji na svojem – nenehno s
klobukom v roki drhteli ...

Che bi Korotance zamenjali s Kranjci, Dolenjci, Shtajerci itd. tja do nas Primorcev, bi mala satira ostala enako kredibilna, se bojim. Nihche ne bi opazil, da je shlo za malce perfidno zamenjavo subjekta. Tudi na moch posrechen Kregistan ni le na Koroshkem doma, odlicno uspeva tudi na sonchni strani Alp.

Silno zabavna je tudi tretja, med vsemi najbrzh najdaljsa zgodba ... o spominu, z naslovom *Nepridna storija* in z mottom, ki sem ga dala chisto na zacetek tega drugega zapisa in bi ga vechkrat lahko tudi jaz napisala in podpisala, tako rekoch z desno in levo roko, z mano vred pa vsi tisti ... jezichni mojstri in dohtarji, ki kot nash avtor prav ne morejo molchati – in naj ne molchijo! –, saj bi jih naravnost pobralo, che bi tishchali jezik za zobmi, ne spravilo le ob dihanje in ob sen.

Skratka knjiga polna blage norchavosti, mladostnih spominov in pozhivljajoche (samo)ironije, da ti ni zhal chasa, ki si ga prebil v njeni družhbi.

3

...
Pobliskavanje modrega neba
...
Na jasi prvi zhe prameni sonca
igrivo se ti prelivajo
skozi rdechkaste lase
...
Biseri rose na tvojih trepalnicah
...
Dobro jutro
dobro jutro na sončnih Radishah.

(Radsberg/Radishe)

Kmalu za tem, to je leta 2005, je izšla dvojezična zbirka *ЃĂŃÍÈ – PESMI* Janka Messnerja. Izid knjige je podprla Slovenska prosvetna zveza v Celovcu, izdalo Slovensko drushtvo France Presheren v Skopju, stavila in tiskala pa celovshka Drava, ki ima neshtetokrat prav srečno roko, da je pri hvalevrednih podvigih ... zraven. Naj s to plemenito tradicijo kar pridno nadaljuje ... na vechne chase. V makedonshchino je izbor pesmi prevedla Biljana Vojvodich, spremno besedo pa napisal... »moj konzul«, in sicer Boris Jelovshek, kot mi je zaupal pesnik, in pristavil: preberi jo, makedonshchino gotovo tudi znash. Zhal, ne znam makedonshchine in ker je takih nepoznavalcev tu v Sloveniji kar precej – domnevam vechina –, obzhalujem, da v zbirko niso dali tudi Jelovshkove izvirne uvodne besede, in ne le prevoda v makedonshchino. Che pa je Jankov »konzul« napisal uvod direktno v makedonshchino, obzhalujem, da ga ni pesnik prevedel tudi v slovenshchino in ga dal natisniti v tej zbirki, da bi tudi mi zvedeli in ne samo ugibali, kaj misli in sodi o koroshkem pesniku in pisatelju njegov predstavitelj. Prav gotovo kaj zelo laskavega in pozitivnega, drugache mi Messner ne bi polagal na dusho, naj zapis preberem.

Tudi ta knjiga je zelo lepo opremljena, tiskana na mehkiem, skoraj zhametnem papirju, s sliko izpod chopicha Valentina Omana na ovitku in zelo okusno ilustrirana v notranjosti z likovnimi deli vech slikarjev, ki pa niso posebej omenjeni, pa bi morali biti po mojem skromnem mnenju, che zaradi drugega ne, vsaj zato, da vsi tisti, ki vidijo ali celo gledajo s posebnim zanimanjem tudi ilustracije, zvedo za avtorje. Na dveh sem razbrala podpis Zelenka, ostale tri pa so zagrnjene v skrivnost. Ta sicer lepa knjiga ima zame she neko drugo malo (ali veliko?) pomanjkljivost: manjka ji kazalo. Che hochesh vedeti, kaj sploh je v njej, jo morash vso prelistati, kar pa je zamudno, in konec koncev lahko kaj spregledash ali pozabish. Lepo je imeti pred sabo ... panoramo in se nato odlochiti, kam na pesniski sprehod. V Radishe? Dobrovo? Ebenthal? Na Lastovo? Na tisti njegov

velik in sanjski travnik, ki ni ne slovenski ne nemški ne turški, pač pa samo je? Ali k Jozhici Flander na posmrtni obisk? Morda k njegovi veliki izgubljeni ljubezni, ki ji je posvetil niz ljubezenskih stihov in je ne bo prebolel nikoli? In kam ... po tolazhbo? K zemlji?

Preljuba tishina
 ti charobni splet
 neslišnih besed:
 prisluhni mu z menoj
 ti
 moja ljuba

In kam po poezijo? Danes k Janku Messnerju.
 Tri knjige v treh letih. BRAVO, JANKO!

4

Tudi za četrto, spet dvojezično, ki je izšla nedavno ali leta 2007 pri založbi Drava v Celovcu, z duhovitimi risbami Marjana Manchka in z naslovom

POLITICHNA PESEM – GRDA PESEM? /
 POLITISCH LIED – EIN GERSTIG LIED?

Izbrane pesmi v tej tudi oblikovno prikupni knjigi ljubitelji Messnerjevih pushchichastih muz zhe poznajo, a ker so razvrščene na nov način, delujejo obenem, kot da bi bile čisto nove, morda tudi zato, ker so – na žalost – še vedno aktualne, kakor je zelo nazorno rečeno v pesmi *Dva tabora*

Che se natančno pregleda stvari,
 v tabora dva se chloveshtvo deli:
 eni so v cunjah, a drugi v shkrlatu,
 eni v palachah so, drugi pa v blatu.
 Eni umirajo lachni brez dela,
 druge pa stisne od mastnega jela.

Na koncu knjige je tudi natančen popis Messnerjeve bibliografije na sedmih, gosto popisanih straneh, iz katere je na golo oko razvidno, koliko je napisal in objavil in s čim vse se je v svojem plodnem (bridkem in nasmejanem) življenju ukvarjal. In se še!

Naj bi se še dolgo, dolgo, dolgo ... in naj ne bi nikoli vrgel pushke v koruzo!

CELOVSHKO LITERARNO TEKMOVANJE NA PRAGU CHETRTEGA DESETLETJA

Konchali so se 31. dnevi nemshke literature

Na zacetku julija so se v Celovcu konchali 31. tekmovalni dnevi nemshke literature, na katerih kandidati za nagrade preberejo she neobjavljene prozne tekste. Prireditelji in kritiki so z rezultati letoshnje prireditve, na kateri so sodelovali predvsem mlajshi pisatelji in pisateljice, vech ali manj zadovoljni. Kljub temu je komentator v dunajskem uradnem dnevniku *Wiener Zeitung* skushal podati bolj kritichno oceno dogajanja, saj je zapisal, da se sedanja literatura v nemshkem jeziku solipsistichno izzhivlja v razkazovanju svoje zasebne popkovine in ji manjka shirshi druzhbeni pristop, kot se je uveljavil v knjizhevnosti Zdruzenih drzhav, v shpanski in brazilsko-portugalski literaturi Juzhne Amerike in she kje. Zato taka literatura ni konkurenchna z literaturami teh drzhav in narodov.

Tudi bi lahko zapisali, da se celovshko literarno tekmovanje dogaja na obchutljivem obmejnem podrochju treh velikih jezikovnih skupin, nemshko-germanske, slovensko-slovanske in italijanske, vendar potekajo branja v nekakshnem zaprtem prostoru, v getu, brez stika z zunanjim svetom. Pozitiven dogodek na robu letoshnjega celovshkega dogajanja pa je vseeno povezan s slovensko kulturo in jezikom. V chasu literarnega tekmovanja ob Vrbskem jezeru namrech podeli urad avstrijskega zveznega kanclerja posebno nagrado *Translatio* za prevode avstrijske literature v druge jezike in za prevode tujih literatur v nemshchino. Letos je to nagrado poleg Poljakinje **Slawe Lisiecke** prejel koroshki Slovenec **Fabjan Hafner**. Slovenski nagrajenec je tudi sam lirik v slovenshchini in nemshchini. Poleg tega je predavatelj na inshtitutu za prevajanje grashke univerze in sodelavec Musilovega inshtituta univerze v Celovcu.

Natanchnemu opazovalcu letoshnjega bralnega tekmovanja za nagrado Ingeborg Bachmann poleg tega ni ostala prikrita napetost med predsednico ocenjevalne zhirije **Iris Radisch** in chlanom zhirije, esejistom, urednikom in raziskovalcem opusa znanega avstrijskega pisatelja Roberta Musila **Karlom Corinom**, ki je ostalim chlanom zhirije pa tudi celovshki publiki ochital pristranost, nekompetentnost in napachen pogled na literaturo. Kako bi lahko she slabshe ocenili raven letoshnje celovshke prireditve?

Vendar je kocka padla. Tako ali tako. Devetchlanska zhirija pod vodstvom literarne kriticharke in urednice iz Hamburga Iris Radisch si ni bila she skoraj nikoli v enaintridesetletni zgodovini celovshkega literarnega tekmovanja za

nagrado Ingeborg Bachmann tako slozhna kot letos. Z dvotretjinsko vechino (6 proti 3) je omenjeno nagrado (v vrednosti 25.000 evrov) podelila ponotranjenemu tekstu *Turksib* leta 1963 v Geri v nekdanji Nemshki demokraticni republiki rojenega **Lutza Seilerja**. Glavni junak te »potopisne proze na najvishjem nivoju« - kot je tekst oznachila Iris Radisch - je očitno kar avtor sam na potovanju z vlakom skozi zaradi nekdanjih sovjetskih atomskih poskusov radioaktivno onesnazheni Kazahstan. Nemshki pisatelj iz nekdanje Vzhodne Nemchije je nenadoma natanchen opazovalec zunanjega geografskega in notranjega psiholoshkega dogajanja, ki ga osebno mochno nagovori, saj je bil njegov oche delavec v vzhodnonemshkem rudniku urana (za atomske bombe nekdanje Sovjetske zveze). Seilerjev tekst je stkan iz razlicnih miselnih in jezikovnih plasti, ki segajo iz realnega v surrealno in mitichno in združujejo sedanost z zgodovino in preteklostjo in kazahstansko stvarnost polnijo s poetichno barvitostjo in avtorjevo subtilnostjo. Chuti se, da je avtor predvsem pesnik. Kot tak je zhe uveljavljeno ime nove nemshke literature, saj je vech njegovih pesnishkih zbirk izshlo pri znani zalozhbi Suhrkamp.

Sicer pa je bilo med letoshnjimi 18 kandidati za celovshko nagrado (od teh 14 iz Nemchije, a 8 kar iz Berlina, poleg 3 Avstrijcev in 1 Shvicarja) v zelo heterogeno razvejeni ponudbi she nekaj resnih kandidatov s kvalitetnimi teksti. Na primer mladi Dunajchan **Thomas Stangl**, ki je preprichal s ponotranjenim asociativnim »potopisnim« opisom potikanja skoraj starchevsko resnobnega osamljenega dechka po dunajskih velemestnih ulicah, za katerega je prejel nagrado druzhbe Telecom Austria v vrednosti 10.000 evrov.

Tretji nagrajenec je **Jan Böttcher**, ki velja za literarno odkritje letoshnjega 31. celovshkega literarnega tekmovanja. V Berlinu nastopa kot pevec, pisec besedil za popevke in kot avtor, kar je v Celovcu dokazal s tekstom, v katerem je združil zasebno druzhinsko zgodbo deda, ocheta in sina z zgodovinskim dogajanjem v pred dvema desetletjema she razdvojeni Nemchiji z njenimi tedaj politichno in ideoloshko razkosanimi prebivalci. Za ta prispevek mu je zhirija prisodila nagrado Ernsta Willnerja (7.000 evrov).

Kar dve nagradi, nagrado televizije 3sat in nagrado publike, ki jo omogocha koroshka druzhba Kelag, je prejel kandidat »brez obraza«, ki svoje identitete ni hotel razodeti obchinstvu. Svoj obeshenjashki tragichno-komichni prispevek iz sedanjega realnega nemshkega zhivljenja v Hamburgu je prebral z obrazom obrnjenim stran od obchinstva in pod psevdonimom **Peter Licht**, cheprav se shushlja, da nastopa v Nemchiji kot pisec tekstov za razlicne popevke in kot umetnik. Na zunanje efekte in senzacijo prerachunani nastop tega pisca je izval tudi veliko negativnih reakcij, med drugim pripombo, da se je celovshko literarno tekmovanje izrodilo v »songco ntest literarne produkcije«.

Vprashalnica

Jolka Milich

O PREVAJANJU IN POEZIJI (VII)

O prevajanju 300 km na uro

(poletna zgodba)

Berem v sobotni prilogi *Dela* z dne 18. avgusta 2007 chlanek Lenarta J. Kuchicha **Ko je Harry srechal internet** in strmim. Dobesedno, z na stezhaj odprtimi usti in izbuljenimi ochmi!

Zhe chisto na zacetku je recheno – navajam prosto –, da ... ko je neimenovani francoski najstnik pred mesecem dni na dushek pozhrl zadnje dogodivshchine mladega charovnika Harryja Potterja, je na zhalost tudi spoznal, da she dolgo ne bo mogel deliti svojih novih dozhivetij z vrstniki, ker je parishka zalozhba Gallimard, ki ima pravice za francosko izdajo, sporočila, da bo knjiga izshla shele konec oktobra. Neuchakani shestnajsletnik, ne bodi len, je nemudoma sedel k rachunalniku in v enem tednu, to je tiktak, iz angleshchine prevedel vseh 759 strani romana in jih objavil na svetovnem spletu. Chez nekaj dni so ga obiskali policisti, njega so aretirali zaradi krshitve avtorskih pravic, zaprli so tudi spletno stran in mu zasegli rachunalnik. V kehi je odsedel le eno noch, saj so ga po zaslishanju spustili, ko so ugotovili, da ni prevajal iz koristolovskih namenov ali kakih drugih nechednih vzgibov. Tudi predstavniki francoske zalozhbe in angleshke pisateljice J. K. Rowling so se odrekli tozhbi proti temu, po moji sodbi, nadvse podjetnemu in naravnost genialoidnemu mladostniku, pred katerim se, v zvezi z naglico, sloviti Speedy Gonzales lahko skrije.

Dragi kolegi prevajalci obeh spolov, knjizhevni in strokovni, mechkachi brez para in počasnele brez primere, si sploh predstavljate, s kakshnim tempom jo je ta rosno mladi provansalski mulc prevajalsko shibal? 759 strani v enem tednu, je bilo recheno, torej povprechno je prevedel 108 strani na dan in she kakshno vrstico za navrh, v duhu slovenskega rekla »dobra vaga v nebesa pomaga«.

Ni kaj, naglica pri fantovi akciji in reakcija na njegovo zaneseno, a nepre-rachunljivo pochetje, pri imetnikih avtorskih pravic s policijsko intervencijo vred pa naravnost zgledni podvigi. Pri nas si jih ne moremo niti sanjati, kaj shele predstavljati ali na lastni kozhi dozhiveti. Mi smo she vedno prepushcheni, kot v starih chasih, iz ruskih step ali sibirskih tajg uvozheni ... stihiji. (Kaj pomeni? Ne vem, a lepo se slishi za občutek brezupja in prepushchenosti samim sebi.) Tam pa: danes dash kaj malce sumljivega na internet in imash jutri policijo in tozhnike zhe na vratu. Nimash sploh chasa, da bi se kaj zares pregreshil.

Sprashujem se, nejeverno, ali avtor zapisa verjame tej francoski prevajalski pravljici za lahko noch ali dobro jutro? Che verjame, dvomim, da je v svojem zhivljenju prevedel eno samo vrstico.

Morda se o njeni verodostojnosti niti ne sprashuje, ker ga zhulijo drugi problemi, ki so tudi povezani z internetskimi uzancami in razvadami in s katerimi se konec koncev lahko strinjam tudi jaz.

Pa she to:

Ko bi bila jaz zalozhba Gallimard, se ne bi samo odrekla tozhbi, marvech bi mlademu junaku te poletne zgodbe, ki dishi po kislih kumaricah, ponudila tudi stalno sluzhbo prevajalca in ga plachevala vsak dan sproti – 50 evrov na uro, kar je velik denar, ne bi pa se shla z njim obracunavanja po polah.

Moj bog, kakshne pravljice nam chasniki tudi dandanesh pripovedujejo. Saj nas imajo chisto za bedake.

O anketah, ki to niso

Maja letos sem prejela zelo prijazno pisemce, kjer je bilo recheno: sem kulturna urednica pri *Delu* ... trenutno pa se ukvarjam z Bergerjevim prevodom Lorcovega *Ciganskega romansera*. Rada bi zbrala nekaj mnenj o njegovem prevodu, ki, kot verjetno veste, uposhteva tradicionalni verz romance, trohejski chetverec z asonanco. Za mnenje sprashujem tudi vas: zvenijo sedaj Lorcovi verzi bolje v primerjavi s prevodi Udovicha in Gradnika? Kako bi ocenili novi prevod? Upam, da boste sodelovali v anketi. Vasha izjava naj bo kratka, vsega skupaj le par stavkov. Hvala in lep pozdrav.

Samo chasnikarjem lahko pade na misel, iz nepremishljenosti ali povrshnosti, in ta se jim rada ... zgodi, ker morajo biti nagli, naglica pa ni nikoli prida, da naj jim kdo pove svoje mnenje o silno obshirni snovi v ... nekaj stavkih. Kar na smeh mi je shlo, ko sem prebrala to majhno in srchkano zheljjo. Prosilki pa sem odgovorila priblizhno takole (tu pa tam bom danes kakshno misel ilustrativno dodala, da mi je ne bo treba omenjati kasneje):

Nisem she brala Bergerjevega prevoda, ker je knjiga sposojena, drugache bi odgovorila. Pri pomanjkanju teksta pa se vse koncha, she preden se zachne. Vnaprej in na pamet pa lahko rechem: Ker prevajanje ni eksaktna veda in ker ima vsak prevajalec svoj pristop pa dolochen besedni zaklad in dolochen prevajalsko obchutljivost in izkushnje, da niti ne govorimo o njegovi nachitanosti, ki se tudi rada vmeshava in igra posebno vlogo, domnevam, da se bo tudi to pot zgodilo, kar se pogosto zgodi, in sicer, da se mu bo kaj bolj posrechilo kot Udovichu in Gradniku in kaj tudi manj. Moralo bi se mu bolj, saj se bo ob primerjavi lahko izognil recimo presamovoljnim reshitvam in napak(ic)am, ki jih je kak njegov predhodnik verjetno le zagreshil, anti nam ne bo tudi on serviral kakshnih ... blagozvenechih chrichkov (grillos) namesto malce bolj hreshchechih shkrzhadov (cigarras). In niti trav ali travnih bilk nam ne bo vsiljeval namesto zeli(shch), kot sugerira vech kot ena Lorcovih pesmi. Shpanci enim in drugim pravijo hierbas ali

yerbas, mi pa jih lochujemo. No, nekaterim bralcem bo Berger bolj vshech kot predhodnika, drugim pa manj ... Nashel se bo tudi kdo in vech kot eden z drugachnimi prevajalskimi prijemi in koncepcijami, ali pa kakshen neprevajalski vseved, le oporechnishko nastrojen, zlasti med poznavalci shpanshchine – dobrimi, zadostnimi in slabimi –, da mu bo(do) kaj malega ali marsikaj in kdaj tudi vse en bloc ... oporekali. Odvisno od ljudi in njihovih chudi. In tudi, kateremu klanu pripadajo. Pri nas se gremo radi igrico “le che nisi moj, se me boj, drugache pa brez skrbi, si pod mojo zashchito in nasho skupinsko protekcijo, torej nedotakljiv, ne glede na vse”.

Urednica mi je dala she teden dni na razpolago, ker sem ji med drugim povedala, da si utegnem knjigo sposoditi v kratkem. Drugache recheno, imela sem dovolj chasa, da vtaknem svoj nos v Bergerjevo zbirko in da si osvezhim zhe mochno obledeli spomin o kvaliteti prevodov zhe omenjene dvojice.

Da ne pozabim, sem si napisala na poseben listek:

Sposodila sem si vse, kar sezhanska knjizhnica premore v zvezi z Lorco, razen malo manj kot pol stoletja starega Udovichevega, za tiste chase kar zavidljivo lepega izbora *Pesem hoche biti luch* (1958), skupaj z dvojezichno italijansko antologijo *Canti gitani e andalusi* ali *Ciganske in andaluzijske pesmi* Lorce, ki so izshle eno leto prej (1957) zhe v petem popravljenem in razshirjenem ponatisu pri nashih sosedih; ti dve sem snela kar z domache police in ju pazljivo prelistala. Nato sem se zatopila v sposojene zvez(shch)ke, in sicer: v nedavno izdani Bergerjev *Ciganski romansero* in spet v Udovichev *Cante jonda*, zalozhba Karantanija (1993) pa v knjizhico, posvecheno Federicu Garcii Lorci v “mojstrih lirike” pri Mladinski knjigi (1998).

Bolj malo pesmi je za primerjavo: dva prevoda Alojza Gradnika (*Nezvesta zhen*a in *Mesechna romanca*) in shest Udovichevih: *Romanca o luni, luni*, *Precioza in veter*, *Spopad*, *Romanca o chrni muki*, *Smrt iz ljubezni* in *Romanca o shpanski civilni gardi*. In to je vse. Opazila sem na golo oko, da je nekdo kar s tezhko roko posegel v Gradnikovo *Mesechno romanco* v zbirki, ki je izshla pri Karantaniji. Sprashujem se, kdo jo je popravljaj. Sam, pred smrtjo? Ni verjetno. Udovich na svojo roko? Dvomim. Urednik zalozhbe Karantanija she bolj na svojo pest? Kdo je ta prevod prav korenito, da ne rechem drastichno predrugachil? Chaka tudi nas druge – prevajalce – taka ... pasja usoda, da bodo raznorazni pametnjakovichi pri kakshni zalozhbi sharili po nashih prevodih in z nami tu pa tam ali kar brez predaha pochenjali kot svinja z mehom? Nikjer v knjigi pa ni niti najdrobnejshe besedice o teh ... samovoljnih posegih in nedovoljenih manipulacijah, kar se mi zdi naravnost nezaslishano, da ne rechem kaznivo in nemoralno. Je sploh kdo protestiral po nechednem dejanju? Ali so vsi tiho kot mishke, kot pridni in ubogljivi sholarchki in poslushni obchani, ki se neradi oglashajo, kaj shele praskajo, kjer jih ne srbi, saj se vechkrat ne upajo popraskati se niti tam, kjer so jim zoprno srbechico povzročili vsaj za stopnichko vishji od njih, ker je vse, kar pride od zgoraj ali iz

kakšne boljše uradne ustanove, posvečeno in utemeljeno, da mora tako biti. In amen. To nam v glavo vbijajo in vtepravajo vsak dan, da zhe vrabci chivkajo, pa ne bi vedeli mi.

Tudi Udovichu so vsega zmoznhi gospodje pri Karantaniji v *Romanci o luni, luni* parkrat nekaj retushirali in drugache delili kitice. V "mojstarih lirike" nekaj let kasneje je njihov urednik Alesh Berger objavil Gradnikov prevod, kot je izshel pred petdesetimi leti v zbirki *Pesem hoche biti luch*, in nam brez besed namignil, da so Gradnika lepszali in izboljshevali Karantanci.

Zdaj pa k stvari:

MNENJE za chasopis: (Na kratko? Najbrzh ne bo shlo, argumenti se navadno obupno razvlechejo. Pa saj me lahko krajshate ali vrzhete v kosh.)

Prositate me, naj zelo na kratko povem, kar bi verjetno zmogla dopovedati, z argumenti podkrepljeno, na desetih – petnajstih straneh, pa she ne bi izchrpala vseh svojih misli in pomislekov.

Nisem sicer najbolj primerna oseba za taka vprashanja, ker so mene zhe davno ... popolnoma skazili (ali popravili, kakor komu!) Italijani oziroma njihove velike in tudi manjshe boljše zalozhbe, ki vso tujo poezijo objavljajo le dvojezichno in se prevajalci stilno in pomensko kar strogo drzhijo tujega teksta. Prednost ima vsekakor vsebina pred formo, cheprav niso tudi do forme brez posluha. Ochitno jim gre prvenstveno za filoloshki nachin prevajanja, ki pa je pri nas skoraj na zatozhni klopi, ni jasno zakaj, nobenega resnega razloga nisem she slishala za to prevajalsko odklonilno drzho, ki na Slovenskem brni zhe zbornu kot tibetanski molilni mlinchki in postaja zhe nadlezhno oglushajocha. Tudi jaz zagovarjam tezo, da se moramo chim manj oddaljiti od avtorjevih misli in sloga, che se le da in je v korist prevoda seveda. No, italijanski prevajalci niti pri sorodnih jeziki (shpanshchini, francoshchini) ne forsirajo, recimo, nobene rime samo zato, da pach ustvarijo rimo, in podobno. Ohranijo vse, kar je mozhno; che ni mozhno, pa bog pomagaj, ne bo rime, manjkal bo kakshen zlog ali jih bo nekaj prevech, kakshna asonanca bo konsonanca in obratno, a smisel in enkratnost sporochila pa sloga, njun char, bosta ostala vsaj kot slutnja in bo pesem she vedno lepo zvenela, v modernem tekochem ritmiziranem jeziku, najblizhje tistemu, ki ga je pesnik ustvaril ali si ga sposodil in vtisnil vanj svoj nezamenljivi pechat. Ob prevodu imajo bralci itak izvornik, iz katerega lahko zvejo – ko primerjajo – marsikaj tudi o ... blishchu in bedi prevajanja in prevedenega. Konec koncev, ne delajmo si iluzij, prevod je le prevod, to je treba kar vechkrat poudariti in ponoviti, ne glede, kako ga potem imenujemo: prevod, slovenitev ali prepesnitev. In to naj bi tudi ostal, naj se ne bi prelevil v malce chudno predelavo ali nekakshno prsto obnovo s pretezhno drugimi in dodanimi in na glavo postavljenimi besedami, v povsem drugachnih stavchnih kombinacijah. Ne more prevajalec dati pesnika na svoje kopito ali na tujo shematichno natezalnico in ga popolnoma prekrojiti oziroma ga do kraja sesuti in nato sestaviti zombija bolj po svoji, beri domachi, podobi kot po

pesnikovi samo zato, da lahko uposhteva, kot pravite, tradicionalni verz romance. Z rezultatom: Adijo Lorcova linearnost in enostavnost stavka.

Primer – Lorca: Z vetrom (ali z zrakom) so se bojevali mechi lilij (ali lilijni mechi). Berger: Mechi lilij so se gibko bojevali s sunki vetra. Drug primer – Lorca: Po ravni poti gresta zhenski in starac s srebrnimi oljenkami na pokopalishche. Berger: Tja proti navju zhenski in starca s srebrno svetilko pot vodi ravna. Ma dove le va a pescare, bi rekli Italijani in se z mano vred chudili! Navadnemu pokopalishchu pravi navje, pot pa skoraj personalizira. Komu na chast? Metriki seveda! In zaradi nje trpi strashno silo vsebina, saj prevajalec povsod in kar naprej zakomplicira po diktatu forme, ki je edina vishja sila, ki ga vodi, in se potemtakem tudi on gre ... urad za zapletanje preprostih zadev, Dickensovega spomina. Adijo in zbogom svetost nadangelov, ki jih je strogo shtetje zlogov spravilo ob svetnishki sij. In zakaj ni Berger poslovenil svetega Gabrijela? Od kdaj si ne upamo ponashiti vech niti nebeshchanov? Pustimo razne Seville, katerim dolgujemo, pa naj bo she tako neverjetno, nich manj kot sevilskega (!) brivca, in zmoremo tudi – she Berger ga je posvojil – po domache napisan Gvadalkivir. Kolikor mi je znano, ga Shpanci pishejo Guadalquivir. Zakaj gojimo nedoslednost kot redko lonchnico in si po nashe ne upamo niti dihati vech? Dober dan, mrgolenje pridevnikov, ki jih v izvorniku sploh ni. In koliko cenenih zamenjav: zakaj ahat namesto jaspisa, pa kralj namesto carja in vranec namesto konja pa konj namesto vranca in shatraj (*Satureia hortensis*) namesto levisha (*Lippia citriodora*, Verbanaceae)? Itd. itn., v nedogled, da niti ne govorimo o prereki, ki ni samo redkost starinskega kroja, nadvse predirno dishecha po naftalinu, ampak s krvavimi nozhi v roki se ljudje najbrzh ne grejo vech pretek, marvech se kar poshteno tepejo in koljejo. Tudi o zhe famoznem Lorcovem “verde”, ki mu mi zelo poredkoma pravimo zeleno in ga tudi she redkeje rabimo samostalnishko in she takrat le v specifichnih primerih (narochil je shilce zelenega, zeleni so zgubili na volitvah, vsenaokrog je bilo vse zeleno), bo treba kdaj spregovoriti in se vprashati, ali so prevajalci izbrali najbolj posrechen izraz, saj je v spanshchini chisto obichajne vrste in rabe. Prvi pohujshevalec je bil Udovich s prevodom: Zeleno, ki te hochem zeleno. Berger pa za njim kot ovca za dobrim pastirjem: Ljubim te, zeleno, ljubim. Konec koncev, che bi hoteli biti norchavi, bi oba verza lahko razumeli kot ljubezensko izpoved naivni izvoljenki: Tebe, ki si zelena, hochem imeti she naprej tako neizkusheno, nedolzno in nepokvarjeno, skratka zeleno. Shalim se, seveda, saj pisanje in prevajanje ne sodita med pogrebne opravke. Pri Lorci stih lahko v svoji dvoumnosti pomeni dvoje in oboje hkrati, prav tako v italijanshchini in francoshchini, v slovenshchini pa ne. Lorcov verz **Verde que te quiero verde** bi se moral v slovenshchini skoraj obvezno glasiti npr.: Zelena ... barva (mi po navadi, vsaj na zacetku, radi dodamo pridevniku she samostalnik) ali pa bi ji rekli kar – zelenina, ki te hochem (ali ljubim) zeleno. Lahko bi se odlochili tudi za zelenje (ki je pri nas zdalech bolj v rabi od zeleno), ki te hochem/ljubim/imam rad/zhelim zelen(ega). Ni kaj. Vsaj meni zeleno, ki te hochem zeleno oz. varianta ljubim te, zeleno, ljubim ... zvenita dokaj tuje. Pravzaprav ne, ker sem se na to skoraj tujo formul(acij)o zhe navadila, zveni mi pa silno tuje in moteche, recimo ... belo, ki te hochem belo; chrno, ki te hochem chrno; modro, ki te hochem modro

ali ljubim te, sinje, ljubim; ljubim te, rdeche, ljubim itn. V shpanshchini je verde lahko moshki ali zhenski pridevnik za zeleno barvo in tudi moshki ali zhenski samostalnik za zelenilo in zelenje. Idem v italijanshchini in francoshchini. Nashe zeleno (in rdeche, belo, rumeno itd.) pa je pretezhno le pridevnik, in da postane samostalnik, mu moramo odvzeti zadnjo chrko in dodati she obrazilo -ina (zelenina, belina, chrnina itd). Morda pa smo se odlochili, da se reshimo pripon na -ina in da s to "skopitvijo" (lahko berete kastracijo, che ste medtem pozabili, kaj pomeni skopitev) postanemo s svetom vsaj zvochno bolj usklajeni in krajshi? Ali se nismo po istem nachelu ... losali kar lepega shtevila slovenskih slatin in ad unisono – pa she bolj korenito – z obrazilom zavrgli tudi glavni del samostalnika in volili terme in njihove mineralne vode? (Da se slatine ne bodo pochutile preosamljene v nesrechi, smo z njimi zavrgli tudi kar nekaj toplic, a slednje ne sodijo v ta diskurz, omenila sem jih po analogiji, bralce pa vseeno prosim, naj jim zhalno naklonijo enominutni molk!) Na splošno smo veliki zajci in si bolj malo upamo, a jezikovno smo prav vsega zmozhni, zlasti najhujshega. V premislek in preudarek vesoljnemu slovenstvu.

Zdi se mi, da je Alesh ustrelil tudi kar precej velikega prevajalskega kozl(ichk)a (sami presodite, v katero kategorijo bi ga dali), kolikor ne gre tudi tu za grob poseg le na ljubo imperativov trohejskega verza z asonanco – pri pesmi *Infierno y gloria/Pekel in slava*. Očitno je na tem področju precej teshch, ker najbrzh ni hodil kot otrok pogosto k masi, da bi se mu neizbrisno vtisnile liturgichne formule v spomin, kaj shele, da bi se tudi on kot Dane Zajc shel mezhnarchka in bi ministriral pri teh vsakdanjih obredih. Saj drugache bi se mu ne mogel in niti ne smel napisati tak konec pri tretji pesmi romance *Muchenishtvo svete Evlalije*.

Kitico bom navedla v celoti, da bo vsem razumljivo, o chem teche beseda; najbolj vprashljiv je zadnji verz, ki prav vpije po popravku. Lorca namrech govori o sveti muchenici Evlaliji, ki visi obeshena na drevesu sredi zasnezhene pokrajine medtem, ko se nochi:

Zdaj zablisne se monshtranca
skoz zadimljena nebesa,
med potochnimi izvirki,
slavci na visokih vejah!
Razletijo se vitrazhi!
V belem deklica vsa bela!
Angeli in serafini
pravijo ji: Sveta, Sveta.

Zadnji tri verzi se v shpanshchini glasijo:

Olalla blanca en lo blanco.
Ángeles y serafines
dicen: Santo, Santo, Santo.

Povedano po nashe v dobesednem instant, nich poglančanem prevodu:

Bela Evlalija v belini.
Angeli in serafini
pravijo: Svet, Svet, Svet.

Bogu kajpada, saj so zato plachani, pardon, strogo hierarhichno razvrshcheni in nameshcheni za to specifichno visoko opravilo, da pojejo Vsevishnjemu chast in hvalo, ne sveti Evlaliji. Njo bi s "sveta, sveta" morda (ni pa recheno) lahko nagovoril le njen angel varuh! Alesh, Alesh, prevajalec tvoje tezhe in kalibra si ne bi smel privoshchiti luksusa, da ni v verskih in tudi neverskih rekeh podkovan! In che je slavni Federico napisal trikrat "santo" in za povrh, sicer brez potrebe, vsakich z veliko zachetnico, je zhe vedel, zakaj in komu na chast! Berger pa bo zvedel, che bo odprl katerekoli mashne bukvice ali knjizhice na strani, kjer je nekoch pisalo "povzdigovanje", zdaj pa, v pokoncilskih (alias reformnih) chasih, sodi k daljsi evharistichni molitvi – hvalospevu, in se koshchek, ki nas zadeva, glasi: "Svet, svet, svet, si ti, Gospod, Bog vsega stvarstva. Polna so nebesa in zemlja tvoje slave. Hozana na vishavah. Blagoslovljen, ki prihaja v imenu Gospodovem. Hozana na vishavah." Saj je splošno znano, da to himno prepevajo tudi angelski zbori v nebesih.

Zdaj se sprashujem, ker si njega ne drznem vprashati: je prevajalec tu (pa she kje drugje) tako brezkompromisno in celovito zhrtvoval pomen, ga tako rekoch giljotiniral, le v korist oblike, ali je kaj narobe bral in kaj v naglici spregledal?

Mimogrede povedano: urednistvu *Dela* sem poslala le kakshnih 50-60 vrstic tega vsaj za polovico daljshega mnjenja, ki ga pishem zdaj za revijo *Srp* in ga sproti kje pa kje podaljšujem s she bolj nazornimi primeri, da bo kar se le da jasno, zakaj sama navijam bolj za pomen kot za formo; upam, da sem vsaj koga preprichala o svojem prav. Che nisem, naj zharko protestira in svoje pomisleke podkrepi z argumenti. Che me z njimi ne bo preprichal, mu bom odgovorila in dodala she kaj v zagovor svojih prevajalskih predstav in vidikov. Za nocoj pa je zhe chisto dovolj.

Ne, she konchna misel: Ta knjiga ima v bistvu le eno veliko napako, vse druge so mali odpustljivi grehi, s kiksi vred. Na platnicah namrech pishe Federico García Lorca: *Ciganski romansero* – to absolutno drzhi za shpanski tekst. Ko bi pod slovenskim besedilom pisalo: po *Ciganskem romanseru* (saj gre za enega izmed mozhnih prevajalskih pristopov in travestij) zelo svobodno prepesnil Alesh Berger, ki je, s tezhnjo, da ohrani ali prichara obliko, vsebino popolnoma podredil in jo precej zasilno in poljubno spet sestavil – bi chlovek sprejel njegove bolj ali manj ali nich posrechene svoboshchine skoraj brez pripomb in pomislekov. Utegnile bi mu nemara biti celo vshech. Tudi zato, ker bi vedel, kaj mu Mladinska knjiga prodaja za 19 evrov in 51 centov – nekakshne slovenske variacije na Lorcovo temo. Ker pa pishe chrno na belem (ne, na sinji podlagi), da je prevedel Alesh Berger, se bralec shele potem ob primerjanju zave, da so mu podtaknili nekakshnega

klopotca alias napol falzifikat, ki na Lorco bolj od dalech in zgolj formalno spominja, njegovih misli, prozhnega stila, preprostega in kristalno chistega jezika pa mu je bolj malo, da ne rechem nich, mar, s tem literarnim problemom se sploh ne ukvarja, pach pa neustrashno zHINGA po predpisanem ali izbranem kalupu in se ga drzhi, skrajno disciplinirano, kot pijanec plota, in si le zanj skoraj ochetovsko prizadeva in le zanj trepeta.

Post scriptum:

In zakaj sem dala naslov temu premishljevanju **O anketah, ki to niso?** Zato:

Po mojem laichnem mnenju chasopisi delajo ankete (oziroma bi jih morali delati) in jih tudi objavljajo, da sami zvejo in z njimi tudi njihovi bralci za najrazlicnejsha mnenja o kakshni knjigi, dogodku, nachrtu, osebnosti itd. Naredijo si seznamchek anketirancev in jim poshljejo vprashanja, dolochijo priblizhen termin in kako dolg, naj bo odgovor. Meni je bilo recheno: vasha izjava naj bo kratka, vsega skupaj le par stavkov. Ker sodim med tiste, ki niso sposobni pisati na kratko in sebe samokritichno in shaljivo prishtevam med plahtarje (pri nas jih je kar nekaj), se mi je tudi tokrat napisalo kar prevech besed – argumenti, zhal, imajo kot kralj Matjazh dolgo brado in porochno obleko z vlechko! Dala pa sem urednici proste roke, da me lahko skrajsha do strzhena ali celo vrzhe v kosh. Ni me vrgla in sem ji za velikodushnost hvalezhna, saj je objavila konec te moje kar lapidarne misli (podchrtala ga bom): »Vi boste verjetno v prilozhenem zapisu pogreshali kratek in koncizen odgovor: **Berger ali Gradnik in Udovich? Tako simplicisticarno ne gre, saj niso primerljivi ...**«

In res niso. Slednja sta tudi prevedla premalo romanc, da bi peshchico njunih prevodov lahko postavili ob bok celega *Romansera*. V urednishtvu pa so se lagodno (?) shlinaprej ... primerjavo.

Z velikim zanimanjem sem prebrala odgovore drugih anketirancev, katerim oчитno ni bilo narocheno, naj bodo kratki, ker so potrebovali veliko vech stavkov, da so povedali, kar so povedali, bolj mimo vprashanja kot nanj, in sicer:

1. Ciril Bergles je obzhaloval, da Bergerjevega prevoda ne pozna. Potem se je razpisal o prevodih nasploh, a tistih v svetu. Pohvalil je tudi Udovicha, chesh cheprav je prevajal precej svobodno, so kljub temu prevodi odlicni. A znamenita primerjava z glavnim predmetom ankete, zaradi nepoznavanja, ni prishla niti v poshtev.

2. Odpadla je tudi pri Aleshu Bjelchevichu, ki je prav tako povedal, da ni videl Bergerjevega prevoda, in je nato – sicer zelo zanimivo – operiral le s hipotezami, a v bistvu v slogu: che chebula ne bi imela che-ja, bi bila bula. In narobe: che bi bula, magari rakova, imela tisti prepotrebni in velevazhni che, bi se chudezhno pozdravila in se spremenila v okusno shalotko in ji niti ne bi bilo treba k onkologu. Vendar je vse, kar je rekel, vredno branja. Obchutek imam celo, da je s tistimi vrazhjimi cheji tudi molche trobental, ... a o chem? Med drugimi zanimivostmi, da so Preshernove prestopne asonance knjizhna in ne ljudska rech.

3. Najkrajša je bila Alenka Bole Vrabc; zdi se tudi, da je Bergerjevo prepesnitev prebrala. Ona se je celo drzala zapovedi dveh stavkov, bila pa je tako prebrisana, da ju je raztegnila kot elastiko na 20 vrstic. V prvih desetih vrsticah je, namesto da bi se šla naprosheno primerjavo in ozhigosala Gradnika in Udovicha, rajshi opevala shpanskega pesnika kot kultno osebo svoje mladosti in se samo po sebi umevno vnovich ogrevala za prvinski chudezh njegovega opusa, v ostalih vrsticah pa hvalila vech kot zhlahten, navdihnjen prevajalski dosezhek Bergerja, ki nas neustavljivo mami na pot k pesnikovi pradushi Andaluzije.

4. in 5. Najdaljša sta bila Boris A. Novak (51 vrstic) in Matjazh Zaplotnik (57). Prvi, kar ni niti malo presenetljivo, ker je strokovnjak v verzoloshkih umet(el)nostih in tudi njihov chastilec, je ves himnichen v zvezi z slovenskim romanserom in skrajno odklonilen do Udovichevih prevodov, ki so zanj formalna in umetnishka dezinformacija, ker da je kot prevajalec povozil ritem trohejskega osmerca in evfonijo shpanskih asonanc. Shele Alesh Berger ... skratka, sami obchudovalski ah oh ih in noben obzhalujochi aj. Vse se mu zdi brezhibno in pravshnje(ga zvena). Zaplotnik pa je vsaj pol manj navdushen in zdalech bolj zadrzhan v sodbi.

Pri vseh je mogoche zaslutiti trud ali napor, da ne dregnejo v osir s kakshno nerodno postavljeno ali preostro besedo. Vsi so nekako skrajno obzirni in v rokavicah, bog ne daj povedati na glas, kar je obichaj samo shushljati. Oba anketiranca, ki prevoda nista videla, bi navsezadnje lahko stopila do Mladinske knjig(arn)e, si poiskala udoben kotek in romance vsaj diagonalno prebrala, in shele nato kot zasilna poznavalca odgovorila *Delu*. Saj nismo nori, ko pa se lahko z izgovorom »ne vem, ne poznam, nisem videl« vsaj desetkrat bolshe izmazhemo, ne da bi se komu zamerili, in se kot machek okoli vrele kashe lahko poljudno vrtimo in povemo vse sorte, le tega ne, kar so nas vprashali, in s to strategijo ni nevarnosti, da bi si brez potrebe opekli gobchke. Tudi urednica bi konec koncev lahko prosila vse ... neznalce, naj najprej zvejo in se informirajo in nato shele odgovorijo, da je to pach pogoj za vsako dobro izpeljano anketo in tudi nujnost za nastopanje v njej. Saj so ankete le za to, da bralci zvejo najrazlichnejsha mnenja o naprosheni stvari in ne mimo nje, pa naj bodo dokaj priljubljeni "mimoodgovori" – ki so pri nas zelo v navadi – she tako luminozni in iluminantni. So pach mimo, aut, ne pa v jedru problema, in potemtakem zhe vnaprej nimajo mesta v anketi, saj v njej ne delajo drugega kot gnecho. Shkoda prostora.

Vprasham, takole na sploshno: Kakshen smisel ima objavljati odgovore anketirancev, ki dolochene teme ne poznajo; ki te ali one knjige niso niti brali in niti potem pokazali zanimanja zanjo? In kaj chasopisi urbi et orbi sporochojo s to prej brutalno kot inteligentno metodo tudi avtorjem, pa cheprav le implicitno? Da pri nekaterih bolj znanih osebkih ali osebnostih obravnavane knjige, ki so jih napisali ali prevedli, niso niti predmet, kaj shele sredishche njihovih (trenutnih?) interesov in premishljevanj? Kako naj si drugache razlagam njihovo in tudi urednishko ... indolenco?

Dokumenti

Dokument 1

*Revija SRP**Rajko Shushtarshich*

ODPRTO PISMO XII

Janezu Janshi

Vlada Republike Slovenije

Gregorčičeva 25, Ljubljana

Sposhtovani gospod Janez Jansha, ministrski predsednik RS

KAJ SE DOGAJA?

/peto nadaljevanje/

Zadeva: **Neodvisni mediji**

KAJ SE DOGAJA?

Gospod prvi minister, dovolite, da vas vprasham: **Kaj je s skladom za neodvisne medije?**

Ta sklad je namrech za neodvisne medije zhivljenjskega pomena. Za vas pa je tako rekoch zanemarljiva malenkost, chetudi je vasha neizpolnjena predvolilna obljuba.

Najkrajshi mozhni povzetek glede bistva problema:

Revija SRP je bila ustanovljena leta 1993. Zgodba je zdaj dolga zhe skoraj petnajst let, tj. petnajst let izhajanja revije je petnajst let ukinjanja **neodvisne revije** s strani odlochujochih, najprej na Radioteleviziji Slovenija, nato na enak nachin na slovenskem Ministrstvu za kulturo. Ne glede na to, kdo vlada na kulturnem ministrstvu. V tem je dosezheno popolno soglasje nezamenljivega aparata na MzK RS in vsakokratnega ministra za kulturo. V celoti je ta zgodba dokumentirana v elektronski knjigi na internetu: Rajko Shushtarshich, Franci Zagorichnik, Matjazh Hanzhek, *ZHIGOSANA USTVARJALNOST* (za javnost zadeve – priloge, dokazi v nadaljevanju).

KJE JE TOREJ SKLAD ZA NEODVISNE MEDIJE?

(Ali traktat o svobodi ali vrednotni sistem institucij sistema?)

Bistvo spora, kot ga vidim jaz (ki si ga, mimogrede, drznem preuchevati in javno obelodanjati v omenjeni elektronski knjigi), pa je nekoliko bolj kompleksno: individualno je namrech vedno konkretno ter hkrati sistemsko shematsko ali sistematsko. Antagonista zgodbe sta: individuum – “Freigeist” na eni in sistem mochi na drugi strani.

Pravna logika je seveda sistemska, je orodje sistema, sistematizacije posameznikov ... Z aviona pa se vseeno vidi, da v nashi dezheli pri tem nekaj ne shtima ali da mochno shkriplje. Birokracija, aparat, uradnishtvo se brezsravno shopiri in redi, ustvarjalci pa naj pocrkajo. Si lahko predstavljate, da bi po takih kriterijih, kot jih predpisuje MzK, zhivotarili “samozaposleni uradniki v drzhavnem sluzhenju – sluzhbovanju”?

Zato nikoli ne pristajam zgolj na logiko sistema, na shizofreno razparceliranje chloveka na vloge, prafaktorje, da lahko potem administratorji le s para-paragrafi urejajo za chloveka bistvene zadeve. Ko brodijo po administrativni stvarnosti, se mimogrede sprehodijo mimo bistva zadeve, ki je, kot recheno, vidno le z distance.

Tako to pochno uradniki, v zahtevnejših zadevah pa zanje strokovni kadri sistema – izvedenci, specialisti: pravniki, ekonomisti, sociologi in vrsta drugih sistemskih vlogoslovcev. Vse lepo in prav, a tudi svobodni nesistematizirani ustvarjalci se she tu in tam najdejo, in potrebujejo sredstvo – medij, da se izrazijo.

Neodvisni in odvisni ljudje, pa tudi neodvisni in odvisni mediji, seveda ne morejo prichakovati enakopravne blagohotnosti s strani sistema v primeri z drzhavotvornimi; vendar vseeno hochejo biti – eksistirati. Kje je torej Sklad za neodvisne medije?

Civiliziran sistem jih dopushcha, she nekoliko bolj razvit jih celo potrebuje. Posebno ker jih je v sistemu tako malo, tj. malo je resnichno svobodnih ustvarjalcev in she manj medijev.

Ti za sistem finančno ne predstavljajo niti omembe vredne obremenitve. Brez slepomishenja recheno, problem je le v nemozhnosti kontrole resnichno neodvisnih, v neobvladljivosti nepredvidljivega, skratka, v svobodi, ki je resno mishljena in se kot taka izrazha.

Gospod Janez Jansha, kot prvega ministra vas moram vseeno vprashati: kako, da ste pozabili na predvolilno obljubo, da boste, ko postanete pozicija, osnovali SKLAD ZA NEODVISNE MEDIJE? Je bila takratna obljuba nepremishljena ali pa je bila huda pomota, ki ste jo popravili tako, da ste – sedanja vladajoča koaliciija – raje ustanovili SKLAD ZA PLURALIZACIJO MEDIJEV? Vendar ta ni nikakrshen substitut SKLAD-u ZA NEODVISNE MEDIJE, ker so sistemski mediji praviloma odvisni, predvsem od vladajoče koaliciije, potem v manjši meri od opoziciije, skupaj pa od politichne mochi, na kratko politike. Nadalje so mediji mochi she bolj ali manj odvisni od ekonomske mochi v sistemu – ekonomike, ter od cerkve – religijske mochi. Vsakemu od dominantnih podsistemov svoje(!) in pluralnost medijev bo zagotovljena. Druzhno pa bodo dominantni subsistemi spregledali, che je le mogoče zavrgli, izbrisali ali drugache ukinjali resnichno neodvisne medije.

Neodvisni medij ste seveda vi, »Revija SRP« – bo nekoliko s posmehom dejal kak zablodeli bralec. Seveda, to smo mi, so pa tudi drugi, a se med seboj ne poznamo ali pa se poznamo slabo; da je tako, pa poskrbi sistem – njegovi mnozhichni mediji – mediji mochi.

She utopichni dodatek:

Vendar bo nekoch neka oblast, njena prijazna uprava, zares ustanovila **Sklad za neodvisne medije**. Zadoshchalo bo zhe odprtje rachuna Sklada pri neodvisni banki, nalogo bo mimogrede izvedel en sam part-time zaposleni banchni uslužbenec, nadzor pa bo zopet mimogrede opravil nameshchenec rachunskega ali drugega sodishcha, ki bi odkrival morebitne nepravilnosti v viru financiranja. Krshitelje bo prijazno pozval, da porabljenaa sredstva vrnejo v Sklad, in jih napotil na Sklad za pluralizacijo medijev. MzK RS ali njemu podobni instituciji pa Sklada za neodvisne medije v nobenem primeru ne bodo mogli zaupati, saj bi v rokah

take institucije zagotovo postal razpisni sklad z zapletenimi merili in kriteriji za dodeljevanje ne le kvarljivih sredstev, ampak tudi kvalifikacije neodvisnosti. Zhe omenjeni »konkurenčni Sklad za pluralizacijo medijev« bi prevzel vse komitente.

Zadeva je namreč taka: Povejte mi, kdo vas financira, in povedal vam bom, od koga ste odvisni! Le v primeru, ko neodvisni medij financirajo sodelavci sami, je ta odvisen od njih; drugache rečeno, odvisni so sami od sebe. To pa je definicija neodvisnosti!

Ker se pozitivne utopije nikoli ne uresnichijo, je bolje, da neodvisni medij kar sam ustanovi svoj sklad. Sodelavci se odrečejo honorarjev, medij obvaruje njegove obrobne (cheprav danes prevladujoče) funkcije, se pravi tega, da je blago na trgu blaga in storitev, ki mu določa tudi njegovo vrednost s ceno, ter da po vsebini ne postane glasilo neke dominantne propagande. Natanko to smo pri SRPu tudi storili!

Bistvo našega razhajanja danes je torej v vrednotni opredelitvi:

Ali traktat o svobodi ali vrednotni sistem institucij (sistema)?

Ali MzK in vlada RS zametujeta svobodno ustvarjalnost ali se nam to le dozdeva?

Ali slovensko MzK s svojo aktualno politiko omogoča svobodo misli in izražanja, kot meni samo o sebi, ali pa je v resnici ravno nasprotno – jo onemogoča? Tako, kot mi pri *Reviji SRP* to občutimo!

Moje bistveno vprašanje vam kot prvemu ministru je torej le eno:

KJE JE SKLAD ZA NEODVISNE MEDIJE?

Che bi ta namreč obstajal, tj. che bi vasha sedanja vladajoča koalicija in vi osebno izpolnili svojo dano besedo, bi se seveda ekonomsko socialni položaj neodvisnih medijev, med njimi tudi zavoda Revija SRP in pri njem brezplačno zaposlenih, zlahka uredil, se pravi primerljivo z odvisnimi mediji in z drzhavnimi umetniki, z malo denarja oz. s strohki, zanemarljivimi za drzhavo. Vendar je vse to le obrobno institucionalno meshetarjenje, rachun brez krchmarja. Pravi problem je namreč le vsebina neodvisnih medijev. Bistveno je torej le eno: svobode misli in pisanja ni mogoče utishati. Tu ni nobenega meshetarjenja.

Predhodno pismo: *Odprto pismo Vasku Simonitiju /MzK RS XI, Kaj se dogaja? – chetrto nadaljevanje*, zadeva: Vasko Simoniti zoper Iva Anticha /, *Revija SRP* 79/80, junij 2007). Pismo je seveda brez odgovora.

Odprto pismo Janezu Janshi /OP XII, Kaj se dogaja? – peto nadaljevanje, zadeva: Neodvisni mediji/bo objavljeno v naslednji tj. jesenski shtevilki *SRP* 81/82, na internetu pa je objavljeno marca 2007 v elektronski knjigi *Revije SRP: Zhigosana ustvarjalnost*. Ne bi ga pisal, che bi ne bilo pisma iz leta 1988. Tisto pismo vam osebno sem namreč poslal prek takratnega Odbora za obrambo chlopekovich pravic, ko ste bili v zaporu v vojashnici na Roshki cesti: *Aktualni dogodki v luchki vrednot*, (objavljeno tudi kot chlanek v reviji *Dialogi*, sht. 10-11, 1988, Maribor, p. 112-114, in v knjigi *Traktat o svobodi*, 1992, Ljubljana, p. 128-131). (Op. avt.).

S sposhtovanjem
Rajko Shushtarshich
odgovorni urednik *Revije SRP*

V Ljubljani, 21. marca 2007

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhevanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.